

Mphato 3

KOTARA 2

SEPEDI

LELEME

LA GAE

Lenaneothuto

GO EFOGA MAIKARABELO/MOKGWA WA THULAGANYO

Dumelang Bašomi mmogo,

Re a le amogela mo go lenaneo la NECT la leleme la gae!

Hle! lemogang gore dingwalwa tše tša leleme la gae tša NECT Kotara 2 di ngwadilwe ka nako ye kopana kudu, ka fao re a dumela gore go a kgonega gore go ka ba le diphošollo le diphetogo.

Re rata gore hle le be beng ba dingwalwa tše, le šome le sehlopha sa rena gore re kgone go bušeletša le go kaonafataša phetolelo ye. Ge o hwetša diphošo, hle latela mokgwa wo o latelago go di bega:

- 1** Romela emeile go aterese ye e nepagetšego:
xitsonga@homelanguage.co.za
tshivenda@homelanguage.co.za
sepedi@homelanguage.co.za
siswati@homelanguage.co.za
isizulu@homelanguage.co.za
isindebele@homelanguage.co.za
isixhosa@homelanguage.co.za
sesotho@homelanguage.co.za
setswana@homelanguage.co.za
afrikaans@homelanguage.co.za
english@homelanguage.co.za
- 2** Ka mothalading wa sehlogo, ngwala referense ya sengwalwa. MPHATO WA 1 KOTARA 2 MATLAKALA 45–47 LENANEOTHUTONG.
- 3** Mo mmeleng wa emeile, ngwala lenaneo la diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa. Dira diphetogo godimo ga lenaneothuto gomme o tšee seswantšho goba sekene sa letlakala leo gomme ole romele ka emeile.
- 4** Ge o nale bothata bjo bogolo ka polelo bjo o ratago go re lemoša bjona, hle ngwala se ka mo mothalading wa sehlogo ka tsela ye, Mohlala: BOHLATSE BJA SEMMOTWANA SA TIKOLOGO.
- 5** Ke moka , mo mmeleng wa emeile, hlaloša bothata bjoo.
- 6** Hle ngwala leina la gago, boemo bja gago le nomoro ya gago ya sellathekeng gore re kgone go ikgokaganya le wena ge go ka hlokagala gore re boledišane.
- 7** **Re a leboga ge o kgonne go tliša bokgoni bja gago mo leneneong le! Re nyaka go netefatša gore re nale phetolelo yeo e nepagetšego go leleme le lengwe le le lengwe leo le tšwelelago mo dingwalweng ka moka.**

Diteng

Dintlha tša bolaodi	v
Kgwekgwe ya tshepedišo	xiii
Beke 1 Tabakgolo: Go itlwaetša go tliša katlego	1
Mošupologo	3
Labobedi	9
Laboraro	15
Labone	22
Labohlano	26
Beke 2 Tabakgolo: Go itlwaetša go tliša katlego	31
Mošupologo	33
Labobedi	38
Laboraro	44
Labone	51
Labohlano	55
Beke 3 Tabakgolo: Ba malapa ba a hlokomelana	59
Mošupologo	61
Labobedi	66
Laboraro	72
Labone	79
Labohlano	83
Beke 4 Tabakgolo: Ba malapa ba a hlokomelana	87
Mošupologo	89
Labobedi	94
Laboraro	100
Labone	107
Labohlano	112
Beke 5 Tabakgolo: Go tlhoriša	117
Mošupologo	119
Labobedi	124
Laboraro	130
Labone	137
Labohlano	141

Beke 6 Tabakgolo: Go tlhoriša	145
Mošupologo	147
Labobedi	152
Laboraro	159
Labone	166
Labohlano	171
Beke 7 Tabakgolo: Re bangwadi	175
Mošupologo	177
Labobedi	182
Laboraro	188
Labone	195
Labohlano	199
Beke 8 Tabakgolo: Re bangwadi	203
Mošupologo	205
Labobedi	210
Laboraro	216
Labone	223
Labohlano	227
Beke 9 Tabakgolo: Dilo tša go re tšhoša	231
Mošupologo	233
Labobedi	238
Laboraro	244
Labone	251
Labohlano	255
Beke 10 Tabakgolo: Dilo tša go re tšhoša	259
Mošupologo	261
Labobedi	266
Laboraro	272
Labone	280
Labohlano	284

Dintlha tša bolaodi

Ditšweletšwa tša Thuto

Mo kotareng ye, baithuti ba swanetše go ba ba šetše ba fihleletše ditšweletšwa tše:

GO THEELETŠA LE GO BOLELA

- 1 Barutwana ba swanetše go kgona go bolela goba go opela dikoša tše nne goba merumokwano.
- 2 Barutwana ba swanetše go kgona go tšea karolo dipoledišanong tša ka phapošing gore ba abelane ka tsebo yeo ba tšwelelago ba nale yona.
- 3 Barutwana ba swanetše go ahlaahla kanegelo ya go bala ka go abelana, ba šomiša foreimi ya poledišano/go ahlaahla bjalo ka hlahlo.
- 4 Barutwana ba swanetše go kgona go ithlamela dikanegelo tša bona gore ba tle ba kgone go dira mošongwana wa bona wa go anega dikanegelo ka bokgabo.
- 5 Barutwana ba swanetše go kgona go bolela ka dingwalwa tša bona.
- 6 Barutwana ba swanetše go kwešiša le go kgona go šomiša tlotlontšu yeo e latelago.

go itlwaetša	tielela	tekateka	tšhikinya	phegelela	go hwa matwa
swaba	tšwelela	šitwa	hlohla	mokgoni wa mosebo le lerumo	nepilegilego
nepegalo	tebanywa	reta	phegelelo	go ba le swele	duma
modumi	nonwane	hlokomela	rata	molakwa	hlagisa
šitšega	nepisitše	kgahlile	selai	borotho	go se fele pelo
bopelotelele	bohlagahlaga	katlego	ikemišeditše	laela	ditaelo
bohlagahlaga	phegelela	šišinyega	tielela	swabile	bobola
babogedi	go se loke	lemile	imologile	thala	kora
o filwe	motswantle	mofaladi	polelo	leleme	go se itšhephe
hlokomologa	thekga	nnoši	bodutu	thekga	lefokisi
mohlala	pukutšatši	nyakišiša	dinyakišišo	belaela	mongwalo
mothikito	molaetša	go hla	tlhamo	mahlale	kereke
rapela	ngwala	gatiša	tsamaišana	thapolete	letsopa
phetogo	toro	toro e mpe	kgolomodumo	tšhogile	ka ditsitsinkwana

Dintlha tša bolaodi

ngwaya	bethiša	tshikinyega	goeletša	ka pela	ka ponyo ya leihlo
hlasela	madi	e tletše madi	fega	dikaneditšwe	letshogo
go thakgala go fetiša tekano	bogodimo	makala	phefomola	go phefomola go laetša go imologa	

TEMOGO YA MEDUMO LE DITUMATLHAKA

- 1 Barutwana ba swanetše go kgona go lemoga medumo ka go theeletša feela.
- 2 Barutwana ba swanetše go kgona go lemoga medumo ka mokgwa wa go itiragalela.
- 3 Barutwana ba swanetše go kgona go kopanya le go kgaoganya medumo yeo e latelago.

rw	fš	oi	gw	bj	fs
tw	my	ua	ao	oa	au
ai	ei	eo	ae		

Barutwana ba swanetše go kgona go arola medumo yeo e latelago ka dinoko

morwa	rwalang	rweša	morwedi	fšega	lefšega
fšegiša	boifa	boima	koloi	moloi	gwaba
segwagwa	mogwapa	bjala	bjoko	bjetše	mabjang
efsielo	mafsielo	bjoko	betwa	gatwa	retwa
matwetwe	myemyela	myemyetše	myemyelo	kuane	maoto
kgaoga	laola	paologa	moagi	moaparo	moahlodi
moaparong	mogau	lauma	ditau	maina	maitišo
maikutlo	maikemišetšo	maikarabelo	leino	leina	beile
reile	leoto	seolo	beola	seolong	theoga
laela	molaetša	maeto			

GO BALA

Barutwana ba swanetše go kgona go bileletša medumo ya mantšu ao a latelago

morwa	rwalang	rweša	morwedi	fšega	lefšega
fšegiša	boifa	boima	koloi	moloi	gwaba
segwagwa	mogwapa	bjala	bjoko	bjetše	mabjang
efsielo	mafsielo	bjoko	betwa	gatwa	retwa
matwetwe	myemyela	myemyetše	myemyelo	rua	bua

kua	kuane	maoto	kgaoga	laola	paologa
moagi	moaparo	moahlodi	moaparong	tau	mogau
lauma	ditau	maina	maitišo	maikutlo	maikemišetšo
maikarabelo	leino	leina	beile	reile	leoto
seolo	beola	seolong	theoga	mae	laela
molaetša	kae	maeto			

Barutwana ba swanetše go kgona go bala mantšu ao a latelago ka tebelelo feela.

mpsha	tšhofa	paesekele	phadima	ntšhetša	thuntšha
bora	mosebe	mogale	mothuntšhi	gadikwa	moraleng
mpšanyana	kgolomodumo	pontšho	bofelela	lelente	šikinyega
bohlagahlaga	phakeng	sephetho	sefahlego	tlhorišwa	bomphenyašilo
lepatlelong	magetla	hlokomologa	ntlhoriša	kgokološa	boitshepo
pukutšatši	diphiri	khutiša	mathapameng	ditšhila	dillathekeng
sefatanaga	šireletšago	ditšidifatsing	ditoropongkgolo	roromela	utolla
tšhoša	ngapa	lebopong	maphoto	mokokotlong	šaka
phaphamala					

Barutwana ba swanetše go kgona go bala sengwalwa seo se kgokaganego go swana le mohlala wo o latelago.

Ngwagola re ile lebopong. Re be re ipshina Ka go rutha ka maphoto a lewatile. Re bone šaka. Re bone šaka ye kgolo. Mma ore leina le lengwe la šaka ke sebatahlapi. E kgona go phaphamala ka meetseng. Gape e kgona go go rutha e rwele selo mokotlong wa yona. Bare šaka ga ena dipshio. Ke ipotšiša gore ke phoofolo ya mohuta mang ya go hloka dipshio.

KWEŠIŠO

- 1 Barutwana ba swanetšo go dira dikakanyo ka sengwalwa ka go lebelela diswantšho.
- 2 Barutwana ba swanetše go kgona go gopola dintlha ka sengwalwa.
- 3 Barutwana ba swanetše go kgona go anega kanegelo gape.
- 4 Barutwana ba swanetše go kgona go latelanya ditiragalo go tšwa sengwalweng.
- 5 Barutwana ba swanetše go kgona go kwešiša gore go ra go reng go ba le ponokgopolo, go dira gikgokaganyo, go kamaka le go gopla ka sengwalwa.
- 6 Barutwana ba swanetše go kgona go nagana ka sengwalwa ba šomiša foreimi ya go ahlaahla.
- 7 Barutwana ba swanetše go kgona go araba dipotšišo tšeo di ngwadilwego tša teka kwešišo ka sengwalwa.
- 8 Barutwana ba swanetše go kgona go ngwala sengwalwa ka bokopana

GO NGWALA

- 1 Barutwana ba swanetše go kgona go thala seswantšho seo se kwešišegago.
- 2 Barutwana ba swanetše go kgona go oketša ka lentšu le tee goba a mabedi go sethalwa sa bona
- 3 Barutwana ba swanetše go kgona go feleletša foreimi ye kopana ya go ngwala.
- 4 Barutwana ba swanetše go kgona go ngwala ditemana tše 1 ba šomiša foreimi ya go ngwala goba maano a go ngwala.
- 5 Barutwana ba swanetše go kgona go ngwala: lenaneo/ lengwalo

GO BALA KA SEHLOPHA SA GO HLAHLWA

- 1 Barutwana ba swanetše go kgona go balela godimo ka pukung ya bona yeo e lakaneditšwego ya go bala ebile ba bale le morutiši ka sehlopha sa bokgoni bjoo bo swanago.
- 2 Barutwana ba swanetše go kgona go šomiša tsebo ya bona ya ditumatlhaka, go kgona go hwetša hlahlo go ya ka sengwalwa le go lemoga mantšu feela ka tebelelo ge ba bala.
- 3 Barutwana ba swanetše go kgona go itekola bokgoni bja bona bja go lemoga mantšu le kwešišo.

Ditlabakelo le dithušathuto tše di filwego

Tseba gore dithušathuto ka moka tše di filwego ke tša sekolo. Dithušathuto di ntšhiwa ga tee fela, seo se ra gore di swanetšwe go gatišwa le go hlokomelwa.

Ka kotara ya 1 barutiši ba fiwa dithušathušo tše di latelago

1 Diphaphathi tša go bontšha tša mebala x 4

Šomiša diphaphathi tše go beakanya mošomo wa gago wa beke. Beke engwe le engwe, laetša thutomodumo le mantšu, mantšu a go šomišwa kgafetšakgafetša, mantšu a tlontlontšu le tabakgolo, tshwantšhetšo le foreimi ya go ngwala.

2 Ditšhate tša Mongwalo

Laetša ditšhate tše ka pele ga phaphoši, gore barutwana ba kgone go e bona gabotse. Ba Mphato wa 1 le ba wa 2 ba tla fiwa ditšhate tša mogatišo. Ba wa 2 le wa 3 ba tla fiwa tšhate ya mogatišo le tšhate ya mothikitho.

3 Kotara ya 1 Lenaneo thuto

Šomiša lenaneo thuto go bona seo o swanetšego go se ruta letšatši le lengwe le le lengwe. Kgwekgwe ya tshepedišo e go laetša gore lenaneo thuto le lengwe le le lengwe le rutwa bjang. Dibeke tše pedi tša Kotara ya 1, o tla latela lenaneo la tataišo.

4 Kotara ya 1 Selatela mohlala

Šomiša tokomane ye go feleletša Lenaneo la ngwaga la go ruta (ATP) le polane ya kotara. Swaya gomme o ngwale letšatši kgwedi la lenaneo thuto le lengwe le le lengwe le mošongwana wa kelo ge o feditše. Gopodišiša ka tsela yeo o rutilego ka gona.

5 Kotara ya 1 Puku e kgolo

Šomiša puku e kgolo ya dikanegelo ge o dira mananeo thuto a Go bala ka go abelana. Go na le dikanegelo tše seswai mo kotareng – kanegelo e tee beke le beke.

6 Kotara ya 1 Sephuthelwana sa dithušathuto

Sephuthelwana sa dithušathuto se na le dilo tše di latelago:

- **Mantšu a papetlakgadima** a filwe a tlotlontšu a tabakgolo, mantšu a go šomišwa kgafetšakgafetša; thutomodumo le mantšu. A sege gabotse o a boloke ka tsela ya maleba. O šomiše mantšu a papetlakgadima le phaphati ya go bontšha.
- **Tlotlontšu ya tabakgolo le tshwantšhetšo** di filwe mo go kgonegegago. Di ripe o di boloke ka tsela ya maleba. Šomiša mantšu a papetlakgadima le phaphati ya go bontšha.
- **Matlakala a go laodiša kanegelo ka bokgoni** di filwe tabakgolong engwe le engwe. Di ka tatelano ya diswantšho te 3 go iša go tše 4 tša go laodiša kanegelo. Go na le dikgatišo tše 10 tša letlakala le lengwe le le lengwe – le tee la sehlophana. O kgopelwa go dira dikgatišo tše dingwe ge e le gore go a hlokagala.
- **Matlakala a go gatiša a kelo** a filwe go gatiša dipoelo le ditshwayotshwayo tša kotara.

7 Kotara ya 1 Matlakala a mošomo a go bala x 8

8 Matlakala a mošomo a go bala a seswai a filwe mo kotareng – e tee ya beke le beke go tloga ka beke ya 3 go fihlela ka beke ya Šomiša matlakala a mošomo le phaphoši ka moka ge o bala le bona ka dihlophana tša go bala ka go hlwahlwa. Go na le matlakala a 20 a letlakala le lengwe le le lengwe la go bala. O ka oketša matlakala ge go hlokega.

Setlwaedi sa mehleng sa beke le beke: Di iri tše 7

- 1** Kago ya lenaneo la thuto le latela setlwaedi sa mehleng beke engwe le engwe.
- 2** Se se dira gore go be bonolo gore barutiši le barutwana ba kgone go latela.
- 3** Barutwana ba kgona go itokišetša mošongwana o latelago ge ba tseba setlwaedi sa mehleng.
- 4** Setlwaedi sa mehleng se theilwe motheong wa SEPHOLEKE (CAPS) wa leleme la segageno: bonnyane ba nako ya di iri tse 7 mo bekeng.
- 5** Setlwaedi se sa mehleng se dirilwe e le karolo ya lenaneo la maleme bobedi mmogo le PSRIP EFAL kago ya lenaneo la thuto.
- 6** Laetša setlwaedi sa mehleng ka phapošing o e tsebe ka hlogo!

Mošupologo		Labobedi		Laboraro		Labone		Labohlano	
Mešongwana ya bomolomo	15			Mešongwana ya bomolomo	15			Mešongwana ya bomolomo	15
		Ditumatlhaka	15	Ditumatlhaka	15	Ditumatlhaka	15	Ditumatlhaka	15
Mongwalo	15	Mongwalo	15	Mongwalo	15				
Go bala ka go abelana	15	Go bala ka go abelana	15			Go bala ka go abelana	15	Go bala ka go abelana	15
Go ngwala	30			Go ngwala	30				
Go bala ka sehlopha sa go hlahlwa	30	Go bala ka sehlopha sa go hlahlwa	30	Go bala ka sehlopha sa go hlahlwa	30	Go bala ka sehlopha sa go hlahlwa	30	Go bala ka sehlopha sa go hlahlwa	30
1. 45		1. 15		1. 45		1. 00		1. 15	

Go itokiša beke le beke

Go bohlokwa go gopola gore ka leleme la Sepedi lenaneo lee fokoditše hlokego ya gore barutiši ba POLANE, efela go ITOKIŠA go sa nyakega! Letšatši le tee mo bekeng ka meriti, hlakana le barutišimmogo le wena, barutiši ba motheo wa thuto, le itokišetša le le mmogo.

Ge o itokišetša, gopola go:

- 1 Bala lenaneo thuto la beke kamoka ga yona.
- 2 Kgonthišiša gore o tseba le go kwešiša di tsela tša kgwekgwe ya tshepedišo tšeo di swanetše go šomišwa. Ge o gakanega e ya seripana sa hlogo ye 'kgwekgwe ya tshepedišo' o ikgopotše.
- 3 Sa go latela, lekola gore ke dife dipapetla kgadima le ditshwantšhetšo dife tšeo di nyakegago mo Tabakgolong le tlotlontšu, mantšu a go šomišwa kgafetšakgafetša, medumo le foreimi ya go ngwala. Beakanaya dipapetlakgama le ditshwantšhetšo ka tsela ye:
  - a Ripa dipapetlakgadima goba ditshwantšhetšo.
  - b Leka go dikgomaretša godimo ga khatipokisi goba lephephe.
  - c Ge go kgonega, o e apeše ka plastiki.
  - d Boloka di papetlakgadima tša lenaneothuto ka ga re ga onfolopo, goba ka rekere diphuthege lefelo le tee.
- 4 Kgobokanya dithušathuto tše dingwe tšeo o ka dinyakago, bjalo ka ditshwantšho goba dilo tša nnete.
- 5 Lekodišiša ge eba puku e kgolo e sale gabotse.
- 6 Bala mešongwanana ka gare ga DBE yeo o ka e dirago.
- 7 E tlwaetše go dira dithuto tša go ngwala.
- 8 Kgonthišiša gore Selotamohlala sa gago se mo nakong, go tloga beke ya go feta le gore e laetša tema ye o e kgathilego.

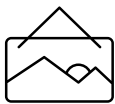
Tabakgolo le lenaneo la go bala

NOMORO YA BEKE	TABAKGOLO	SENGWALWA SA GO BALA KA GO ABELANA	LETLAKALA LA MOŠOMO WA GO BALA
1	Go itlwaetša go tliša katlego	Paesekele e mpsha ya Bheki	1
2	Go itlwaetša go tliša katlego	Li Jie, sekgwari se makatšago sa go thuntša ka bora le mosebe	2
3	Ba malapa ba a hlokomelana	Selai sa go gadikwa se atla	3
4	Ba malapa ba a hlokomelana	Bohlagahaga bjo bogolo ba Candice le Carla	4
5	Go tlhoriša	Sekolo sa Jojo se seswa	5
6	Go tlhoriša	Timeo o thuša ba lapa la gabo	6
7	Re bangwadi	Pukutšatši ya Mandu ya sephiri	7
8	Re bangwadi	Bangwadi ba mathomo lefaseng	8
9	Dilo tša go re tšhoša	Go na le kgolomodumo ka rakeng ya ka	9
10	Dilo tša go re tšhoša	Didolfini di a phološa	10

Kotara ya 1 Lenaneo la Kelo

Lenaneo la diteko le dirilwe go ya ka seripa 4 seo se khutsofaditšwego sa SEPHOLEKE CAPS). Se se ka hwetšwa ka morago ga selotamohlala kotareng yenngwe le yennwe.

Ditaetšo ka Phaphošing

DIPHAPHATHI TŠA GO BONTŠHA

- 1 Karolo e nngwe ya lenaneo le, o tla fiwa diphaphathi tša go bontšha tše nne tše dikgolo tša mebala ya go fapafapana.
- 2 Phaphathi e ngwe le engwe ya mmala e tla laetša mantšu a go fapanafapana a beke.
- 3 Šomiša diphaphathi tše ka tsela ye:
  - a **Phaphathi e talamorogo** –laetša tabakgolo le mantšu a tlotlontšu mmogo le ditshwantšhetšo tša beke.
  - b **Phaphathi e talalerata** – laetša mantšu a go šomišwa kgafetšakgafetša a beke.
  - c **Phaphathi e serolwana** –laetša ditumatlhaka le mantšu a beke.

- d Phaphathi e pinki** – laetša foreimi ya go ngwala ya beke yeo.
- 4 Mantšu a mo diphaphathing tše a swanetše go fetolwana beke engwe le engwe.
  - 5 O kgopelwa gore o seke wa tlogela tlotlontšu ya tabakgolo le ditshwantšhišo gore ngwaga o fele. Ditshwantšhišo di swanetše go sepelelana le tabakgolo yeo o idirago. Ge phaphoši e tletše ka mantšu le ditshwantšhišo e ka hlakahlakantšha barutwana ba se hlwe ba e ela hloko.
  - 6 Ge o tlošitše mantšu le ditshwantšhišo , di boloke.
  - 7 Hlokomela mantšu ao gore o kgone go a šomiša gape ngwaga o latelago.

TAFOLA YA TABAKGOLO

- 1 Leka go dira tafola ya Tabakgolo ka phaphošing ya gago.
- 2 Šomiša sekgoa go laetša diswantšho le dilo tša mmakgonthe tša go sepedišana le tabakgolo.
- 3 Ngwala maina a dilo tšeo, gore barutwana ba kgone go ithuta tlotlontšu.

Kgwekgwe ya tshepedišo

Bolaodi ba phaphoši

Tše dingwe tša motheo wa bolaodi ba phaphoši le maano di gona e le 'kgwekgwe ya tshepedišo'. A ke maano ao a dulago a šomišwago mo lenaeong le, go bohlokwa go a tseba.

***Maikemišetso:** Go kaonafatša nako ya go šoma, maitshwaro a barutwana le tšhomišanommogo gare ga barutwana. Go fokotša ditšhitišo tša go ithuta. Go hlagiša papadi e le mokgwa o mongwe wa go ithuta.*

GO DULA LE DIHLOPHANA

- 1 Go bohlokwa kudu go ipha nako le go ela hloko gore o dudiša barutwana bjang ka phaphošing.
- 2 Ge o dira se, gopola dintlha tše bohlokwa tše:
  - a **Dudiša barutwana go ya ka bokgoni bjo bo tswakilego** – ga go nyakege gore barutwana ba go se kgone ba dule mmogo, le ba go kgona ba dula mmogo. Tswaka barutwana gore phaphoši e be sebaka seo se tswakanego go ya ka bokgoni.
  - b **Dudiša barutwana ka bohlale go phema dikgohlano goba lešata.** O seke wa dudiša barutwana ba go tshwenyana mmogo. O seke wa dudiša barutwana bao ba ratago go bolela mmogo. Phema mathata ka go ba arongantšha.
- 3 Mo lenaneong la rena la go ithuta, go na le mešongwana eo barutwana ba swanetšego go šoma ka dihlophana.
- 4 Tše e swanetše go ba dihlophana tše 3–4 tša barutwana bao ba dulago mmogo goba kgauswi le kgauswi. Dira se gore ge o ba botša go šoma ka dihlophana ba ka kokoana ga bonolo le ka pela ba sa senye nako le go sepela kudu.
- 5 Ge barutwana ba dutše ka methaladi, tsela e bonolo ya go hlama dihlophana ke gore barutwana ba ka mo pele ba sokologe ba lebelletse ba ba bedi ba ka morago ga bona ba mothaladi wa go latela. Ba kgona go hlama sehlopha sa bonne ka bonne ka potlhako.
- 6 O seke wa tlogelela se go barutwana. Tšea sephetho gore o hlama bjang dihlophana ka phaphošing, o hlahle barutwana go itlwaetša go hlama dihlophana tše ka pela ka setu.
- 7 Ge o bona gore sehlopha ga se kwane gabotse, dira diphetogo – o seke wa gapeletša barutwana go šoma mmogo.

GO SEPEDIŠA POLEDIŠANO YA DIHLOPHA

- 1 Mo lenaneong le la thuto, go na le mešongwana e mmalwa yeo e nyakago barutwana gore ba tshware makgotlana a go ahlaahla.
- 2 Hlahla barutwana gore dira se ka tsela ye:
  - a Sa pele, barutwana ba swanetše go ba mo dihlophaneng tša bona.

- b** Sa go latela, barutwana ba swanetšego ngwala dintlha tša dipotšišo tša go ahlaahlwa goba freimi
- c** Ke moka, morutwana o mongwe le o mongwe o swanetše go hwetša sebaka go araba potšišo engwe le engwe:
  - Morutwana wa 1 o swanetše go araba Potšišo ya 1
  - Morutwana wa 2 o swanetše go araba Potšišo ya 1
  - Morutwana wa 3 o swanetše go araba Potšišo ya 1
  - Morutwana wa 4 o swanetše go araba Potšišo ya 1
  - Morutwana wa 1 o swanetše go araba Potšišo ya 2
  - Morutwana wa 2 o swanetše go araba Potšišo ya 2
  - Morutwana wa 3 o swanetše go araba Potšišo ya 2
  - Morutwana wa 4 o swanetše go araba Potšišo ya 2
  - Bjalo bjalo
- 3** E ka ba leano le le kaone go šomiša 'mokokotlelo wa go bolela/leswika/selo' go laola se.
  - a** Efa sehlophana se sengwe le se sengwe selo bjalo ka mokokotlelo wa mebala goba leswika.
  - b** Motho yo a swerego selo o a bolela gomme ba bangwe ka moka mo sehlopheng ba hlwaya tsebe.
  - c** Ge morutwana wa mathomo a boletše, o swanetše go fetišetša selo go morutwana wa go latela, bjalo bjalo.
- 4** Ge e le gore sehlopha se swanetše go fana ka pego, ge eba o mongwe le o mongwe o arabile, sehlopha seka kgetha karabo ya maleba go araba potšišo engwe le engwe.

MEŠONGWANA YA PHETOGO SEGALO YA GO BALA

- 1** Ge o dira thuto ya go bala ka sehlopha sa go hlahlwa, barutiši ba swanetše go šoma le dihlopha tše pedi.
- 2** Mo magareng ga dihlopha tše pedi, go bohlokwa go tšea 'kgefo' pele o tanya šedi ya barutwana gore ba thome ka letlakala la mošongwana wa go bala.
- 3** Dira se ka tsela ya:
  - a** Ge o feditše go šoma le bona, romela sehlopha sa 1 gore ba ye go dula fase.
  - b** Tanya šedi ya barutwana.
  - c** Dira mošongwana wa go phetogo ya segalo ya go bala le phaphoši kamoka.
  - d** Tanya šedi ya barutwana gape ka letlakala la mošomo la go bala.
  - e** Hlalosa mošongwana wa go latela mo letlakalatšhomo la go bala.
  - f** Gopotša barutwana gore ba swanetše go fetša mošongwana o ba o dirago pele ba ka tswela pele ka mošongwana o mongwe – ba swanetše go šoma ka lebelo la bona.
  - g** Bitša sehlopha sa 2 gore ba tle ba šome le wena.
- 4** Ka kotara ya 1, re kganyoga gore o šomiše mešongwana ye e 4 ya phetogo ya segalo ya go bala le barutwana:

Mošongwana wa 1: Morutiši o re

- 1 Botša barutwana gore ba emelele.
- 2 Hlalosa gore o tla dira tšhišinyego tša go fapafapana, go swana le: kgoma hlogo ya gago; fofiša khaete; tšokotša nko ya gago; fofa makga a mararo; bj bj.
- 3 Ge o le wa mathomo wa gore 'morutiši o re', ke moka barutwana ba swanetše go dira tiro.
- 4 Ge o sa re 'morutiši o re', ke moka barutwana ba swanetše go ema ba seke ba šikinyega.
- 5 Ge morutwana a dira tiro o se nke o re 'morutiši o re', ke moka morutwana woo o tšwile o swanetše go dula fase.
- 6 Mothopasefoka ke morutwana wa mafelelo o a emeletšego.

Mošongwana wa 2: Moletlo wa go bina

- 1 Botša barutwana go emelela.
- 2 Hlalosa gore o tla raloka mmimo mo sellathekeng sa gago.
- 3 Ge barutwana ba ekwa mmimo, ba swanetše go bina.
- 4 Ge mmimo o fetša go tima, barutwana ba swanetše go ema kgahla.
- 5 Letša mmimo le go tima mmimo makga a mmalwa gore barutwana ba kgone go bina le go kgahla makga a mmalwa!

Mošongwana wa 3: Itšokotše, itšokotše, kgahla

- 1 Botša barutwana gore ba emelele.
- 2 Ere: itšokotše, itšokotše, itšokotše, itšokotše, kgahla!
- 3 Barutwana ba swanetše go bolelela se mmogo le wena ba swanetše go itšokotša mebele ya bona ge ba re 'itšokotše'.
- 4 Ge ba 'kgahla' ba swanetše ema pho, ka setu ba se šikinyege!
- 5 Boeletša se makga a mmalwa.

Mošongwana wa 4: Setulo sa ka le nna

- 1 Botša barutwana ba emelele kgauswi le ditulo tša bona. Go swanetše go ba le sekgoba sa go bonala.
- 2 Efa barutwana melawana eo ba swanetšego go elatela – ba swanetše go dira se ka pela le ka setu.
- 3 Melawana ye e tsamaelana le setulo ba swanetše go itlwaetša go šomiša matlema.
- 4 Efa melawana ya go swana le:
  - ema ka morago ga setulo
  - kukela setulo sa gago godimo
  - namela godimo ga setulo sa gago

- Tšea kgato o tshele setulo sa gago
- bj bj.

Mešongwana ya Bomolomo

Mathomong a mananeothuto a polelo ya gae ka Mošupologo, Laboraro le Labohlano o tla dira mešongwana ya bomolomo. Ye ke mešongwana ya go theeletša le go bolela ya lenaneo le. Mešongwana ye e di dirilwe ka tlhokomelo gore di kgone fa morutwana o mongwe le o mongwe monyetla wa go bolela.

Ruta tlotlontšu ya tabakgolo

Maikemišetšo: Go oketša tsebo ya barutwana yeo ba humanego ka maitemogelo, ka go šomiša kgopolo le go ithuta tlotlontšu ka phapošing, gore ba kgone go godiša bokgoni bja bona bja go bala ka kwešišo le tsebo ya kakaretšo. Go thuša barutwana gore ba kgone go ba le bokgoni bjo bo itšego bja polelo bjoo bo tla ba thušago gore ba kgone go šoma gabotse mephatong ya gare.

- 1 Ruta mantšu a 3 a maswa a tlotlontšu ya tabakgolo
- 2 Šomiša mokgwa wa go šupa, Diragatša , Hlaloša le go Bolela.
- 3 ŠDHB ke kgaoletšo ya go Šupa, Diragatša, Hlaloša le Bolela.
- 4 Ga se ka mehla moo go kgonegagore o šomiše mekgwa ye ka moka mo lentšung la tabakgolo
  - a Š – Šupa seswantšho goba selo sa nnete ge go kgonega.
  - b D – Diragatša lentšu la tabakgolo ge go kgonega.
  - c H – Hlaloša gore lentšu la tabakgolo le ra go reng.
  - d B – Bolela lentšu mo lefokong gomme barutwana ba bušetše lefoko leo.
- 5 Ge o šetše o rutila tlotlontšu ya tabakgolo ya beke ka moka, bea mantšu ao mo tšhateng ya pontšho o be o bee le diswantšho goba dithalwa tšeo di laetšago mantšu a tabakgolo.
- 6 Ga se barutwana ka moka bao ba tla gopolago tlotlontšu ya tabakgolo se seswa ka nakwana, Hle o seke wa belaela ka se , ebile o seke wa dira gore barutwana ba bušetše mantšu gantši!
- 7 Barutwana ba tla kopana le tlotlontšu ye mpsha gammalwa mo sererweng, ebile ba tla fiwa monyetla ya go aga tlotlontšu ya bona ka mokgwa wa maleba,

Koša goba Morumokwano

Makemišetšo: Go tiisetša tsebo ya barutwana ya tlotlontšu ye mpsha. Go ithuta ka go bapala.

- 1 Koša goba morumokwano wo o swanetšego go o dira le barutwana o laeditšwe ka gare ga lenaneothuto.

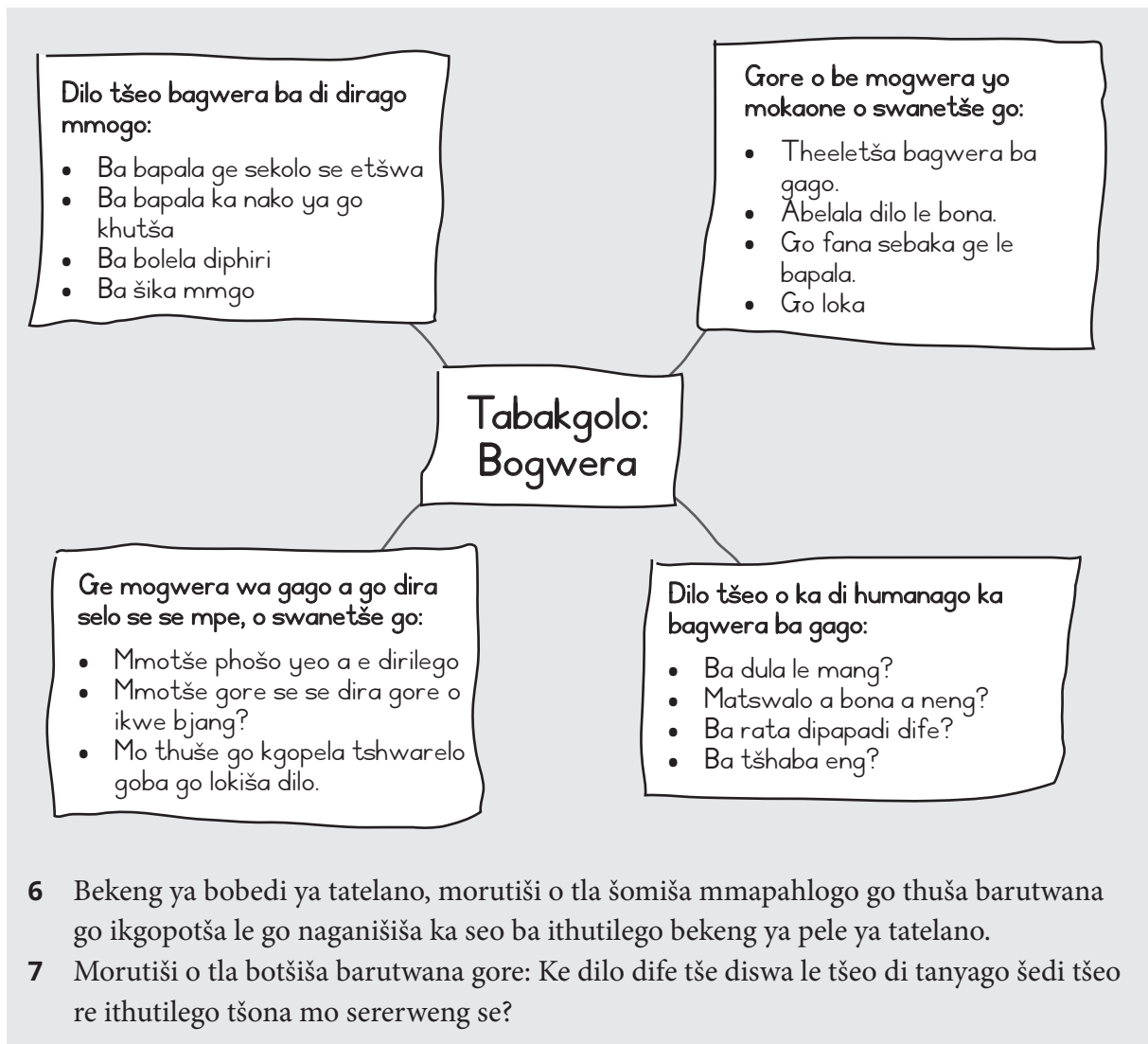

- 2 Ge nako e dutše e eya, barutwana ba tla tseba dikoša le merumokwano ye gomme ba tla feleletša ba ikopelela tšona ka bo bona.
- 3 E fela, ge e le gore ke la mathomo ba gahlana le se o swanetše go ba ruta mantšu, ditiro le modumo wa koša ge o le gona.
- 4 Ruta barutwana koša goba morumokwano, mothaladi ka mothaladi ka mokgwa wo o latelago:
  - a Opela goba o bolele koša kamoka go barutwana. Hlalosetša barutwana gore e ra go reng ge go hlokagala.
  - b Opela goba o bolele mothaladi wa pele gomme barutwana ba go boeletše ka morago ga gago.
  - c Opela goba o balele mothaladi wa bobedi gomme barutwana boeletše ka morago ga gago.
  - d Opela goba o bolele methaladi ye mebedi ya pele gomme barutwana boeletše ka morago ga gago.
  - e Tšwela pele ka tsela go fihlela o ruta barutwana koša goba morumokwano ka moka.
- 5 Šomiša ditiro tšeo di nepagetšego ka mehla ge o ruta koša goba morumokwano.
- 6 Dumelela barutwana go kgopela go opela koša yeo ba e ratago mafelelong a letšatši. Wo ke mokgwa wa go kgahliša wa go gatelela polelo ye mpsha yeo ba ithutilego yona.

Hlagiša tabakgolo: Go ba le semelo sa tsebo

Maikemišetšo: *Go humana le go amogela semelo sa tsebo ya morutwana ka sehlogo se itšego, le go oketša go seo morutwana a se tsebago ka ga sehlogo seo. Go laetša peakanyo tshwantšho ya tsebo ya morutwana ka go šomiša mmapahlogo.*

- 1 Mo mošomong wo, morutiši o thoma ka go dira mmapahlogo letlapeng ka pejana.
- 2 Morutiši o thala sediko le leina la tabakgolo magareng ga letlapa.
- 3 *Ke moka, morutiši o botšiša barutwana gore:* Naa go nale seo le se tsebago ka tabakgolo ye?
- 4 Morutiši o ngwala dikakanyo tša barutwana go dikologa mmapahlogo.
- 5 Morutiši o swanetše go leka go ngwala fase dikakanyo tšeo di swanago kamoka, mohlala, ge tabakgolo e bolela ka “Bogwera” o ka ba le mmapahlogo wo o lebelelago ka tsela ye:

Go anega kanegelo ya boihlamelo Beke ya 1

Maikemišetšo: Go fa barutwana monyetla wa go šomiša polelo ye mpsha ka mokgwa wa maleba le go šomiša tsebo ya bona ya sehlogo le boihlamelo go hlama kanegelo yeo e kwagalago. Go aga bokgoni bja barutwana bja go latelantšha. Go fa barutwana monyetla wa go šoma mmogo le go šomišana gabotse ka sehlopha se sennyane.

- 1 Mošongwana wo o fa barutwana sebaka sa go šomiša kgopolo le boihlamelo, tsebo ya bona ya tlotlontšu ya tabakgolo le go latelanya go hlama kanegelo e mpsha.
- 2 Laela barutwana go dula ka dihlophana tša bona.
- 3 Efa sehlopha se sengwe le se sengwe letlakala la go anega kanegelo ya boihlamelo go ya ka tabakgolo. O tla hwetša se ka gare ka paka ya didirišwa.
- 4 Dipampišana tše di nale diswantšho tše 3–4 tša go latelana tšeo di ka šomišwago go bopa kanegelo yeo e sepelelanago le tabakgolo.
- 5 Laela barutwana go nagana ka kanegelo yeo e sepelelanago le diswantšho.
- 6 Efa barutwana motsotso goba e mebedi go akananya.

- 7 Kemoka, barutwana mo sehlopheng ba swanetše go šielana ka go abelana dikanegelo tša bona,
- 8 Sepela ka gare ga barutwana gomme o theeletše barutwana ba go fapana ge ba hlaloša dikanegelo tša bona.
- 9 Tšea matlakala, o a bolokele beke yeo e tlogo.
- 10 Hlohloletša barutwana go laodišetša o mongwe kua gae.

Go anega kanegelo ya boihlanelo Beke ya 2

Maikemišetšo: Go fa barutwana sebaka sa go šomiša polelo e mpsha ka mokgwa wa maleba. Go šomiša tsebo ya bona sehlogo le boihlanelo go hlama kanegelo yeo e kwagalago. Go aga bokgoni bja barutwana bja go latelanya. Go fa barutwana sebaka sa go šomišana gabotse le go thušana ka sehlopha se sennyane.

- 1 Laela barutwana go dula ka dihlophana tša bona.
- 2 Efa sehlopha se sengwe le se sengwe letlakala la dikanegelo tša bona tša boithlanelo.
- 3 Gopotša barutwana gore beke ya go feta ba ihlametše dikanegelo tša bona ka diswantšho.
- 4 Beke ye barutwana ba swanetše go šoma ka sehlopha go tšea sephetho ka kanegelo ya sehlopha,
- 5 Gopotša barutwana gore kanegelo ya bona e swanetše go ba ya boithlanelo, gape e sepelelane le diswantšho.
- 6 Tanya šedi ya barutwana.
- 7 Kgopela dihlopha se 1 go iša go tše 2 tša go fapana gore ba abelane ka kanegelo ya bona ya sehlopha.
- 8 Leboga barutwana ka go abelana dikanegelo tša bona

Go ahlaahla sengwalwa sa Go bala ka go abelana?

Maikemišetšo: Go ruta barutwana bokgoni bja go nagana ka tsitsinkelo le go akaretša. Go ba fa menyetla ya go itlwaetša le go tšweletša bokgoni bjoo. Go aga boitshepo bja barutwana ka go ba fa menyetla ya makgonthe ya go hlagiša maikutlo, go dira dikgokaganyo le go kamaka. Go nea barutwana monyetla wa go šoma mmogo le go šomišana gabotse mo dihlopheng tše nnyane.

- 1 Poledišano ya Go bala ka go abelana e dirwa ka bo Labohlano.
- 2 Thoma ka go ngwala foreimi ya poledišano letlapeng.
- 3 Sa go latela, bala o be o hlalose tše barutwana foreimi ya poledišano.
- 4 Barutwana ba swanetše go kwešiša gore ga go ne kahlolo go dipotšišo tšeo di bulegilego. gore morutwana a arabe ka mokgwa wo a kwešišago.
- 5 Ge lenaneothuto le fela, tanya šedi ya barutwana.

- 6 Ge go šetše metsotswana, kgopela barutwana ba go fapana goba sehlopa gore ba fe dikarabo tša bona.
- 7 Leboga barutwana ka go fa dikarabo le maitapišo a bona.
- 8 Ge dikarabo tša barutwana di fošagetše goba di nyaka go oketšwa, ba phošolle goba o botšiše dipotšišo tša go ba hlohloletsa go hwetša dikarabo.

Temogo ya medumo le ditumathlaka/Mongwalo

Mphato 1 & 2 (Go fihla ge lenaneo la ditumahlaka le fela)

Temogo ya foneme & ditumathlaka le mongwalo di šoma mmogo mo lenaneong le.

Tiišetšo: Mošupologo

Maikemišetšo: Go dira kelo yeo e sego ya semmušo ka temogo ya barutwana ya foneme le go gopola ditumathlaka le mongwalo woo ba o rutilwego. Go fa barutwana thekgo goba go tiišetša tsebo ya bona ya tumathlaka le mongwalo ka go iphošolla. Go šomiša tomogo ya kelo go merero ya semmušo.

- 1 Ka Mošupologo wo mongwe le wo mongwe ka nako ya mongwalo, barutwana ba itlwaetša go gatiša ka go ikgotšša medumo, dinoko le mantšu ao ba ithutilego yona dibekeng tša go feta.
- 2 Laela barutwana gore ba ntšhe dipuku tša bona tša go ngwalela. Ge barutwana ba šetše ba kgona, ba ka ngwala letšatšikgwedi.
- 3 Sa go latela, ba laele gore ba phuthe letlakala ka bogare gomme ba ngwale dinomoro 1–5 morumong wa letlakala. Ke moka ba tšwele pele go ngwala 6–10 magareng ga letlakala. (Palo ya medumo, dinoko le mantšu e fapana go ya ka dithuto.)
- 4 Laela barutwana gore ba ngwale modumo, senoko goba lentšu go ya ka mokgwa wo o ba laelago, ba swanetše go ngwala kgauswi le nomoro ya maleba. Ge ba sa kgone go ngwala modumo goba lentšu, ba ka ngwala mothalwana –.
- 5 Gopotša barutwana gore wo ke mošongwana wa ka pejana wa go bona ge eba gopola medumo, dinoko le mantšu ao ba ithutilego wona.
- 6 Botša barutwana gore ba lekola ditumahlaka le mongwalo wa bona
  - Ba swanetše go bona ge eba kgona go ngwala modumo, senoko goba lentšu gabotse.
  - Ba swanetše go bona gape le gore ba kgona go bopa maletere gabotse.
- 7 Bitša medumo, dinoko le mantšu ao a lego lenaneothutong.
- 8 Laela barutwana gore ba tšee phensele ya mmala gomme ba swaye mošomo wa bona.
- 9 Ngwala dikarabo tša maleba letlapeng, o le gare o bitša medumo ebile o hlatholla mokgwa wa go ngwala.
- 10 Botša barutwana gore ge ba palelwa ke go gopola modumo goba go ngwala lletere, ba swanetše go ithuta se gare ga beke.

- 11 Tšea dipuku tša barutwana mafelelong a letšatši gomme o ngwale gore ke mang yo a hlokago thušo yeo e oketšegilego.

Go ithuta modumo wo moswa le mantšu: Ka Labobedi le Laboraro

Maikemišetšo: Go tšweletša temogo ya barutwana ya medumo ka kelohlolo le ka tatelano ye e bonagalago. Go ruta barutwana medumo ya leleme la gae le dinoko ka kelohlolo le ka tatelano le go itlwaetša go lemoga le go šomiša medumo le dinoko tšeo ba ithutilego mo mantšung.

Hlagiša modumo wo moswa

- 1 Bitša modumo gomme o emiše papetlakgadima. Mohlala: /p/
- 2 Bitša modumo gomme o laele barutwana gore ba bušetše modumo x3.
- 3 Eba le poledišano le barutwana ka phapano goba go swana ga modumo wo wa /p/ ka Sepedi le ka sekgowa.
- 4 Ge e le modumo wa hlakatee, o laetša barutwana godimo ga papetla ya di Alfabete.
- 5 Botšiša barutwana gore: Na go nale mantšu ao le a gopolago ao a šomišago modumo wa /p/?
- 6 Nagana mantšu le barutwana, mantšu a go swana le pudi, pere, lepai, puku (mantšu a mane)
- 7 Botšiša barutwana gore go nale mantšu ao ba a gopolago ao a nago le modumo wa /p/ mo magareng
- 8 Nagana le barutwana mantšu a go swana le: apea, apola, apara, bupi

Hlagiša mantšu a maswa

- 1 Bitša lentšu le lengwe le le lengwe gabotse le ka go hlaboša o be o laetša barutwana papetlakgadima ya lentšu leo: pere, pudi, pota, papa
- 2 Kgopela barutwana go bušetša mantšu ka morago ga gago, gomme o gatelele modumo wo o lebantšwego
- 3 Kgomaretša dipapetlakgadima tša mantšu godimo ga tšhate ya pontšho ya ditumahlaka.

Go ngwala maletere le mantšu a maswa: Labobedi le Laboraro

Maikemišetšo: Go tšweletša bokgoni bja barutwana ka kelohlolo le ka tatelano bja go ngwala ka thelelo maletere ao sepelelanago le medumo yeo a emetšego le yeo ba ithutilego yona.

- 1 Ruta barutwana go hlama maletere a medumo yeo ba e rutilwego ka mogatišo.
- 2 Šupetša barutwana go ngwala modumo letlapeng – hlatholla mokgwa wa go hlama dithlaka ge o le gare o ngwala.
- 3 Laela barutwana ba go ngwala ka lanngole gore ba bee dihlogo tafoleng.
- 4 Furala barutwana, o emiše letsogo la go ja.

- 5 Botša barutwana bao ba ngwalago ka letsogo la go ja gore ba go latele ge ngwala lletere goba maletere moyeng.
- 6 Bušetša mokgwa wo ka barutwana bao ba šomišago letsogo la ngele.
- 7 Botša barutwana gore ba šome mmogo gomme bašielane ka go ngwala modumo mo mekokotlong ya bona ka menwana.
- 8 Morago Ga se, botša barutwana gore ba ngwale modumo mo ditafoleng tša bona ka menwana.
- 9 Sa mafelelo. laetša barutwana go hlama lletere goba maletere le mantšu mo letlapeng.
- 10 Laela barutwana gore ba ngwale modumo/mantšu/mafoko ka dipukung tša bona.
- 11 Barutwana ba swanetše go thalela modumo wo moswa wo ba ithutilego wona go mantšu/mafoko ao ba a ngwadilego.

Go bopa le go aroganya mantšu

Maikemišetšo: Go tšweletša temogo ya barutwana ya medumo, le bokgoni bja go bopa le go aroganya medumo le dinoko tšeo ba di rutilwego ka kelohloko le ka tatelano gore ba kgone go bala le go ngwala ka noši. Go re tsebo ya barutwana ya go lemoga medumo le dinoko e kgone go itaragalela.

Ke a dira...

- 1 Thoma ka lentšu la go tšwa go thuto ya ka Labobedi.
- 2 Bitša lentšu le: *apara*
- 3 Aroganya lentšu ka medumo tee: /a/ - /p/ - /a/ - /r/ - /a/
- 4 Bitša modumo wa pele: /a/
- 5 Bitša modumo wa bobedi : /p/
- 6 Bitša modumo wa boraro: /a/
- 7 Bitša modumo wa bone: /r/
- 8 Bitša modumo wa mafelelo: /a/
- 9 Ngwala lentšu letlapeng: *apara*
- 10 Dira tšhupetšo ya go šupa le go bopa medumo go dira lentšu: /a/ - /p/ - /a/ - /r/ - /a/ = *apara*
- 11 Sa go latela, bitša senoko sa pele sa lentšu: /a/
- 12 Bitša senoko sa bobedi sa lentšu: /pa/
- 13 Bitša senoko sa boraro sa lentšu: /ra/
- 14 Dira tšhupetšo o šupe dinoko go laetša gore o di kopanya bjang gore e be lentšu. /a/-/pa/-/ra/ = **apara**
- 15 Bušetša se ka mantšu a go tšwa go thuto ya Laboraro

Re a dira...

- 1 Thoma ka lentšu go tšwa thutong ya ka Labobedi
- 2 Bitša lentšu: **sepela**
- 3 Botšiša barutwana gore: Modumo wa mathomo ke ofe mo lentšung? /s/

- 4 Botšiša barutwana gore: modumo wa bobedi ke ofe mo lentšung? /e/
- 5 Botšiša barutwana gore: modumo wa boraro ke ofe mo lentšung? /p/
- 6 Botšiša barutwana gore: modumo wa bone mo lentšung ke ofe? /e/
- 7 Botšiša barutwana gore: modumo wa bohloano ke ofe mo lentšung? /l/
- 8 Botšiša barutwana gore: modumo wa mafelelo ke ofe mo lentšung? /a/
- 9 Kgopela barutwana gore ba aroganye lentšu ka medumo tee: /s/ - /e/ - /p/ - /e/ - /l/ - /a/
- 10 Ngwala lentšu: **sepela**
- 11 Laela barutwana gore ba bope medumo ya lentšu le wena: /s/ - /e/ - /p/-/e/-/l/ - /a/ = sepela
- 12 Botšiša barutwana gore ke sefe senoko sa pele mo lentšung? /se/
- 13 Botšiša barutwana gore ke sefe senoko sa bebedi mo lentšung? /pe/
- 14 Botšiša barutwana gore ke sefe senoko sa mafelelo mo lentšung? /la/
- 15 Bušetša se ka lentšu la go tšwa go thuto ya ka Laboraro.

Humana Mantšu: Labohlano

Maikemišetšo: Go fa barutwana monyetla wa go kopanya tsebo ya bona ya medumo yeo ba e rutilwego. Go fa barutwana monyetla wa go itlwaetša bokgoni bja go aroganya le go bopa mantšu. Go oketša bokgoni bja gore temogo ya medumo e kgone go itiragalela go barutwana.

Thala tafola ya medumo yeo e šetšego e rutilwe le medumo yeo e rutilwego ka Labobedi le ka Laboraro.

kg	o	b
ee	l	a
ts	e	m

Tšhupetšo

- 1 Gopotša barutwana medumo ya beke: Mohlala: /kg / le / ts/
- 2 Sekasekang medumo le ditwakanywa ka moka mo letlapeng.
- 3 Hlalosetša barutwana gore ba nale metsotso ye meraro go dira mantšu a mantši ka mokgwa wo ba ka kgonago.
- 4 Laetša barutwana go dira lentšu o šomiša medumo yeo e lebantšwego, go swana le : / kg/ le / ts/
- 5 Gopotša barutwana gore ba ka bopa mantšu ba šomiša ye mengwe ya medumo ntle ga / kg/ le / ts/.
- 6 Laetša barutwana go dira lentšu le lengwe go swana le /l/ - / ee/ - /b/-/a/
- 7 Gopotša barutwana gore b aka dira mantšu a mangwe ba šomiša medumo yeo e lebantšwego go swana le **kgomo** Goba mantšu ao a sa šomišego modumo wo o lebantšwego go swana le **leeba**.

Barutwana ba a dira

- 1 Laela barutwana gore ba bule dipuku tša bona gomme ba ngwale sehlogo sa: kg, ts
- 2 Laela barutwana gore ba thome go ngwala
- 3 Efa barutwana metsotso ye meraro humana le go bopa mantšu a mantši ka moo ba ka kgonago.
- 4 Dumelela barutwana go swaya mešomo ya bona. Laetša barutwana go bopa mantšu a (le a mangwe): kgomo, kgama, tsela, tsebe, tsoma, lee, bala, bela , loma, bea.

Temogo ya medumo le ditumatlhaka/Mongwalo

Mphato 3&3(Go fihla ge lenaneo la ditumahlaka le fela)

Temogo ya medumo & ditumathlaka le mongwalo di šoma mmogo mo lenaneong le.

MPHATO 2 DIKOTARA 3-4

MONGWALO

Go fetola mantšu : Mošupologo

Maikemišetšo. Go fa barutwana thekgo goba go tiišetša tsebo ya bona ya tumathlaka le mongwalo ka go iphošolla. Go tšweletša bokgoni bja go bala ka go thuša barutwana go tsepelela le go lemoga diphetogo mantšung goba mafokong tšeo di ka fetolago hlathollo ya mantšu goba mafoko ao.

Tsebišo: Mathomong barutwana ba swanetše go dira mošongwana wo ka mongwalo wa go **GATIŠA**. Laela barutwana go ngwala ka mongwalo wa **MOTHIKITHO**, ge ba šetše ba kgona ka go lekanela mongwalo wa **MOTHIKITHO**.

- 1 Ka Mošupologo ka nako ya mongwalo. Laela barutwana go itlwaetša mongwalo wa mothikitho ka go bušetša medumo le mantšu ao ba ithutilego wona beke ya go feta.
- 2 Laela barutwana gore ba bule dipuku tša bona gomme ba ngwale letšatšikgwedi.
- 3 Sa go latela ba botše gore ba ngwale dinomoro 1–5 mo morumong wa puku gomme ba tshale mothalo o tee ka fase ga nomoro ye nngwe le ye nngwe.
- 4 Ngwala lefoko leo le tšwago lenaneothutong mo letlapeng go bapa le nomoro ya 1 ka mokgwa wo:
  - ke nyaka puku.
- 5 Laela barutwana gore ba kopolle lefoko ka dipukung tša bona.
- 6 Laela barutwana go ngwala mabopi a go fapana (mašala) kgauswi le dinomoro ka tsela ye:
  - ke
  - ba
  - re

- o
- 7 Laela barutwana go ngwallola mafoko ba šomiša mabopi ao(mašala)
- 8 Gopotša barutwana gore wo ke mošongwana wa ka pejana wa go lekola gore ba gopola go ngwala medumo le mantšu ao ba ithutilego wona.
- 9 Botša barutwana gore ba lekola tsebo ya bona ya medumo le mongwalo.
- 10 Mafelelong a thuto, ngwalolla mafoko gabotse letlapeng gomme o bitše medumo o be o hlatholle popego ya mongwalo wa mothikitho ge o le gare o ngwala.
- 11 Ke moka, laela barutwana gore ba go laetša paterone yeo ba e lemogago, go swana le: fao lefoko le fetogago.
- 12 Thalela dipaterone ka mokgwa wo:
  - Ke nyaka puku
  - Ba nyaka puku
  - Re nyaka puku
  - O nyaka puku
- 13 Laela barutwana gore ba tšee phensele ya mmala gomme ba swaye mešomo ya bona.
- 14 Botša barutwana gore ge eba ba swere bothata go gopola medumo goba go ngwala leletere ka mothikitho, ba swanetša go tšwela pele ba ithuta tšona bekeng ye.
- 15 Tšea dipuku tša barutwana mafelelong a thuto gomme o ngwale barutwana bao ba hlokago thušo yeo e oketšegilego. Ba bangwe ba ka sokola ka thutamedumo mola ba bangwe ba sokola ka mongwalo wa mothikitho!

MPHATO WA 3 DIKOTARA 2-2

MONGWALO

Go tloga go botee go ya go bontši bja mantšu: Mošupologo

Maikemišetšo. Go fa barutwana thekgo goba go tiišetša tsebo ya bona ya tumathlaka le mongwalo ka go iphošolla. Go tšweletša bokgoni bja go bala ka go thuša barutwana go bona le go ba le tumo ya go lemoga dipaterone tša phetogo mantšung go ya ka dihlogwana tša maina.

Tsebišo: Mathomong barutwana ba swanetše go dira mošongwana wo ka mongwalo wa go **GATIŠA**. Laela Barutwana go ngwala ka mongwalo wa **MOTHIKITHO**, ge ba šetše ba kgoni ka go lekanela mongwalo wa **MOTHIKITHO**.

- 1 Ka nako ya mongwalo ka Mošupologo, barutwana ba swanetše go itlwaetša mongwalo wa mothikitho ka go bušetša mantšu ao ba ithutilego wona beke ya go feta.
- 2 Laela barutwana gore ba bule dipuku tša bona gomme ba ngwale letšatšikgwele le sehlogo seo se re go **Mantšu a go tloga go botee go ya go bontši.**
- 3 Sa go latela ba botše gore ba ngwale dinomoro 1–5 mo morumong wa puku gomme ba tshele mothalo o tee ka fase ga nomoro ye nngwe le ye nngwe
- 4 Gopotša barutwana gore wo ke mošongwana wa ka pejana wa go lekola gore ba gopola go ngwala medumo le mantšu ao ba ithutilego wona
- 5 Botša barutwana gore ba lekola tsebo ya bona ya medumo le mongwalo.

6 Bitša mantšu a botee go tšwa lenaneothutong. Barutwana ba swanetše go ngwala mantšu a kgauswi le dinomoro ka mokgwa wo:

Mantšu a go tšwa go botee go ya go bontšhi

- mohlare
- seeta
- sefatanaga
- leeba
- mošemane

7 Sa go latela, laela barutwana go ngwalolla mantšu ka bontšhi.

8 Ge go šetše metso ye mehlano gore thuto e fele, ngwallolla mantšu gabotse letlapeng o le gare o bitša medumo ebile o hlatholla mokgwa wa go ngwala ka mothikitho.

9 Ke moka kgopela barutwana gore ba go laetša paterone yeo ba e lemogago: go swana le mo lentšu le fetogago.

10 Thalela dipaterone ka tsela ye:

Mantšu a go tšwa go botee go ya go bontšhi

1 mohlare

mehlare

2 seeta

dieta

3 sefatanaga

difatanaga

4 leeba

maeba

5 mošemane

bašemane

11 Botša barutwana gore ba nagana ka dipaterone tše ge ba bala goba ba ngwala.

12 Laela barutwana gore ba tšee phensele ya mmala gomme ba swaye mešomo ya bona.

13 Botša barutwana gore ge eba ba swere bothata go gopola medumo goba go ngwala leletere ka mothikitho, ba swanetša go tšwela pele ba ithuta tšona bekeng ye.

14 Tšea dipuku tša barutwana mafelelong a thuto gomme o ngwale barutwana bao ba hlokago thušo yeo e oketšegilego. Ba bangwe ba ka sokola ka thutamedumo mola ba bangwe ba sokola ka mongwalo wa mothikitho!

MPHATO WA 3 DIKOTARA 3-4

MONGWALO

Mafoko ka botee go ya go bontšhi: Mošupologo

***Maikemišetšo.** Go fa barutwana thekgo goba go tiišetša tsebo ya bona ya tumathlaka le mongwalo ka go iphošolla. Go tšweletša bokgoni bja go bala ka go thuša barutwana go bona le go ba le tumo ya go lemoga dipaterone tša phetogo mantšung go ya ka dihlogwana tša maina.*

Tsebišo: Mathomong barutwana ba swanetše go dira mošongwana wo ka mongwalo wa go **GATIŠA**. Laela Barutwana go ngwala ka mongwalo wa **MOTHIKITHO**, ge ba šetše ba kgona ka go lekanela mongwalo wa **MOTHIKITHO**.

- 1 Ka nako ya mongwalo ka Mošupologo, barutwana ba swanetše go itlwaetša mongwalo wa mothikitho ka go bušeletša mantšu ao ba ithutilego wona beke ya go feta.
- 2 Laela barutwana gore ba bule dipuku tša bona gomme ba ngwale letšatšikgwedi le sehlogo seo se re go **Mafoko a go tloga go botee go ya go bontšhi**.
- 3 Sa go latela ba botše gore ba ngwale dinomoro 1–5 mo morumong wa puku gomme ba tshele mothalo o tee ka fase ga nomoro ye nngwe le ye nngwe
- 4 Gopotša barutwana gore wo ke mošongwana wa ka pejana wa go lekola gore ba gopola go ngwala medumo le mantšu ao ba ithutilego wona
- 5 Botša barutwana gore ba lekola tsebo ya bona ya medumo le mongwalo.
- 6 Bitša mafoko a botee go tšwa lenaneothutong. Barutwana ba swanetše go ngwala mafoko a kgauswi le dinomoro ka mokgwa wo:
Mafoko a go tšwa go botee go ya go bontšhi
  - 1 Mohlare wa diapola o wele
  - 2 Seeta se senyegile.
  - 3 Sefatanaga se thutše.
  - 4 Leeba le fofile.
  - 5 Mošemane o a bapala.
- 7 Sa go latela, laela barutwana go ngwalolla mafoko ka bontšhi.
- 8 Ge go šetše metsotso ye mehlano gore thuto e fele, ngwallolla mafoko gabotse letlapeng o le gare o bitša medumo ebile o hlatholla mokgwa wa go ngwala ka mothikitho.
- 9 Ke moka kgopela barutwana gore ba go laetša paterone yeo ba e lemogago: go swana le mo lefoko le fetogago.
- 10 Thalela dipaterone ka tsela ye:
Mafoko a go tšwa go botee go ya go bontšhi
  - 1 Mohlare wa diapola o wele.
Mehlare ya diapola e wele.
  - 2 Seeta se senyegile.
Dieta di senyegile.
  - 3 Sefatanaga se thutše.
Difatanaga di thutše.
  - 4 Leeba le fofile.
Maeba a fofile.
  - 5 Mošemane o a bapala.
Bašemane ba a bapala.
- 11 Botša barutwana gore ba nagana ka dipaterone tše ge ba bala goba ba ngwala.
- 12 Laela barutwana gore ba tšee phensele ya mmala gomme ba swaye mešomo ya bona.
- 13 Botša barutwana gore ge eba ba swere bothata go gopola medumo goba go ngwala leletere ka mothikitho, ba swanetša go tšwela pele ba ithuta tšona bekeng ye.

- 14 Tšea dipuku tša barutwana mafelelong a thuto gomme o ngwale barutwana bao ba hlokago thušo yeo e oketšegilego. Ba bangwe ba ka sokola ka thutamedumo mola ba bangwe ba sokola ka mongwalo wa mothikitho!

DITUMATLHAKA

Go bušeletša medumo ka go bopa le go aroganya mantšu: Labobedi le Laboraro

Maikemišetšo: Go tšweletša temogo ya barutwana ya medumo, le bokgoni bja go bopa le go aroganya medumo le dinoko tšeo ba di rutilwego ka kelohloko le ka tatelano gore ba kgone go bala le go ngwala ka noši. Go re tsebo ya barutwana ya go lemoga medumo le dinoko e kgone go itaragalela.

Ke a dira...

- 1 Thoma ka lentšu la go tšwa go thuto ya ka Labobedi.
- 2 Bitša lentšu le: *apara*
- 3 Aroganya lentšu ka medumo tee: /a/-/p/-/a/-/r/-/a/
- 4 Bitša modumo wa pele: /a/
- 5 Bitša modumo wa bobedi: /p/
- 6 Bitša modumo wa boraro: /a/
- 7 Bitša modumo wa bone: /r/
- 8 Bitša modumo wa mafelelo: /a/
- 9 Ngwala lentšu letlapeng: *apara*
- 10 Dira tšhupetšo ya go šupa le go bopa medumo go dira lentšu: /a/-/p/-/a/-/r/-/a = *apara*
- 11 Sa go latela, bitša senoko sa pele sa lentšu: /a/
- 12 Bitša senoko sa bobedi sa lentšu: /pa/
- 13 Bitša senoko sa boraro sa lentšu: /ra/
- 14 Dira tšhupetšo o šupe dinoko go laetša gore o di kopanya bjang gore e be lentšu. /a/-/pa/-/ra/= *apara*
- 15 Bušeletša se ka mantšu a go tšwa go thuto ya Laboraro

Re a dira...

- 1 Thoma ka lentšu go tšwa thutong ya ka Labobedi
- 2 Bitša lentšu: **sepela**
- 3 Botšiša barutwana gore: Modumo wa mathomo ke ofe mo lentšung?/s/
- 4 Botšiša barutwana gore: modumo wa bobedi ke ofe mo lentšung?/e/
- 5 Botšiša barutwana gore: modumo wa boraro ke ofe mo lentšung?/p/
- 6 Botšiša barutwana gore: modumo wa bone mo lentšung ke ofe?/e/
- 7 Botšiša barutwana gore: modumo wa bohloko ke ofe mo lentšung?/l/
- 8 Botšiša barutwana gore: modumo wa mafelelo ke ofe mo lentšung?/a/
- 9 Kgopela barutwana gore ba aroganye lentšu ka medumo tee: /s/-/e/-/p/-/e/-/l/-/a/

10 Ngwala lentšu: sepela

- 11** Laela barutwana gore ba bope medumo ya lentšu le wena: /s/-/e/-/p/-/e/-/l/-/a/= sepela
- 12** Botšiša barutwana gore ke sefe senoko sa pele mo lentšung?/se/
- 13** Botšiša barutwana gore ke sefe senoko sa bebedi mo lentšung?/pe/
- 14** Botšiša barutwana gore ke sefe senoko sa mafelelo mo lentšung?/la/
- 15** Bušeletša se ka lentšu la go tšwa go thuto ya ka Laboraro.

O a dira...

- 1** Laela barutwana gore ba ntšhe dipuku tša bona tša go ngwala ba ngwale letšatšikgwedi le sehlogo se: **Mantšu a s.**
- 2** Sa go latela, botša barutwana gore ba ngwale dinomoro 1–5 mo morumong wa puku.
- 3** Bitša dinoko tše hlano goba mantšu a mahlano go tšwa lenaneothutong.
- 4** Barutwana ba swanetše go ngwala mantšu ao kgwauswi le nomoro ya maleba. Ba swanetše go šomiša tsebo ya bona ya go aroganya le go bopa mantšu go ba thuša go peleta mantšu ao.
- 5** Barutwana ba swanetše go thalela medumo yeo e lebantšwego mo mantšung.
- 6** Ge go šetše metsotso e mebedi gore thuto e fele, ngwalolla mantšu letlapeng ka nepagalo gomme o thalele medumo yeo e lebantšwego.
- 7** Laela barutwana gore ba swaye mešomo ya bona ka phensele ya mmala.
- 8** Hlalosetša barutwana gore ba tla ithuta go ngwala modumo ka mongwalo wa **MOTHIKITHO** thutong yeo e latelago.

MONGWALO**Go ngwala maletere le mantšu a maswa: Labobedi le Laboraro**

***Maikemišetšo:** Go tšweletša bokgoni bja barutwana ka kelohloko le ka tatelano bja go ngwala ka thelelo maletere a go sepelelana le medumo yeo a emetšego le yeo ba ithutilego yona.*

- 1** Ruta barutwana go hlama maletere a medumo yeo ba e rutilwego ka **mothikitho**.
- 2** Ruta hlaka ye nnyane le hlaka ye kgolo ya leletere le lengwe le le lengwe.
- 3** Šupetša barutwana go ngwala modumo letlapeng – hlatholla mokgwa wa go hlama dithlaka ge o le gare o ngwala.
- 4** Laela barutwana ba go ngwala ka lanngole gore ba bee dihlogo tafoleng.
- 5** Furala barutwana, o emiše letsogo la go ja.
- 6** Botša barutwana bao ba ngwalago ka letsogo la go ja gore ba go latele ge ngwala lletere goba maletere moyeng.
- 7** Bušeletša mokgwa wo ka barutwana bao ba šomišago letsogo la nngole.
- 8** Botša barutwana gore ba šome mmogo gomme bašielane ka go ngwala modumo mo mekokotlong ya bona ka menwana.
- 9** Morago ga se, botša barutwana gore ba ngwale modumo mo ditafoleng tša bona ka menwana.
- 10** Sa mafelelo, laetša barutwana go hlama lletere goba maletere le mantšu mo letlapeng.

- 11 Laela barutwana gore ba ngwale modumo/mantšu/mafoko ka dipukung tša bona.
- 12 Ge o dira tšhupetšo ya mantšu, gatelela gore maletere a mothikitho a kopanywa bjang.
- 13 Barutwana ba swanetše go thalela modumo go mantšu/mafoko ao ba a ngwadilego.

DITUMATHLAKA

Go fetola leletero: Labone

Maikemišetšo. Go fa barutwana thekgo goba go tiišetša tsebo ya bona ya tumathlaka. Go tšweletša bokgoni bja go bala ka go thuša barutwana go tsepelela le go lemoga phetogo e tee lentšung yeo e ka fetolago hlathollo ya lentšu leo.

Ke a dira...

- 1 Hlalosetša barutwana gore, lehono re tla lebelela diphapano tše nnyane mo mantšung. Se se re thuša gore re be babadi ba ba kaone.
- 2 Ngwala mantšu a mabedi ao a ngwadilwego lenaneothutong mo letlapeng. go swana le: **bela, sela**
- 3 Hlalosa gore lehono re tla leka go humana gore ke modumo ofe wo o fapanego mo mantšung a mabedi.
- 4 Dira taetšo go laetša barutwana go hwetša phapano, go swana le **bela, sela**
- 5 Hlalosa phapano ka tsela ye: Modumo wa/**b/le/s/e** a fapana, eupša dilo tše dingwe ka moka di a swana!

Re a dira...

Karolo ya 1

- 1 Ngwala mantšu a mabedi ao a tšwelelago lenaneothutong, go swana le: **bela, sela**
- 2 Botšiša barutwana gore phapano ke eng go mantšu a a mabedi?
- 3 Bitša morutwana gore a tle a thalele phapano gare ga mantšu a mabedi, go swana le ka mokgwa wo: **sela, bela**
- 4 Hlalosa phapano gare ga mantšu a mabedi.

Karolo ya 2

- 1 Sa go latela, ngwala lentšu leo le filwego ka mo lenaneothutong mo letlapeng, ka tsela ye: **bela**
- 2 Botšiša barutwana gore: **ke modumo ofe wo o ka o fetolago mo lentšung le gore e be lentšu leo le fapanego?**
- 3 Ngwala lenaneo la dikakanyo tša barutwana ka tsela ye: **wela, fela; sela, nela**

O a dira...

- 1 Ngwala lentšu leo le filwego ka mo lenaneothutong mo letlapeng, ka tsela ye: **sela**
- 2 Botšiša barutwana gore: **ke modumo ofe wo o ka o beago sebakeng sa o mogwe gore lentšu e be leo le fapanego?**

- 3 Laela barutwana gore ba dire mantšu a mantšhi ka moo ba ka kgonago, ka go bea modumo sebakeng sa o mongwe mo lentšung.
- 4 Mafelelong a thuto, tanya šedi ya barutwana gape.
- 5 Bitša barutwana gore ba tle letlapeng go tla go ngwala mantšu a bona.
- 6 Lebelela mantšu gomme o hlalosešše barutwana gore ke modumo ofe woo o beilwego sebakeng sa wo mongwe. **bela, lela, sela, wela**

DITUMATLHAKA

Humana Mantšu: Labohlano

Maikemišetšo: Go fa barutwana monyetla wa go kopanya tsebo ya bona ya medumo yeo ba e rutilwego. Go fa barutwana monyetla wa go itlwaetša bokgoni bja go aroganya le go bopa mantšu. Go oketša bokgoni bja gore temogo ya medumo e kgone go itiragalela go barutwana.

Thala tafola ya medumo yeo e šetšego e rutilwe le medumo yeo e rutilwego ka Labobedi le ka Laboraro. Se se akaretša le dihlogwana.

tšh-	u-	p	di
kgw-	b	a	
t	r	o	
l	e	m	

Tšhupetšo

- 1 Gopotša barutwana medumo ya beke: Mohlala: /tšh/le/kgw/
- 2 Sekasekang medumo le ditwakanywa ka moka mo letlapeng.
- 3 Hlalosešša barutwana gore ba nale metsotso ye meraro go dira mantšu a mantšhi ka mokgwa wo ba ka kgonago.
- 4 Laetša barutwana go dira lentšu o šomiša medumo yeo e lebantšwego, go swana le: /tšh/le/kgw/
- 5 Gopotša barutwana gore ba ka bopa mantšu ba šomiša ye mengwe ya medumo ntle ga /tšh/le/kgw/.
- 6 Laetša barutwana go dira lentšu le lengwe go swana le/p/-/u/-/l/-/a/
- 7 Gopotša barutwana gore b aka dira mantšu a mangwe ba šomiša medumo yeo e lebantšwego go swana le **tšhela** Goba mantšu ao a sa šomišego modumo wo o lebantšwego go swana le **mabu**

Barutwana ba a dira

- 1 Laela barutwana gore ba bule dipuku tša bona gomme ba ngwale sehlogo sa: tšh, kgw
- 2 Laela barutwana gore ba thome go ngwala
- 3 Efa barutwana metsotso ye meraro humana le go bopa mantšu a mantši ka moo ba ka kgonago.
- 4 Dumelela barutwana go swaya mešomo ya bona. Laetša barutwana go bopa mantšu a (le a mangwe): tšhela, tšhuma, tšhaba, kgwele, kgwara, makgwakgwa. mabu, pula, pelo, pere, rema. dikgwale

Go bala ka go abelana le Maano tekatlhaloganyo

Beke e nngwe le e nngwe go balwa kanegelo e mphsa ya go abelana.

Go bala ka go abelana go dirwa ka mokgwa wo:

- Mošupologo: Pele re bala
Labobedi: Go bala la mathomo
Labone: Go bala la bobedi
Labohlano: Morago ga go bala

Ge go balwa ka go abelana, hlokomela gore bana ka moka ba dutše gabotse ebile ba kgona go bona ditshwantšo mo pukung e kgolo. Gopotša bana ka ga ditetelo tša gago ka nako yo Go bala ka go abelana, bjalo ka:

- Dula ka boiketlo o HOMOTŠE
- Bea MATSOGO a gago diropeng
- Bea MAHLO a gago le monagano mo kanegelong
- Tswalelang MELOMO (dira seka sa go bontšha go tswalela dipounama)

Maikemišetšokgolo a Go bala ka go abelana mo lenaneong le ke a letelago:

- 5 Barutwana ba hwetša maitemogelo a ka moo go bala kanegelo ka moka go raranego go feta ka moo ba kgonago go bala ba nnoši. Ka lebaka la gore barutwana ga ba tshwenyege ka thekniki ya go bala, ba kgona go tsepelela go kanegelothwi le baanegwa. Barutwana ba kgona go iphsina ka dikanegelo, gomme ba tšweletša lerato la go bala.
- 6 Ge morutiši a bala ka go hlaboša lentšu, ka sewelo o fela a bontšha mahlale a itšeng a go bala: o bala go tloga letlakaleng la mathomo go fihla go la mafelelo; o bala go tloga godimo ga letlakala go ya fase; o bala go tloga sengeleng go ya sejeng; o hlokomela maswaodikga; o bala ka thelelo le ka lebelo la maswanedi; o bala ka tlhagišo yeo e nthšago tlhaloso ya sengwalwa gabotse. Barutwana ba ithuta ka sewelo mahlale a mantši a go bala ka go ela mmadi wa go bala ka thelelo hloko.
- 7 Ge morutiši a ntše a bala, o šitlela Tlhaloso ka: go šupa seripa sa seswantšho; go šomiša seka goba tiro; le go hlakanya tlhagišo ya maikutlo lentšung la gagwe. Gape morutiši o bea tlhaloso molaleng ka go eta a ema a hlaloša lentšu goba sekafoko. Barutwana ba hwetša bohlale bo bofsa ba polelo ka go theeletša morutiši le go mmogela.

8 Se se bohlokwa Go baleng ka go abelana ke gore morutiši o swanetše go ruta barutwana mokgwa wa go nagana ka ga kanegelo, le mokgwa wa go bopa kwešišo ya kanegelo ka bobona. Mo lenaneong le, re kgethile go aga bohlale ba tekatlhaloganyo ka go bontšha le go ruta mekgwa e fapanego ya maano tekatlhaloganyo. Maano tekatlhaloganyo a a latelago a šomišitšwe:

- Go phopholetša
- Ponokakanyo
- Go fetleka sengwalwa
- Akaretša
- Nagana ka sengwalwa (akanya)
- Go hlama dikgokaganyo
- Go kamaka
- Go hlama ditekanyetšo (tshekatsheko)

MAANO TEKATLHALOGANYO

Lenaneo le le latelago le beakantšha tshedimošo ka ga leano le lengwe le le lengwe.

Leano 1: Go phopholetša	
Tlhaloso	Ge barutwana ba phopholetša, ba bolela seo ba <u>naganago</u> gore se tla direga mo kanegelong. Barutwana ba ka phopholetša gore go tla direga eng ka go lebelela ditshwantšho mo pukung. Gape ba ka phopholetša gore go tla direga eng sa go latela ge ba feditše go bala letlakala la sengwalwa. Mafelelong, barutwana b aka phopholetša gore ba nagana gore kanegelo e ka felela bjang.
Maikemišetšo	<i>Go phopholediša barutwana go dira gore ba nagana ka kanegelo pele ba e bala. Barutwana ba swanetše go šomiša mehlalanyana go leka go tseba baanegwa le ditiragalokgolo tše kago direga. Ka go phopholetša, barutwana ba tšweletša bohlale ba tekahlaloganyo ka go nagana ka kanegelo.</i>
Dikgato (Go phopholetša ka ditshwantšho)	<ol style="list-style-type: none"> 1 Lebelela seswantšho. 2 Botšiša barutwana: Naa le nagana gore go direga eng mo? 3 Dumelela gore barutwana ba nagane ka ga potšišo ye. 4 Ge barutwana ba šitwa go araba, ba fe mohlala wa karabo ya potšišo ye. 5 Bontšha mokgwa wo diswantšho di kgokaganago go aga kanegelo.
Mehlala (Go phopholetša ka ditshwantšho)	<ol style="list-style-type: none"> 1 Naa le nagana gore go direga eng mo? 2 Naa le nagana gore moanegwa wo o ikwa bjang? Ka lebaka la eng? 3 Naa le nagana gore le tla bona eng mo letlakaleng la go latela?
Dikgato (Go phopholetša ka sengwalwa)	<ol style="list-style-type: none"> 1 Bala letlakala la sengwalwa. 2 Botšiša barutwana: Naa go tla direga eng sa go latela? 3 Dumelela gore barutwana ba nagane ka ga potšišo ye. 4 Ge barutwana ba šitwa go araba, ba fe mohlala wa karabo ya potšišo ye.
Mehlala (Go phopholetša ka sengwalwa)	<ol style="list-style-type: none"> 5 Naa le nagana gore go tla direga eng sa go latela? 6 Naa le nagana gore moanegwa wo o tlo dira eng sa go latela? 7 Naa le nagana gore kanegelo ye e tlo fela bjang?

Leano 2: Ponokakanyo	
Tlhaloso	Ge barutwana ba hlama ponokakanyo, ba swanetše go nagana ka seo se diragalago mo kanegelong bjalo ka ge ba bogetše temana mo seswantšho sa paesekopong. Ba swanetše go leka go bona ditiragalo tša kanegelo ka megopolong ya bona.
Maikemišetšo	<i>Go hlama ponokakanyo go thuša go fa Tlhaloso ya mantšu a ngwadilwego ka go a fetolele go temana ya seswantšho sa paesekopo ka megopolong ya barutwana. Gape go hlama ponokakanyo go thuša barutwana gore ba bone mokgwa wo ditiragalo tša sengwalwa di kgokagantšhitšwego. Se se ba thuša go aga kwešišo le go nagana ka ga kanegelo ka moka, upša ka letlakala le letlakala.</i>
Dikgato	<ol style="list-style-type: none"> 1 Bala sengwalwa mo letlakaleng. 2 Ere: Bjale re ile go hlama ponokakanyo e kego re lebeletše seswantšho sa paesekopo. 3 Laela barutwana gore ba tswalele mahlo. Hlaloša gore ba swanetše go theeletša mantšu gomme ba hlame seswantšho sa paesekopo ka megopolong ya bona. 4 Bala sengwalwa gape. 5 Botša barutwana ka ga ponokakanyo ye o e hlamago. (Šupetša bohlae bjo.) 6 Botšiša barutwana: Naa le bone eng? (Naa go diregile eng diswantšho tša paesekopo ya lena?) 7 Theeletša gomme o boledišane le barutwana ka dikarabo tša bona. Kgonthiša gore dikarabo tša barutwana di maleba le seo se diregago mo kanegelong.
Mehlala	<ol style="list-style-type: none"> 1 Ke hlamile ponokakanyo mola Joe a thopa mokato. Ke kgonne go bona kudumela e elela hlogong ya gagwe e fofela gohlegohle. Ke kgonne go bona mahlo a gagwe a tsepeletše mothalong wa go fetša, gomme mmele wa gagwe o šoma ka mokgwa wo o ka kgonago ka gona. 2 Naa le hlamile ponokakanyo efe? Go diregileng seswantšhong sa paesekopo ya lena?
Leano 3: Go fetleka sengwalwa	
Tlhaloso	Dipotšišo tša go fetleka sengwalwa ke mohuta wa motheo wa dipotšišo tša tekatlhaloganyo. Dipotšišo tše di kgopela barutwana go nagana goba go lebelela mantšu mo letlakaleng le go gopola tshedimošo.
Maikemišetšo	<i>Dipotšišo tše ke tša motheo wa go hlola kwešišo ya mantšu a lego mo letlakaleng. Leano le le bontšha barutwana mokgwa wa go tsopola le go fetleka lentšukgolo le tlogo ba thuša go araba dipotšišo tše.</i>
Dikgato	<ol style="list-style-type: none"> 1 Bala sengwalwa mo letlakaleng. 2 Botšiša barutwana potšišo ka ga tshedimošo mo sengwalong, bjalo ka: Naa Joe o be a nyaka go fenya mang mokatong? 3 Dumelela barutwana ba arabe potšišo. 4 HLOKOMELA: Thuša barutwana go hwetša karabo ka go tsopola lentšukgolo la mohola, gomme ba fetleke sengwalwa go humana lentšu leo. Ka tlwaelo se se tla ba thuša go humana karabo.
Mehlala	<ol style="list-style-type: none"> 1 Naa Joe o ile a dira eng pele ga mokato? 2 Naa Joe o ile a tlhahlelwa mokato neng? 3 Naa mokato o be o swaretšwe kae?

Leano 4: Akaretša	
Tlhaloso	Ge barutwana ba akaretša, ba nagana ka ga seo se diragetšego mo kanegelong. Ba kgonaga gape go nagana ka dilo tše dingwe, bjalo ka: seo ba se ratilego mo kanegelong; le seo ba ithutilego sona.
Maikemišetšo	<i>Go akaretša go bontšha gore barutwana ba kwešišitše e bile ba naganne ka ga kanegelo. Go kgopela barutwana go akaretša kanegelo ke mogwa o mokaonekaone wa go hlola kwešišo ya bona.</i>
Dikgato	<ol style="list-style-type: none"> 1 Bala sengwalwa. 2 Gopotša barutwana: Ge re akaretša, re nagana ka diripa tše bohlokwahlokwa tša kanegelo. Gape re ka nagana ka seo re se ratilego ka ga kanegelo, le seo re ithutilego sona kanegelong.
Mehlala	<p>Kanegelo: Joe o thopa mokato.</p> <p><u>Barutwana b aka akaretša kanegelo ka mogwa wo latelago:</u></p> <p>Kanegelo ye a mabapi le mošimane yo a bitšwago Joe yo a nyakago go fenya Sizwe, mošimane wa lebelo go phala bohle sekolong go tša mabelo. Joe o itšhidulla ka nako tšohle, gomme mafelelong o fenya Sizwe.</p> <p>Ke ratile seripa sa mola Joe a kgaola theipi mafelelong a mokato – go be go kgahliša e le ruri.</p> <p>Ke ithutile gore ge o leka ka maatla o sa tlogele o ka kgonaga go atlega.</p>
Leano 5: Nagana ka sengwalwa (Akanya)	
Tlhaloso	Ge morutiši a akanya, o nagana ka go hlaboša lentšu ka sengwalwa. O dumelela barutwana go kwa seo a se naganaga ka sengwalwa.
Maikemišetšo	<p><i>Go šupetša mogwa wa go nagana/ akanya ka sengwalwa, re ruta barutwana dilo tše pedi. Sa pele, re ruta barutwana gore babadi ba go bala gabotse ga ba bale mantšu fela, ba nagana ka seo ba se balago ka mehla. Sa bobedi, re bontšha barutwana mehuta ya menagano yeo babadi ba go bala gabotse ba bago le yona mabapi le sengwalwa.</i></p> <p><i>Go dira bjalo, re bontšha barutwana mogwa wa go nagana ka bokgoni bja go hlola le go nagana ka tššetšo ka sengwalwa. Mo lebakeng, barutwana ba tla thoma go dira se ka bobona.</i></p>
Dikgato	<ol style="list-style-type: none"> 1 Bala sengwalwa mo letlakaleng. 2 Nagana ka potšišo goba kakanyo ye mmadi wa go bala ka thelelo a ka bago le yona mabapi le sengwalwa. (Dikakanyo di filwe mo dipolokong tša Palong ya Pele le ya Bobedi tša mananeothuto.) 3 Ere: Ke bona /Ke lemoga ... 4 Ere: Ke akanya ... 5 Ga go hlokege gore barutwana ba arabe potšišo ye.
Mohlala	Ke bona gore Sizwe o ile a sega Joe ge a tsenela mokato. Ke akanya gore a se se tla nyamiša Joe naa?
Leano 6: Go hlama dikgokaganyo	
Tlhaloso	Ge barutwana ba hlama dikakanyo, ba bapetša sengwalwa go maphelo a bona (sengwalwa go nna), goba go sengwalwa se sengwe (sengwalwa go sengwalwa), goba go selo se sengwe mo lefaseng (sengwalwa go lefase).

Maikemišetšo	<i>Go hlama dikgokaganyo go thuša barutwana go kwišiša sengwalwa go teba ka go se gokaganya le dilo tše dingwe tšeo ba šetšego ba di tseba, goba ba itemogetšego tšona. Go bontšha barutwana gore ba ka hlama dikgokaganyo tše di japanego: sengwalwa go sengwalwa se sengwe, sengwalwa go nna, sengwalwa go maphelo a bona, sengwalwa go lefase – tshedimošo ye nngwe yeo ba šetšego ba e tseba ka ga lefase.</i>
Dikgato	<ol style="list-style-type: none"> 1 Bala sengwalwa mo letlakaleng. 2 Botšiša bana potšišo, bjalo ka: Naa ke neng mo o kileng wa nyaka go thopa sengwe bjalo ka Joe? 3 Šomiša go šupetša go fa mohlala wa karabo, bjalo ka: Ge Joe a be a nyaka go thopa sefoka, go nkgopoditše ka mokgwa wo ke bego ke hlwa ke phadišana le mogolle kua sekolong. Ka mehla o be a humana meputso ya godimo go sengwe le sengwe, gomme batswadi ba ka ba be ba ikgantšha kudu. Le nna ke be ke nyaka gore batswadi ba ka ba ikgantšhe ka nna.
Mehlala	<ol style="list-style-type: none"> 1 Se se go gopotša bjang ka bophelo ba gago? 2 Mpotše ka moo sengwe se swanago le se se ilego sa go hlagela. 3 Ge o be o le Joe, o nagana gore o ka be o ile wa dira eng ge Sizwe a go sega?
Leano 7: Go kamaka	
Tlhaloso	<p>Go kamaka go akaretša tšhomišo ya seo o šetšego o se tseba, gammogo le seo o se badilego gore o kgone go phopholetša gabotse ka sengwe mo kanegelong. Se ke se se bitšwago 'go bala ka tsitsinkelo'. Ge barutwana ba kamaka, ba phopholetša gabotse ka ga sengwe mo kanegelong.</p> <p>Ka nako ye nngwe, mogwadi ga a ngwale dintlha ka moka tša kanegelo. Mongwadi o fela a tlogela diripa tše dingwe tša kanegelo di sa felela gore babadi ba kgone go inaganela ka bobona.</p>
Maikemišetšo	<i>Barutwana ba hloka go inaganela diripa tša kanegelo ka go kamaka – ba hloka go ithuta 'go bala ka tsitsinkelo'. Go dira se, ba swanetše go šomiša se se ngwadilwego, gammogo le seo ba šetšego ba se tseba go leka go inaganela ka seo se sego sa tšweletšwa molaleng.</i>
Dikgato	<ol style="list-style-type: none"> 1 Bala sengwalwa mo letlakaleng. 2 Botšiša barutwana: Naa le tseba eng ka ga se? Sengwalwa sona se reng? 3 Botšiša barutwana: Re ka phopholetša eng gape ka se? Naa go na le sengwe se sengwalwa se sa se bolelego? 4 Botšiša barutwana: Naa ke eng se re ka se kamakago ka Joe ka mokgwa wo a bego a dula a itšhidulla? 5 Theeletša gomme o boledišane le barutwana ka dikarabo tša bona. Kgonthiša gore dikarabo tša barutwana di na le tllatloganyo. 6 Ge barutwana ba katana, ba fe mohlala wa go kamaka. Šomiša freimi ya lefoko ye e latelago go ba thuša: Go theilwe godimo ga ... ke nagana ...
Mohlala	<p>Sengwalwa:</p> <p>Mogolle wa ka o kgopetše go ya yunibesithing. Ge ke boa gae ke ile ka mmona a swere lengwalo a myemyela. Mmao be a lla, a bile a sega a mo gokarela.</p> <p>Go kamaka:</p> <p>Go theilwe godimo ga gore mogolle o be a kgopetše go ya yunibesithing, le gore o be a swere lengwalo a lebellega a thabile, re phopholetša gore kgopelo ya gagwe e ile ya atlega.</p>

Leano 8: Go hlama ditekanyetšo (tshekatsheko)	
Tlhaloso	Ge re hlama ditekanyetšo tša sengwalwa, re dira kahlolo ya kokwane ye itšeng ya sengwalwa.
Maikemišetšo	<i>Barutwana ba swanetše go rutwa gore ka mehla ba swanetše hlama ditekanyetšo tša seo ba se balago, le go kgona go thekga le go lokafatša ditekanyetšo tša bona.</i>
Dikgato	<ol style="list-style-type: none"> 1 Bala sengwalwa mo letlakaleng. 2 Botšiša barutwana potšišo ya tekanyetšo, o ba kgopele go thekga karabo ya bona. Mohlala: Naa o nagana gore x o dirile selo sa go loka? Ka lebaka la eng? 3 Theeletša gomme o boledišane le barutwana ka dikarabo tša bona. Kgonthiša gore dikarabo tša barutwana di na le tihatloganyo. 4 Ge barutwana ba katana, abelana tekanyetšo ya gago go fa mohlala: Ke nagana gore x o dirile selo sa go loka ka lebaka la gore x
Mohlala	<ol style="list-style-type: none"> 1 Naa o nagana ... 2 Naa o dumelelana le ... 3 Ka kgopolong ya gago ... 4 Naa o ratile ...

Ka fase o hwetša tlhaloso ya kgwekgwe tshepedišo ya e nngwe le e nngwe ya dithuto tša Go bala ka go abelana: Go bala lekga la pele; Go bala la mathomo; Go bala la bobedi; le Go bala mafelelong. Bala diTlhaloso tše go hwetša kwešišo ye e sekilego ya tsamaišo ya thoto e nngwe le e nngwe.

GO BALA KA GO ABELANA: PELE RE BALA

LEANO TEKATLHALOGANYO: GO PHOPHOLETŠA

Pele re bala, re aga bohlae ba tekatlhaloganyo ka go dira gore barutwana ba nagana ka kanegelo pele ga gore e balwe.

- 1 Botša barutwana gore lehono ba tlile go lebelela diswantšho mo kanegelong, le go nagana ka kanegelo.
- 2 Botša barutwana gore, go theilwe ka seo ba se bonago, ba tla dira diphopholetšo ka ga kanegelo. Se se ra gore batla šomiša diswantšho go leka go phopholetša gore kanegelo e bolela ka eng.
- 3 Hlalošetša barutwana gore ga ba swanela go nagana ka seswantšho se sengwe le se sengwe ka bosona. Ba swanetše go kgokaganya diswantšho ka moka ka go latelana gomme ba leke go inaganela gore kanegelo ka moka e bolela ka eng.
- 4 Bontšha barutwana letlakala la go apeša puku o balele hlogo ya kanegelo godimo.
- 5 Botšiša barutwana: Naa le nagana gore go tlo direga eng mo kanegelong ye?
- 6 Se latelago, lebelela seswantšho se sengwe le se sengwe mo kanegelong, ge o ntše o lebelela, botšiša barutwana:
  - a Naa le bona eng mo seswantšhong se?
  - b Naa le nagana gore go direga eng mo?

- c** Naa le nagana gore go ka direga eng sa go latela?
- 7** Ge barutwana ba lebala go kgokaganya diswantšho tše di fapanego, ba hlohleletše go dira se. Go fa mohlala: 'Naa le kgona go gopola gore mošimane yo o be a dira eng mo seswantšhong sa mafelelo? O dira eng bjale? Le nagana gore go direga eng bjale?'
- 8** Ge o fihla seswantšhong sa mafelelo, botšiša barutwana: Naa le nagana gore kanegelo ye e tlo fela bjang? (ge go lebane).
- 9** Leboga diphopholetšo tša barutwana.
- 10** Ge o na le nako, bala kanegelo ka moka go fihla mafelelong o sa khutše.

GO BALA KA GO ABELANA: GO BALA LA MATHOMO

LEANO TEKATLHALOGANYO: LEANO LE LE SWANETŠEGO GO ŠOMIŠWA LE ŠUPILWE MO LENANEOTHUTONG

Ge re bala la mathomo, re thoma go aga bohlale ba tekatlhaloganyo ka go bala le go hlalošetša barutwana kanegelo. Gape re fa barutwana tšhupetšo ya mokgwa wa go nagana ka kanegelo. Pele o bala, botša barutwana se o ilego go se dira. Bolela se swanago le se: *'Mphato, ke nako ya Go bala ka go abelana. Gopolang gore nako le nako ge re bala goba re theeletša kanegelo, go bohlokwa gore ka mehla le fele le nagana ka kanegelo. Lehono ke tlo le bontšha mokgwa wo ke naganago ka kanegelo. Ke tlike go dira se ka (go le fa mohlala) go hlama ponokakanyo ya seo se diregago mo kanegelong. Se se ra gore ge ke ntše ke bala, ke tla dira seswantšho sa paesekopo ya kanegelo ka monagonong wa ka.'*

- 1** Bala letlakala le lengwe le le lengwe la kanegelo ka thelelo le ka go kwagala. Ge o ntše o bala, šomiša dika, ditiro le tlhagišo ya sefahlego, le segalo sa lentšu (tlhagišo) go oketša thlalošo.
- 2** Mo go nyakegago, ema o hlalošetše barutwana lentšu goba sekafoko.
- 3** Ka nako yeo, ya Go bala la mathomo, re tsepelela go tšhupetšo le thuto ya leano tekatlhaloganyo go barutwana.
- 4** Mafelelong a letlakala le lengwe le le lengwe o tla bona dipoloko tše pedi tša mmala, di pharilwe Go bala la mathomo le Go bala la bobedi.
- 5** Ge o fetša go balela barutwana letlakala, khutša o bontšhe gore o a nagana gomme o bolele se se ngwadilwego ka polokong. Ka go dira se, o šupetša mokgwa wa go *nagana ka kanegelo*. Go bohlokwa gore o kwišiše se o se bolelago – ge o sa kwišiše se o se bolelago, barutwana ba ka se kwišiše selo.
- 6** Mo letlakaleng la mafelelo la kanegelo, go na le dipotišo tše mmalwa ka dipolokong tša Go bala la mathomo le Go bala la bobedi.
- 7** Kgopela bana ba fapanego go araba dipotišo.
- 8** Bontšha barutwana gore potišo e tee e kgona go ba le dikarabo tše mmalwa tše nepagetšego, le gore go a kgonega gore barutwana ba be le dikgopolo tša go fapana.

GO BALA KA GO ABELANA: GO BALA LA BOBEDI

LEANO TEKATLHALOGANYO: LEANO LE LE SWANETŠEGO GO ŠOMIŠWA LE ŠUPILWE MO LENANEOTHUTONG

Ge re bala la bobedi, re tšwela pele ka go aga bohlae ba tekatlhaloganyo ka go balela barutwana kanegelo, gape re šupetša mokgwa wa go nagana ka kanegelo. Gapegape, botša mphato seo o ilego go se dira. Bolela se swanago le se: *‘Mphato, ke nako ya Go bala ka go abelana. Gopolang, nako le nako ge re bala goba re theeletša kanegelo, go bohlokwa gore le fele le nagana ka kanegelo. Lehono ke tlile go le bontšha mokgwa wa go nagana ka kanegelo. Kei le go dira se ka (go le fa mohlala) go hlama ponokakanyo ya seo se diregago mo kanegelong. Se se ra gore ge ke ntše ke bala, ke tla dira seswantšho sa paesekopo ya kanegelo ka monaganong wa ka.’*

- 1** Se se latelago, bala letlakala le lengwe le le lengwe la kanegelo ka go thelela le go kwagala. Ge o ntše o bala, šomiša dika, ditiro le tlhagišo ya sefahlego, le segalo sa lentšu (tlhagišo) go oketša Tlhaloso.
- 2** Ka nako yeo, ya Go bala la bobedi, o tla šupetša mokgwa wa go nagana ka kanegelo.
- 3** Mafelelong a letlakala le lengwe le le lengwe o tla bona dipoloko tše pedi tša mmala, di pharilwe Go bala la mathomo le Go bala la bobedi.
- 4** Ge o feditše go balela barutwana letlakala, khutša o bontšhe gore o a nagana gomme o bolele se se ngwadilwego ka polokong ya Go bala la bobedi. Ka go dira se, o šupetša mokgwa wa go nagana ka kanegelo. Go bohlokwa gore o kwišiše se o se bolelago – ge o sa kwišiše se o se bolelago, barutwana ba ka se kwišiše selo.
- 5** Mo letlakaleng la mafelelo la kanegelo, go na le dipotišo tše mmalwa ka dipolokong tša Go bala la mathomo le Go bala la bobedi.
- 6** Kgopela bana ba fapanego go araba dipotišo.
- 7** Mafelelong, kgopela barutwana go bopa potišo ka sengwalwa.
  - a** Kgopela barutwana gore ka go ikemela, ba nagane potišo ye ba ka kgonago go e botšiša ka ga sengwalwa.
  - b** Ge go kgonega, gopotša barutwana ka ga mantšu goba dikafoko tša dipotišo, bjalo ka: mang; eng; neng; kae; bjang; ka lebaka la eng; ka monaganong wa gago; o nagana gore; ngwala ka tatelano; bj. bj.
  - c** Botša barutwana ba fetoge ba bolele, gomme ba abelane dipotišo tša bona le mphato ka moka.
  - d** Ke moka, kgopela barutwana ba mmalwa go abelana dipotišo tsa bona le mphato ka moka.
  - e** Efa barutwana ba bangwe monyetla wa go araba dipotišo tše.

GO BALA KA GO ABELANA: MORAGO GA GO BALA

Nepo ya tiro ya morago ga go bala ke go fa barutwana monyetla wa go tliša kwešišo ya bona ya kanegelo, le go itlwaetša go šomiša polelo e mphsa e ba ithutilego yona.

Morago ga go bala o tla dira e tee ya ditiro tše nne:

- 1 Swantšhetša sengwalwa
- 2 Diragatša kanegelo
- 3 Pego ya kanegelo ya molomo goba ya go ngwalwa
- 4 Go ngwala tekatlhaloganyo

SWANTŠHETŠA SENGWALWA

- 1 Dudiša barutwana gabotse madulong a bona, ba sware dipuku tša go ngwala goba pampiri ya go se be le selo, diphensele le dikrayone.
- 2 Botša barutwana gore ba ile go hlama ponokakanywa ka se sengwe go tšwa mo sengwalong. Ba gopotše gore ge ba hlama ponokakanyo ya sengwe, ba nagana gore se lebege bjang, se nkgwa bjang, se kwala bjang, e bile se duma bjang. Gape ba hlama ponokakanyo ya mokgwa wo ba ikwago ka moanegwa wo, tiragalo goba selo sengwe go tšwa sengwalong.
- 3 Kgopela barutwana go tswalela mahlo a bona gomme ba thekge ditho. Ba balele sengwalwa gape.
- 4 Ke moka, kgopela barutwana gore ba bule mahlo a bona, gomme ba swantšhe seo ba se hlamilego ponokakanyong go tšwa sengwalong. Ba ka oketša ka sešupo go hlalosa monkgo, tatso, bj. bj.
- 5 Ke moka, barutwana ba swanetše go šomiša seripa goba diripa tša go thoma lefoko go ngwala ka ga seo ba se hlamilego ponokakanyong.
- 6 Mafelelong, dumelela barutwana go sokologa ba bolele, gomme ba abelane diponokakanyo tša bona le wa mphato.

DIRAGATŠA KANEGELO

- 1 Dudiša barutwana gabotse legogong, goba mo go homotšego ka ntle.
- 2 Botša barutwana gore lehono ba ile go diragatša diripa tša kanegelo yeo ba e badilego.
- 3 Swarela puku e kgolo godimo. Bala letlakala la mathomo.
- 4 Efa barutwana taelo ya seo ba swanetšego go se diragatša. (Se se humanega lenaneothutong).
- 5 Diragatša taelo le barutwana.
- 6 Boeletša se letlakala le lengwe le le lengwe.
- 7 Tlhahla barutwana go arabela go seka sa go ba bontšha gore ba homole ba theeletše ge o bala letlakala gare ga ditiragatšo.

PEGO YA KANEGELO YA MOLOMO GOBA YA GO NGWALWA

- 1 Tanya šedi ya barutwana.
- 2 Latela dikgato tše di lego mo lenaneothutong go dira pego ya karolwana ya kanegelo le barutwana.
- 3 Se mathomo, o swanetše go supetša sengwe go tšwa kanegelong.
- 4 Sa go latela, o tla botša barutwana go nagana ka ga sengwe go tšwa kanegelong – ba se ekiše pego ya gago.

- 5 Ke moka, barutwana bat la FETOGA BA BOLELA ba abelana dipego tša bona le balekane.
- 6 Mafelelong, o tla bitša barutwana ba mmalwa go abelana dipego tša bona le mphato.
- 7 Ge e le pego ya go ngwalwa, barutwana ba tla swantšha goba ba ngwala dipego tša bona ka dipukung tša bona.

GO NGWALA TEKATLHALOGANYO

- 1 Pele thuto e thoma, ngwala hlogo ya sengwalwa bjalo ka sehlogo mo letlapeng.
- 2 Go latela, ngwala dipotšišo tša tekatlhaloganyo mo letlapeng, gotee le diripa tša go thoma lefoko tša dikarabo (Mo go swanetšego).
- 3 Laela barutwana go bula dipuku tša bona tša mošomo wa sekolo gomme ba ngwale sehlogo.
- 4 Botša barutwana gore lehono ba ile go nagana le go ngwala dikarabo go dipotšišo tše.
- 5 Bala dipotšišo le barutwana gomme o tlhalose mo go nyakegago.
- 6 Botša barutwana gore ga go hlokege gore ba ngwale dipotšišo, ba swanetše go ngwala dikarabo fela.
- 7 Sepela ka phaphosing o thuse barutwana bao ba hlokago thušo.
- 8 Metsotsong e mebedi ya mafelelo, bala dikarabo le bana, gomme o ba dumelele go phošolla mešomo ya bona.

Go bala ka sehlopha sa go hlahlwa

Maikemišetšo: Go theeletša morutwana yo mongwe le yo mongwe a balela godimo, go aga bokgoni bja barutwana bja go kwešiša mararankodi a go bala le go bala ka kwešišo. Go fa barutwana ka moka ka phapošing monyetla wa go itlwaetša mantšu a ditumatlhaka, mantšu a go tšwelela kgafetša kgafetša le mafoko a makopana ao ba ka kgonago go a bileletša pele ba ngwala mešongwana ya tekatlhaloganyo ka go ikemela.

Go bohlokwa kudu gore o theeletše morutwana yo mongwe le yo mongwe a bala a le tee, gatee ka beke.

SEO BARUTWANA BA BANGWE BA SE DIRAGO KAMOKA KA PHAPOŠING:

- 1 Dudiša barutwana gabotse, ba sware dipuku tša bona tša go ngwala le matlakalatšhomo a bona a go biletšega, pele o thoma ka sehlopha sa go bala ka go hlahlwa.
- 2 Netefatša gore matlakalatšhomo a ka gare ga merabana ya polasitiki gore a se senyege.
- 3 Ruta barutwana ka lenaneotlwaelo la sehlopha sa go bala ka go hlahlwa ka leleme la gae ka tsela ye:
  - a Dudiša barutwana gabotse gomme ba sware matlakalatšhomo a bona a go bala.
  - b Ba hlalose tše mošongwana wa pele ka gare ga letlakalatšhomo woo ba swanetšego go o dira ba o fetše.
  - c Bitša sehlopha gore se tle se go balele.

- d** Ge o feditše go theeletša barutwana ka moka mo sehlopheng, ba laele gore ba ye madulong a bona.
  - e** Laetša barutwana go dira mošomo wa phetogo go laetša gore ba fetela mošomong wo mongwe go swana le go opela : lepidipidi laka, mantheledi a tsela, mosadi le kolobe, ditonki ke tsela goba dipapadi tše dingwe.
    - **Temošo:** *Metsotso ye 30 ke ye mentši* kudu gore barutwana ba ka dula ba šoma ba homotše, ke ka fao go lego bohlokwa gore o dire mošomo wa phetogo. Dikošana ke tsela ye botse ya gore ba kgone go ipshina le go itšhudulla.
  - f** Dudiša barutwana gape gabotse gomme ba sware matlakalatšhomo a bona.
  - g** Ba hlalose tše mošongwana wo o latelago woo ba swanetšego go o dira matlakalatšhomong.
  - h** Bitša sehlopha se sengwe gore se tle se go balele.
- 4** Ke kakanyo e botse go bea morutwana yo a kgonago go bala le yo a sokolago go bala mmogo gore ba kgone go thušana ka sethaka.

POPEGO YA LETLAKALATŠHOMO LA GO BALA

- 1** Letlakalatšhomo la beke ye nngwe le ye nngwe le nale mešongwana ye Go nale dithuto tše 10 tša go bala ka sehlopha sa go hlahlwa ka beke. Eupša, sehlopha se sengwe le se sengwe se ba le monyetla wa go šoma le morutiši gatee ka beke. Se se bolela gore morutwana o tla kgona go fetša mešongwana ye 9 ya letlakalatšhomo ka dinako tšeo.
- 2** Ditshwantšhetšo tša go gopotša barutwana gore ba swanetše go dira eng tšatši le lengwe le le lengwe:
  - a** Molomo o gopotša barutwana go bitša medumo ya mantšu.
  - b** Leihlo le gopotša barutwana gore ba swanetše go bala mantšu a ka go a bona.
  - c** Ngwana o tee o gopotša barutwana gore ba swanetše go ipalela.
  - d** Bana ba babedi ba gopotša morutwana gore o swanetše go bala le mogwera.
  - e** Letsogo leo le swerego pene le gopotša barutwana gore ba swanetše go thala goba go ngwala.
- 3** Morutiši o swanetše go ba le Lenaneo la ditumatlhaka le mantšu ao a tšwelelago kgafetša kgafetša. Dikanegelo tše di diswa di beakantšwe gabotse gomme di šomiša ditumatlhaka le mantšu ao a tšwelelago kgafetša kgafetša. Gape di akaretša le ditumatlhaka le mantšu a go tšwelela kgafetša kgafetša ao barutwana ba šetšego ba rutilwe wona. Se se ra gore barutwana ba ka se hlakane le lentšu leo ba sa kago ba le bona mo letlakalatšhomong.

GO BEA BARUTWANA KA DIHLOPHA LE GO KGETHA DINGWALWA TŠA SEHLOPHA SA GO BALA KA GO HLAHLWA:

- 1** Mo dibekeng tše pedi tša mathomo a ngwaga, netefatša gore o theeletša morutwana yo mongwe le yo mongwe a bala ka noši.
- 2** Šomiša mothalohlhali wa ka tlase go kgetha barutwana ka bokgoni bja bona.
- 3** Hlopha barutwana ka bokgoni bja go swana.

- 4 Mo lenaneong le, go nale dikgoba tše 10 tša go theeletša barutwana ba bala. Se se ra gore o ka dira dihlopha tše 10 tša go bala. Ge o dirile dihlopha tša ka fase ga tše 10, o ka šomiša dikgoba tše dingwe go šoma le barutwana bao ba hlokago thekgo e tseneletšego.
- 5 Ka gare ga lenaneotatelo la gago go nale foromo ya go tlatša maina a barutwana ba sehlopha se sengwe le se sengwe gape go nale tafola yeo e go thušago gore o kgone go latela dingwalwa tše dihlopha di feditšego go di bala.
- 6 **Temošo:** Mothalotlhatlhi wo o arola barutwana go ya ka bokgoni bja bona bja go bala ba šomiša mararankodi a go bala.
- 7 Ge go nale barutwana ba bantši boemong bjo tee, o ka šomiša tekakwešišo go ba orola gape.
- 8 Ka phapošing ya barutwana ba 40, go ka hloka goba go ka ba le:
  - Hloka sehlopha sa go tlala sa boemo bja Go ka ba fela le barutwana ba mmalwa.
  - Sehlopha se 1 boemong bja 2
  - Dihlopha tše 2 goba 3 boemong bja 3
  - 4Dihlopha tše 2 goba 3 boemong bja 4
  - Sehlopha se 1 goba tše 2 boemong bja 5

Ke nagana gore morutwana yo o bala: Tekanyetšo 1	Ke nagana gore morutwana yo o bala: Tekanyetšo 2	Ke nagana gore morutwana yo o bala: Tekanyetšo 3	Ke nagana gore morutwana yo o bala: Tekanyetšo 4	Ke nagana gore morutwana yo o bala: Tekanyetšo 5
<ul style="list-style-type: none"> • Morutwana ga a tsebe mantšu goba o tseba mantšu a mmalwa. • Morutwana ga a lemoge kwano gare ga maletere le medumo e mentši 	<ul style="list-style-type: none"> • Morutwana yo o tseba mantšu a mmalwa a tlwaelo. • Morutwana yo ga a lemoge kwano ya maletere le medumo ye mengwe. Goba morutwana yo o hloka thušo ye kgolo go bala mantšu ao a sa kago a a bona. 	<ul style="list-style-type: none"> • Morutwana yo o tseba mantšu a mantši ao a tlwaelegilego. • Morutwana yo o hloka thušo ka go pileletšo ya mantšu ao a sa a tsebego. 	<ul style="list-style-type: none"> • Morutwana yo o tseba mantšu a mantši ao a tlwaelegilego ebile o kgona go bileletša mantšu ao a sa a tsebego. • Morutwana yo o hloka thušo ka dinako tše dingwe go bileletša mantšu a bothata. • Morutwana yo o a leka go bala ka thelelo. 	<ul style="list-style-type: none"> • . Morutwana yo o tseba mantšu a mantši ao a tlwaelegilego. • Morutwana yo o kgona go bileletša mantšu ao a sa a tsebego. • Morutwana o bala ka thelelo le ka maikutlo. • Ke o mongwe barutwana ba go kgona go bala gabotse ka phapošing

SE O SE DIRAGO LE SEHLOPHA SE SENGWE LE SE SENGWE KA NAKO YA GO BALA KA GO HLAHLWA:

- 1 Bitša sehlopha go tla go go balela.
  - a Netefatša gore barutwana ka moka ba swere sengwalwa sa maleba.
  - b Dudiša barutwana ka sediko

- c** Gopotša barutwana ka mantšu ao ba a lemogago ka go a bona ao ba ithutilego wona beke ya go feta. Laetša barutwana dipapetlakgadima tša mantšu ao gomme ba itlwaetše go a bala.
  - d** Sa go latela, efa morutwana metsotso e mmalwa go bala karolwana ya sengwalwa ka bo yena le ka setu.
  - e** Ke moka kgopela morutwana yo mongwe le yo mongwe go bala karolwana ya sengwalwa ka go hlaboša ka bo yena.
- 2** Ka nako ya go bala ka sehlopha sa go hlahlwa, go bohlokwa go go gopola go:
- a** **Šupa mantšu ao a tšwelelago kgafetša kgafetša.** Gopotša barutwana gore go nale mantšu ao a tšwelelago kgafetša kgafetša gomme ba swanetše go ithuta go a bala ka go a bona fela.
  - b** **Aga bokgoni bja go bileletša medumo.** Ge morutwana a palelwa ke go bala lentšu, o seke wa thoma le go mmošša gore lentšu leo ke eng. Hlohleletša morutwana gore a bitše medumo ya lentšu leo, kemoka a e kopanye ka moka gore e bope lentšu.
  - c** **Reta barutwana o be o ba hlohleletše.** Dira gore go bala ka sehlopha sa go hlahlwa, e be maitemogelo a mabotse go barutwana gomme o be o šomiše sebaka se go aga boitshepo barutwanang.
  - d** **Go aga bokgoni bja go bala ka thelelo. Thuša** barutwana go kaonafatša bokgoni bja bjona bja go bala ka thelelo. Botša barutwana gore ge ba bala ba swanetše go kwala eka ba a bolela. Dira taetšo ya go bala ka thelelo gomme barutwana ba bušetše ka morago ga gago.
  - e** **Go aga kwešišo ge o bala.** Botša barutwana gore ba swanetše go nagana ka se ba se balago ka mehla. Ruta barutwana go emanyana, go boela morago le go bala gape seo ba se badilego ge ba lahlegetšwe ke kwešišo. Ruta barutwana go ba le seswantšhokgopolo ge ba bala – ba bone tiragalo ya seo ba se balago ka dikgopolong tša bona. Ruta barutwana go leka go gopola seo ba se badilego. Hlohloletša barutwana go botšiša ge eba go nale seo ba sa se kwešišego.

GO HLOKOMELA MATLAKALATŠHOMO A GO BALA:

- 1** Ke kgopolo ye botse go lokela matlakalatšhomo ka gare ga mekotlana ya polasitiki ge barutwana ba a šomiša.
- 2** Hlokomela matlakalatšhomo gomme o a bee gabotse ge barutwana ba feditše go a šomiša.
- 3** O ka kgona go šomiša matlakalatšhomo mengwaga e mmalwa ka ge barutwana ba sa ngwalele godimo ga ona , eupša ba ngwala ka dipukung tša bona.

MOKGWA WO O FAPANEGO GO SEHLOPHA SA GO BALA KA GO HLAHLWA

Gopola gore bohlokwa bja go bala ka sehlopha sa go hlahlwa ke go theeletša morutwana yo mongwe le yo mongwe a bala gore o kgone go mo thuša ka mararankodi a bokgoni bja go bala. Ge o sena sekgoba seo se lekanego ka phapošing, goba o palelwa ke go laola

boitshwaro bja barutwana ba bangwe ge o le gare o theeditše ba bangwe ba bala , go nale mokgwa wo mongwe wo o ka o šomišago.

Ka nako ya go bala ka sehlopha sa go hlahlwa, dudiša barutwana gabotse ditafoleng tša bona gomme ba sware matlakalatšhomo a bona, ke moka, dira tše di latelago:

- 1 Ba hlalositše mošongwana wa pele wa letlakalatšhomo woo ba swanetšego go o dira.
- 2 Kemoka, bitša barutwana ka o tee ka o tee gore ba tle tafoleng ya gago ba go balele ka go hlaboša.
- 3 Theeletša morutwana yo mongwe le yo bongwe ge a bala sengwalwa seo se lekanego bokgoni bja gagwe.
- 4 Aga bokgoni bja morutwana bja go kwešiša mararankodi a go bala.
- 5 Ka morago ga metsotso ye 15, dira mošongwana wa phetogo go laetša gore ba fetogela thutong yenngwe.
- 6 Dudiša barutwana gabotse ditafoleng tša bona gomme ba sware matlakalatšhomo
- 7 Ba hlalositše mošongwana wo o latelago woo ba swanetšego go o dira.
- 8 Tšwela pele go bitša barutwana ka o tee ka o tee go tla go go balela ka go hlaboša tafoleng ya gago.

Ge eba o tšea sephetho sa go šomiša mokgwa wo o fapanego wa go theeletša barutwana ba bala, o swanetše go netefatša gore o theeletša morutwana yo mongwe le yo mongwe a bala bonnyane gatee ka beke.

Tshepetšo ya go ngwala

Maikemisetšo: Go ruta barutwana tshepetšo ya go bea megopolo ya bona ya go ihlamela ka thekgo. Go bontšha go šoma ka tshepetšo e ba fa monyetla wa go fetola, lokiša le go tšwetša pele dikgopolo tša bona, e sego go 'go e nepa lekgetlong la mathomo'.

Go tshepetšo ya ngwala e bopile beakanya, go ngwala dikakanywa, go rulaganya, go phatlalatša le go hlagiša. Dikarolo tše nne tša tshepetšo ya go ngwala di hlagišwa mo mephatong e meraro, ge barutwana ba eba le bokgoni.

PEAKANYO YA GO NGWALA.

- 1 Mo lenaneong le, beakanya o lelebetše kudu go ruta barutwana go šomiša:
  - a Lenaneo
  - b Mmapahlogo š
- 2 Pele barutwana ba hlama peakanyo ya bona, o swanetše go ba laetša se, gore ba tsebe gore ba swanetše go dira eng. Lenaneothuto le go hlahlwa go dira seo.
- 3 Hlalositša barutwana gore ba swanetše go dula ba NAGANA ka seo ba nyakago go ngwala ka sona. O swanetše go hlalosa dikgopolo tša gago ka go bolelela godimo, gore barutwana ba kgone go o kwa.
- 4 Šomiša sešupetšo ya peakanyo go bopa peakanyo ya go ngwala.

- 5 Sa go latela, efa barutwana metsotso e mmalwa go nagana ka seo ba swanetšego go ngwala ka sona.
- 6 Dumelela barutwana go sokologa le go bolela, ba abelane dikakanyo tša le wa mphato.
- 7 La mafelelo hlahla le go thekga barutwana ge ba šomiša ditšhupetso tša morero go feleletša merero ya bona.

GO NGWALA KAKANYWA

- 1 Pele thuto e thoma, ngwalolla foreimi ya morero wa thuto ya MOŠUPLOGO mo letlapeng. Ngwala freimi ya go ngwala mo letlapeng.
- 2 Sa go latela, ka boripana laetša gore barutwana gore ba tla šomiša bjang dipolane tša bona go bopa kakanywa.
- 3 Bontšha barutwana sesupetšo sa freimi ya go ngwala yeo e tla ba thuša go dira se.
- 4 Ge barutwana ba feleletša dikakanwya tša bona, sepela sepela ka phapošing o ba fe thekgo.

RULAGANYA SEO O SE NGWADILEGO

- 1 Ngwala lenano la go fetleka go tšwa lenaneong thuto mo letlapeng.
- 2 Bala o fetše gomme o hlalose tše barutwana selekanyo seo se šomišwago.
- 3 O ka rata go bontšha barutwana go lokiša diphošo tše di tšwelelago kgafetšakgafetša.
- 4 Dumelela barutwana nako ya go rulaganya le go lokiša dingwalwa, ba šomiša lenano la go fetleka

GO PHATLALATŠA LE GO HLAGIŠA SENGWALWA

- 1 Laela barutwana gore ba ngwalolle ka bokgwari dingwalwa tša bona.
- 2 Efa barutwana monyetla wa go tšhentšhišana ka dipuku gomme ba bale dingwalwa tša bona.
- 3 Efa barutwana ba go fapafapana monyetla wa go abelana ka dingwalwa tša bona le phaphoši ka moka.
- 4 Kgopela ba bangwe ba barutwana go ngwalolla dingwalwa mo letlakakeleng le leswa ke moka ba tshwantshiše le go swaya mosomo wa bona. Laetša dingwalwa mo leboteng ka phaphošing.
- 5 Kgoboketša dipuku tša barutwana. O swanetše go swaya semmušo dingwalwa tše 2 ka kotara o šomiše sedirišwa sa sa kelo seo se filwego. E fela, o kgopelwa gore o bale le go swayaswaya dingwalwa tša mafelelo tša barutwana leboo le lengwe le le lengwe.
- 6 Gape, boitshepho ke karolo ye bohlokwa ya go hlama bokgoni ba go ngwala.

Maano a go ngwala

Maikemisetšo: Go fa barutwana maano a go ba thuša go fetola megopolo ya bona go ba sengwalwa sa go ihlamela.

- 1 Latela lenaneo thuto go feleletša mošomo wa go ngwala beke engwe le engwe.
- 2 Ka gare ga lenaneo thuto, o tla lemoga lemoga gore go na le setlwaedi seo se dulago se latelwa. Se ke go thuša barutwana, gore ba tsebe gore ba swanetše go dira eng ka thuto ya go ngwala. Se se ba thuša gape le go ba le boitshepho.
- 3 O tla lemoga gore barutwana ba rutwa maano a go fapana gannyaneganyane gore ba kgone go tšwelela ge ba feleletša freimi tša mafoko.
- 4 Maikemisetšo ke gore barutwana mafelelong ba šomiše maano a ka bo bona ka ntle ga go hlahlwa.
- 5 Maano a, a thuša barutwana go ba le maikutlo a boitshepho ge ba ngwala ka go ba bontšha gona le dikgato tše mmalwa tšeo ba swanetšego go di latela ge ba ngwala.

LEANO LA 1: MORUTIŠI O LAETŠA GO NGWALA PELE

- a Morutiši o thoma pele go laetsa mošomo go barutwana ka phaphošing (o ba bontšha barutwana gabotse seo ba swanetše go se dira).
- b Ge ba lebetše seo morutiši a se dirago, barutiši ba tšea malebiši gore mošomo o dirwa bjang.

LEANO LA 2: BANGWADI BA NAGANA PELE BA NGWALA

- a Go ngwala ke tiro ya go bea dikakanyo mo letlakakeng.
- b Seo se ra gore barutwana ba swanetše go nagana pele gomme ba tšeye sephetho ka seo ba tla go go ngwala ka sona.
- c Gape seo se ra gore ga gona 'dikarabo' tšeo di nepagetšego goba tšeo di fošagetšego ge o ngwala – mongwadi o mongwe le o mongwe ona le dikgopolo tša gagwe ka seo a nyakago go ngwala ka sona.
- d Ka mehla dira nako gore barutwana ba nagana ka seo ba nyakago go ngwala ka sona.

LENEO LA 3: BANGWADI BA THALA MOTHALADI WA LENTŠU LE LENGWE LE LE LENGWE

- a** Barutwana ba nagana ka lefoko leo ba nyakago go le ngwala, gomme ba le balela godimo.
- b** Ba bala gore ke mantšu a ma kae a le go mo lefokong, gomme ba thala mothaladi go emela lentšu le lengwe le le lengwe.
- c** Methaladi e swanetše go thalwa go tloga letsong la ngele go ya letsogong la goja, le go tloga bogodimo ba letlakala go ya fase ga letlakala.
- d** Methaladi e swanetše go ba botelele ba lentšu.
- e** Go swanetše go ba le dikgoba gare ga mantšu.
- f** Mo mafelelong ga lefoko, barutwana ba ngwala khutlo.
- g** Ge methaladi e thadilwe, morutwana o tlatša mantšu ao a a tsebago goba o swanetše go leka modumao wa mathomo wa lentšu pele a ka kgopela thušo.
- h** Se se fa popo go seo morutwana a sengwalago, se mo fa gape le boitshepho. Le barutwana bao ba palelwago ba ka thoma tsela ya go ngwala ka mokgwa wo.

LEANO LA 4: BANGWADI BA ŠOMIŠA DITHUŠATHUTO GO NGWALA MANTŠU

- a** Ruta barutwana gore ba se kgopela thušo go ngwala mantšu ao ba sa a tsebego. La mathomo ba šomiše dithušathuto go hwetša mantšu gore ba ka ngwala bjang lentšu leo ba sa letsebego. Mohlala: Ba swanetše go šomiša dithušathuto tše dingwe go hwetša gore mantšu ao ba sa a tsebego. Mohlala:
- b** Mantšu a mo leboteng
- c** Dipuku tše dingwe
- d** Lenaneo la mopeleto
- e** Ba ka botšiša bamphato ba bona.

LEANO LA 5: BANGWADI BA ŠOMIŠA DIKGOPOLO GO NGWALA MANTŠU

- a** Barutwana ba swanetše go leka go gopola mantšu ao ba ithutilego ona, gomme ba mantšu go tšwa dikgopolong tša bona.

**LEANO LA 6: BANGWADI BA BOLELA MANTŠU KA GO NANYA
BJALO KA KHUDU**

- a** Ruta barutwana go bolela lentšu leo ba sa le tsebego ka go nanya go kwa medumo ya lona ya go fapana. (go kgaogantšha mantšu)
- b** Sa go latela, ruta barutwana go ngwala fase modumo o mongwe le o mongwe o ba kgonago go o kwa. (Ba ka no se kgone go o peleta , efela e tla ba mathomomayo go ngwala mantšu ao bas a a tsebego. Mohlala, **eng** e ka ngwala ka tsela **eng** goba **ee**. Morutisis a ka tsea malebisi go se gomme a bontšha bangwadi mopeleto wo o nepagetšego.)
- c** Leka go bala sengwalwa sa morutwana sa sefontotiki, o ba rete go šomiša tsebo ya fonotiki go leka go hlama mantšu. Bo ke bokgoni bjo bo swanetšego go hlohloletšwa.

LEANO LA 7: BANGWADI BA BALA SEO BA SE NGWALAGO

- a** Barutwana ba balela mafoko a bona godimo e kabe ge ba ipalelela goba ba balela wa mphato. Ge o balela o mongwe sengwalwa sa gago go wa mphato se dira gore tshepetšo ya go ngwala e be le mošito.
- b** Ge ba dira se, ba lekola ge eba ga ba tlogela mantšu.
- c** Ba lekola gape ge eba tatelano ya mantšu e nepagetše.
- d** Sa bohlokwa le go fetišiša, beakanya se gore barutwana ba iphine ka tshepetšo ya go bala gomme ba ikgantšhe ka seo ba se ngwadilego.

LEANO LA 8: BARUTWANA BA SOKOLOGA BA BOLELA

- a** Mo dinakong tša go fapana mo thutong, barutwana ba ka sokologa ba ba bolela le wa mphato.
- b** Se se ka šomišwa go abelana dikakanyo ka seo ba ka ngwalago ka sona, go balelana ka seo ba sengwadilego, go botšhana diswantšho tša bona, goba go lekola ge eba ba kwešiša gore ba dire eng.
- c** Ruta barutwana gore lebellana gomme ba bolelelle fase ge ba sokologa le go bolela.

LEANO LA 9: TSHWARA DIKONFERESE TŠE DIKOPANA

- a** Le ke leano la bohlokwa go šomišwa ge barutwana ba dutse ba ngwala.
- b** Sepela sepela ka phaphošing, o eme ge o bona ngwana a gakanegile.
- c** Tshwara konferense ye kopana le morutwana wo.
- d** Tsitsinkela mošomo wa morutwana, theeletša morutwana, gomme o mo thuše mo a sa fetego gabotse.
- e** Gopola gomme o leke ka maatla go okamela mošomo wa ngwana o mongwe le o mongwe, le go ba reta ge ba iteka le go bontšha tšwelopele.

Mphato 3

KOTARA 2

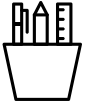
Beke

1

TABAKGOLO:

Go itlwaetša

go tliša katlego

Go Lokiša Phaphoši

- 1 Ge beke e thoma, kgonthišiša gore phaphoši ya gago e a bogega ebile e hlwekile.
- 2 Bea PHAPHATI YA GO BONTŠHA ya gago nakong, ka go tloša dilo tše o sa hlwela o di šomiša, gomme o di boloke gabotse.
- 3 Ge o fetša, beakanya mantšu a papetlakgadima le tababakgolo ya tšhupetšo tše o di nyakago.
- 4 Hwetša le go beakanya dilo tša tabakgolo ya lebota le tafola yeo e ka bago le maatlakgogedi mo barutwaneng, mohlala: dikanegelo ka batho ba go tuma ba tša mabelo a dikoloi ba le mo dihlopheng tša bona tša sekolo se se phagamego, dikaneglo tša baopedi ba go tuma ba ithuta go opela bj,bj.
- 5 Dira dinyakišišo mo marangrang a theknolotši (inthanete) go itokišetša tabakgolo. Mohlala: Diswantšho tša boramabelo ge e sa le ba bannyane ba ba itšhudulla goba diswantšho tša baopedi ba go tuma ba le dikhwaereng tša kereke, bj bj.
- 6 Kgonthišiša gore dipuku tša barutwana tša go ngwala le dipukutšhomo tša DBE di swailwe, gomme di bolokilwe gabotse mo di dulago gona.
- 7 Kgonthišiša gore dipuku tše dikgolo ka moka, tša go bala le tša bokgobapuku ba phaphoši di ka lenaneo.
- 8 Beakanya ka leswa dihlopha tša go bala ka go hlhlwa ge e le gore go a hlokogala.
- 9 Beakanaya mešongwana ya gago ya kelo e sego ya semmušo le ya kelo ya semmušo tša beke.

Mešongwana ye e Okeditšwego

Mešongwana ye e ka šomišwa bjalo ka mošomo wa go ikemela wa barutwana ba go fetša mošomo wa bona ka pela GOBA ge o le gare o dira kelo mo barutwaneng.

Mošongwana wa 1: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 22 & 23, A re ngwaleng

Mošongwana wa 2: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 24 & 25, A re ngwaleng

Mošongwana wa 3: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 26, A re baleng

Mošongwana wa 4: Thala seswantšho sa gago o itšhudulla goba o itlwaetša selo se sengwe.

Mošupologo

Ditiro tša Bomolomo

Metsotso e 15

HLAGIŠA TABAKGOLO: GO FIHLELLA TSEBO YEO BA NAGO LE YONA.

- 1 Bontšha barutwana seswantšho Wendy Whale a thuša bagwera ba gagwe mo pukung e kgolo ya dikanegelo: Paesekele e mpsha ya Bheki
- 2 Botša barutwana gore re thoma tabakgolo, e bitšwa: Go itlwaetša go tlisa katlego
- 3 Thala sediko le leina la **tabakgolo** mo magareng ga letlapa.
- 4 Botšiša barutwana: *Ke eng seo le se tsebago ka tabakgolo ye?*
- 5 Ngwala dikakanyo tša barutwana go dikologa mmaphahlogo. Hlopha dikakanyo tša go swana gotee.
- 6 Ge barutwana ba palelwa ke go fetola, botšiša dipotšišo tše di latelago tša hlohleletšo:
  - a Naa ke dilo dife tšeo re itlwaetšago go di dira?
  - b Ke seo re swanetšego go itlwaetša kua sekolong gore re kgone go atlega?
  - c Ke eng seo re itlwaetšago sona ge re se sekolong?

TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS.(Šupa, Dira, Swara o Bontšhe)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo Phaphathing ya tlotlontšu ya tabakgolo.
  - go itlwaetša
  - tielela
  - tekateka
  - tšhikinya

Mantšu	Ditiro
Ge ke itšhidulla ka mehla,	<i>Latša go itšhudulla</i>
Ke iša matsogo ka mo, ke iše maoto ka mo.	<i>Iša matsogo ka thoko ka mo le ka mo</i>
Ke thobolla mmele ka mo, ke thobolle mmele ka mo.	<i>Thobolla mmele</i>
Ke leka ka maatla gore ke tle ke fenye le ge bare:	<i>Laetša ka matsogo</i>
Maleka ase makgona, makgona ke maboeletša.	<i>Laetša ka matsogo</i>

Mongwalo

Metsotso e 15

- 1 Botša barutwana gore ba bule dipuku tša bona gomme ba ngwale letšatšikgwedi.
- 2 Sa go latela botša barutwana go ngwala dinomoro tse 1–5 kgauswi le mothaladi o mo khwibidu.

- 3 Ngwala lefoko le le latelago mo letlapeng kgauswi ga nomoro ya 1: Ke rata go bina ka ntlong.
- 4 Sa go latela, laela barutwana go ngwala mašala (mabopi) kgauswi le dinomoro tse 2–5:
  - 2 O
  - 3 Re
  - 4 O
  - 5 Ba
- 5 Botša barutwana gore ba ngwallolle lefoko ba thoma ka lentšu leo le filwego.
- 6 Ge go šetše metsotso e mehlano gore thuto e fele, ngwala mafoko ao a nepagetšego mo letlapeng, o bolela modumo gomme o hlalosa tshepetšo ya mongwalo wa mothikito ge o gare o dira seo.
- 7 Ke moka, kgopela barutwana go go šupetša paterone yeo ba e bonago, bjalo ka: mo lefoko le fetogago.
- 8 Thalela dipaterone, bjalo ka:
  - 1 Ke rata go bina ka ntlong.
  - 2 O rata go bina ka ntlong.
  - 3 Re rata go bina ka ntlong.
  - 4 Wena o rata go bina ka ntlong.
  - 5 Ba bina ka ntlong.
- 9 Laela barutwana go ntšha dikryone ba swaye mošomo wa bona.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Pele re bala

MAANO A TEKATLHALOGANYO: GO PHOPHOLETŠA

- 1 Dudiša barutwana mo legogong gore ba kgone go bona Puku e kgolo.
- 2 Bula Puku e kgolo mo kanegolong: Paesekele e mpsha ya Bheki
- 3 Phetla puku o ba laetše diswantšho tša letlakala le lengwe le le lengwe, o ba botšiše gore ba nagana gore go direga eng.
- 4 Thuša barutwana go kopanya diswantšho, gore ba kgone go hwetša todi ya gore kanegelo e bolela ka eng.

- 5 Hlagiša tlotlontšu e ntshwa mo dikarolwaneng tša maleba mo kanegelong.
- 6 Bala kanegelo ka moka ga yona gatee, o sa eme.

Go ngwala:

Metsotso e 30

Go beakanya le go rulaganya

SEHLOGO: Ngwala ka nako yeo o itlwaeditšego gore o kgone go ithuta se sengwe goba go kaonafala go dira se sengwe.

MOŠOMO: Ngwala temana ya go ba le mafoko a 10.

MAANO A PEAKANYO: Ngwala lenaneo

HLAGIŠA SEHLOGO SA GO NGWALA

- 1 Laetša barutwana gore o **nagana pele o ngwala**.
- 2 Ka mokgwa wa go bolela, hlalosa dikakanyo tša gago tša temana, bjalo ka:
Ke nagana gore ke tla ngwala ka seo ke se thadilego. Ke tla ngwala gore ke itlwaeditše bjang mafelong a beke e ngwe le engwe mo mafelo a go fapafapana. Ke tla ngwala gore ke itlwaeditše bjang lebaka le le telele gomme ka nako engwe ke ikwele ke šulafalelwa, eupša ka tšwela pele go itlwaetša ka gobane ke be ke nyaka gokaonafala. Mafelelong ke ile ka lemoga gore mo ke thadilego go thoma go kaonafala.

TŠHUPETŠO YA MAANO A PEAKANYO (KE A DIRA)

- 1 E ba le freimi ya peakanyo e ngwadilwe ka lehlakoreng le lengwe la letlapa.
- 2 Bontšha barutwana gore o dira bjang lenaneo ka go araba dipotšišo.
- 3 Feleletša peakanyo ka lehlakoreng le lengwe la letlapa.

Dipotšišo tša peakanyo

Temana ya 1

- 1 Kee ng seo o bego o nyaka go kaonafala go sona?
- 2 Naa o itlwaetša bjang?
- 3 Naa o be o itlwaetša kae?
- 4 O be o itlwaetša neng?
- 5 Naa o be o itlwaetša gaka?

Beakanya

Temana ya 1

- 1 Go thala
- 2 Mafelelo a beke engwe le engwe, Ke be ke itlwaetša go thala
- 3 Ka ntle ka tšhengwaneng ka lephephe le phensele goba ka godimo ga tafola ka moraleng
- 4 mesong
- 5 Mafelelong a beke engwe le engwe ngwaga kamoka.

Temana 2	Temana 2
<ol style="list-style-type: none"> 1 Naa o be o ikwa bjang ge o le gare o itlwaetša? 2 Kee ng seo se dirilego gore o hwe matwa? 3 Naa o ikwele bjang ge mafelelong o fihlelela mošongwaneng wo? 4 Naa o ithutileng ka maitemogelo a?	<ol style="list-style-type: none"> 1 Ka nako ye nngwe ke be ke ikwa ke thabile, eupša ka nako e ngwe ke be ke selekega ka gobane go tsea nako e telele go bona tšwelopele. 2 Ke be ke ikemišeditše go kaonafala! 3 Ke kgona go bona go seo ke se thadilego se kaonafetše, eupša ke sa tšwela pele go itlwaetša – Nka dula ke kaonafala. 4 Ka go itlwaetša, Nka kaonafala kudu kudu.

BARUTWANA BA ŠOMIŠA LEANO LA PEAKANYO (RE A DIRA)

- 1 Botša barutwana gore ba tswalele mahlo gomme ba nagane ka dilo tša bohlokwa tšeo motho a swanetšego go di dira go ba mogwera wa go loka. Hlalosetša barutwana gore ba swanetše go nagana gape ka dilo tšeo bagwera ba sa swanelago go di dira.
- 2 Sa go latela, botša barutwana gore ba **sokologe ba bolele** le wa mphato, go abelana ka dikakanyo tša bona.
- 3 Bontšha barutwana freimi ya peakanyo mo letlapeng, o ba botše gore ba šomiše freimi go beakanya seo ba tlogo go sengwala, go swana le ka mo o ba laeditšego ka gona.
- 4 Efa barutwana dipuku tša go ngwala.
- 5 Botša barutwana go ngwala sehlogo: **Ditaelo: Beakanya**
- 6 Botša barutwana gore ba swanetše go ngwala dikakanyo tša bona – **ga ba swanela** go kopisa peakanyo ya morutiši.
- 7 Ge barutwana ba le gare ba ngwala, sepela ka phaphošing o feleletše dikhonferense tše dinnyane.

peakanyo

Temana 1

1. Go opela
2. Ka mehla pele ga sekolo le ka morago ga sekolo, ke dira boitukisetšo bja go opela.
3. Kantle ka tšhengwaneng goba ka gare ka kamoreng ya ka.
4. Mesong le mathapama
5. Tšatši le lengwe le le lengwa.

Temana 2

1. Go thaba le go nyakala
2. Toro ya ka ke go ba seopedi sa go tuma.
3. Go opela gaka go kaone eupša ke na tšwela pele ke dira boitukisetšo.
4. Ge ke opela ka matla ka mehla gore ke itokise ke tla fihlelela toro yaka.

Sehlopha Sa Go Bala Ka Go Hlahlwa

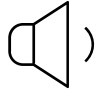
Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 1**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1** wa **Mošupologo** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosetša barutwana kamoka ka phaphošing **mošongwana wa 2** wa **Mošupologo**.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Labobedi

Temogo ya medumo le ditamatlhaka:

Metsotso e 15

Boeletša medumo, go kopanya le go aroganya

KE A DIRA...

- 1 Bitša modumo: **rw**
- 2 Bitša lentšu: **morwa**
- 3 Arogantšha lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /**m/-/o/-/rw/-/a/**
- 4 Bitša modumo wa mathomo o tee wa lentšu: /**m/**
- 5 Bitša modumo wa bobedi o tee wa lentšu: /**o/**
- 6 Bitša modumo wa boraro o tee wa lentšu: /**rw/**
- 7 Bitša modumo wa mafelelo o tee wa lentšu: /**a/**
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **morwa**
- 9 Laetša ka go šupetša le go kopanya medumo go bopa lentšu: /**m/-/o/-/rw/-/a/** = **morwa**
- 10 Sa go latela, bitša senoko sa pele sa lentšu: /**mo/**
- 11 Bitša senoko sa bobedi sa lentšu: /**rwa/**
- 12 Dira tšhupetšo o šupa le go kopanya dinoko go bopa lentšu: /**mo/-/rwa/** = **morwa**

RE A DIRA...

- 1 Bitša modumo: **rw**
- 2 Bitša lentšu: **rweša**
- 3 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mathomo o tee mo lentšung le? /**rw/**
- 4 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bobedi o tee mo lentšung le? /**e/**
- 5 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa boraro o tee mo lentšung le? /**š/**
- 6 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mafelelo o tee mo lentšung le? /**a/**
- 7 Kgopela barutwana go aroganya lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /**rw/-/e/-/š/-/a/**
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **rweša**
- 9 Laela barutwana go kopantšha medumo ya lentšu mmogo le wena: /**rw/-/e/-/š/-/a/** = **rweša**
- 10 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa mathomo sa lentšu?: /**rwe/**
- 11 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa bobedi sa lentšu?: /**ša/**
- 12 Botša barutwana go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /**rwe/-/ša/** = **rweša**

O A DIRA...

- 1 Botša barutwana gore ba ntšhe dipuku tša bona tša go ngwala gomme ba ngwale letšatšikgwedi le sehlogo: **mantšu a rw**

- 2 Sa go latela, botša barutwana go ngwala dinomoro 1–5 ka thoko ga mothaladi o mo khwibidu.
- 3 Bitša mantšu a a latelago:
  - 1 morwa
  - 2 rwalang
  - 3 rweša
  - 4 morwedi
- 4 Barutwana ba swanetše go ngwala mantšu kgauswi ga nomoro ye e nepagetšego, gomme ba thalelele modumo o nepišitšwego mo lentšung le lengwe le le lengwe.
- 5 Ge go šetše metsotso e mebedi gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, gomme o thalelele modumo o nepišitšwego.
- 6 Botša barutwana go swaya mošomo wa bona ka dikryone.
- 7 Botša barutwana gore tla ithuta gore modumo o, o ngwadiwa bjang ka MOTHIKITO mo thutong ye e latelago.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

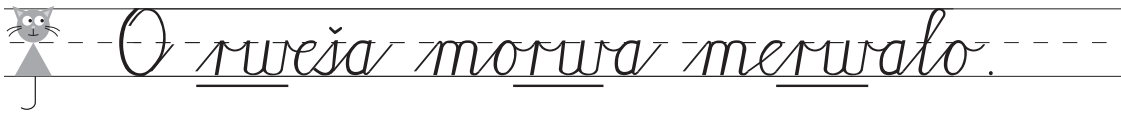
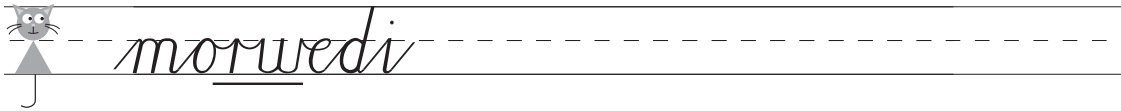
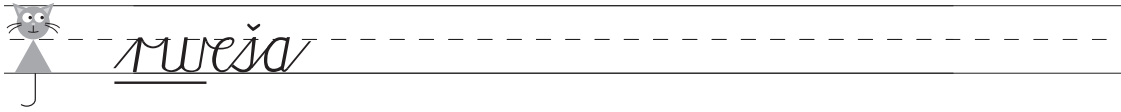
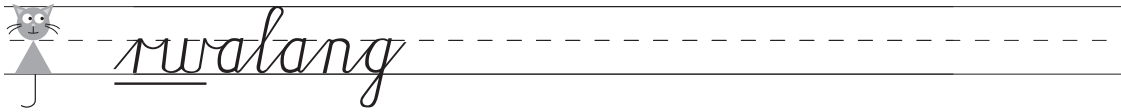
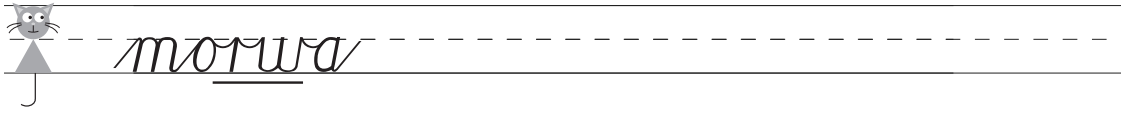
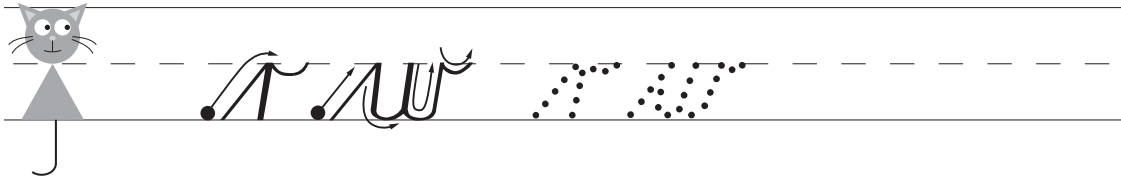

Mongwalo:

Metsotso e 15

Ngwala leletere goba maletere/mantšu/mafoko ka mothikitho

- 1 Ruta barutwana go ngwala ditlhaka tše dikgolo le ditlhaka tše dinnyane ka mothikitho: **rw**
- 2 Laetša go ngwala ditlhaka go barutwana bao ba ngwalago ka letsogo la go ja, ke moka o laetše ba go ngwala ka letsogo la ngele.
- 3 Ge o fetša botša barutwana go šoma le wa mphato go ngwala leletere goba maletere mo mekokotlong ka menwana ya bona.
- 4 Ka morago ga fao botša barutwana go ngwala leletere goba maletere mo godimo ga ditafola ka menwana ya bona.
- 5 La mafelelo, bontšha barutwana gape gore ba bopa bjang leletere/maletere le mafoko mo letlapeng.
- 6 Barutwana ba swanetše go kopolla modumo/mantšu/mafoko ka gare ga dipuku tša bona.
- 7 Barutwana ba swanetše go thalela modumo o nepišitšwego mo mantšung/mafokong ao a ngwadilwego.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Go bala lekga la pele

MAANO A TEKATLHALOGANYO: GO KAMAKA

Sengwalwa	Go bala lekga la pele (Go nagana kudu)
<p><u>Paesekele e mpsha ya Bheki</u></p> <p>Bagwera ba Bheki ka moka ba be ba na le dipaesekele. Bheki o be a swanetše go sepela a nnoši go ya sekolong, ka lebaka la gore bagwera ba gagwe ka moka ba be ba tšhofa dipaesekele tša bona go ya sekolong. Gape Bheki o be a swanetše go bapala lepatlelong a le noši, ka gore morago ga sekolo, bagwera ba gagwe ka moka ba be ba tšhofa dipaesekele. 'Ke duma nkabe ke na le paesekele le nna!' Bheki a nagana ge bagwera ba feta.</p>	<p>Ke kgona go kamaka gore Bheki o nyaka paesekele ka gore bagwera ba gagwe ka moka ba na le dipaesekele. Bheki o swanetše a be ikwa a saletše morago ka gore bagwera ka moka ba kgona go tšhofa mmogo eupša yena ga a kgone go ba le bona.</p>
<p>Bheki o ile a kgopela go batswadi ba gagwe, eupša ba fela ba gana. 'Ga re na tšhelete ya go reka paesekele,' gwa realo mmagwe.</p> <p>'Mohlomongwe ka letšatši le lengwe?' gwa realo tatagwe.</p> <p>Eupša ka letšatši la gagwe la matswalo a 8, Bheki o rile ge a ya lebatong la ka fase a hwetša paesekele ya go phadima e khwibidu! 'Mmalo ke a leboga Mma! Ke a leboga Tate!' Bheki a goelela.</p>	<p>Ke kgona go kamaka gore Bheki o tloga a nyaka paesekele gore a kgone go tšhofa le bagwera ba gagwe ka moka. Ke kgona go kamaka gore o thakgetše kudu ka gore bjale o tla kgona go tšhofa bjale ka bagwera ba gagwe.</p>
<p>Bheki o ile a ntšhetšha paesekele ya gagwe ka ntle. O ile a e fofela godimo ka lethabo. Ke moka, a emiša maoto a gagwe a leka go tšhofa, eupša paesekele ya wa. Bheki a leka gape le gape, eupša nako le nako ge a emiša maoto mo ditrapeng, a tsoga fase.</p>	<p>Ke kgona go kamaka gore ke mathomo Bheki a tšhofa paesekele. Ke kgona go kamaka gore o be a sa tsebe gore go tšhofa go nyaka go itlwaetša makga a mmalwa.</p>
<p>Ka pela Bheki a kgoromeletša paesekele ka gare. O be a sa nyake bagwera ba gagwe ba feta ba tšhofa dipaesekele tša bona – o be a sa nyake ba tseba gore o na le paesekele e mpsha eupša ga a kgone go e tšhofa.</p> <p>'Bagwera ba ka ba tla nagana eng ka nna ge ba tseba gore ga ke kgone go tšhofa paesekele?' Bheki a akanya. O ile a tšea sephetho sa go se botše motho.</p>	<p>Ke kgona go kamaka gore Bheki o tshwenyega gore bagwera ba tla mo sega ge ba ka tseba gore ga a kgone go tšhofa paesekele. Ke kgona go kamaka gore ka moka ba kgona go tšhofa gabotse ka gore ba tšhofa ka mehla.</p>
<p>Ke ka lebaka la eng o sa ye go tšhofa le bagwera?' gwa botšiša mmago Bheki. 'Ke gare ke direla paesekele ya ka pele e mpsha,' gwa araba Bheki.</p> <p>Ge a ntše a dira pele, o ile a nagana ka go wa ga gagwe.</p>	<p>Ke kgona go kamaka gore mmago Bheki ga a tsebe gore ga a kgone go tšhofa paesekele ya gagwe e mpsha. Ke akanya gore ke ka lebaka la eng Bheki a be a nyaka paesekele fela a sa kgone go tšhofa? Mmalo! E swanetše go ba e leka gore bagwera ba gagwe bana le dipaesekele.</p>

Sengwalwa	Go bala lekga la pele (Go nagana kudu)
<p>'Ke tlo fela ke ithutile bjang go tšhofa?' Bheki a nagana.</p>	
<p>Bošegog bjoo, Bheki a robala mpeteng a lebeletše ka ntle ga lefastere. Ke moka kapejana, a tlela ke kgopolo! 'Ke a tseba! Ge nka itlwaetša go tšhofa bošego, ga go yo a ka mponago!' Bheki a nagana. O ile a khukhunela ka serapaneng mo ba bego ba ka se mmone ge a wa. O lekile gape le gape eupša o be a palelwa ke go lekanyetša!</p> <p>'Naa ke tla tsoga ke ithutile bjang go tšhofa paesekele?' Bheki a nagana.</p>	<p>Bheki o be a nyaka paesekele gore a tshofe le bagwera. Eupša ke kgona go kamaka gore o be a sa lemoge gore go tšhofa e be e tla ba tlhohlo e kaal! Ke akanya gore naa o sa thakgaletše goba le paesekele e mpsha?</p>
<p>Ka nako yeo, Jane a mo goelela go tšwa hleng ga gagwe. 'Bheki, e re ke swarelele paesekele gore e eme! Ka fao o ka se we!'</p> <p>'Aowa hle!' gwa nagana Bheki 'Ke be ke sa nyake ba tseba!' Eupša a nagana ka moo Jane a šetšego a mmone a ewa.</p> <p>'Go lokile, ke a leboga,' a realo.</p>	
<p>Jane o ile a swarelela paesekele a kitima ka morago ga Bheki. Paesekele e ile ya šikinyega ya tekateka, eupša Bheki a se wele fase. O ile a tšhofa a oketša lebelo Jane a ntše a swareletše paesekele.</p>	<p>Ke kgona go kamaka gore Jane o kgona go tšhofa paesekele. Ke kgona go kamaka gore o swanetše go ba a rutilwe ke motho o mongwe go tšhofa bjale ka ge yena a thuša Bheki.</p>
<p>Ge a thoma go tšhofa ka lebelo le lekanego, Jane o ile a mo tlogela! 'Agee! O tšhofa o le nnoši!' Jane a goelela.</p> <p>'Hee banna!' gwa goelela Bheki ge a ntše a tšhofa ka go phakiša. Ba ile ba iltwaetša sebakanyana go fihla Bheki a se sa hloka thušo ya Jane.</p> <p>"Gosasa ke ya sekolong ka paesekele! Ke a leboga Jane!' Bheki a realo a na le boitshepo.</p>	<p>Ke kgona go kamaka gore Bheki o thakgaletše paesekele e mpsha gape. O swanetše go ba a thakgetše ka gore mafelelong o tla kgona go tšhofa le bagwera – ka mokgwa wo a bego a nyaka!</p>
<p>Mesong e latelago, Bheki a ntšhetša paesekele ka ntle e sa le ka pela. 'Nkemeleng!' a goeletša ge bagwera ba gagwe ba feta,</p> <p>'E swang, o na le paesekele!' ba goelela, 'Agee!'</p> <p>Bheki o ile a tšhofa le bagwera tsela ka moka go ya sekolong. Ga se a wa le ga tee!</p>	

Dipotšišo tša go latela	Dikarabo tše kgonegago
Naa Bheki o hwetša eng ka letšatši la matswalo la 8?	O hwetša paesekele e mpsha.
Naa Bheki o botša mang gore ga a kgone go tšhofa?	Ga a botše motho.
Dipotšišo tša ke ka lebaka la eng	Dikarabo tše kgonegago
Ke ka lebaka la eng Bheki a kgopela batswadi paesekele?	<ul style="list-style-type: none"> • Ke ka lebaka la gore o be a nyaka go tšhofa le bagwera ba gagwe. • Ke ka lebaka la gore bagwera ba gagwe ka moka ba kgona go tšhofa dipaesekele. • Ke ka lebaka la gore o be a tlogelwa ka ntle ka gore ga a na paesekele.

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 1**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Labobedi** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Labobedi** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Laboraro

Mešongwana ya Bomolomo

Metsotso e 15

BEKE 1

TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS.(Šupa, Dira, Hlalosa o Bolele)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo Phaphathing ya tlotlontšu ya tabakgolo.
  - phegelela
  - go hwa matwa
  - swaba

Mantšu	Ditiro
Ge ke itšhidulla ka mehla,	<i>Latša go itšhudulla</i>
Ke iša matsogo ka mo, ke iše maoto ka mo.	<i>Iša matsogo ka thoko ka mo le ka mo</i>
Ke thobolla mmele ka mo, ke thobolle mmele ka mo.	<i>Thobolla mmele</i>
Ke leka ka maatla gore ke tle ke fenye le ge bare:	<i>Laetša ka matsogo</i>
Maleka ase makgona,makgona ke maboeletša.	<i>Laetša ka matsogo</i>

BOKGONI BA GO ANEGA

- 1 Arola barutwana ka dihlophana.
- 2 Efa sehlopha se sengwe le se sengwe letlakala la diswantšho tša bokgoni ba go anega.
- 3 Botša barutwana go nagana ka kanegelo ya go tšamaišana le diswantšho.
- 4 Efa barutwana motsotso goba e mebedi go nagana ka dikakanyo tša bona.
- 5 Sa go latela, morutwana o mongwe le o mongwe mo sehlopheng o swanetše go hwetša sebaka go abelana ka tsela yeo a bonago kanegelo ka gona.
- 6 Gopotša barutwana gore kanegelo tša bona e swanetše go ba tšeo ba ihlametšego tšona, eupša gape di swanetše go sepelelana le diswantšho!
- 7 Gopotša barutwana go theeletšana gabotse ge ba laodišetšana dikanegelo.
- 8 Leboga barutwana go abelana ka dikanegelo tša bona.

Temogo ya medumo le ditumatlhaka:

Metsotso e 15

Boeletša medumo, go kopanya le go aroganya

KE A DIRA...

- 1 **Bitša modumo: fš**
- 2 Bitša lentšu: **fšega**
- 3 Arogantšha lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /fš/-/e/-/g/-/a/
- 4 Bitša modumo wa mathomo wa lentšu: /fš/
- 5 Bitša modumo wa bobedi wa lentšu: /e/
- 6 Bitša modumo wa boraro wa lentšu: /g/
- 7 Bitša modumo wa mafelelo wa lentšu: /a/
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **fšega**
- 9 Laetša ka go šupetša le go kopanya medumo go bopa lentšu: /fš/-/e/-/g/-/a/ = **fšega**
- 10 Sa go latela, bitša senoko sa pele sa lentšu: /fše/
- 11 Bitša senoko sa bobedi sa lentšu: /ga/
- 12 Dira tšhupetšo o šupa le go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /fše/-/ga/ = **fšega**

RE A DIRA...

- 1 **Bitša modumo: fš**
- 2 Bitša lentšu: **lefšega**
- 3 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mathomo o tee mo lentšung le /l/
- 4 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bobedi o tee mo lentšung le? /e/
- 5 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa boraro o tee mo lentšung le? /fš/
- 6 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bonne o tee mo lentšung le? /e/
- 7 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bohano tee mo lentšung le /g/
- 8 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mafelelo o tee mo lentšung le /a/
- 9 Kgopela barutwana go aroganya go ba o ikemetšego o nnoši: /l/-/e/-/fš/-/e/-/g/-/a/
- 10 Ngwala lentšu mo letlapeng: **lefšega**
- 11 Laela barutwana go kopanya medumo mo lentšung mmogo le wena: /l/-/e/-/fš/-/e/-/g/-/a/= **lefšega**
- 12 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa mathomo sa lentšu?: /le/
- 13 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa bobedi sa lentšu?: /fše/
- 14 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa boraro sa lentšu?: ? /ga/
- 15 Botša barutwana go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /le/-/fše/-/ga/ = **lefšega**

O A DIRA...

- 1 Botša barutwana gore ba ntšhe dipuku tša bona tša go ngwala gomme ba ngwale letšatšikgwedi le sehlogo: **mantšu a ng**

- 2 Sa go latela, botša barutwana go ngwala dinomoro 1–5 ka thoko ga mothaladi o mo khwibidu.
- 3 Bitša mantšu a a latelago
  - 1 fšega
  - 2 lefšega
  - 3 fšegiša
- 4 Barutwana ba swanetše go ngwala mantšu kgauswi ga nomoro ye e nepagetšego, gomme ba thalelele modumo o nepišitšwego mo lentšung le lengwe le le lengwe.
- 5 Ge go šetše metsotso e mebedi gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, gomme o thalelele modumo o nepišitšwego.
- 6 Botša barutwana go swaya mošomo wa bona ka dikryone.
- 7 Botša barutwana gore tla ithuta gore modumo o, o ngwadiwa bjang ka MOTHIKITO mo thutong ye e latelago.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

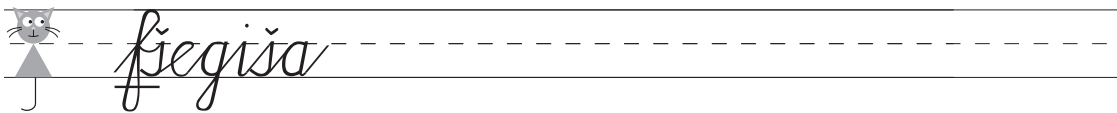
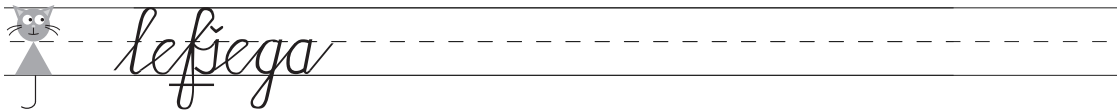
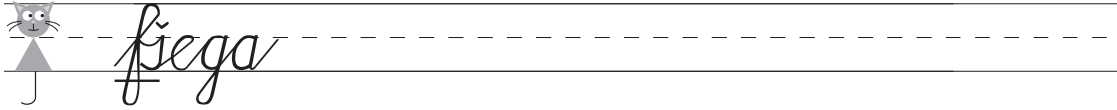
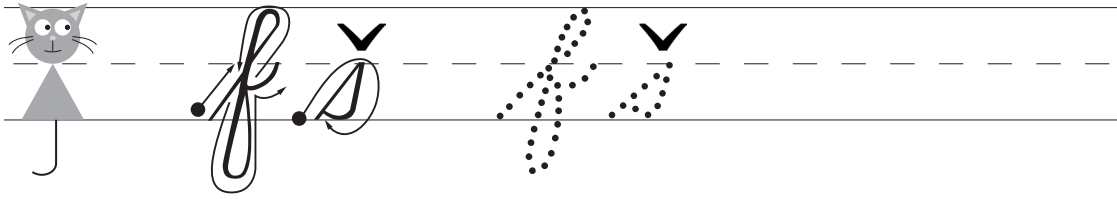

Mongwalo:

Metsotso e 15

Ngwala leleterere goba maleterere/mantšu/mafoko ka mothikitho

- 1 Ruta barutwana go ngwala ditlhaka tše dikgolo le ditlhaka tše dinnyane ka mothikitho: fš
- 2 Laetša go ngwala ditlhaka go barutwana bao ba ngwalago ka letsogo la go ja, ke moka o laetše ba go ngwala ka letsogo la ngele.
- 3 Ge o fetša botša barutwana go šoma le wa mphato go ngwala leleterere goba maleterere mo mekokotlong ka menwana ya bona.
- 4 Ka morago ga fao botša barutwana go ngwala leleterere goba maleterere mo godimo ga ditafola ka menwana ya bona.
- 5 La mafelelo, bontšha barutwana gape gore ba bopa bjang leleterere/maleterere le mafoko mo letlapeng.
- 6 Barutwana ba swanetše go kopolla modumo/mantšu/mafoko ka gare ga dipuku tša bona.
- 7 Barutwana ba swanetše go thalela modumo o nepišitšwego mo mantšung/mafokong ao a ngwadilwego.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go ngwala:

Metsostso e 30

Kakanywa

BEKE 1

SEHLOGO: Ngwala ka nako yeo o itlwaeditšego go ithuta selo se sengwe se se swa goba go kaonafala mo go se sengwe.

MOŠOMO: Ngwala temana ya methaladi e 10

FREIMI YA GO NGWALA:

Ke be ke nyaka go...

Ke be ke tseba gore ke swanetše go...

Ke itlwaeditše....

Ge dutse ke ithuta...

Ke phegeletse go itlwaetša ka gobane...

Ke ithutile gore...

GO ITOKISETŠA: Pele thuto ya go ngwala e thoma, ngwala peakanyo yeo o e dirilego ka Mošupologo mo letlapeng.

GO ŠUPETŠA TSHEPETŠO KAKANYWA (KE A DIRA)

- 1 Gopotša barutwana ka peakanyo yeo o idirilego ka Mošupologo.
- 2 Bala peakanyo ya gago yeo e ngwadilwego mo letlapeng.
- 3 Sa go latela, bala freimi ya go ngwala le barutwana.
- 4 Dira tšhupetšo gore o tla feleletša bjang freimi ya go ngwala o šomiša peakanyo ya gago, ka tsela ye:

Ke be ke tloga ke nyaka go thala gabotse. **Ke be ke tseba gore ke nyaka go** itlwetša ka mehla. **Ke itlwaeditše** mafelelo a beke engwe le engwe. Ka nako ye nngwe ke itlwaeditše ka moraleng godimo ga tafola. Ka nako engwe, ke itlwaeditše ka tšhengwaneng.

Ge ke le gare ke ithuta go ba mothadi o mo kaone. Ka nako e ngwe ke be ke ikwa gore go tsea lebaka le le telele go fihlella toro ya gagwe. **Ke phegeletše go itlwaetša**, ka gobane ke tseba gore go itlwetša go tliša katlego. Ka morago ga dikgwedi tse mmalwa, ke ile ka lemoga gore mo ke thadilego go be go lebelega go le kaone e le ruri. Go fihla le lehono, ke sa phegeletše ka go itlwaetša le go kaonafala mošomong wa ka. **Ke ithutile gore** ka go itlwaetša, o ka kaonafala ka selo se sengwe le se sengwe o se dirago!

BARUTWANA BA FELELETŠA TŠHEPETŠO YA KAKANYWA (O A DIRA)

- 1 Efa barutwana dipuku tša bona.
- 2 Laela barutwana go ngwala letšatšikgwedi le sehlogo: **Go itlwetša go tliša: Kakanywa**
- 3 Botša barutwana go hwetša peakanyo ya bona ya Mošupologo gomme ba nagane ka dikakanyo.
- 4 Botša barutwana gore ba feleletše freimi ya go ngwala ba šomiša di peakanyo tša bona.

- 5 Botša barutwana gore b aka tlaleletša ka mafoko goba dintlha ge e le gore nako e sa le gona.
- 6 Gopotša barutwana ka maano ao ba ka a šomišago go ba thuša.
- 7 Ge barutwana ba dutše ba ngwala, sepela ka phaphošing gomme o thuše barutwana bao ba šitwago.

Ke be ke tloga ke nyaka go itukišetša go opela.

Ke be ke tseba gore ke swanetše go opela kaone, ge eba ke nyaka go ba seopedi sa go tuma tšatši le lengwe. Ke be ke opela ke dira boitukišetšo tšatši le lengwa le lengwe pele ga sekolo le ka morago ga sekolo. Ge ke be ke ithuta ke ile ka ikwa ke nale lethabo le nyakalo ka gobane ke tsepile gore ke ba kaone.

Ke ile ka tšwelapele ke opela gore ke itukise gobane ka tšatši le lengwe ke nyaka go tšweletša toro yaka. Ke ithutille gore o swanetše go ba le toro gomme o šome ka maatla gore toro ya gago e phethagale.

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 1**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Laboraro** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira **phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala**.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Laboraro** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Labone

Temogo ya medumo le ditumatlhaka:

Metsotso e 15

Go fetoša ditlhaka

KE A DIRA...

- 1 Hlalosa gore lehono, re tla itlwaetša go lebelela diphapanonyana mo mantšung. Se se ka re thuša go ba babadi ba ba kaone.
- 2 Ngwala mantšu a a mabedi mo letlapeng: **fšega, lefšega**
- 3 Šupetša barutwana go hwetša phaphano, bjalo ka: **fšega, lefšega**
- 4 Hlalosa phapano, bjalo ka: /le/medumo e a fapana, eupša se sengwe le se sengwe mo lentšung ga se sa fetošwa!

RE A DIRA...

KAROLO YA 1

- 1 Ngwala mantšu a a mabedi mo letlapeng: **morwa, morwedi**
- 2 Botšiša barutwana: Naa mantšu a a mabedi a fapana ka eng?
- 3 Bitša gore a tle a thalele phapano magareng ga mantšu a mabedi, bjalo ka: **morwa, morwedi**
- 4 Hlalosa phapano magareng ga mantšu a mabedi.

KAROLO YA 2

- 1 Sa go latela, ngwala lentšu mo letlapeng: **fšegiša**
- 2 Botšiša barutwana: **Naa ke modummo ofe o tee wo re ka o fetošago mo lentšung le go bopa lentšu le lengwe le leswa?**
- 3 Ngwala lenaneo la dikakanyo tša barutwana mo letlapeng, bjalo ka: **ntsebiša, hlwekiša, nkwatiša, ntliša, tliša**

O A DIRA...

- 1 Ngwala lentšu le mo letlapeng: **rweša**
- 2 Laela barutwana go bopa mantšu a mangwe a mantši go ya ka mo ba ka kgonago ka gona, ba fetoša modumo o tee mo lentšung.
- 3 Mafelelong biletša barutwana kamoka letlapeng gore ba ngwale le lengwe la mantšu a bona.
- 4 Lebelediša mantšu kamoka ga ona, gomme o hlalose gore ke modumo ofe wo o fetošitšwego.
lweša, nkweša, ntweša, ntshweša,

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Go bala lekga la bobedi**MAANO A GO BALA: GO KAMAKA**

Sengwalwa	Go bala lekga la bobedi (Go nagana kudu)
<p><u>Paesekele e mpsha ya Bheki</u></p> <p>Bagwera ba Bheki ka moka ba be ba na le dipaesekele. Bheki o be a swanetše go sepela a nnoši go ya sekolong, ka lebaka la gore bagwera ba gagwe ka moka ba be ba tšhofa dipaesekele tša bona go ya sekolong. Gape Bheki o be a swanetše go bapala lepatlelong a le noši, ka gore morago ga sekolo, bagwera ba gagwe ka moka ba be ba tšhofa dipaesekele. 'Ke duma nkabe ke na le paesekele le nna!' Bheki a nagana ge bagwera ba feta.</p>	<p>Ke kgona go kamaka gore Bheki o be a lolwa ke bodutu k age e le yena a nnoši gare ga bagwera ba gagwe a se nago paesekele.</p>
<p>Bheki o ile a kgopela go batswadi ba gagwe, eupša ba fela ba gana. 'Ga re na tšhelete ya go reka paesekele,' gwa realo mmagwe.</p> <p>'Mohlomongwe ka letšatši le lengwe?' gwa realo tatagwe.</p> <p>Eupša ka letšatši la gagwe la matswalo a 8, Bheki o rile ge a ya lebatong la ka fase a hwetša paesekele ya go phadima e khwibidu! 'Mmalo ke a leboga Mma! Ke a leboga Tate!' Bheki a goelela.</p>	<p>Ke a petšha Bheki o nagana go bontšha bagwera paesekele ya gagwe e mpsha.</p>
<p>Bheki o ile a ntšhetšha paesekele ya gagwe ka ntle. O ile a e fofela godimo ka lethabo. Ke moka, a emiša maoto a gagwe a leka go tšhofa, eupša paesekele ya wa. Bheki a leka gape le gape, eupša nako le nako ge a emiša maoto mo ditrapeng, a tsoga fase.</p>	<p>Ke kgona go kamaka gore Bheki o be a sa tsebe go kudu ka go tšhofa ge a kgopela paesekele go batswadi. Ke kgona go kamaka gore o be a nagana fela ka go tšhofa le bagwera, eupša o be a sa nagana ka mošomo o mogolo wa go ithuta go tšhofa paesekele.</p>
<p>Ka pela Bheki a kgoromeletša paesekele ka gare. O be a sa nyake bagwera ba gagwe ba feta ba tšhofa dipaesekele tša bona – o be a sa nyake ba tseba gore o na le paesekele e mpsha eupša ga a kgone go e tšhofa.</p>	<p>Ke kgona go kamaka gore bagwera ka moka ba Bheki ba kgona go tšhofa gabotse. Ke kgona go kamaka gore bagwera ba dira gore go tšhofa go lebege go le bonolo. Bheki o swanetše a be a ikwa a swabile ge a sa kgone go dira selo se le go bonolo go bagwera ba gagwe kamoka.</p>

Sengwalwa	Go bala lekga la bobedi (Go nagana kudu)
<p>'Bagwera ba ka ba tla nagana eng ka nna ge ba tseba gore ga ke kgone go tšhofa paesekele?' Bheki a akanya. O ile a tšea sephetho sa go se botše motho.</p>	
<p>Ke ka lebaka la eng o sa ye go tšhofa le bagwera?' gwa botšiša mmago Bheki. 'Ke gare ke direla paesekele ya ka pele e mpsha,' gwa araba Bheki.</p> <p>Ge a ntše a dira pele, o ile a nagana ka go wa ga gagwe.</p> <p>'Ke tlo fela ke ithutile bjang go tšhofa?' Bheki a nagana.</p>	<p>Ke kgona go kamaka gore Bheki o ikwa a swaba ka gore ga a kgone go tšhofa. Ga a nyaka batho ba tseba, e bile ga a nyake go kgopela thušo. Go boima go ithuta go dira selo se seswa ge re ikwa re tlhaba ke dihlong, go kgopela thušo. Ke akanya gore naa Bheki o tlile go dira eng?</p>
<p>Bošegog bjoo, Bheki a robala mpeteng a lebeletše ka ntle ga lefastere. Ke moka kapejana, a tlela ke kgopolo! 'Ke a tseba! Ge nka itlwaetša go tšhofa bošego, ga go yo a ka mponago!' Bheki a nagana. O ile a khukhunela ka serapaneng mo ba bego ba ka se mmone ge a wa. O lekile gape le gape eupša o be a palelwa ke go lekanyetša!</p> <p>'Naa ke tla tsoga ke ithutile bjang go tšhofa paesekele?' Bheki a nagana.</p>	<p>Bheki o nyaka go tšhofa leswiswing, se se ntumelela go kamaka gore ga a kgone go tšhofa bjale ka bagwera ba gagwe.</p>
<p>Ka nako yeo, Jane a mo goelela go tšwa hleng ga gagwe. 'Bheki, e re ke swarelele paesekele gore e eme! Ka fao o ka se we!'</p> <p>'Aowa hle!' gwa nagana Bheki 'Ke be ke sa nyake ba tseba!' Eupša a nagana ka moo Jane a šetšego a mmone a ewa.</p> <p>'Go lokile, ke a leboga,' a realo.</p>	<p>Ke kgona go kamaka gore Bheki ga a nyake Jane a tseba gore ga a kgone go tšhofa. Ke kgona go kamaka gore o swabile ka gore Jane o mmone a leka fela a palelwa.</p>
<p>Jane o ile a swarelela paesekele a kitima ka morago ga Bheki. Paesekele e ile ya šikinyega ya tekateka, eupša Bheki a se wele fase. O ile a tšhofa a oketša lebelo Jane a ntše a swareletše paesekele.</p>	<p>Ke kgona go kamaka gore go bonolo go tšhofa ge o na le thušo! Go swanetše go be go le boima go ithuta go tšhofa paesekele ge o se na yo a go thušago.</p>
<p>Ge a thoma go tšhofa ka lebelo le lekanego, Jane o ile a mo tlogela! 'Agee! O tšhofa o le nnoši!' Jane a goelela.</p> <p>'Hee banna!' gwa goelela Bheki ge a ntše a tšhofa ka go phakiša. Ba ile ba itlwaetša sebakanyana go fihla Bheki a se sa hloka thušo ya Jane.</p> <p>"Gosasa ke ya sekolong ka paesekele! Ke a leboga Jane!" Bheki a realo a na le boitshepo.</p>	<p>Jane o thakgetše kudu gore Bheki o kgona go tšhofa. Ke kgona go kamaka gore o ikwa a thabile ge a kgonne go mo thuša. Go a thabiša go thuša mongwe go ithuta selo se seswa.</p>

Sengwalwa	Go bala lekga la bobedi (Go nagana kudu)
Mesong e latelago, Bheki a ntšhetša paesekele ka ntle e sa le ka pela. 'Nkemeleng!' a goeletša ge bagwera ba gagwe ba feta, 'E swang, o na le paesekele!' ba goeleta, 'Agee!' Bheki o ile a tšhofa le bagwera tsela ka moka go ya sekolong. Ga se a wa le ga tee!	Ke akanya gore naa go ka be go diragetše eng ge Bheki a ka be a kgopetše thušo go bagwera ba gagwe? Ga ke nagane gore ba ka be ba mo segile. Ke nagana gore ba ka be ba ile ba thabela go mo thuša.
Dipotšišo tša go latela	Dikarabo tše kgonegago
Naa mafelelong Bheki o ithutile bjang go tšhofa?	O tšhofile bošego ka serapaneng, gomme moagišani wa gagwe Jane a tlogo mo thuša.
Naa o ka kamaka eng ka go ithuta go tšhofa paesekele?	<ul style="list-style-type: none"> Go bonolo go ithuta ge o na le thušo. Go boima go ithuta go tšhofa paesekele. Go tšhofa paesekele go nyaka gore o itlwaetše makga a mmalwa.
Dipotšišo tša ke ka lebaka la eng	Dikarabo tše kgonegago
Ke ka lebaka la eng ge Bheki a be a sa nyake bagwera ba gagwe ba bona gore ga a kgone go tšhofa paesekele?	<ul style="list-style-type: none"> Ke ka lebaka la gore ka moka ba be ba kgona go tšhofa. Ke ka lebaka la gore o be a sa tsebe gore ba tla nagana eng ka yena ge ba ka tseba gore ga a kgone go tšhofa paesekele. Ke ka lebaka la gore bagwera ba gagwe ba be ba dira gore go tšhofa go lebege go le bonolo. Ke ka lebaka la gore o be a ikwa a swabile ka gore o be a sa kgone go tšhofa bjale ka bona.

Sehlopha Sa Go Bala Ka Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 1**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Labone** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Labone** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetsa gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Labohlano

Mešongwana ya Bomolomo

Metsotso e 15

TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS.(Šupa, Dira, Hlalosa o Bolele)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo phaphathing ya tlotlontšu ya tabakgolo..
  - tšwelela
  - šitwa
  - hlohla

Mantšu	Ditiro
Ge ke itšhidulla ka mehla,	<i>Latša go itšhudulla</i>
Ke iša matsogo ka mo, ke iše maoto ka mo.	<i>Iša matsogo ka thoko ka mo le ka mo</i>
Ke thobolla mmele ka mo, ke thobolle mmele ka mo.	<i>Thobolla mmele</i>
Ke leka ka maatla gore ke tle ke fenye le ge bare:	<i>Laetša ka matsogo</i>
Maleka ase makgona,makgona ke maboeletša.	<i>Laetša ka matsogo</i>

POLEDIŠANO YA SENGWALWA SA GO BALA KA GO ABELANA

- 1 Ngwala freimi ya poledišano mo letlapeng:
Mo kanegelong ye...
Re kgona go hlalosa Bheki e le ...ka gobane...
Ke nagana molaetša wa kanegelo ye ke...
- 2 Bala freimi ya poledišano le barutwana.
- 3 Bea barutwana ka **dihlophana**.
- 4 Botša barutwana gore o mongwe le o mongwe o swanetše go hwetša sebaka go araba potšišo e nngwe le e nngwe ya poledišano.
- 5 Tanya šedi ya barutwana.
- 6 Botšiša barutwana ba go fapana goba sehlopha se se itšeng go abelana ka dikarabo tša bona.
- 7 Ge dikarabo di fošagetše, ba phošolle.
- 8 Leboga barutwana ka maitapišo a bona.

Temogo ya medumo le Ditumathlaka:

Metsotso e 15

Go hwetša mantšu

Ngwala tafolana ye mo letlapeng e be le medumo yeo o ithutileng yona nako ya go feta mmogo le yeo e rutilwego ka Labobedi le ka Laboraro. E tswaka le tše dingwe tša dihlogo.

rw	fš	o
m	a	l
š	e	d
i	g	n

TŠHUPETŠO

- 1 Gopotša barutwana medumo ya beke: /**rw**/ le / **fš** /
- 2 Sekaseka medumo kamoka le ditswakanywa mo letlapeng.
- 3 Efa barutwana metsotso e 3 go dira mafoko go bopa mantšu ka medumo le ditswakanywa tsa ka godimo ka moo ba ka kgonago ka gona.
- 4 Bontšha barutwana go bopa mantšu ka medumo ye e nepišitšwego, bjalo ka: /**m**/-/**o**/-/**rw**/-/**a**/ = **morwa**
- 5 Gopotša barutwana ba ka bopa lentšu ba šomiša medumo e fe kapa efe – ga go hlokogale gore ba šomiše /**rw**/ **goba** / **fš** /
- 6 Bontšha barutwana gore lentšu le lengwe le bopiwa bjang, bjalo ka: /**m**/-/**o**/-/**a**/-/**g**/-/**i**/ = **moagi**

BARUTWANA BA A DIRA

- 1 Botša barutwana go bula dipuku tša bona tša go ngwala gomme ba ngwale sehlogo: **rw, fš**
- 2 Laela barutwana gore ba thomiše go ngwala.
- 3 Efa barutwana metsotso e 3 go hwetša le go bopa mantšu a mantši go ya ka mo ba kgonago ka gona.
- 4 Dumelela barutwana go phošolla mošomo wa bona. Bontšha barutwana gore ba bope bjang mantšu (le a mangwe): **morwa, rwalang, rweša, morwedi, fšega, lefšega, fšegiša, dila, nama, gola, lešole, šala, moagi**

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATHLAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Morago ga go bala

MAANO A TEKATLHALOGANYO: AKARETŠA

TEKATLHALOGANYO YEO E NGWADILWEGO

- 1 Pele thuto e thoma, ngwala dihlogo tše di latelago, dipotšišo le ka tsela yeo mafoko a thomago ka gona mo letlapeng.
- 2 Bala dipotšišo mmogo le barutwana, o di hlalose ge go hlokagala.
- 3 Botša barutwana go sokologa ba bolele go ahlaahla dipotšišo le wa mphato.
- 4 Ke moka, barutwana ba swanetse go bula dipuku tša bona, ba ngwale letšatšikgwedi, sehlogo, le dikarabo tša dipotšišo.
- 5 Ge go šetše metsotso e mehlano gore thuto e fele, dira dikarabo le barutwana, gomme o ba dumelele gore ba swaye mošomo wa bona.

PAESEKELE E MPŠHA YA BHEKI

- 1 Naa mmala wa paesele ya Bheki ke o mo bjang?
Paesekele ya Bheki e mpšha e be e le...
- 2 Ke ka lebaka la eng Bheki a nyaka paesekele?
Bheki o be a nyaka paesekele ka lebaka la gore...
- 3 Ke ka lebaka la eng Bheki a be a swabile?
Bheki o be a swabile ka gobane...

PAESEKELE E MPŠHA YA BHEKI – DIKARABO

- 1 Naa mmala wa paesele ya Bheki ke o mo bjang?
Paesekele ya Bheki e mpšha e be e le e ya lebala la go taga le ele khwibidu.
- 2 Ke ka lebaka la eng Bheki a nyaka paesekele?
Bheki o be a nyaka paesekele ka lebaka la gore bagwera ba gagwe kamoka ba be ba na le dipaesekele / Ka gobane o be a sa nyake go sepela ka dinao a nnosi go ya sekolong.
- 3 Ke ka lebaka la eng Bheki a be a swabile?
Bheki o be a swabile ka gobane o be a sa tsebe gore tšhofa paesekele, eupša bagwera ba gagwe kamoka ba tseba.

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 1**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Labohlano** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira **phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala**.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Labohlano** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Tshekatsheko ya polelo ya mafelelo a beke

Metsotso e 15

- 1 Tanya šedi ya barutwana mo legogong mafelelong a letšatši.
- 2 Dira sebaka sa ditshekatsheko tša polelo beke le beke. Ke kgetho ya gago go hlakanya ditshekatsheko tša go ithuta tša Sepedi le tša Sekgowa.
- 3 Gopola go fa barutwana sebaka sa go 'Sokologa le go bolela' ba ahlaahle dikarabo tša bona le wa mphato. Ke moka, kgetha barutwana ba mmalwa go abelana ka dikarabo tša bona le phaphoši ka bophara.
- 4 Šomiša dipotšišo tše di latelago tša hlohleletšo go hlahla karolwana ya polelo ya poledišano ya gago:
  - a Naa ke efe Tabakgolo ya polelo ya rena ya beke?
  - b Ke kanegelo efe yeo le e badilego mmogo?
  - c Ke mantsu afe a maswa o a ratilego bekeng ye?
  - d Ke eng se o ithutilego sona bekeng ye?
  - e Naa re ngwadile ka eng bekeng ye?
  - f Naa go ngwala go kaonafetše bjang bekeng ye?
  - g Naa go bala go kaonafetše bjang bekeng ye?
  - h Ke eng seo o ikgantšhago ka sona bekeng ye?
- 5 La mafelelo, botša barutwana go nagana ka dilo tše pedi tše ba tlogo go botša ba malapa a bona ka seo ba ithutilego ka sona le ka tsela yeo ba kaonafetšego ka gona bekeng ye mabapi le mošomo wa bona.

Ela hloko: Tshepidišo ya go lebelela morago le go itekola ke karolwana e bohlokwa kudu ya go ithuta. O kgopelwa gore o seke wa tshediša mošongwana wo wa beke mahlo le ga tee.

Mphato 3

KOTARA 2

Beke

2

TABAKGOLO:

Go itlwaetša

go tliša katlego

Go Lokiša Phaphoši

- 1 Ge beke e thoma, kgonthišiša gore phaphoši ya gago e a bogega ebile e hlwekile.
- 2 Bea PHAPHATI YA GO BONTŠHA ya gago nakong, ka go tloša dilo tše o sa hlwela o di šomiša, gomme o di boloke gabotse.
- 3 Ge o fetša, beakanya mantšu a papetlakgadima le tababakgolo ya tšhupetšo tšše o di nyakago.
- 4 Tlaleletsa dilo tša tabakgolo ya lebota le tafola yeo e ka bago le maatlakgogedi mo barutwaneng, mohlala: Kgopela batswadi ba barutwana go ngwala molaetsa o mo kopana ka selo se sengwe seo ba itlwaeditšego gore ba se kgone (bjalo ka go bjala merogo, go apea, go opela bj,bj)
- 5 Dira dinyakišišo mo marangrang a theknolotši (inthanete) go itokišetša tabakgolo. Mohlala: dikanegelo tsa batho ba go tuma bao ba ilego ba sitwa mathomong pele ba atlega – bjalo ka Michael Jordan ba mo ntšha sehlopheng sa kgwele ya matsogo sekolong se se phagamego.
- 6 Kgonthišiša gore dipuku tša barutwana tša go ngwala le dipukutšhomo tša DBE di swailwe, gomme di bolokilwe gabotse mo di dulago gona.
- 7 Kgonthišiša gore dipuku tše dikgolo ka moka, tša go bala le tša bokgobapuku ba phaphoši di ka lenaneo.

Mešongwana ye e Okeditšwego

Mešongwana ye e ka šomišwa bjalo ka mošomo wa go ikemela wa barutwana ba go fetša mošomo wa bona ka pela GOBA ge o le gare o dira kelo mo barutwaneng.

Mošongwana wa 1: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 27 & 28, A re ngwaleng

Mošongwana wa 2: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 29, A re ngwaleng

Mošongwana wa 3: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 30, A re baleng

Mošongwana wa 4: Thala seswantšho sa selo se swa seo o ratago go thoma go itlwaetša (gore o se kgone ka moso!)

Mošupologo

Mešongwana ya Bomolomo

Metsotso e 15

BOELETŠA TABAKGOLO: GO FIHLELLA TSEBO YEO BA NAGO LE YONA

- 1 Bontšha barutwana seswantšho sa Mbuso le Precious ba sega mmogo mo pukung e Kgolo ya dikanegelo: Li Jie, sekgwari se makatšago sa go thuntša ka bora le mosebe
- 2 Botša barutwana gore re tšwela pele ka tabakgolo ya rena: Go itlwaetša go katlego
- 3 Thala sediko le leina la **tabakgolo** mo magareng ga letlapa.
- 4 Botšiša barutwana: *Ke eng seo le se tsebago ka tabakgolo ye go fihla ka se sebaka?*
- 5 Ngwala dikakanyo tša barutwana go dikologa mmaphahlogo. Hlopha dikakanyo tša go swana di felo go tee.
- 6 Ge barutwana ba palelwa ke go fetola, botšiša dipotšišo tše di latelago tša hlohleletšo:
  - a Naa ke maikutlo afe re ka ba go leo na ge re itlwaetša?
  - b Ke neng moo re ka ikwa re dubega?
  - c Ke neng moo re ka ikwago re thakgetše?
  - d Naa ke mang yo a nyakago go itlwaetša go dira dilo?

TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS.(Šupa, Dira, Swara o Bontšhe)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo phaphathing ya tlotlontšu ya tabakgolo.
  - mokgoni wa mosebo le lerumo
  - nepilegilego
  - nepegalo
  - tebanywa

Mantšu	Ditiro
Ge ke itšhidulla ka mehla,	<i>Latša go itšhudulla</i>
Ke iša matsogo ka mo, ke iše maoto ka mo.	<i>Iša matsogo ka thoko ka mo le ka mo</i>
Ke thobolla mmele ka mo, ke thobolle mmele ka mo.	<i>Thobolla mmele</i>
Ke leka ka maatla gore ke tle ke fenye le ge bare:	<i>Laetša ka matsogo</i>
Maleka ase makgona, makgona ke maboletša.	<i>Laetša ka matsogo</i>

Mongwalo

Metsotso e 15

- 1 Botša barutwana go bula dipuku tša bona o ngwale letšatšikgwedi le sehlogo **Botee go ya Bontšhing bja mantšu.**

- 2 Sa go latela botša barutwana go ngwala dinomoro tse 1–5 kgauswi le mothladi o mo khwibidu, ba tshela methaladi mo gare ga dinomoro..
- 3 Bitša mantšu a botee ka tsela ye e latelago. Barutwana ba swanetše go ngwala mantšu a kgauswi le nomoro ye e nepagetšego.

Botee go ya Bontšhing bja Mantšu.

- 1 Seenywa
  - 2 puku
  - 3 komiki
  - 4 leino
  - 5 leeto
- 4 Sa go latela, laela barutwana go ngwalolla mantšu ka bontšhi mo mothlading wa go latela..
  - 5 Ge go šetše metsotso e mehlano gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, o bitša medumo ebile o hlalosa ka tshepetšo ya go ngwala ya mothikitho ge o le gare o dira seo.
  - 6 Ke moka, kgopela barutwana go go šupetša paterone yeo ba e bonago, bjalo ka: mo mantšu a fetogago.
  - 7 Thalela dipaterone, bjalo ka:

Botee go ya Bontšhing bja Mantšu

- 1 seenywa
dienenwa
  - 2 puku
dipuku
  - 3 komiki
dikomiki
  - 4 leino
meno
  - 5 leoto
maoto
- 8 Botša barutwana go nagana ka dipaterone tše ge ba bala gare ba ngwala gob aba ngwala.
  - 9 Laela barutwana go ntšha dikryone ba swaye mošomo wa bona.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Pele re bala**MAANO A TEKATLHALOGANYO: GO PHOPHOLETŠA**

- 1 Dudiša barutwana mo legogong gore ba kgone go bona Puku e kgolo.
- 2 Bula puku e kgolo mo kanegelong: Li Jie, sekgwari se makatšago sa go thuntša ka bora le mosebe
- 3 Phetla puku o ba laetša diswantšho tša letlakala le lengwe le le lengwe, o ba botšiša gore ba nagana gore go direga eng.
- 4 Thuša barutwana go kopanya diswantšho, gore ba kgone go hwetša todi ya gore kanegelo e bolela ka eng.
- 5 Hlagiša tlotlontšu e mpsha mo dikarolwaneng tša maleba mo kanegelong.
- 6 Bala kanegelo ka moka ga yona gatee, o sa eme.

Go ngwala:

Metsotso e 30

Go rulaganya

SEHLOGO: Ngwala ka nako yeo o itlweditšego go ithuta selo se se swa goba go kaonafala go selo se sengwe.

MOŠOMO: Ngwala temana ya mafoko a 10.

GO ITOKIŠETŠA:

- Ngwala lenaneo la go rulaganya le go lekola mo letlapeng pele o thoma ka thuto ya go ngwala.
- Ngwala kakanywa mo letlapeng pele thuto e thoma. Tsentsha phošo e tee goba tše pedi.

LENANEO LA GO RULAGANYA LE GO LEKOLA:

- 1 Naa ke šomišitše lebaka le le fitilego?
- 2 Naa ke somisitse motho wa mathomo ('Nna' le 'Re')?
- 3 Naa lenaneo la ditiragalo di ka tsela yeo di hlagilego ka gona?
- 4 Naa ke na le mantšu a 10 ao a feletšego a beakantšwe ka ditemana tše pedi?
- 5 Naa ke peletile mantšu gabotse?
- 6 Naa lefoko le lengwe le le lengwe le thoma ka tlhaka e kgolo?
- 7 Naa lefoko le lengwe le le lengwe le felela ka khutlo goba ka leswao la go makala?

DIRA TŠHUPETŠO YA GO RULAGANYA (KE A DIRA)

- 1 Balela barutwana lenaneo la go lekola le go rulaganya, o le balele godimo.
- 2 Sa go latela, balela barutwana kakanywa ya gago. O e balele godimo.

- 3 Lebelediša lenaneo la go rulaganya le go lekola, o lemoga ge eba kakanywa ya gago e nepagetše, goba ge eba o swanetše go e phošolla goba go e kaonafatša.
- 4 Dira tšhupetso ya go phošolla go barutwana.

BARUTWANA BA FELELETŠA TSHEPETŠO YA GO RULAGANYA (O A DIRA)

- 1 Efa barutwana dipuku.
- 2 Botša barutwana go hwetša dikakanywa tša bona tša mošomo wa go ngwala.
- 3 Sa go latela, botša barutwana go lebelediša lenaneo la go rulaganya le go lekola gomme ba phošolle go ba ba dire di kaonafatšo ge e le gore go a hlokagala.
- 4 Ge barutwana ba le gare ba šoma, sepela ka phaphošing o sware dikhonferese tše dinnyane – kgonthišiša gore o šoma le sehlopha sa go fapana nakong engwe le engwe ge gona le mošomo wa go ngwala.
- 5 Lekola diphoso tša go tšwelela kgafetšakgafetša tša dingwalwa tša barutwana.
- 6 Tanya šedi ya barutwana gomme o ngwale diphošo kamoka tša barutwana mo letlapeng.
- 7 Bontšha barutwana gore diphošo tše diphošollwa bjang.

Ke be ke tloga ke nyaka go itukišetša go opela.

Ke be ke tseba gore ke swanetše go opela kaone, ge eba ke nyaka go ba seopedi sa go tuma tšatši le lengwe. Ke be ke opela ke dira boitukišetšo tšatši le lengwe le lengwe pele ga sekolo le ka morago ga sekolo. Ge ke be ke ithuta ke ile ka ikwa ke nale lethabo le nyakalo ka gobane ke tsebile gore ke ba kaone.

Ke ile ka tšwelapele ke opela gore ke itukiše gobane ka tšatši le lengwe ke nyaka go tšweletša toro yaka. Ke ithutile gore o swanetše go ba le toro gomme o šome ka matla gore toro ya gago e phethagale.

Sehlopha Sa Go Bala Ka Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 2**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1** wa **Mošupologo** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15
- 5 , romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 6 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 7 Hlalosa **mošongwana wa 2** wa **Mošupologo** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 8 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 9 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 10 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana..

Labobedi

Temogo ya medumo le ditamatlhaka:

Metsotso e 15

Boeletša medumo, go kopanya le go aroganya

KE A DIRA...

- 1 Bitša modumo: **oi**
- 2 Bitša lentšu: **boifa**
- 3 Arogantšha lenšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /b/-/oi/-/f/-/a/
- 4 Bitša modumo wa mathomo o tee wa lentšu: /b/
- 5 Bitša modumo wa bobedi o tee wa lentšu: /oi/
- 6 Bitša modumo wa boraro wa lentšu: /f/
- 7 Bitša modumo wa mafelelo o tee wa lentšu: /a/
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **boifa**
- 9 Laetša ka go šupetša le go kopanya medumo go bopa lentšu: /b/-/oi/-/f/-/a/= **boifa**
- 10 Sa go latela, bitša senoko sa pele sa lentšu: /boi/
- 11 Bitša senoko sa bobedi sa lentšu: /fa/
- 12 Dira tšhupetšo o šupa le go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /boi/-/fa/ = **boifa**

RE A DIRA...

- 1 Bitša modumo: **oi**
- 2 Bitša lentšu: **boima**
- 3 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mathomo o tee mo lentšung le? /b/
- 4 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bobedi o tee mo lentšung le? /oi/
- 5 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa boraro o tee mo lentšung le? /m/
- 6 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mafelelo o tee mo lentšung le? /a/
- 7 Kgopela barutwana go aroganya lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /b/-/oi/-/m/-/a/
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **boima**
- 9 Laela barutwana go kopantšha medumo ya lentšu mmogo le wena: /b/-/oi/-/m/-/a/= **boima**
- 10 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa mathomo sa lentšu?: /boi/
- 11 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa bobedi sa lentšu?: /ma/
- 12 Botša barutwana go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /boi/-/ma/ = **boima**

O A DIRA...

- 1 Botša barutwana gore ba ntšhe dipuku tša bona tša go ngwala gomme ba ngwale letšatšikgwedi le sehlogo: **mantšu a oi**.

- 2 Sa go latela, botša barutwana go ngwala dinomoro 1–5 ka thoko ga mothaladi o mo khwibidu.
- 3 Bitša mantšu a a latelago:
  - 1 boifa
  - 2 boima
  - 3 koloi
  - 4 moloi
- 4 Barutwana ba swanetše go ngwala mantšu kgauswi ga nomoro ye e nepagetšego, gomme ba thalelele modumo o nepišitšwego mo lentšung le lengwe le le lengwe.
- 5 Ge go šetše metsotso e mebedi gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, gomme o thalelele modumo o nepišitšwego.
- 6 Botša barutwana go swaya mošomo wa bona ka dikryone.
- 7 Botša barutwana gore tla ithuta gore modumo o, o ngwadiwa bjang ka MOTHIKITO mo thutong ye e latelago.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

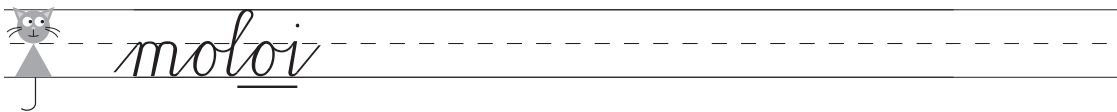
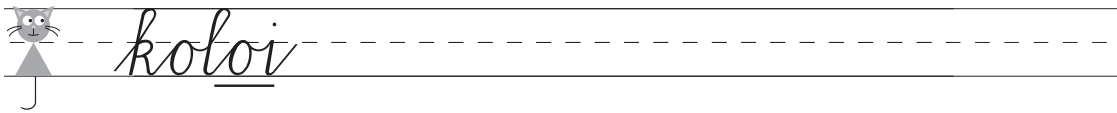
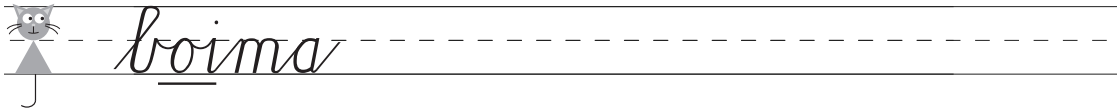
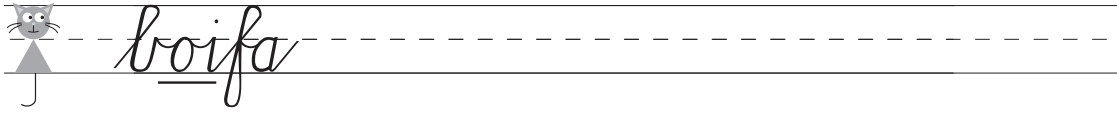
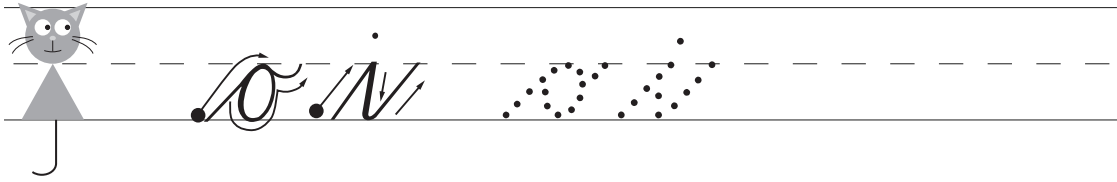

Mongwalo:

Metsotso e 15

Ngwala leleterere goba maletere/mantšu/mafoko ka mothikitho

- 1 Ruta barutwana go ngwala ditlhaka tše dikgolo le ditlhaka tše dinnyane ka mothikitho: **oi**
- 2 Laetša go ngwala ditlhaka go barutwana bao ba ngwalago ka letsogo la go ja, ke moka o laetše ba go ngwala ka letsogo la ngele.
- 3 Ge o fetša botša barutwana go šoma le wa mphato go ngwala leleterere goba maletere mo mekokotlong ka menwana ya bona.
- 4 Ka morago ga fao botša barutwana go ngwala leleterere goba maletere mo godimo ga ditafola ka menwana ya bona.
- 5 La mafelelo, bontšha barutwana gape gore ba bopa bjang leleterere/maletere le mafoko mo letlapeng.
- 6 Barutwana ba swanetše go kopolla modumo/mantšu/mafoko ka gare ga dipuku tša bona.
- 7 Barutwana ba swanetše go thalela modumo o nepišitšwego mo mantšung/mafokong ao a ngwadilwego.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Go bala lekga la pele

MAANO A TEKATLHALOGANYO: AKANYA / GO DIRA DITEKANETŠO

Sengwalwa	Go bala lekga la pele (Go nagana kudu)
<p><u>Li Jie, sekgwari se makatšago sa go thuntšha ka bora le mosebe</u></p> <p><i>Kanegelo ye a theilwe godimo ga nonwane ya kwa China.</i></p>	<p>Nonwane ke kanegelo ye e anegilwego gantši go tloga kgale. Gantši dinonwane di diretšwe go re fa dithuto. Ke akanya gore naa nonwane ye e tla re ruta eng?</p>
<p>Kgalekgale nageng ya China ya bogologolo, go be go dula moswa wa go thuntšha ka bora le mosebe. O be a tsebega nageng ka moka ka go kgona go thuntšha mesebe ka mokgwa o makatšago. Gohle mo a bego a sepela, o be a kwa masebo.</p> <p>'Ga go na yo mokaone!' gwa seba banna.</p> <p>'Ga se ka re bona nepo e bjale!' gwa seba basadi.</p>	<p>Ke akanya gore naa Li Jie o bile sekgwari sa bora le mosebe bjang?</p>
<p>Li Jie o ile a kgolwa gore o be a makatša. O be a sepela ka boikgantšho a emišitše nko.</p> <p>'Ga go yo a mphalago!' a nagana.</p>	<p>Se se dira gore ke akanye gore naa ke sebaka se sekaakang Li Jie e le sekgwari sa bora le mosebe? Ke akanya gore naa o belegwe a na le bokgoni bjo?</p>
<p>Letšatši le lengwe o be a itšhidolla go thuntšha dilebanywa lepatlelong la go thuntšha. Lekoko la batho le ile la tla go mmogela. Ge a emiša mosebe wa gagwe, o ile a kwa masebo.</p> <p>'Ga go na yo mokaone!' gwa seba banna.</p> <p>'Ga se ka re bona nepo e bjale!' gwa seba basadi.</p>	<p>Ke akanya gore naa Li Jie o na le mohlhali, goba o ithutile go thuntšha mesebe ka go itšhidolla?</p>
<p>Ge mosebe wa Li Jie o betha gare ga selebanywa, lekoko la mo opela magoswi. Li Jie a retologa go bona babogedi gomme a obamiša hlogo. Eupša ge a retologa, o ile a bona mokgalabje a rekiša oli. Mokgalabje o be a bogetše, eupša a se ke a opa magoswi.</p>	<p>Ke akanya gore naa ke ka lebaka la eng mokgalabje a sa opele Li Jie magoswi?</p>
<p>Li Jie o be a kgolwa gore mang le mang o swanetše go mo kganyoga. O ile a batamela mokgalabje.</p> <p>'Ke bona o bogetše eupša o sa ope magoswi. A o kile wa bona mothuntšhi o kaone go mpheta?' a botšiša.</p> <p>'Aowa, ga se nka!' gwa araba mokgalabje.</p> <p>'Bjale ke ka lebaka la eng o sa nkopele magoswi?' Li Jie a botšiša ka pefelo.</p>	<p>Mokgalabje ga a lebege a kgahlwa ke Li Jie. Ke akanya gore naa ke ka baka la eng a sa mo opele matsogo?</p>

Sengwalwa	Go bala lekga la pele (Go nagana kudu)
<p>Mokgalabje o ile a ema sebakanyana.</p> <p>Ke moka a araba, 'Ga se wena mogale wa bagale. Ga se wena modimo. O fetogile sekgwari ka go itšhidolla. Ke kgahlwa ke kgotlelelo ya gago go feta nepo ya gago.'</p> <p>Li Jie ga se a kgolwa ditsebe tša gagwe. O be a kgolwa gore o mongwe le o mongwe o swanetše go mo kganyoga.'</p> <p>'O kgona go dira eng ge? O na le bokgoni bofe gore o se nkganyoge?' a botšiša a hlaboša lentšu gannyane.</p>	<p>Thaka banna! Mokgalabje ga se a opa magoswi ka gore o kgolwa gore mang le mang o a itwaeditšego bjale ka Li Jie a ka kgona go ba sekgwari sa bora le mosebe. Ga a nagane gore Li Jie o kgethegile kudu.</p>
<p>Mokgalabje a se bolele selo. Sebakeng, o ile a tšea lebotlelo mo tafoleng ya gagwe a le bea mobung. Ke moka, a tšea khoine ya kheše ya koporo a e bea molomong. Mokgalabje a napa a ntšha lelepola la oli ka pitšeng ya gagwe e kgolo, a le swarela godimo gomme a thoma go tlatša lebotlelo ka molete o monnyane wa khoine.</p>	<p>Ke akanya gore naa Li Jie o kgahlwa ke bokgoni ba mokgalabje?</p>
<p>Lekoko la bogela ka makalo. Ge oli a tlala ka lebotlelong, Li Jie a kwa masebo.</p> <p>'Ga go na yo mokaone!' gwa seba banna.</p> <p>'Ga se ka re bona nepo e bjale!' gwa seba basadi.</p>	<p>Ke akanya gore naa Li Jie o tla nagana eng ge a kwa batho ba bolela dilo tša go swana le tša gagwe ka bokgoni ba mokgalabje le ba gagwe ba bora le mosebe?</p>
<p>Eupša mokgalabje o be a sa kgolwe gore o a makatša. O be a sa sepele nko e le moyeng.</p> <p>'Se ga se a kgethega,' a realo. 'Ke na le bokgoni bjo ka gore ke a itšhidolla. Ge o itšhidolla ka phegelelo, o ka kgona go nepa bjale ka nna.' Ka mantšu ao, a sepela.</p>	<p>Ke akanya gore naa ke efe thuto ye mokgalabje a bego a nyaka go e ruta setsebi sa bora le mesebe? Ke nagana gore e swanetše go ba e le gore a se ke a ba le swele ka bokgoni ba gagwe – o swanetše go lemoga gore re ba le bokgoni ba dilo ge re itšhidolla.</p>
<p>Li Jie o ile a šala lepatlelong, a nagana kudu. Lekoko le be le le ka mathoko, le seba.</p> <p>'Ke be ke nagana gore go ka se be le monna goba mosadi yo a ka makatšago bjale ka nna!' Li Jie a nagana.</p> <p>'Mohlomongwe ge re ka itlwaetša go thuntšha ka bora le mosebe, re ka ba kaone!' gwa seba banna.</p> <p>'Mohlomongwe ga se ka re bona nepo e bjale ka gore ga go yo a šomilego kudu ka moggwa wo!' gwa seba basadi.</p> <p>Go tloga letšatši leo, batho ka moka ba thoma go lemoga bohlokwa ba go itšhidolla le go šoma ka maatla go feta bokgoni bofe kapa bofe.</p>	<p>Mmallo! Mathomong a kanegelo ke be ke akanya gore thuto ya nonwane ye e ka ba efe! Ke nagana gore thuto ke gore ka moka re ka ba ditsebi ge re itšhidolla.</p>

Dipotšišo tša go latela	Dikarabo tše kgonegago
Naa Li Jie ke setsibi sa eng?	Ke setsebi sa go thuntšha ka bora le mosebe.
Naa mokgalabje o holofela eng?	O holofela go itšhidolla go feta bokgoni.
Dipotšišo tša ke ka lebaka la eng	Dikarabo tše kgonegago
Ke ka lebaka la eng mokgalabje a sa ope magoswi?	<ul style="list-style-type: none"> Ke ka lebaka la gore o be a sa nangane gore Li Ji eke mogale wa bagale goba modimo. Ke ka lebaka la gore o be a lemoga gore Li Jie ke sekgwari ka baka la go itšhidolla. Ke ka lebaka la gore o be a sa kgahlwe ke Li Jie. Ke ka lebaka la gore o mongwe le o mongwe a ka ba le bokgoni ge a itšhidolla.

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 2**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1** wa **Labobedi** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2** wa **Labobedi** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Laboraro

Mešongwana ya Bomolomo

Metsotso e 15

TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS.(Šupa, Dira, Swara o Bontšhe)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo phaphathing ya tlotlontšu ya Tabakgolo.
  - reta
  - phegelelo
  - go ba le swele

Mantšu	Ditiro
Ge ke itšhidulla ka mehla,	<i>Latša go itšhudulla</i>
Ke iša matsogo ka mo, ke iše maoto ka mo.	<i>Iša matsogo ka thoko ka mo le ka mo</i>
Ke thobolla mmele ka mo, ke thobolle mmele ka mo.	<i>Thobolla mmele</i>
Ke leka ka maatla gore ke tle ke fenye le ge bare:	<i>Laetša ka matsogo</i>
Maleka ase makgona, makgona ke maboletša.	<i>Laetša ka matsogo</i>

BOKGONI BA GO ANEGA

- 1 Arola barutwana ka dihlophana.
- 2 Efa sehlopha se sengwe le se sengwe letlakala la diswantšho tša bokgoni ba go anega.
- 3 Gopotša barutwana gore beke ya go feta, ba ihlametše dikanegelo ka diswantšho.
- 4 Beke ye, barutwana ba swanetše go šoma mmogo e le sehlopha go tšea sephetho ka mabapi le kanegelo ya sehlopha.
- 5 Gopotša barutwana gore kanegelo tša bona e swanetše goba tšeo ba ihlametšego tšona, eupša gape di swanetše go sepelelana le diswantšho!
- 6 Tanya šedi ya barutwana.
- 7 Kgopela sehlopha se 1 go iša go tše 2 go abelana ka kanegelo ya sehlopha sa bona.
- 8 Leboga barutwana go abelana ka dikanegelo tša bona.

Temogo ya medumo le ditamatlhaka:

Metsotso e 15

Boeletša medumo, go kopanya le go aroganya

KE A DIRA...

- 1 **Bitša modumo: gw**
- 2 Bitša lentšu: **mogwapa**
- 3 Arogantšha lenšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /m/-/o/-/gw/-/a/-/p/-/a/
- 4 Bitša modumo wa mathomo o tee wa lentšu: /m/
- 5 Bitša modumo wa bobedi o tee wa lentšu: /o/
- 6 Bitša modumo wa boraro wa lentšu: /gw/
- 7 Bitša modumo wa bonne o tee wa lentšu: /a/
- 8 Bitša modumo wa bohloano o tee wa lentšu: /p/
- 9 Bitša modumo wa mafelelo o tee wa lentšu: /a/
- 10 Ngwala lentšu mo letlapeng: **mogwapa**
- 11 Laetša ka go šupetša le go kopanya medumo go bopa lentšu: /m/-/o/-/gw/-/a/-/p/-/a/ = **mogwapa**
- 12 Sa go latela, bitša senoko sa pele sa lentšu: /mo/
- 13 Bitša senoko sa bobedi sa lentšu: /gwa/
- 14 Bitša senoko sa boraro sa lentšu: /pa/
- 15 Dira tšhupetšo o šupa le go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /mo/-/gwa/-/pa/ = **mogwapa**

RE A DIRA...

- 1 **Bitša modumo: gw**
- 2 Bitša lentšu: **gwaba**
- 3 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mathomo o tee mo lentšung le? /gw/
- 4 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bobedi o tee mo lentšung le? /a/
- 5 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa boraro mo lentšung? /b/
- 6 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mafelelo o tee mo lentšung le? /a/
- 7 Kgopela barutwana go aroganya lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /gw/-/a/-/b/-/a/
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **gwaba**
- 9 Laela barutwana go kopantšha medumo ya lentšu mmogo le wena: /gw/-/a/-/b/-/a/ = **gwaba**
- 10 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa mathomo sa lentšu?: /gwa/
- 11 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa bobedi sa lentšu?: /ba/
- 12 Botšiša barutwana go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /gwa/-/ba/ = **gwaba**

O A DIRA...

- 1 Botša barutwana gore ba ntšhe dipuku tša bona tša go ngwala gomme ba ngwale letšatšikgwedi le sehlogo: **mantšu** a **gw**.
- 2 Sa go latela, botša barutwana go ngwala dinomoro 1–5 ka thoko ga mothaladi o mo khwibidu.
- 3 Bitša mantšu a a latelago:
  - 1 **gwaba**
  - 2 **segwagwa**
  - 3 **mogwapa**
- 4 Barutwana ba swanetše go ngwala mantšu kgauswi ga nomoro ye e nepagetšego, gomme ba thalelele modumo o nepišitšwego mo lentšung le lengwe le le lengwe.
- 5 Ge go šetše metsotso e mebedi gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, gomme o thalelele modumo o nepišitšwego.
- 6 Botša barutwana go swaya mošomo wa bona ka dikryone.
- 7 Botša barutwana gore tla ithuta gore modumo o, o ngwadiwa bjang ka MOTHIKITO mo thutong ye e latelago.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Mongwalo:

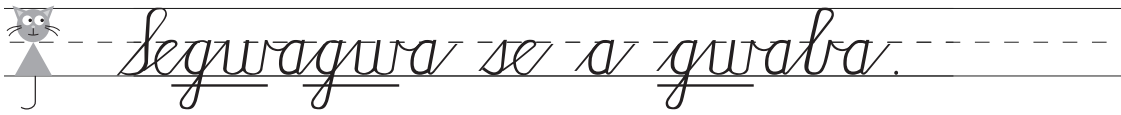
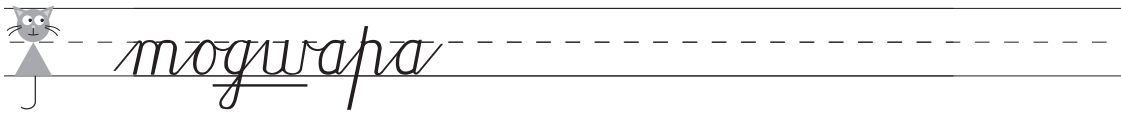
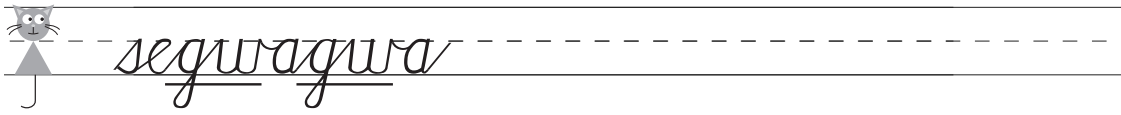
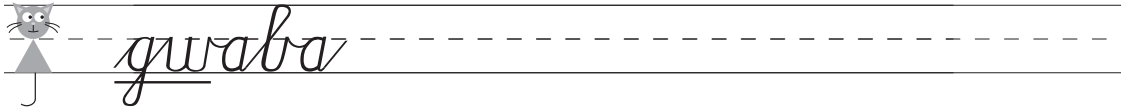
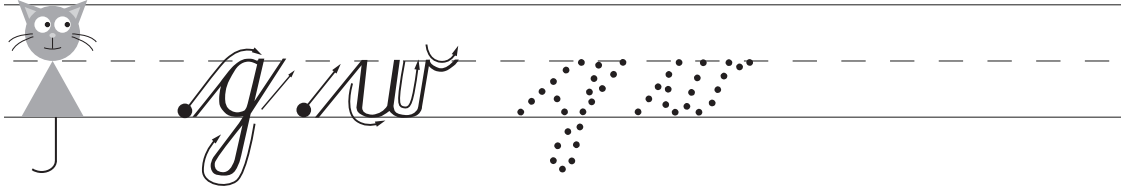
Metsotso e 15

Ngwala leleterere goba maletere/mantšu/mafoko ka mothikitho

- 1 Ruta barutwana go ngwala ditlhaka tše dikgolo le ditlhaka tše dinnyane ka mothikitho: **gw**
- 2 Laetša go ngwala ditlhaka go barutwana bao ba ngwalago ka letsogo la go ja, ke moka o laetše ba go ngwala ka letsogo la ngele.
- 3 Ge o fetša botša barutwana go šoma le wa mphato go ngwala leleterere goba maletere mo mekokotlong ka menwana ya bona.
- 4 Ka morago ga fao botša barutwana go ngwala leleterere goba maletere mo godimo ga ditafola ka menwana ya bona.
- 5 La mafelelo, bontšha barutwana gape gore ba bopa bjang leleterere/maletere le mafoko mo letlapeng.
- 6 Barutwana ba swanetše go kopolla modumo/mantšu/mafoko ka gare ga dipuku tša bona.

- 7 Barutwana ba swanetše go thalela modumo o nepišitšwego mo mantšung/mafokong ao a ngwadilwego.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

_____

Lefoko: _____

_____

Go ngwala:

Metsotso e 30

Go phatlalatša le go tšweletša

SEHLOGO: Ngwala ka nako yeo o itlwaeditšego go ithuta selo se sengwe se se ntshwa goba go kaonafala go selo se sengwe.

MOŠOMO: Ngwala temana ya mafoko a 10.

FREIMI YA GO NGWALA:

Ke be ke nyaka go...

Ke a tseba gore ke be ke nyaka go...

Ke itlwaeditše...

Ge ntše ke ithuta...

Ke be ke phegetše go itlwaetša ka gobane...

Ke ithutile gore...

GO ITOKIŠETŠA: Pele thuto e thoma, ngwala kakanywa yeo e rulagantšwego ka Mošupologo mo letlapeng.

TŠHUPETŠO YA TSHEPETŠO YA PHATLALATŠO (KE A DIRA)

- 1 Gopotša barutwana gore ka Mošupologo o šomišitše lenaneo la go rulaganya le go lekola go rulaganya kakanywa wa gago.
- 2 Sa go latela, botša barutwana gore lehono re tla phatlalatša le go tšweletša sengwalwa sa rena sa mafelelo.
- 3 Bontšha barutwana go ngwalolla ka leswa sengwalwa, o tsentšha sehlogo le letšatšikgwedi.

BARUTWANA BA TŠWELETŠA SEO BA SE NGWADILEGO

- 1 Ge go šetše metsotso e mehlano gore thuto e fele, botša barutwana go bea dipene le diphesele tša bona.
- 2 Botša barutwana go **Sokologa ba Bolele** gomme ba balele wa mphato seo ba se ngwadilego.
- 3 Ge barutwana ba feditše go dira se, bitša morutwana o tee goba ba ba bedi go balela phaphoši seo ba se ngwadilego.
- 4 Laetša dingwalwa tša barutwana tekano ya go lebana le mahlo a bona go ba dumelela gore ba kgone go bale mošomo ya bona le ya ba mphato ba bangwe ba ka phaphošing.

Ke be ke tloga ke nyaka go itukišetša go opela.

Ke be ke tseba gore ke swanetše go opela kaone, ge eba ke nyaka go ba seopedi sa go tuma tšatši le lengwe. Ke be ke opela ke dira boitukišetšo tšatši le lengwe le lengwe pele ga sekolo le ka morago ga sekolo. Ge ke be ke ithuta ke ile ka ikwa ke nale lethabo le nyakallo ka gobane ke tsebile gore ke ba kaone.

Ke ile ka tšwelapele ke opela gore ke itukiše gobane ka tšatši le lengwe ke nyaka go tšweletša toro yaka. Ke ithutile gore o swanetše go ba le toro gomme o šome ka maatla gore toro ya gago e phethagale.

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 2**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1** wa **Laboraro** go barutwana ka moka ka phaphošing
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira **phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala**.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2** wa **Laboraro** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Labone

Temogo ya medumo le ditumatlhaka:

Metsotso e 15

Go fetša ditlhaka

KE A DIRA...

- 1 Hlalosa gore lehono, re tla itlwaetša go lebelela diphapanonyana mo mantšung. Se se ka re thuša go ba babadi ba ba kaone.
- 2 Ngwala mantšu a a mabedi mo letlapeng: **boifa, boima**
- 3 Šupetša barutwana go hwetša phaphano, bjalo ka: **boifa, boima**
- 4 Hlalosa phapano, bjalo ka /f/ le /m/ medumo e a fapana, eupša se sengwe le se sengwe mo lentšung ga se sa fetšwa!

RE A DIRA...

KAROLO YA 1

- 1 Ngwala mantšu a a mabedi mo letlapeng: **koloi, moloi**
- 2 Botšiša barutwana: Naa mantšu a a mabedi a fapana ka eng?
- 3 Bitša gore a tle a thalele phapano magareng ga mantšu a mabedi, bjalo ka: **koloi, moloi**
- 4 Hlalosa phapano magareng ga mantšu a mabedi.

KAROLO YA 2

- 1 Sa go latela, ngwala lentšu mo letlapeng: **mogwapa**
- 2 Botšiša barutwana: **Naa ke modumo ofe o tee wo re ka o fetšago mo lentšung le go bopa lentšu le lengwe le leswa?**
- 3 Ngwala lenaneo la dikakanyo tša barutwana mo letlapeng, bjalo ka: **hlapa, ngapa, thapa.**

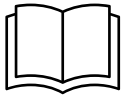
O A DIRA...

- 1 Ngwala lentšu le mo letlapeng: **gwaba**
- 2 Laela barutwana go bopa mantšu a mangwe a mantši go ya ka mo ba ka kgonago ka gona, ba fetša modumo o tee mo lentšung.
- 3 Mafelelong biletša barutwana kamoka letlapeng gore ba ngwale le lengwe la mantšu a bona.
- 4 Lebelediša mantšu kamoka ga ona, gomme o hlalose gore ke modumo ofe wo o fetšitšwego.
tlaba, swaba, thaba, naba, aba, baba

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Go bala lekga la bobedi

MAANO A GO BALA: KE A AKANYA / DIRA DITEKANETŠO

Sengwalwa	Go bala lekga la bobedi (Go nagana kudu)
<p><u>Li Jie, sekgwari se makatšago sa go thuntša ka bora le mosebe</u></p> <p><i>Kanegelo ye a theilwe godimo ga nonwane ya kwa China.</i></p>	
<p>Kgalekgale nageng ya China ya bogologolo, go be go dula moswa wa go thuntša ka bora le mosebe. O be a tsebega nageng ka moka ka go kgona go thuntša mesebe ka mokgwa o makatšago. Gohle mo a bego a sepela, o be a kwa masebo.</p> <p>'Ga go na yo mokaone!' gwa seba banna.</p> <p>'Ga se ka re bona nepo e bjale!' gwa seba basadi.</p>	<p>Ke akanya gore naa go kwala bjang ge batho ba fela ba bolela dilo tšeo ka wena? Ke nagana gore go kwa tše ka mehla go ka dira gore motho a be le swele.</p>
<p>Li Jie o ile a kgolwa gore o be a makatša. O be a sepela ka boikgantšho a emišitše nko.</p> <p>'Ga go yo a mphalago!' a nagana.</p>	<p>Ke hlama tekanyetšo ya gore Li Jie o na le swele ka gore batho ba fela ba re ke yena o mokaonekaone!</p>
<p>Letšatši le lengwe o be a itšhidolla go thuntša dilebanywa lepatlelong la go thuntša. Lekoko la batho le ile la tla go mmogela. Ge a emiša mosebe wa gagwe, o ile a kwa masebo.</p> <p>'Ga go na yo mokaone!' gwa seba banna.</p> <p>'Ga se ka re bona nepo e bjale!' gwa seba basadi.</p>	<p>Li Jie o kwa gore ke yena o mokaonekaone wa mehleng yohle. Ke akanya gore naa o nagana gore ga go kgonege gore o mongwe a kgone bjale ka yena?</p>
<p>Ge mosebe wa Li Jie o betha gare ga selebanywa, lekoko la mo opela magoswi. Li Jie a retologa go bona babogedi gomme a obamiša hlogo. Eupša ge a retologa, o ile a bona mokgalabje a rekiša oli. Mokgalabje o be a bogetše, eupša a se ke a opa magoswi.</p>	<p>Ke hlama tekanyetšo ya gore Li Jie o rata ditheto tše a di humanago, ka gore o retologa go bona batho ba mo opela magoswi.</p>
<p>Li Jie o be a kgolwa gore mang le mang o swanetše go mo kganyoga. O ile a batamela mokgalabje.</p>	<p>Ke nagana gore se se bontšha mokgwa wo Li Jie a nago le swele ka gona; ga a kwešiše ge o mongwe a sa mo kganyoge goba a sa kgahlwe ke yena.</p>

Sengwalwa	Go bala lekga la bobedi (Go nagana kudu)
<p>'Ke bona o bogetše eupša o sa ope magoswi. A o kile wa bona mothuntšhi o kaone go mpheta?' a botšiša.</p> <p>'Aowa, ga se nka!' gwa araba mokgalabje.</p> <p>'Bjale ke ka lebaka la eng o sa nkopele magoswi?' Li Jie a botšiša ka pefelo.</p>	
<p>Mokgalabje o ile a ema sebakanyana.</p> <p>Ke moka a araba, 'Ga se wena mogale wa bagale. Ga se wena modimo. O fetogile sekgwari ka go itšhidolla. Ke kgahlwa ke kgotlelelo ya gago go feta nepo ya gago.'</p> <p>Li Jie ga se a kgolwa ditsebe tša gagwe. O be a kgolwa gore o mongwe le o mongwe o swanetše go mo kganyoga.'</p> <p>'O kgona go dira eng ge? O na le bokgoni bofe gore o se nkganyoge?' a botšiša a hlaboša lentšu gannyane.</p>	<p>Ke akanya gore naa Li Jie o kwa bjang ge mokgalabje a re ga se mogale goba modimo? Ke nagana gore o kwa a tšhogile – ka gore o ipona a le yo mokaone go feta batho ba bangwe.</p>
<p>Mokgalabje a se bolele selo. Sebakeng, o ile a tšea lebotlelo mo tafoleng ya gagwe a le bea mobung. Ke moka, a tšea khoine ya kheše ya koporo a e bea molomong. Mokgalabje a napa a ntšha lelepola la oli ka pitšeng ya gagwe e kgolo, a le swarela godimo gomme a thoma go tlatša lebotlelo ka molete o monnyane wa khoine.</p>	
<p>Lekoko la bogela ka makalo. Ge oli a tlaa ka lebotlelong, Li Jie a kwa masebo.</p> <p>'Ga go na yo mokaone!' gwa seba banna.</p> <p>'Ga se ka re bona nepo e bjale!' gwa seba basadi.</p>	<p>Ke hlama tekanyetšo ya gore Li Jie o tla kwa a gakanegile, ka gore bakganyogi ba gagwe ka moka ba reta mokgalabje ka mokgwa wo ba mo retago ka mehla!</p>
<p>Eupša mokgalabje o be a sa kgolwe gore o a makatša. O be a sa sepele nko e le moyeng.</p> <p>'Se ga se a kgethega,' a realo. 'Ke na le bokgoni bjo ka gore ke a itšhidolla. Ge o itšhidolla ka phegelelo, o ka kgona go nepa bjale ka nna.' Ka mantšu ao, a sepela.</p>	<p>Mokgalabje ke setsebi sa go tšhela oli – bjale ka Li Jie e le setsebi sa bora le mosebe. Eupša Li Jie o na le swele mola mokgalabje a se nayo. Ke akanya gore naa ke ka lebaka la eng?</p>
<p>Li Jie o ile a šala lepatlelong, a nagana kudu. Lekoko le be le le ka mathoko, le seba.</p> <p>'Ke be ke nagana gore go ka se be le monna goba mosadi yo a ka makatšago bjale ka nna!' Li Jie a nagana.</p> <p>'Mohlomongwe ge re ka itlwaetša go thuntšha ka bora le mosebe, re ka ba kaone!' gwa seba banna.</p>	<p>Ke hlama tekanyetšo ya gore maitemogelo a Li Jie ka mokgalabje go tla fokotša swele ye a nago le yona.</p>

Sengwalwa	Go bala lekga la bobedi (Go nagana kudu)
<p>'Mohlomongwe ga se ka re bona nepo e bjale ka gore ga go yo a šomilego kudu ka mokgwa wo! gwa seba basadi.</p> <p>Go tloga letšatši leo, batho ka moka ba thoma go lemoga bohlokwa ba go itšhidolla le go šoma ka maatla go feta bokgoni bofe kapa bofe.</p>	
Dipotšišo tša go latela	Dikarabo tše kgonegago
Naa mokgalabje ke setsebi sa eng?	Ke setsebi sa go tšhela oli ka hlokomelo.
Ke bohlatse bofe bo o ka bo šomišago go hlama tekanyetšo ya gore Li Jie o na le swele?	<ul style="list-style-type: none"> • Re kgona go hlama tekanyetšo ka gore: • O be a kgolwa gore o a makatša. • O be a sepela a išitše nko godimo. • O ile a befelwa ge a bona mokgalabje a sa mo opele magoswi. • O be a nagana gore mongwe le mongwe o swanetše go mo kganyoga.
Dipotšišo tša ke ka lebaka la eng	Dikarabo tše kgonegago
Ke ka lebaka la eng Li Jie a maketše ge mokgalabje a sa ope magoswi?	<ul style="list-style-type: none"> • Ke ka lebaka la gore batho ka moka ba re ke yena o mokaonekaone. • Ke ka lebaka la gore o tlwaetše batho ka moka ba kganyoga bokgoni ba gagwe ba go thuntšha ka mosebe. • Ke ka lebaka la gore o nagana gore ke yena o mokaonekaone. • Ke ka lebaka la gore ga a nagane gore mokgalabje ga se ka a bona setsebi sa go thuntšha bora le mosebe se se kaone go yena.

Sehlopha Sa Go Bala Ka Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 2**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Labone** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Labone** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go diriwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Labohlano

Mešongwana ya Bomolomo

Metsotso e 15

TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS.(Šupa, Dira, Hlalosa o Bolele)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo phaphathing ya tlotlontšu ya tabakgolo.
  - duma
  - modumi
  - nonwane

Mantšu	Ditiro
Ge ke itšhidulla ka mehla,	<i>Latša go itšhudulla</i>
Ke iša matsogo ka mo, ke iše maoto ka mo.	<i>Iša matsogo ka thoko ka mo le ka mo</i>
Ke thobolla mmele ka mo, ke thobolle mmele ka mo.	<i>Thobolla mmele</i>
Ke leka ka maatla gore ke tle ke fenye le ge bare:	<i>Laetša ka matsogo</i>
Maleka ase makgona,makgona ke maboeletša.	<i>Laetša ka matsogo</i>

POLEDIŠANO YA SENGWALWA SA GO BALA KA GO ABELANA

- 1 Ngwala freimi ya poledišano mo letlapeng:
Mo kanegelong...
Ge ke nagana, Li Jie ke...
Ke nagana monna mogolo o be a nyaka Li Jie go tseba gore...
- 2 Bala freimi ya poledišano le barutwana.
- 3 Bea barutwana ka **dihlophana**.
- 4 Botša barutwana gore o mongwe le o mongwe o swanetše go hwetša sebaka go araba potšišo e nngwe le e nngwe ya poledišano.
- 5 Tanya šedi ya barutwana.
- 6 Botšiša barutwana ba go fapana goba sehlopha se se itšeng go abelana ka dikarabo tša bona.
- 7 Ge dikarabo di fošagetše, ba phošolle.
- 8 Leboga barutwana ka maitapišo a bona.

Temogo ya medumo le Ditumathlaka:

Metsotso e 15

Go hwetša mantšu

Ngwala tafolana ye mo letlapeng e be le medumo yeo o ithutileng yona nako ya go feta mmogo le yeo e rutilwego ka Labobedi le ka Laboraro. E tswaka le tše dingwe tša dihlogo.

oi	gw	b
a	f	m
k	o	l
s	e	p

TŠHUPETŠO

- 1 Gopotša barutwana ka medumo ya beke: /oi/ le /gw/
- 2 Sekaseka medumo kamoka le ditswakanywa mo letlapeng.
- 3 Efa barutwana metsotso e 3 go dira mafoko go bopa mantšu ka medumo le ditswakanywa moo ba ka kgonago ka gona.
- 4 Bontšha barutwana go bopa mantšu ka medumo ye e nepišitšwego, bjalo ka: /k/-/o/-/l/-/oi/ = **koloi**
- 5 Gopotša barutwana ba ka bopa lentšu ba šomiša medumo e fe kapa efe – ga go hlokogale gore ba šomiše /oi/ **goba** /gw/
- 6 Bontšha barutwana gore lentšu le lengwe le bopiwa bjang, bjalo ka: /k/-/o/-/b/-/o/ = **kobo**

BARUTWANA BA A DIRA

- 1 Botša barutwana go bula dipuku tša bona gomme ba ngwale sehlogo: **oi, gw**
- 2 Laela barutwana gore ba thomiše go ngwala.
- 3 Efa barutwana metsotso e 3 go hwetša le go bopa mantšu a mantši go ya ka mob a kgonago ka gona.
- 4 Dumelela barutwana go phošolla mošomo wa bona. Bontšha barutwana gore ba bope bjang mantšu (le a mangwe): **boifa, boima, koloi, moloi, gwaba, segwagwa, mogwapa, kobo, pelo, bela, fela, koba**

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Morago ga go bala

MAANO A TEKATLHALOGANYO: AKARETŠA

KAKARETŠO YA BOMOLOMO GOBA YA GO NGWALWA YA KANEGELO

- 1 Hlalosa gore lehono re *tla nagana ka karolwana ya bohlokwa ya sengwalwa*.
- 2 Re nagana ka seo re swanetsego go ithuta ka sona go tswa sengwaleng.
- 3 Ngwala freimi ya kakaretšo mo letlapeng.
- 4 Laela barutwana go šomiša freimi go araba dipotšišo:
Sengwalwa se se bolela ka...(mafoko a 2 go iša go a 3)
Ke ratile...
Ke nagana gore sengwalwa se sengwadilwe go nthuta gore....
- 5 Hlalosa gore barutwana ba ka se kgone go bolela dilo kamoka ka sengwalwa – ba swanetše go go kgetha dikarolwana tša bohlokwa kudu.
- 6 Dira **tšhupetšo** ka mohlala wa gago o laetša barutwana. E re: **Sengwalwa se se bolela ka Li Jie yo a bego yo a makatšago ks talente ya mosebo le lerumo. Ke ratile ge monna mogolo a tšhela oli ka hlokomelo ka gare gae molete. Ke nagana gore gore sengwalwa se ngwadilwe go nthuta** gore re ka ba bokgoni kamoka ga rena ka dilo tša go fapafapana ge re ka itlwaetša.
- 7 Efa barutwana nako ya go nagana ka dikarolwana tše bohlokwa tša sengwalwa..
- 8 Botsa barutwana go sokologa gome ba bolele le wa mphato go abelana ka dikakanyo tša bona. Botša barutwana gore ba ngwale dikakaretšo tša bona ba šomiša freimi.
- 9 Tanya šedi ya barutwana.
- 10 Kgopela barutwana 2 goba o 1 go abelana ka dikakaretšo le phaphoši.
- 11 E ba le kakaretšo, bjalo ka: **Sengwala se se bolela ka** letsatsi le *Li Jie a ithuta se sengwe. Re ratile ge Lii Jie a kwata gore monna mogolo ga a mo phaphathele matsogo. Re nagana gore sengwalwa se se ngwadilwe gore re ruta gore go itlwaetša ke karolo ya bohlokwa kudu go ba le bokgoni!*

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 2**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Labohlano** go barutwana ka moka ka phaphošing
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira **phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala**.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Labohlano** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Tshekatsheko ya polelo ya mafelelo a beke

Metsotso e 15

- 1 Tanya šedi ya barutwana mo legogong mafelelong a letšatši.
- 2 Dira sebaka sa ditshekatsheko tša polelo beke le beke. Ke kgetho ya gago go hlakanya ditshekatsheko tša go ithuta tša Sepedi le tša Sekgowa.
- 3 Gopola go fa barutwana sebaka sa go 'Sokologa le go bolela' ba ahlaahle dikarabo tša bona le wa mphato. Ke moka, kgetha barutwana ba mmalwa go abelana ka dikarabo tša bona le phaphoši ka bophara.
- 4 Šomiša dipotšišo tše di latelago tša hlohleletšo go hlahla karolwana ya polelo ya poledišano ya gago:
  - a Naa ke efe Tabakgolo ya polelo ya rena ya beke?
  - b Ke kanegelo efe yeo le e badilego mmogo?
  - c Ke mantsu afe a maswa o a ratilego bekeng ye?
  - d Ke eng se o ithutilego sona bekeng ye?
  - e Naa re ngwadile ka eng bekeng ye?
  - f Naa go ngwala go kaonafetše bjang bekeng ye?
  - g Naa go bala go kaonafetše bjang bekeng ye?
  - h Ke eng seo o ikgantšhago ka sona bekeng ye?
- 5 La mafelelo, botša barutwana go nagana ka dilo tše pedi tše ba tlogo go botša ba malapa a bona ka seo ba ithutilego ka sona le ka tsela yeo ba kaonafetšego ka gona bekeng ye mabapi le mošomo wa bona.

Ela hloko: Tšepidišo ya go lebelela morago le go itekola ke karolwana e bohlokwa kudu ya go ithuta. O kgopelwa gore o seke wa tshediša mošongwana wo wa beke mahlo le ga tee.

Mphato 3

KOTARA 2

Beke

3

TABAKGOLO:

**Ba malapa ba
a hlokomelana**

Go Lokiša Phaphoši

- 1 Ge beke e thoma, kgonthišiša gore phaphoši ya gago e a bogega ebile e hlwekile.
- 2 Bea PHAPHATI YA GO BONTŠHA ya gago nakong, ka go tloša dilo tše o sa hlwela o di šomiša, gomme o di boloke gabotse.
- 3 Ge o fetša, beakanya mantšu a papetlakgadima le tababakgolo ya tšhupetšo tše o di nyakago.
- 4 Hwetša le go beakanya dilo tša tabakgolo ya lebota le tafola yeo e ka bago le maatlakgogedi mo barutwaneng, mohlala: Kgopela barutwana go tla le diswantšho(goba go thala diswantšho) tša ba lapa la gabobona, gomme ba ngwale lefoko gore batho ba hlokomelana bjang ka malapeng a bona.
- 5 Dira dinyakišišo mo marangrang a theknolotši (inthanete) go itokišetša tabakgolo. Mohlala: Diphoofolo tša go fapafapana di hlokomela bjang maloko a ba malapa a bona.
- 6 Kgonthišiša gore dipuku tša barutwana tša go ngwala le dipukutšhomo tša DBE di swailwe, gomme di bolokilwe gabotse mo di dulago gona.
- 7 Kgonthišiša gore dipuku tše dikgolo ka moka, tša go bala le tša bokgobapuku ba phaphoši di ka lenaneo.
- 8 Beakanya ka leswa dihlopha tša go bala ka go hlahlwa ge e le gore go a hlokogala.
- 9 Beakanaya mešongwana ya gago ya kelo e sego ya semmušo le ya kelo ya semmušo tša beke.

Mešongwana ye e Okeditšwego

Mešongwana ye e ka šomišwa bjalo ka mošomo wa go ikemela wa barutwana ba go fetša mošomo wa bona ka pela GOBA ge o le gare o dira kelo mo barutwaneng.

Mošongwana wa 1: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 31 & 32, A re ngwaleng

Mošongwana wa 2: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 36, A re baleng

Mošongwana wa 3: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 37 & 38, A re ngwaleng

Mošongwana wa 4: Thala seswantšho sa ba lapa la geno.

Mošupologo

Ditiro tša Bomolomo

Metsotso e 15

HLAGIŠA TABAKGOLO: GO FIHLELLA TSEBO YEO BA NAGO LE YONA.

- 1 Bontšha barutwana seswantšho sa Sibongile a efa mmagwe borotho ka gare ga Puku e Kgolo ya dikanegelo: **Selai sa go gadikwa se atla**
- 2 Botša barutwana gore re thoma tabakgolo, e bitšwa: : **Ba lelapa ba a hlokomelana**
- 3 Thala sediko le leina la **tabakgolo** mo magareng ga letlapa.
- 4 Botšiša barutwana: *Ke eng seo le se tsebago ka tabakgolo ye?*
- 5 Ngwala dikakanyo tša barutwana go dikologa mmapahlogo. Hlopha dikakanyo tša go swana gotee.
- 6 Ge barutwana ba palelwa ke go fetola, botšiša dipotšišo tše di latelago tša hlohletšo:
  - a Naa go ra go reng go hlokomela batho ba bangwe?
  - b Naa ke ditsela tše dingwe dife tše re hlokomelago batho?
  - c Naa batho ba geno ba hlokomelana bjang?

BEKE 3

TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS.(Šupa, Dira, Hlalosa o Bolele)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo Phaphathing ya tlotlontšu ya tabakgolo.
  - hlokomela
  - rata
  - molakwa

Mantšu	Ditiro
Mmapulane waka	Laetša ka go bea matsogo kgareng
O swere ke tlala	Laetša ka go bea matsogo mo dimpeng
Ke tla botša koko kgabo a mo fepe	Laetša go ja ka matsogo
Mmapulane waka	Laetša ka go bea matsogo kgareng
O nale boroko	Laetša boroko ka go bea hlogo mo matsogong
Ke tla botša sesi Phuti a mo pepe	Bea matsogo mokokotlong go laetša go pepula.

Mongwalo

Metsotso e 15

- 1 Botša barutwana go bula dipuku tša bona o ngwale letšatšikgwedi le sehlogo **Botee go ya Bontšhing bja mafoko.**
- 2 Sa go latela botša barutwana go ngwala dinomoro tse 1–5 kgauswi le mothladi o mo khwibidu, ba tshela methaladi mo gare ga dinomoro.

- 3 Bitša mantšu a botee ka tsela ye e latelago. Barutwana ba swanetše go ngwala mantšu a kgauswi le nomoro ye e nepagetšego.

Botee go ya Bontšhing bja mafoko.

- 1 Ke tla ja seenywa.
  - 2 Ke rata go dula fase ke bale puku.
  - 3 Komiki e pšhatlegile.
  - 4 Leino la ka le bohloko.
  - 5 Seeta se nkgobatša leeto.
- 4 Sa go latela, laela barutwana go ngwalolla mafoko ka bontšhi mo mothalading wa go latela.
- 5 Ge go šetše metsotso e mehlano gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, o bitša medumo ebile o hlalosa ka tshepetšo ya go ngwala ya mothikitho ge o le gare o dira seo.
- 6 Ke moka, kgopela barutwana go go šupetša paterone yeo ba e bonago, bjalo ka: mo mantšu a fetogago.
- 7 Thalela dipaterone, bjalo ka:

Botee go ya Bontšhing bja Mafoko

- 1 Ke tla ja seenywa.
Ke tla ja dienywa.
  - 2 Ke rata go dula ke bale puku.
Ke rata go dula ke bale dipuku.
  - 3 Komiki e pšhatlegile.
Dikomiki di pšhatlegile
  - 4 Leino la ka le bohloko.
Meno a ka a bohloko.
  - 5 Seeta se kweša leeto la ka bohloko.
Dieta tše di kweša maoto a ka bohloko.
- 8 Botša barutwana go nagana ka dipaterone tše ge ba bala gare ba bala gob age ba ngwala.
- 9 Laela barutwana go ntšha dikryone ba swaye mošomo wa bona.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Pele re bala

MAANO A TEKATLHALOGANYO: GO PHOPHOLETŠA

- 1 Dudiša barutwana mo legogong gore ba kgone go bona Puku e kgolo.
- 2 Bula Puku e kgolo mo kanegelong: **Selai sa go gadikwa se atla**
- 3 Phetla puku o ba laetše diswantšho tša letlakala le lengwe le le lengwe, o ba botšiše gore ba nagana gore go direga eng.
- 4 Thuša barutwana go kopanya diswantšho, gore ba kgone go hwetša todi ya gore kanegelo e bolela ka eng.
- 5 Hlagiša tlotlontšu e ntshwa mo dikarolwaneng tša maleba mo kanegelong.
- 6 Bala kanegelo ka moka ga yona gatee, o sa eme.

Go ngwala:

Metsotso e 30

Go beakanya le go rulaganya

SEHLOGO: Ngwala nonwane ka ba lelapa la geno bao ba hlokomelanago.

MOŠOMO: Ngwala kanegelo ya mafoko a lesome go tlaleletša go puku ya phaphoši ya sehlogo se: Ba lelapa ba go hlokomelelana.

MAANO A PEAKANYO: Dira mmapa-hlogo

HLAGIŠA SEHLOGO SA GO NGWALA

- 1 Bontšha barutwana gore o **nagana pele o ngwala**.
- 2 O bolela, hlalosa dikakanyo tša sehlogo, bjalo ka:
Ke tla ngwala kanegelo ka kgadi e kgolo o rata le go hlokomela moratho wa gagwe wa mošimane a mo thuša go dira mošomo wa gae wa Dipalo. O a mo ruta ka lebaka la gore o na le bothata ba Dipalo.

TŠHUPETŠO YA MAANO A PEAKANYO (KE A DIRA)

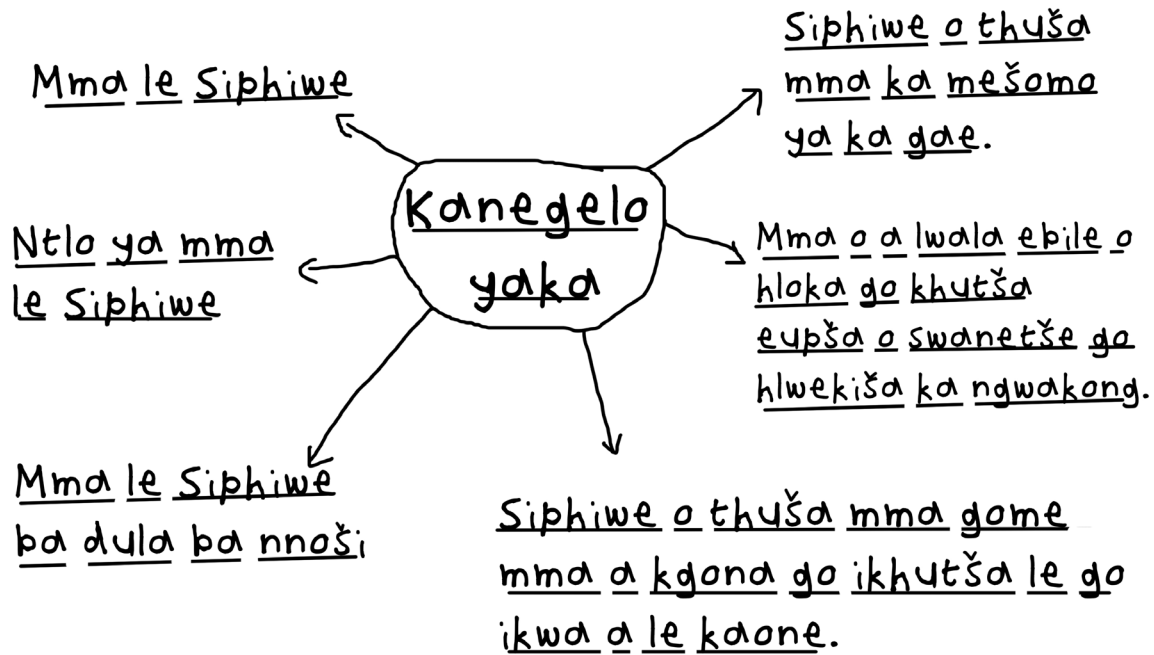
- 1 Thala freimi ya mmapa-hlogo ka lehalkoreng le le tee la letlapa.
- 2 Bontšha barutwana gore o dira bjang mmapa – hlogo ka go araba dipotšišo.
- 3 Feleletša mmapa-hlogo ka lehlakoreng le lengwe la letlapa.

Paekanayo ya Mmapa-hlogo			Mmapa-hlogo		
Ke bo mang baanegwa mo kanegelong?		Naa re e bona bjang kakanyo ya balelapa ya go?	Ithabeleng ke kgadi e kgolo, Thabo ke maratho wa gage wa mošimane		Ithabeleng o ruta Thabo ka Dipalo
	Kanegelo ya ka	Naa bothata ke eng mo kanegelong?		Kanegelo ya ka	Thabo o hloka thusa. O mongwe le o mongwe o be a theogetše go ka mo thuša.
Naa ke lefelo leo kanegelo e hlagago gona?	Naa go na le dintlha tše dingwe tša bohlokwa?	Naa bothata mo kanegelong bo rarollwa bjang?	Kua gae	Ithabeleng o o fetša bošego go dira mošomo wa gagwe	Ithabeleng o bona gore o šuletšwe gomme a ithaopa go mo thuša.

BARUTWANA BA ŠOMIŠA LEANO LA PEAKANYO (RE A DIRA)

- 1 Botsa barutwana gore ba tswalle mahlo gomme ba nagane gore baanegwa ba laetsa bjang gore ba a ratana le go hlokomelelana.
- 2 Sa go latela, botša barutwana gore ba **sokologe ba bolele** le wa mphato, go abelana ka kanegelo tša bona.
- 3 Bontšha barutwana freimi ya peakanyo mo letlapeng, o ba botše gore ba šomiše freimi go beakanya seo ba tlogo go sengwala, go swana le ka mo o ba laeditšego ka gona.
- 4 Efa barutwana dipuku tša go ngwala.
- 5 Botša barutwana gore ba swanetše go ngwala dikakanyo tša bona – **ga ba swanela** go kopisa peakanyo ya morutiši.
- 6 Ge barutwana ba le gare ba ngwala, sepela ka phaphošing o feleletše dikhonferense tše dinnyane.

Peakanyo ya Mmapahlogo

Sehlopha Sa Go Bala Ka Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 3**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1** wa **Mošupologo** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosetša barutwana kamoka ka phaphošing **mošongwana wa 2** wa **Mošupologo**.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Labobedi

Temogo ya medumo le ditamatlhaka:

Metsotso e 15

Boeletša medumo, go kopanya le go aroganya

KE A DIRA...

- 1 Bitša modumo: **bj**
- 2 Bitša lentšu: **bjala**
- 3 Arogantšha lenšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /bj/-/a/-/l/-/a/
- 4 Bitša modumo wa mathomo o tee wa lentšu: /bj/
- 5 Bitša modumo wa bobedi o tee wa lentšu: /a/
- 6 Bitša modumo wa boraro wa lentšu: /l/
- 7 Bitša modumo wa mafelelo o tee wa lentšu: /a/
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **bjala**
- 9 Laetša ka go šupetša le go kopanya medumo go bopa lentšu: /bj/-/a/-/l/-/a/ = **bjala**
- 10 Sa go latela, bitša senoko sa pele sa lentšu: /bj/
- 11 Bitša senoko sa bobedi sa lentšu: /la/
- 12 Dira tšhupetšo o šupa le go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /bj/-/la/ = **bjala**

RE A DIRA...

- 1 Bitša modumo: **bj**
- 2 Bitša lentšu: **bjoko**
- 3 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mathomo o tee mo lentšung le? /bj/
- 4 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bobedi o tee mo lentšung le? /o/
- 5 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa boraro mo lentšung? /k/
- 6 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mafelelo o tee mo lentšung le? /o/
- 7 Kgopela barutwana go aroganya lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /bj/-/o/-/k/-/o/
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **bjoko**
- 9 Laela barutwana go kopantšha medumo ya lentšu mmogo le wena: /bj/-/o/-/k/-/o/ = **bjoko**
- 10 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa mathomo sa lentšu?: /bjo/
- 11 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa bobedi sa lentšu?: /ko/
- 12 Botša barutwana go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /bjo/-/ko/ = **bjoko**

O A DIRA...

- 1 Botša barutwana gore ba ntšhe dipuku tša bona tša go ngwala gomme ba ngwale letšatšikgwedi le sehlogo: **mantšu a bj.**

- 2 Sa go latela, botša barutwana go ngwala dinomoro 1–5 ka thoko ga mothaladi o mo khwibidu.
- 3 Bitša mantšu a a latelago:
  - 1 **bjala**
  - 2 **bjoko**
  - 3 **bjetše**
  - 4 **mabjang**
- 4 Barutwana ba swanetše go ngwala mantšu kgauswi ga nomoro ye e nepagetšego, gomme ba thalelele modumo o nepišitšwego mo lentšung le lengwe le le lengwe.
- 5 Ge go šetše metsotso e mebedi gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, gomme o thalelele modumo o nepišitšwego.
- 6 Botša barutwana go swaya mošomo wa bona ka dikryone.
- 7 Botša barutwana gore tla ithuta gore modumo o, o ngwadiwa bjang ka MOTHIKITO mo thutong ye e latelago.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

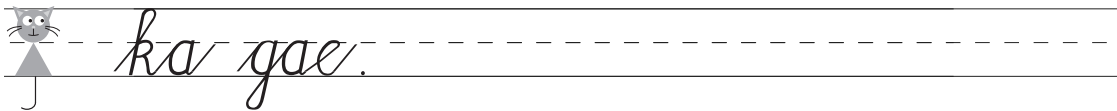
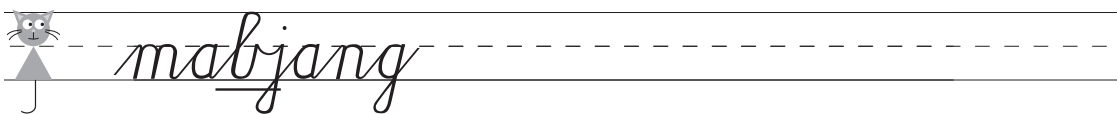
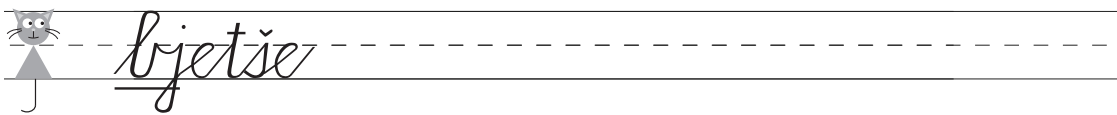
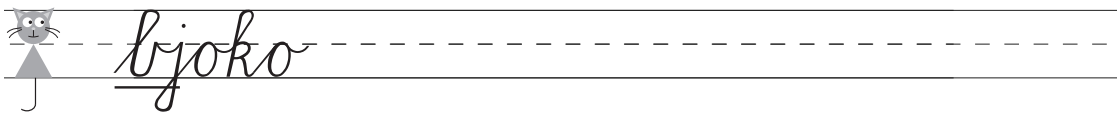
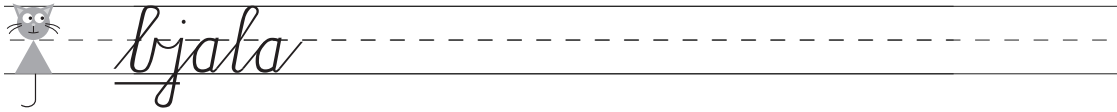
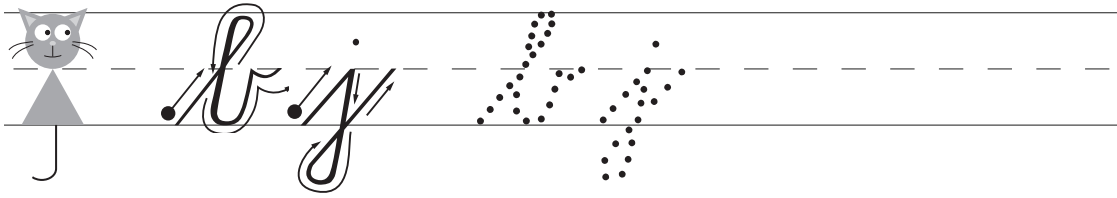

Mongwalo:

Metsotso e 15

Ngwala leleterere goba maletere/mantšu/mafoko ka mothikitho

- 1 Ruta barutwana go ngwala ditlhaka tše dikgolo le ditlhaka tše dinnyane ka mothikitho: **bj**
- 2 Laetša go ngwala ditlhaka go barutwana bao ba ngwalago ka letsogo la go ja, ke moka o laetše ba go ngwala ka letsogo la ngele.
- 3 Ge o fetša botša barutwana go šoma le wa mphato go ngwala leleterere goba maletere mo mekokotlong ka menwana ya bona.
- 4 Ka morago ga fao botša barutwana go ngwala leleterere goba maletere mo godimo ga ditafola ka menwana ya bona.
- 5 La mafelelo, bontšha barutwana gape gore ba bopa bjang leleterere/maletere le mafoko mo letlapeng.
- 6 Barutwana ba swanetše go kopolla modumo/mantšu/mafoko ka gare ga dipuku tša bona.
- 7 Barutwana ba swanetše go thalela modumo o nepišitšwego mo mantšung/mafokong ao a ngwadilwego.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Go bala lekga la pele

MAANO A TEKATLHALOGANYO: KE AKANYA / DIRA DITEKANETŠO

Sengwalwa	Go bala lekga la pele (Go nagana kudu)
<p>Selai sa go gadikwa se atla</p> <p>Ge Sibongile a boa gae go tšwa sekolong, o hweditše mmagwe a robetše a lwala.</p> <p>'Aowa Mma!' Sibongile a realo, 'ke tla go hlokomela.'</p>	<p>Aowi! Ke akanya gore naa ke mathomo Sibongile a bona mmagwe a lwala?</p>
<p>Sibongile o ile a nagana dilo ka moka tšeo mmagwe a mo diretšego ge a be a lwala. 'Mma o be a fela a ntirela selai sa go gadikwa!' Sibongile a nagana. O ile a ya ka moraleng go direla mmagwe selai sa go gadikwa se se bose.</p>	
<p>Kgaetšedi ya Sibongile, Siph o ile a tsena ka moraleng.</p> <p>'Mma o fela a re hlokomela ge re lwala,' a botša Siph o, 'bjale ke nako ya rena! Nthuše go dira selai sa go gadikwa hle!'</p> <p>Sibongile o be a nyaka go direla mmagwe selo se se kgethegilego.</p> <p>'Ke swanetše go ya go hwetša selo se sengwe – ke tla boa gona bjale!' a realo.</p>	<p>Ke akanya gore naa ke eng se sengwe se se kgethegilego seo Sibongile a nyakago go direla mmagwe? Ke akanya gore naa ke ka lebaka la eng a šoma ka maatla go direla mmagwe letšatši le kgethegilego? E swanetše go ba e le ka gore mmagwe o mo hlokomela gabotse ge a lwala.</p>
<p>Sibongile o ile a yo hwetša lesokisi la gagwe la kgale – la go ba le mašoba.</p> <p>'Le le phethegile!' a nagana. O ile a tšea lesokisi gomme a ya go hwetša tše dingwe tše a bego a di nyaka.</p>	<p>Ke akanya gore naa Sibongile o ile go dira eng ka lesokisi la kgale? Ke akanya gore naa se se tla thuša mmagwe bjang?</p>
<p>O ile a feta ka moraleng. Siph o be a swanetše go ba a dira selai sa go gadikwa, eupša o be a bapala le mpyanyana ya bona. Selai sa go gadikwa se be se sa dutše ka gare ga thoustara. E be e tonya!</p> <p>'Siph o! O swanetše go be o nthuša go hlokomela Mma!' gwa realo Sibongile. O ile a bea dilae tše diswa tša senkgwa ka thoustareng.</p> <p>'O hlokomela selai sa go gadikwa se hle! O swanetše go e tliša go Mma e sa fiša,' a realo.</p> <p>'Ke swanetše go hwetša selo se sengwe – ke tla boa goa bjale!' a realo.</p>	

Sengwalwa	Go bala lekga la pele (Go nagana kudu)
<p>Sibongile o ile a ya phapošing ya mmagwe.</p> <p>'Ke go direla selo se se kgethegilego – naa o rata dikgolomodumo goba bokaone dinoga?' a botšiša.</p> <p>'Dikgolomodumo,' gwa araba mmagwe.</p> <p>'Go lokile! Ke tla boa gona bjale,' gwa realo Sibongile.</p>	<p>Ke akanya gore naa Sibongile a ka be a dira eng? Ke akanya gore naa ke ka lebaka la eng a nyaka go tseba ge eba mmagwe o rata dikgolomodumo goba dinoga?</p>
<p>O ile a feta ka moraleng gape. Siphho o be a swanetše go ba a dira selai sa go gadikwa, eupša bjale o be a bala puku. Selai sa go gadikwa se be se sa le ka gare ga thoustara. Se be se tonya!</p> <p>'Siphho! O swanetše go ba o nthuša go hlokomela Mma!' Sibongile a realo. O ile a lokela dilae tše dingwe tša senkgwa ka thoustareng.</p> <p>'O hlokomele selai sa go gadikwa se hle! O swanetše go se tlišetša bomma se sa fiša!' a realo.</p> <p>'Ke nyaka go dira selo se sengwe – ke tla boa gona bjale!' a realo.</p>	
<p>Sibongile o ile a hwetša dipene tša go swaya le pente. O ile a bea lesokisi le lekhubedu tafoleng. O ile a thala nko le mahlo mo lesokising.</p> <p>'Molakwa wa kgolomodumo!' Sibongile a realo a apara molakwa letsogong la gagwe gomme a kitimela ka phapošing ya mmagwe.</p>	<p>Ke akanya gore ke ka lebaka la eng Sibongile a dira molakwa? Ke akanya gore naa o tlo dira eng kamolakwa o?</p>
<p>'Ke tlo go direla pontšho ya molakwa!' Sibongile a realo.</p> <p>O ile a dira gore molakwa wa gagwe wa kgolomodumo e boleele e be e bine. O ile a thabišwa ke go bona mmagwe a myemyela a bile a sega. 'Ke ratile pontšho ya gago ya molakwa!' Mma a realo mafelelong.</p>	<p>Ke akanya gore naa Sibongile o tšere ka e kgopolo ya go direla mmagwe pontšho ya molakwa? Ke akanya gore naa mmagwe o kile a mo direla pontšho ya molakwa?</p>
<p>'Ke swere ke tlala,' gwa realo Mma, a tsoga.</p> <p>Sibongile a tonya!</p> <p>'Aowi! Ke go diretše selai sa go gadikwa! Ke lebetše!' Sibongile a goeletša. 'Dula ka mpeteng, ke tla se tliša!'</p>	<p>Ke akanya gore naa Siphho o dira eng? O be a swanetše go hlokomela selai sa go gadikwa!</p>
<p>Sibongile o ile a kitimela moraleng. Siphho o be a thala ka dikrayone tša gagwe. Selai sa go gadikwa se be se tonya. Borotheo bo fedile. 'Ke tshepa gore Mma o tla rata selai sa go gadikwa sa go tonya,' gwa nagana Sibongile.</p>	<p>Ke akanya gore naa mmagwe Sibongile o tla ja selai sa go gadikwa sa go tonya?</p>
<p>Selai sa go gadikwa se be se tonya, eupša se be se lekane gore Mma, Sibongile, Siphho le molakwa wa kgolomodumo ba je mmogo.</p>	

Dipotšišo tša go latela	Dikarabo tše kgonegago
Naa Siphon o tlaletšwa ke eng?	O tlaletšwa goba go šitišwa ke mpšanyana, puku le dikrayone.
Naa Sibongile o direla mmagwe molakwa ya mohuta mang?	Molakwa wa kgolomodumo.
Dipotšišo tša ke ka lebaka la eng	Dikarabo tše kgonegago
Ke ka lebaka la eng Sibongile a file mmagwe selai sa go gadikwa sa go tonya?	<ul style="list-style-type: none"> Ka lebaka la gore o be a leka go mo direla pontšho ya molakwa. Ka lebaka la gore kgaetšediagwe o be a swanetše go thuša, eupša o ile a fela a lebala selai sa go gadikwa. Ka lebaka la gore Sibongile o be a swaregile ka go dira pontšho ya molakwa a ba a lebala ka selai sa go gadikwa. Ka lebaka la gore o dirile selai sa go gadikwa gantši a ba a felelwa ke borotho.

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 3**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Labobedi** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Labobedi** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Laboraro

Mešongwana ya Bomolomo

Metsotso e 15

TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS.(Šupa, Dira, Hlalosa o Bolele)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo Phaphathing ya tlotlontšu ya tabakgolo.
  - hlagiša
  - šitšega
  - nepisitše

Mantšu	Ditiro
Mmapulane waka	Laetša ka go bea matsogo kgareng
O swere ke tlala	Laetša ka go bea matsogo mo dimpeng
Ke tla botša koko kgabo a mo fepe	Laetša go ja ka matsogo
Mmapulane waka	Laetša ka go bea matsogo kgareng
O nale boroko	Laetša boroko ka go bea hlogo mo matsogong
Ke tla botša sesi Phuti a mo pepe	Bea matsogo mokokotlong go laetša go pepula.

BOKGONI BA GO ANEGA

- 1 Arola barutwana ka dihlophana.
- 2 Efa sehlopha se sengwe le se sengwe letlakala la diswantšho tša bokgoni ba go anega.
- 3 Botša barutwana go nagana ka kanegelo ya go tšamaišana le diswantšho.
- 4 Efa barutwana motsotso goba e mebedi go nagana ka dikakanyo tša bona.
- 5 Sa go latela, morutwana o mongwe le o mongwe mo sehlopheng o swanetše go hwetša sebaka go abelana ka tsela yeo a bonago kanegelo ka gona.
- 6 Gopotša barutwana gore kanegelo tša bona e swanetše go ba tseo ba ihlametšego tšona, eupša gape di swanetše go sepelelana le diswantšho!
- 7 Gopotša barutwana go theeletšana gabotse ge ba laodišetšana dikanegelo.
- 8 Leboga barutwana go abelana ka dikanegelo tša bona.

Temogo ya medumo le ditumatlhaka:

Metsotso e 15

Boeletša medumo, go kopanya le go aroganya

KE A DIRA...

- 1 **Bitša modumo: fs**
- 2 Bitša lentšu: **lefsika**
- 3 Arogantšha lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /l/-/e/-/fs/-/i/-/k/-/a/
- 4 Bitša modumo wa mathomo wa lentšu: /l/
- 5 Bitša modumo wa bobedi wa lentšu: /e/
- 6 Bitša modumo wa boraro wa lentšu: /fs/
- 7 Bitša modumo wa bonne wa lentšu: /i/
- 8 Bitša modumo wa bohloano wa lentšu: /k/
- 9 Bitša modumo wa mafelelo wa lentšu: /a/
- 10 Ngwala lentšu mo letlapeng: **lefsika**
- 11 Laetša ka go šupetsa le go kopanya medumo go bopa lentšu: /l/-/e/-/fs/-/i/-/k/-/a/= **lefsika**
- 12 Sa go latela, bitša senoko sa pele sa lentšu: /le/
- 13 Bitša senoko sa bobedi sa lentšu: /fsi/
- 14 Bitša senoko sa boraru sa lentšu: /ka/
- 15 Dira tšhupetšo o šupa le go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /le/-/fsi/-/ka/ = **lefsika**

RE A DIRA...

- 1 **Bitša modumo: fs**
- 2 **Bitša modumo: lefsielo**
- 3 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mathomo o tee mo lentšung le? /l/
- 4 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bobedi o tee mo lentšung le? /e/
- 5 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa boraro o tee mo lentšung le? fs
- 6 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bonne o tee mo lentšung le? /i/
- 7 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bohloano o tee mo lentšung le? /k/
- 8 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa botshela o tee mo lentšung le? /l/
- 9 **Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mafelelo o tee mo lentšung le? /o/**
- 10 Kgopela barutwana go aroganya go ba o ikemetšego o nnoši: /l/ /e/fs/ /i/ /e/ /l/ /o/
- 11 Ngwala lentšu mo letlapeng: **lefsielo**
- 12 Laela barutwana go kopanya medumo mo lentšung mmogo le wena: /l/-/e/-/fs/-/i/-/e/-/l/-/o/= **lefsielo**
- 13 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa mathomo sa lentšu?: /le/
- 14 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa bobedi sa lentšu?: /fsi/
- 15 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa boraro sa lentšu? /e/
- 16 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa bone sa lentšu? /lo/
- 17 Botša barutwana go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /le/-/fsi/-/e/-/lo/ = **lefsielo**

O A DIRA...

- 1 Botša barutwana gore ba ntšhe dipuku tša bona tša go ngwala gomme ba ngwale letšatšikgwedi le sehlogo: **mantšu a fs**
- 2 Sa go latela, botša barutwana go ngwala dinomoro 1–3 ka thoko ga mothaladi o mo khwibidu.
- 3 Bitša mantšu a a latelago:
  - 1 **lefsielo**
  - 2 **mafsielo**
  - 3 **lefsika**
- 4 Barutwana ba swanetše go ngwala mantšu kgauswi ga nomoro ye e nepagetšego, gomme ba thalelele modumo o nepišitšwego mo lentšung le lengwe le le lengwe.
- 5 Ge go šetše metsotso e mebedi gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, gomme o thalelele modumo o nepišitšwego.
- 6 Botša barutwana go swaya mošomo wa bona ka dikryone.
- 7 Botša barutwana gore tla ithuta gore modumo o, o ngwadiwa bjang ka MOTHIKITO mo thutong ye e latelago.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

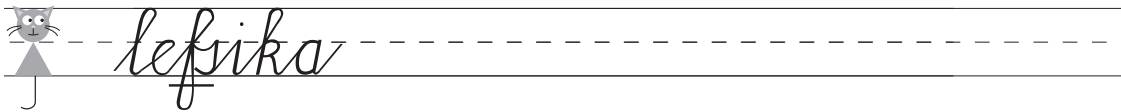
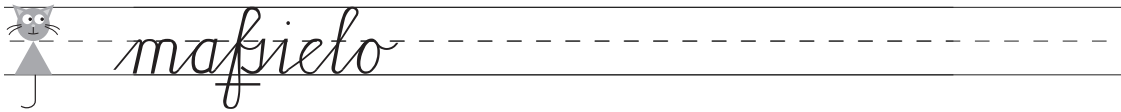
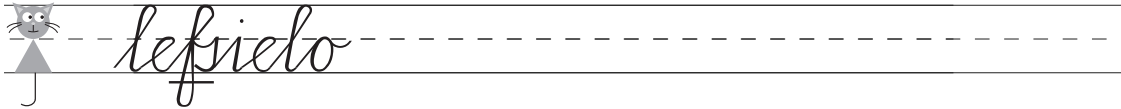
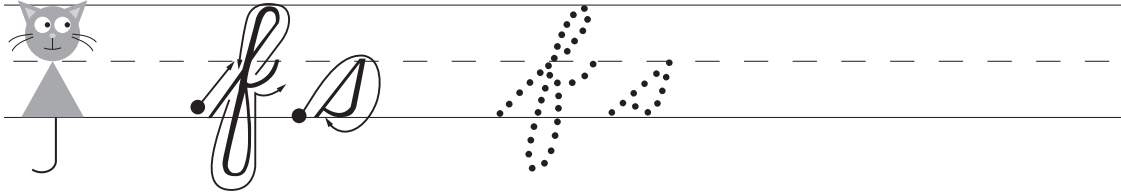
Mongwalo:

Metsotso e 15

Ngwala leleterere goba maletere/mantšu/mafoko ka mothikitho

- 1 Ruta barutwana go ngwala ditlhaka tše dikgolo le ditlhaka tše dinnyane ka mothikitho: **fs**
- 2 Laetša go ngwala ditlhaka go barutwana bao ba ngwalago ka letsogo la go ja, ke moka o laetše ba go ngwala ka letsogo la ngele.
- 3 Ge o fetša botša barutwana go šoma le wa mphato go ngwala leleterere goba maletere mo mekokotlong ka menwana ya bona.
- 4 Ka morago ga fao botša barutwana go ngwala leleterere goba maletere mo godimo ga ditafola ka menwana ya bona.
- 5 La mafelelo, bontšha barutwana gape gore ba bopa bjang leleterere/maletere le mafoko mo letlapeng.
- 6 Barutwana ba swanetše go kopolla modumo/mantšu/mafoko ka gare ga dipuku tša bona.

- 7 Barutwana ba swanetše go thalela modumo o nepišitšwego mo mantšung/mafokong ao a ngwadilwego.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go ngwala:

Metsostso e 30

Kakanywa

SEHLOGO: Ngwala nonwane ka ba lelapa la geno ba laetša go hlokomelana.

MOŠOMO: Ngwala kanegelo ya mafoko a 10 go tlaleletša go puku ya phaphoši ya go bitšwa: Ba lelapa ba go hlokomelana

FREIMI YA GO NGWALA:

Kgale kgale go be go na le ... *(re botse ka lefelo le baanegwa le lefelo leo kanegelo e diregago mo go lona)*

O dirile... *(hlalosa bothata)*

Eupša ge go le bjale... *(hlalosa gore bothata bo rarollwa bjang)*

Mafelelong... *(Naa ke eng molaetsa wa kanegelo?)*

GO ITOKISETŠA: Pele thuto ya go ngwala e thoma, ngwala peakanyo yeo o e dirilego ka Mošupologo mo letlapeng.

GO ŠUPETŠA TSHEPETŠO KAKANYWA (KE A DIRA)

- 1 Gopotša barutwana ka peakanyo yeo o idirilego ka Mošupologo.
- 2 Bala peakanyo ya gago yeo e ngwadilwego mo letlapeng.
- 3 Sa go latela, bala freimi ya go ngwala le barutwana.
- 4 Dira tšhupetšo gore o tla feleletša bjang freimi ya go ngwala o šomiša peakanyo ya gago, ka tsela e:
- 5 Dira tšhupetšo ya gore o ka feleletša bjang foreimi ya go ngwala o šomiša leano la gago, go swana le:

Kgale kgale go be go na le mošemane leina la gagwe e le Thabo. **O be** a sokola a palelwa ke Dipalo. O be a fišagelwa ke kaonafatša dipoelo tša gagwe, eupša o be a hloka thuša. O ile a kgopela mmagwe gore a mo thuse efala o be a theogetse a se na nako. O ile a kgopela malomeagwe le yena o be a tshwere ke tše dingwe a se kgone go mo thuša. O ile a tlabega a se tsebe gore a dire eng.

Ke moka, kgaetšedi ya Thabo, Ithabeleng, o ile a kwa Thabo ka kamoreng a kgitla sello. 'Go senyegile kae?' a botšiša.

'Ga ke tsebe gore ke kaonafetse bjang dipoelo tša ka tsa Dipalo. Ga go nay o a nyakago go nthuša!' Thabo a realo.

'Ke tla go thuša,' Ithabeleng a realo.

Mantšiboa a mangwe le a mangwe, Ithabeleng a laetša Thabo Dipalo iri tša go bonala. O ile a mo fahloša. Ke moka ge a eya go robala, a dira mošomo wa gagwe wa gae.

Mafelelong, dipoelo tša Thabo di ile tša go kaonafala ka lebaka la kgaetšedi wa gagwe wa go ba le lerato le hlokomelo.

BARUTWANA BA FELELETŠA TŠHEPETŠO YA KAKANYWA (O A DIRA)

- 1 Efa barutwana dipuku tša bona.
- 2 Laela barutwana go ngwala letšatšikgwe di le sehlogo: **Bamalapa ba hlokomelana: Kakanywa**
- 3 Botša barutwana go hwetša peakanyo ya bona ya Mošupologo gomme ba nagane ka dikakanyo.
- 4 Botša barutwana gore ba feleletše freimi ya go ngwala ba šomiša di peakanyo tša bona.
- 5 Botša barutwana gore ba ka tlaleletša ka mafoko goba dintlha ge e le gore nako e sa le gona.
- 6 Gopotša barutwana ka maano ao ba ka a šomišago go ba thuša.
- 7 Ge barutwana ba dutše ba ngwala, sepela ka phaphošing gomme o thuše barutwana bao ba šitwago.

Go be go nale mosetsana yoo a bitšwadga
Siphiwe. O be a dula le mmagwe ka ntlong
ya bona e nnyane.

Mma o be a lwala gome a hloka go khutša,
eupša o be a swanetše a hlwekiše ka ntlong.

Sephiwe o ile a botša mmagwe gora a ye
go robala gome a huša mmagwe ka go
hlwekiša ka ntlong.

Mafelelong, mma o ile a ikwa a le kaone le
ntlo e be e hlwekile. Ke taba ye botse go
thuša ba lapa leno ka mehla.

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 3**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Laboraro** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira **phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala**.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Laboraro** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Labone

Temogo ya medumo le ditumatlhaka:

Metsotso e 15

Go fetoša ditlhaka

KE A DIRA...

- 1 Hlalosa gore lehono, re tla itlwaetša go lebelela diphapanonyana mo mantšung. Se se ka re thuša go ba babadi ba ba kaone.
- 2 Ngwala mantšu a a mabedi mo letlapeng: **bjala, bjoko**
- 3 Šupetša barutwana go hwetša phaphano, bjalo ka: **bjala, bjoko**
- 4 Hlalosa phapano, bjalo ka: /**ala**/ le /**oko**/ medumo e a fapana, eupša se sengwe le se sengwe mo lentšung ga se sa fetošwa!

RE A DIRA...

KAROLO YA 1

- 1 Ngwala mantšu a a mabedi mo letlapeng: **efsielo, mafsielo**
- 2 Botšiša barutwana: Naa mantšu a a mabedi a fapana ka eng?
- 3 Bitša gore a tle a thalele phapano magareng ga mantšu a mabedi, bjalo ka: **efsielo, mafsielo**
- 4 Hlalosa phapano magareng ga mantšu a mabedi.

KAROLO YA 2

- 1 Sa go latela, ngwala lentšu mo letlapeng: **efsielo**
- 2 Botsisa barutwana: Naa ke modumo ofe o tee wo re ka o fetošago mo lentšung le go bopa lentšu le lengwe le leswa?
- 3 Ngwala lenaneo la dikakanyo tša barutwana mo letlapeng, bjalo ka: **tshwarelo, diagelo, maikarabelo, myemyelo**

O A DIRA...

- 1 Ngwala lentšu le mo letlapeng: **bjala**
- 2 Laela barutwana go bopa mantšu a mangwe a mantši go ya ka mo ba ka kgonago ka gona, ba fetoša modumo o tee mo lentšung.
- 3 Mafelelong biletša barutwana kamoka letlapeng gore ba ngwale le lengwe la mantšu a bona.
- 4 Lebelediša mantšu kamoka ga ona, gomme o hlalose gore ke modumo ofe wo o fetošitšwego.
kala, fala, mala, lala, ala, bala

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Go bala lekga la bobedi

MAANO A GO BALA: KE A AKANYA / DIRA DITEKANETŠO

Sengwalwa	Go bala lekga la bobedi (Go nagana kudu)
<p>Selai sa go gadikwa se atla</p> <p>Ge Sibongile a boa gae go tšwa sekolong, o hweditše mmagwe a robetše a lwala.</p> <p>'Aowa Mma!' Sibongile a realo, 'ke tla go hlokomela.'</p>	<p>Ke kgona go hlama tekanyetšo ya gore Sibongile ke motho wa lerato le hlokomelo. O nyaka go hlokomela mmagwe, bjale ka ge mmagwe a mo hlokomela.</p>
<p>Sibongile o ile a nagana dilo ka moka tšeo mmagwe a mo diretšego ge a be a lwala. 'Mma o be a fela a ntirela selai sa go gadikwa!' Sibongile a nagana. O ile a ya ka moraleng go direla mmagwe selai sa go gadikwa se se bose.</p>	<p>Ke kgona go hlama tekanyetšo ya gore Sibongile o hlokomela ka lebaka la gore mmagwe ga se a kgopela thušo, eupša Sibongile o a ithaopa. O tloga a nyaka mmagwe a kwa a ratiwa e bile a hlokomelwa.</p>
<p>Kgaetšedi ya Sibongile, Sipho o ile a tsena ka moraleng.</p> <p>'Mma o fela a re hlokomela ge re lwala,' a botša Sipho, 'bjale ke nako ya rena! Nthuše go dira selai sa go gadikwa hle!'</p> <p>Sibongile o be a nyaka go direla mmagwe selo se se kgethegilego.</p> <p>'Ke swanetše go ya go hwetša selo se sengwe – ke tla boa gona bjale!' a realo.</p>	<p>Ke akanya gore naa Sipho o na le botho le hlokomelo bjale ka kgaetšediagwe?</p>
<p>Sibongile o ile a yo hwetša lesokisi la gagwe la kgale – la go ba le mašoba.</p> <p>'Le le phethegile!' a nagana. O ile a tšea lesokisi gomme a ya go hwetša tše dingwe tše a bego a di nyaka.</p>	
<p>O ile a feta ka moraleng. Sipho o be a swanetše go ba a dira selai sa go gadikwa, eupša o be a bapala le mpyanyana ya bona. Selai sa go gadikwa se be se sa dutše ka gare ga thoustara. E be e tonya!'</p>	<p>Ke kgona go hlama tekanyetšo ya gore Sipho ga a hlokomele bjale ka Sibongile. Ga se a ithaopa go thuša go hlokomela mmagwe. Le gona, o fela a lebala go thuša Sibongile le ge a mo kgopela gore a mo thuše.</p>

Sengwalwa	Go bala lekga la bobedi (Go nagana kudu)
<p>'Sipho! O swanetše go be o nthuša go hlokomela Mma!' gwa realo Sibongile. O ile a bea dilae tše diswa tša senkgwa ka thoustareng.</p> <p>'O hlokomela selai sa go gadikwa se hle! O swanetše go e tliša go Mma e sa fiša,' a realo.</p> <p>'Ke swanetše go hwetša selo se sengwe – ke tla boa goa bjale!' a realo.</p>	
<p>Sibongile o ile a ya phapošing ya mmagwe.</p> <p>'Ke go direla selo se se kgethegilego – naa o rata dikgolomodumo goba bokaone dinoga?' a botšiša.</p> <p>'Dikgolomodumo,' gwa araba mmagwe.</p> <p>'Go lokile! Ke tla boa gona bjale,' gwa realo Sibongile.</p>	
<p>O ile a feta ka moraleng gape. Sipho o be a swanetše go ba a dira selai sa go gadikwa, eupša bjale o be a bala puku. Selai sa go gadikwa se be se sa le ka gare ga thoustara. Se be se tonya!</p> <p>'Sipho! O swanetše go ba o nthuša go hlokomela Mma!' Sibongile a realo. O ile a lokela dilae tše dingwe tša senkgwa ka thoustareng.</p> <p>'O hlokomele selai sa go gadikwa se hle! O swanetše go se tlišetša bomma se sa fiša!' a realo.</p> <p>'Ke nyaka go dira selo se sengwe – ke tla boa gona bjale!' a realo.</p>	<p>Ke kgona go hlama tekanyetšo ya gore Sipho o tlalelwa le go šitišwa ga bonolo. La mathomo, o šitišwa ke mpšanyana bjale o šitišwa ke puku. Ga a tsepelele go thuša mmagwe le Sibongile.</p>
<p>Sibongile o ile a hwetša dipene tša go swaya le pente. O ile a bea lesokisi le lekhubedu tafoleng. O ile a thala nko le mahlo mo lesokising.</p> <p>'Molakwa wa kgolomodumo!' Sibongile a realo a apara molakwa letsogong la gagwe gomme a kitimela ka phapošing ya mmagwe.</p>	
<p>'Ke tlo go direla pontšho ya molakwa!' Sibongile a realo.</p> <p>O ile a dira gore molakwa wa gagwe wa kgolomodumo e bolele e be e bine. O ile a thabišwa ke go bona mmagwe a myemyela a bile a sega. 'Ke ratile pontšho ya gago ya molakwa!' Mma a realo mafelelong.</p>	<p>Ke kgona go hlama tekanyetšo ya gore Sibongile o na le bokgoni. O dire molakwa wa gagwe a ba a dira pontšho gore mmagwe a myemyele a be a sege.</p>
<p>'Ke swere ke tlala,' gwa realo Mma, a tsoga.</p> <p>Sibongile a tonya!</p> <p>'Aowi! Ke go diretše selai sa go gadikwa! Ke lebetše!' Sibongile a goeletša. 'Dula ka mpeteng, ke tla se tliša!'</p>	<p>Aowa! Sibongile o šoma ka maatla go direla mmagwe letšatši le kgethegilego. Ke akanya gore naa o tla befelwa ge kgaetšedi ya gagwe e sa mo thuše ka selai sa go gadikwa?</p>

Sengwalwa	Go bala lekga la bobedi (Go nagana kudu)
Sibongile o ile a kitimela moraleng. Siph o be a thala ka dikrayone tša gagwe. Selai sa go gadikwa se be se tonya. Borotho bo fedile. 'Ke tshepa gore Mma o tla rata selai sa go gadikwa sa go tonya,' gwa nagana Sibongile.	Ke kgona go hlama tekanyetšo ya gore Sibongile o na le botho e bile o a kwešiša. Siph o ga a thuše, eupša ga a befelwe goba go kgadimola. O tsepelela fela go hlokomela mmagwe.
Selai sa go gadikwa se be se tonya, eupša se be se lekane gore Mma, Sibongile, Siph o le molakwa wa kgolomodumo ba je mmogo.	
Dipotšišo tša go latela	Dikarabo tše kgonegago
Naa o nagana gore Siph o ke motho wa mohuta mang?	Ke kgona go hlama tekanyetšo ya gore Siph o ke...ka gore...
Naa o nagana gore Sibongile ke motho wa mohuta mang?	Ke kgona go hlama tekanyetšo ya gore Sibongile...ka gore...
Dipotšišo tša ke ka lebaka la eng	Dikarabo tše kgonegago
Ke ka lebaka la eng Sibongile a šomile ka maatla go hlokomela mmagwe?	<ul style="list-style-type: none"> • Ka lebaka la gore mmagwe o fela a mo hlokomela ge a lwala. • Ka lebaka la gore o nyaka go bontšha mmagwe gore o a mo rata e bile o tshwenyega ka yena. • Ka lebaka la gore ke motho wa go hlokomela. • Ka lebaka la gore o na le botho. • Ka lebaka la gore o nyaka mmagwe a ikwe bokaone.

Sehlopha Sa Go Bala Ka Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 3**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Labone** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Labone** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetsa gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Labohlano

Mešongwana ya Bomolomo

Metsotso e 15

TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS.(Šupa, Dira, Hlalosa o Bolele)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo phaphathing ya tlotlontšu ya tabakgolo..
  - kgahlile
  - selai
  - borotho

Mantšu	Ditiro
Mmapulane waka	Laetša ka go bea matsogo kgareng
O swere ke tlala	Laetša ka go bea matsogo mo dimpeng
Ke tla botša koko kgabo a mo fepe	Laetša go ja ka matsogo
Mmapulane waka	Laetša ka go bea matsogo kgareng
O nale boroko	Laetša boroko ka go bea hlogo mo matsogong
Ke tla botša sesi Phuti a mo pepe	Bea matsogo mokokotlong go laetša go pepula.

POLEDIŠANO YA SENGWALWA SA GO BALA KA GO ABELANA

- 1 Ngwala freimi ya poledišano mo letlapeng:
Mo kanegelo ye...
Ke nagana gore Sibongile o...ka gobane...
Sibongile o re ruta ka tabakgolo '*Ba lelapa ba hlokomelana*' ka gobane ...
- 2 Bala freimi ya poledišano le barutwana.
- 3 Bea barutwana ka **dihlophana**.
- 4 Botša barutwana gore o mongwe le o mongwe o swanetše go hwetša sebaka go araba potšišo e nngwe le e nngwe ya poledišano.
- 5 Tanya šedi ya barutwana.
- 6 Botšiša barutwana ba go fapana goba sehlopha se se itšeng go abelana ka dikarabo tša bona.
- 7 Ge dikarabo di fošagetše, ba phošolle.
- 8 Leboga barutwana ka maitapišo a bona.

Temogo ya medumo le Ditumathlaka:

Metsotso e 15

Go hwetša mantšu

Ngwala tafolana ye mo letlapeng e be le medumo yeo o ithutileng yona nako ya go feta mmogo le yeo e rutilwego ka Labobedi le ka Laboraro. E tswaka le tše dingwe tša dihlogo.

bj	fs	l
a	k	o
e	m	n
g	i	tš

TŠHUPETŠO

- 1 Gopotša barutwana ka medumo ya beke: /bj/ le /fs/
- 2 Sekaseka medumo kamoka le ditwakanywa mo letlapeng.
- 3 Efa barutwana metsotso e 3 go dira mafoko go bopa mantšu ka medumo le ditwakanywa tša ka godimo ka moo ba ka kgonago ka gona.
- 4 Bontšha barutwana go bopa mantšu ka medumo ye e nepišitšwego, bjalo ka: /bj/-/a/-/l/-/a/ = **bjala**
- 5 Gopotša barutwana ba ka bopa lentšu ba šomiša medumo e fe kapa efe – ga go hlokogale gore ba šomiše /bj/ **goba** /fs/
- 6 Bontšha barutwana gore lentšu le lengwe le bopiwa bjang, bjalo ka: /k/-/o/-/k/-/o/ = **koko**

BARUTWANA BA A DIRA

- 1 Botša barutwana go bula dipuku tša bona tša go ngwala gomme ba ngwale sehlogo: **bj, fs**
- 2 Laela barutwana gore ba thomiše go ngwala.
- 3 Efa barutwana metsotso e 3 go hwetša le go bopa mantšu a mantši go ya ka mo ba kgonago ka gona.
- 4 Dumelela barutwana go phošolla mošomo wa bona. Bontšha barutwana gore ba bope bjang mantšu (le a mangwe): **bjala, bjoko, bjetše, mabjang, lefsielo, mafsielo, lefsika, koko, kala, nela, anega, kgaka, ngaka, tšale**

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATHLAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Morago ga go bala

MAANO A TEKATLHALOGANYO: AKARETŠA / DIRA DITEKANETŠO

KAKARETŠO YA BOMOLOMO YA KANEGELO

- 1 Hlalosa gore barutwana ba tla bolela ka selo se sengwe seo ba se ratilego ka kanegelo: Borotheo ba go fisa bo a tla.
- 2 Ba tla bolela gape ka tekanetso yeo ba nago le yona ka kanegelo.
- 3 Šomiša tšhupetšo go laetša barutwana gore ba fa bjang lefoko go isa go a 2 ka kakaretšo ya **selo seo ba se ratilego** le go **dira kgokagano** mo kanegelong, bjalo ka: **Ke ratile** gore Sibongile o nyaka go hlokomela bommage. **Ke dirile ditekanetšo** gore Sibongile ke motho wa lerato le hlokomelo, **ka gobane** o nyaka go hlagisa pontsho ya puppet le go direla mmagwe toast ka nako e tee!
- 4 Tswarela diswantšho go tšwa Pukung e kgolo. Laela barutwana go lebelela diswantšho o nagane ka seo se diragetšego.
- 5 Naa o ka dira ditekanetšo dife ka kanegelo ye. Laela barutwana ba 2–3 go nagana ka seo **ba se ratago** le se ba ka kgonago go **dira dikgokagano le sona** mo kanegelong
- 6 Kgotela barutwana ba 2 go iša go 3 go **abelana** dikakanyo tša bona le phaphoši. **Thuša** barutwana go hlama mafoko ao a feletšego.
- 7 Hlalosa gomme o phošolle diphošo tša go tšwelela kgafetšakgafetša.
- 8 Laela barutwana go **sokologa le go bolela**, gomme ba **abelane** ka dikakaretšo tša bona le wa mphato. *(Ga ba swanela go gopola seo morutiši a se boletšego. Se e swanetše go ba dikakanyo tša barutwana!)*

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 3**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Labohlano** go barutwana ka moka ka phaphošing
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15
- 5 , romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 6 Dira **phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala**.
- 7 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Labohlano** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 8 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 9 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 10 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Tshekatsheko ya polelo ya mafelelo a beke Metsotso e 15

- 1 Tanya šedi ya barutwana mo legogong mafelelong a letšatši.
- 2 Dira sebaka sa ditshekatsheko tša polelo beke le beke. Ke kgetho ya gago go hlakanya ditshekatsheko tša go ithuta tša Sepedi le tša Sekgowa.
- 3 Gopola go fa barutwana sebaka sa go 'Sokologa le go bolela' ba ahlaahle dikarabo tša bona le wa mphato. Ke moka, kgetha barutwana ba mmalwa go abelana ka dikarabo tša bona le phaphoši ka bophara.
- 4 Šomiša dipotšišo tše di latelago tša hlohleletšo go hlahla karolwana ya polelo ya poledišano ya gago:
  - a Naa ke efe Tabakgolo ya polelo ya rena ya beke?
  - b Ke kanegelo efe yeo le e badilego mmogo?
  - c Ke mantsu afe a maswa o a ratilego bekeng ye?
  - d Ke eng se o ithutilego sona bekeng ye?
  - e Naa re ngwadile ka eng bekeng ye?
  - f Naa go ngwala go kaonafetše bjang bekeng ye?
  - g Naa go bala go kaonafetše bjang bekeng ye?
  - h Ke eng seo o ikgantšhago ka sona bekeng ye?
- 5 La mafelelo, botša barutwana go nagana ka dilo tše pedi tše ba tlogo go botša ba malapa a bona ka seo ba ithutilego ka sona le ka tsela yeo ba kaonafetšego ka gona bekeng ye mabapi le mošomo wa bona.

Ela hloko: Tšepidišo ya go lebelela morago le go itekola ke karolwana e bohlokwa kudu ya go ithuta. O kgopelwa gore o seke wa tshediša mošongwana wo wa beke mahlo le ga tee.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, speech bubbles, lightbulbs).

Mphato 3

KOTARA 2

Beke

4

TABAKGOLO:

**Ba malapa ba
a hlokomelana**

Go Lokiša Phaphoši

- 1 Ge beke e thoma, kgonthišiša gore phaphoši ya gago e a bogega ebile e hlwekile.
- 2 Bea PHAPHATI YA GO BONTŠHA ya gago nakong, ka go tloša dilo tše o sa hlwela o di šomiša, gomme o di boloke gabotse.
- 3 Ge o fetša, beakanya mantšu a papetlakgadima le tababakgolo ya tšhupetšo tšše o di nyakago.
- 4 Tlaleletsa dilo tša tabakgolo ya lebota le tafola yeo e ka bago le maatlakgogedi mo barutwaneng, mohlala: lenaneo la tsela ya go bontsha gore o hlokomela ba leloko la geno; lenaneo la tsela ya go bontsha gore o hlokomela batho bao re phelago le bona.
- 5 Dira dinyakišišo mo marangrang a theknolotši (inthanete) go itokišetša tabakgolo. Mohlala: o dira bjang molakwa, bjalo ka yeo Sibongile a idirilego.
- 6 Kgonthišiša gore dipuku tša barutwana tša go ngwala le dipukutšhomo tša DBE di swailwe, gomme di bolokilwe gabotse mo di dulago gona.
- 7 Kgonthišiša gore dipuku tše dikgolo ka moka, tša go bala le tša bokgobapuku ba phaphoši di ka lenaneo.

Mešongwana ye e Okeditšwego

Mešongwana ye e ka šomišwa bjalo ka mošomo wa go ikemela wa barutwana ba go fetša mošomo wa bona ka pela GOBA ge o le gare o dira kelo mo barutwaneng.

Mošongwana wa 1: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 40, A re baleng

Mošongwana wa 2: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 41 & 42, A re ngwaleng

Mošongwana wa 3: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 43, A re ngwaleng

Mošongwana wa 4: Thala seswantšho sa tsela e tee go bontsha gore o hlokomela bjang o mongwe wa geno.

Mošupologo

Mešongwana ya Bomolomo

Metsotso e 15

BOELETŠA TABAKGOLO: GO FIHLELLA TSEBO YEO BA NAGO LE YONA

- 1 Bontšha barutwana seswantšho sa Mbuso le Precious ba sega mmogo mo pukung e Kgolo ya dikanegelo: Bohlagahlaga bjo bogolo ba Candice le Carla
- 2 Botša barutwana gore re tšwela pele ka tabakgolo ya rena: Balelapa ba hlokomelana
- 3 Thala sediko le leina la **tabakgolo** mo magareng ga letlapa.
- 4 Botšiša barutwana: *Ke eng seo le se tsebago ka tabakgolo ye go fihla ka se sebaka?*
- 5 Ngwala dikakanyo tša barutwana go dikologa mmaphahlogo. Hlopha dikakanyo tša go swana di felo go tee.
- 6 Ge barutwana ba palelwa ke go fetola, botšiša dipotšišo tše di latelago tša hlohleletšo:
  - a Naa ke ka lebaka la eng ba lelapa ba hlokomelana?
  - b Naa ke tsela tse dife tsa go kgahlisa tseo o ka bontshago gore o rata le hlokomela?
  - c Naa ke ka lebaka la eng go le bohlokwa go bontsha batho gore Why is it important to show people that you care about them?
  - d Naa o ikwa bjang ge motho o mongwe a go rata le go go hlokomela?
  - e Naa o ikwa bjang ge o motho o mongwe a go rata le go go hlokomela?

BEKE 4

TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS.(Šupa, Dira, Hlalosa o Bolele)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo phaphathing ya tlotlontšu ya tabakgolo.
  - go se fele pelo
  - bopelotelele
  - bohlagahlaga

Mantšu	Ditiro
Mmapulane waka	Laetša ka go bea matsogo kgareng
O swere ke tlala	Laetša ka go bea matsogo mo dimpeng
Ke tla botša koko kgabo a mo fepe	Laetša go ja ka matsogo
Mmapulane waka	Laetša ka go bea matsogo kgareng
O nale boroko	Laetša boroko ka go bea hlogo mo matsogong
Ke tla botša sesi Phuti a mo pepe	Bea matsogo mokokotlong go laetša go pepula.

Mongwalo

Metsotso e 15

- 1 Botša barutwana go bula dipuku tša bona gomme ba ngwale letšatšikgwedi.
- 2 Sa go latela botša barutwana go ngwala dinomoro tse 1–5 kgauswi le mothaladi o mo khwibidu, ba tshela methaladi mo gare ga dinomoro.
- 3 Ngwala mafoko a a latelago mo letlapeng kgauswi le nomoro ya 1: Ba tla ngwala molekwana.
- 4 Sa go latela, ngwala mašala ao a latelago mabopi) kgauswi le 2–5:
  - 2 Ke
  - 3 Re
  - 4 Mošemane o
  - 5 Mosetsana o
- 5 Botša barutwana gore ba ngwalolle mafoko ba thoma ka mantšu ao a filwego.
- 6 Ge go šetše metsotso e mehlano gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, o bitša medumo ebile o hlalosa ka tshepetšo ya go ngwala ya mothikitho ge o le gare o dira seo.
- 7 Ke moka, kgopela barutwana go go šupetša paterone yeo ba e bonago, bjalo ka: mo lefoko le fetogago.
- 8 Thalela dipaterone, bjalo ka:
  - 1 Ba tla ngwala molekwana wa bona.
  - 2 Ke tla ngwala molekwana wa ka.
  - 3 Re tla ngwala molekwana wa rena.
  - 4 Mošemane o tla ngwala molekwana wa gagwe.
  - 5 Mosetsana o tla ngwala molekwana wa gagwe.
- 9 Laela barutwana go ntšha dikryone ba swaye mošomo wa bona.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Pele re bala

MAANO A TEKATLHALOGANYO: GO PHOPHOLETŠA

- 1 Dudiša barutwana mo legogong gore ba kgone go bona Puku e kgolo.

- 2 Bula puku e kgolo mo kanegelong: Bohlagahlaga bjo bogolo ba Candice le Carla
- 3 Phetla puku o ba laetša diswantšho tša letlakala le lengwe le le lengwe, o ba botšiša gore ba nagana gore go direga eng.
- 4 Thuša barutwana go kopanya diswantšho, gore ba kgone go hwetša todi ya gore kanegelo e bolela ka eng.
- 5 Hlagiša tlotlontšu e mpsha mo dikarolwaneng tša maleba mo kanegelong.
- 6 Bala kanegelo ka moka ga yona gatee, o sa eme.

Go ngwala:

Metsotso e 30

Go rulaganya

SEHLOGO: Ngwala nonwane ka ba lelapa bao ba hlokomelelanago.

MOŠOMO: Ngwala kanegelo ya mantsu a 10 go tlaletša go puku ya phaphoši ya go bitšwa: Ba lelapa ba go hlokomelelana

GO ITOKIŠETŠA:

- Ngwala lenaneo la go lekola le go rulaganya mo letlapeng pele thuto ya go ngwala e thoma.
- Ngwala kakanywa mo letlapeng pele thuto e thoma. Tsentsha phošo e tee goba tše pedi.

LENANEO LA GO RULAGANYA LE GO LEKOLA:

- 1 Naa ke šomišitše lebaka le le fitilego?
- 2 Naa ke šomišitše dikakanyo tsa ka go hlama kanegelo ya go kgahlisa?
- 3 Naa go na le bothata mo kanegelong?
- 4 Naa pharela ya kanegelo e a rarabollwa?
- 5 Naa ke šomišitše ditsebjana ka tsela ya maleba?
- 6 Naa ke peletile mantšu gabotse?
- 7 Naa lefoko le lengwe le le lengwe le thoma ka tlhaka e kgolo?
- 8 Naa lefoko le lengwe le lengwe le felela ka leswaodikga la maleba?

DIRA TŠHUPETŠO YA GO RULAGANYA (KE A DIRA)

- 1 Balela barutwana lenaneo la go lekodišiša le go rulaganya, o le balele godimo.
- 2 Sa go latela, balela barutwana kakanywa ya gago. O e balele godimo.
- 3 Lebelediša lenaneo la go rulaganya le go lekola, o lemoga ge eba kakanywa ya gago e nepagetše, goba ge eba o swanetše go e phošolla goba go e kaonafatša.
- 4 Dira tšhupetso ya go phošolla barutwana.

BARUTWANA BA FELELETŠA TSHEPETŠO YA GO RULAGANYA (O A DIRA)

- 1 Efa barutwana dipuku.
- 2 Botša barutwana go hwetša dikakanywa tša bona tša mošomo wa go ngwala.
- 3 Sa go latela, botša barutwana go lebelediša lenaneo la go rulaganya le go lekola gomme ba phošolle go ba ba dire di kaonafatšo ge e le gore go a hlokagala.
- 4 Ge barutwana ba le gare ba šoma, sepela ka phaphošing o sware dikhonferese tše dinnyane – kgonthišiša gore o šoma le sehlopha sa go fapana nakong engwe le engwe ge gona le mošomo wa go ngwala.
- 5 Lekola diphoso tša go tšwelela kgafetšakgafetša tša dingwalwa tša barutwana.
- 6 Tanya šedi ya barutwana gomme o ngwale diphošo kamoka tša barutwana mo letlapeng.
- 7 Bontšha barutwana gore diphošo tšeo diphošollwa bjang.

Go be go nale mosetsana yoo a bitšwadoga
Siphiwe. O be a dula le mma gwe ka ntlong
ya bona e nnyane.

Mma o be a lwala gome^m a hloka go khutša,
eupša o be a swanetše a hlwekiše ka ntlong.

Sephiwe o ile a botša mma gwe gora^e a ye
go robala gome^m a huša mma gwe ka go
hlwekiša ka ntlong.

Mafelelong, mma o ile a ikwa a le kaone le
ntlo e be e hlwekile. Ke taba ye botse go
thuša ba lapa leno ka mehla.

Sehlopha Sa Go Bala Ka Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 4**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1** wa **Mošupologo** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2** wa **Mošupologo** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana..

Labobedi

Temogo ya medumo le ditamatlhaka:

Metsotso e 15

Boeletša medumo, go kopanya le go aroganya

KE A DIRA...

- 1 Bitša modumo: **tw**
- 2 Bitša lentšu: **betwa**
- 3 Arogantšha lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /b/-/e/-/tw/-/a/
- 4 Bitša modumo wa mathomo o tee wa lentšu: **b/**
- 5 Bitša modumo wa bobedi o tee wa lentšu: /e/
- 6 Bitša modumo wa boraro wa lentšu: /tw/
- 7 Bitša modumo wa mafelelo o tee wa lentšu: /a/
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **betwa**
- 9 Laetša ka go šupetša le go kopanya medumo go bopa lentšu: /b/-/e/-/tw/-/a/ = **betwa**
- 10 Sa go latela, bitša senoko sa pele sa lentšu: /be/
- 11 Bitša senoko sa bobedi sa lentšu: /twa/
- 12 Dira tšhupetšo o šupa le go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /be/-/twa/ = betwa

RE A DIRA...

- 1 Bitša modumo: **tw**
- 2 Bitša lentšu: **gatwa**
- 3 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mathomo o tee mo lentšung le? /g/
- 4 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bobedi o tee mo lentšung le? /a/
- 5 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa boraro mo lentšung? /tw/
- 6 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mafelelo o tee mo lentšung le? /a/
- 7 Kgopela barutwana go aroganya lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /g/-/a/-/tw/-/a/
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **gatwa**
- 9 Laela barutwana go kopantšha medumo ya lentšu mmogo le wena: /g/-/a/-/tw/-/a/ = **gatwa**
- 10 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa mathomo sa lentšu?: /ga/
- 11 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa bobedi sa lentšu?: /twa/
- 12 Botša barutwana go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /ga/-/twa/ = gatwa

O A DIRA...

- 1 T Botša barutwana gore ba ntšhe dipuku tša bona tša go ngwala gomme ba ngwale letšatšikgwedi le sehlogo: mantšu a **tw**

- 2 Sa go latela, botša barutwana go ngwala dinomoro 1–4 ka thoko ga mothaladi o mo khwibidu.
- 3 Bitša mantšu a a latelago:
  - 1 **betwa**
  - 2 **gatwa**
  - 3 **retwa**
  - 4 **matwetwe**
- 4 Barutwana ba swanetše go ngwala mantšu kgauswi ga nomoro ye e nepagetšego, gomme ba thalelele modumo o nepišitšwego mo lentšung le lengwe le le lengwe.
- 5 Ge go šetše metsotso e mebedi gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, gomme o thalelele modumo o nepišitšwego.
- 6 Botša barutwana go swaya mošomo wa bona ka dikryone.
- 7 Botša barutwana gore tla ithuta gore modumo o, o ngwadiwa bjang ka MOTHIKITO mo thutong ye e latelago.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

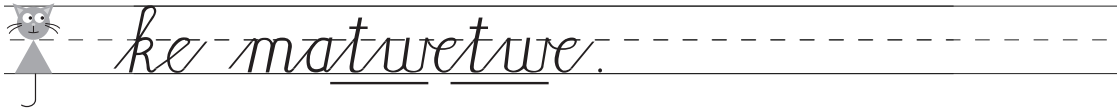
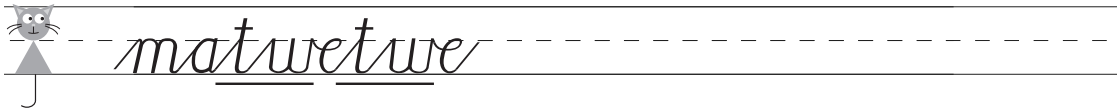
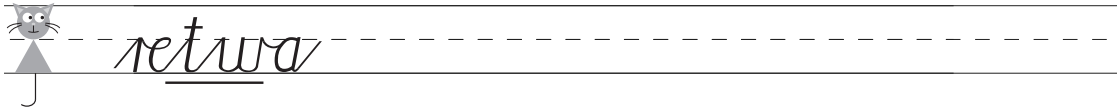
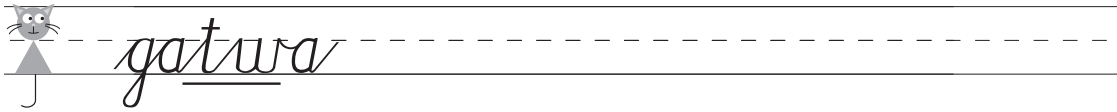
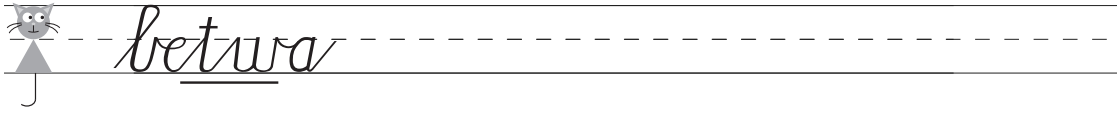
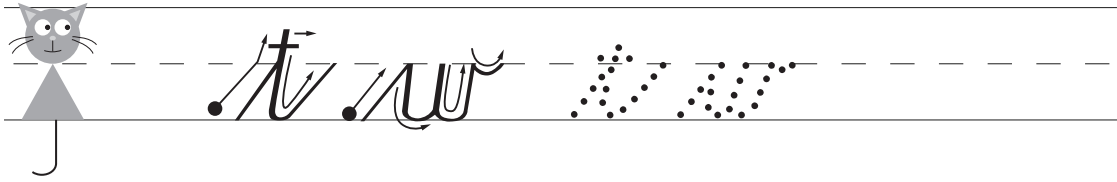

Mongwalo:

Metsotso e 15

Ngwala leleterere goba maletere/mantšu/mafoko ka mothikitho

- 1 Ruta barutwana go ngwala ditlhaka tše dikgolo le ditlhaka tše dinnyane ka mothikitho: **tw**
- 2 Laetša go ngwala ditlhaka go barutwana bao ba ngwalago ka letsogo la go ja, ke moka o laetše ba go ngwala ka letsogo la ngele.
- 3 Ge o fetša botša barutwana go šoma le wa mphato go ngwala leleterere goba maletere mo mekokotlong ka menwana ya bona.
- 4 Ka morago ga fao botša barutwana go ngwala leleterere goba maletere mo godimo ga ditafola ka menwana ya bona.
- 5 La mafelelo, bontšha barutwana gape gore ba bopa bjang leleterere/maletere le mafoko mo letlapeng.
- 6 Barutwana ba swanetše go kopolla modumo/mantšu/mafoko ka gare ga dipuku tša bona.
- 7 Barutwana ba swanetše go thalela modumo o nepišitšwego mo mantšung/mafokong ao a ngwadilwego.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Go bala lekga la pele

MAANO A TEKATLHALOGANYO: GO KAMAKA

Sengwalwa	Go bala lekga la pele (Go nagana kudu)
<p><u>Bohlagahlaga bjo bogolo ba Candice le Carla</u></p> <p>Mafelelong matswalo a Carla a be a fihlile. Mogolle wa gagwe Candice o be a letile letšatši le. Candice le kokoagwe ba be ba kgethetše Carla paesekele ya go phadima e serolane. Candice o be a fela pelo go ruta Carla go tšhofa paesekele ya gagwe.</p>	<p>Ke kgona go kamaka gore Candice o swanetše a be a tseba go tšhofa paesekele.</p>
<p>Ka morago ga matena, Koko o ile a dumelela Candice go tsenya paesekele ka ntlong. Ba ile ba bofelela leleme le legolo le leserolane mo manakaneng. Ke moka, Candice a bitša Carla. Candice o be a fela pelo ya go bona myemyelo ya Carla ge a bona pasekele e mpsha-mpsha.</p>	<p>Ke kamaka gore Candice o nagana gore Carla o tla rata mpho ya gagwe e mpsha ka gore o letetše go mmona a myemyela.</p>
<p>Carla o ile a kitimela ka kamoreng. Sefahlego sa gagwe se ile sa taga ge a bona paesekele ya go phadima e serolane. Eupša bjale myemyelo ya gagwe e ile ya hwelela ga nnyane.</p> <p>'Eupša... ga ke kgone go tšhofa,' a realo.</p> <p>'Se tshwenyega! Mpho ya ka ya matswalo ke go go ruta!' gwa realo Candice a thakgetše.</p>	<p>Ke kamaka gore Candice o be a se na tšhelete ya go rekela ngwanabo mpho. O ile a nagana le go beakanya mpho ye e kgetehegilego!</p>
<p>Meso e latelago e be e le Mokibelo. Candice o tsošitše Carla e sa le mesong.</p> <p>'Tla re ye phakeng! Ke nyaka go go ruta go tšhofa gore re tle re kgone go ya bohlagahlageng!' gwa realo Candice.</p> <p>Candice o ile a namela paesekele ya gagwe. 'Ntebelele. O tla tseba gore o dire eng,' a botša ngwanabo.</p> <p>Candice o ile a tšhofa godimo le fase ga tsela mola Carla a mo lebeletše.</p> <p>'Bjale o ka leka!' a botša Carla.</p> <p>'Ke tšhogile kudu!' gwa realo Carla, 'ge nka wa mo?' a botšiša.</p>	<p>Mmalo! Ke kamaka gore Candice o be a nagana gore Carla o tla kgona ka go mo lebelela fela. Eupša Carla ga a na boitshepo bja go leka go tšhofa a nnoši ge a fetsa go mo hlalela.</p>
<p>Candice o be a nagana gore go tla ba bonolo go ruta Carla. O ile a nagana ka mokgwa wo a tlogo ruta ngwanabo go tšhofa. Ke moka a tlela ke kgopolo.</p>	<p>Ke kgona go kamaka gore Carla o hloka go itlwaetša kudu gore a be le boitshepo bja go tšhofa a nnoši.</p>

Sengwalwa	Go bala lekga la pele (Go nagana kudu)
<p>'Etle, namela paesekele ya gago,' gwa realo Candice. Ke moka Candice a swarelela paesekele gore e se šikinyege. 'Bjale o ka itlwaetša go tšhofa,' a botša Carla.</p> <p>Carla a bea maoto a gagwe mo ditrapeng mola Candice a e swareletše ka maatla. O ile a tšhofa, a ba a tšhofa. Ka morago ga metsotso e se mekae, Candice o ile a nagana gore Carla o a kgona.</p> <p>'Bjale, leka o le tee!' Candice a laela Carla. O ile a tlogela paesekele.</p> <p>Carla o ile a bea maoto a gagwe mo ditrapeng eupša a kwa eke paesekele e a šikinyega. Ke moka a bea maoto a gagwe fase.</p> <p>'Ke tšhogile kudu go tšhofa ke nnoši! Ge nka wa mo?' gwa botšiša Carla.</p>	
<p>Candice o be a naganne gore go tla ba bonolo go ruta Carla. Bjale ka ge Carla a kgona go tšhofa, o ile a nagana mokga wa go mo ruta go lekanyetša mo paesekeleng. Ke moka a ba le kgopolo.</p> <p>'Etle, namela paesekele ya gago,' gwa realo Candice. Ke moka a swarelela paesekele ka morago. 'Bjale o ka itlwaetša go lekanyetša,' a botša Carla.</p> <p>Carla o ile a thoma go tšhofa ge Candice a kitima morago ga gagwe, a swareletše ka maatla. Ka morago ga metsotso e mmalwa, Candice o ile a nagana gore Carla o a kgona.</p> <p>'Bjale leka ka noši!' Candice a laela Carla. O ile a tlogela paesekele.</p> <p>Carla a kwa paesekele e šikinyega gomme a bea maoto a gagwe fase.</p> <p>'Ke tšhogile kudu go lekanyetša ka noši! Ge nka wa mo?' gwa botšiša Carla.</p>	<p>Ke kamaka gore Candice ga seka a ruta motho o mongwe go tšhofa paesekele, ka gore ga a lemoge gore go nyakega go itlwaetša kudu gore motho a be le boitshepo bja go tšhofa a nnoši.</p>
<p>Candice o ile a lemoga gore go ka se be le bohlagahlaga bjo bogolo ba go tšhofa lehono. O ile a swarelela paesekele ka morago gape. 'Bjale, ke nagana gore o hloka go itlwaetša go tšhofa le go lekanyetša,' a botša Carla.</p> <p>Ba ile ba ya godimo le fase ga tsela diiri tše ntši – Carla a nametše paesekele mola Candice a kitima ka morago.</p>	<p>Ke kgona go kamaka gore Candice o tloga a nyaka go thuša ngwanabo, ka gore o kitima letšatši ka moka a mo thuša go itlwaetša.</p>
<p>Letšatši le ile la thoma go sobela. Candice o be a lapile ka morago ga go kitima letšatši ka moka. 'A re ye gae,' a realo.'</p>	<p>Ke kgona go kamaka gore Candice o swaneše go ba a lapile ka gore letšatši ka moka a thuša Carla go tšhofa, eupša le bjale ga a kgone go tšhofa a nnoši.</p>

Sengwalwa	Go bala lekga la pele (Go nagana kudu)
<p>'Ga tee fela,' gwa realo Carla.</p> <p>Candice a kitima morago ga gagwe, a swaretše ka maatla. Eupša ka morago ga metsotswana e mmalwa, Carla a goelela, 'tlogela!'</p> <p>Candice o ile a tlogela gomme a bogela Carla a tšhofa fase ga tsela, a nnoši. Candice o ile a thoma go phaphatha matsogo a thakgetše go bona ngwanabo a tšhofa.</p>	<p>Go se fele pelo ga Candice go thušitše Carla go itlwaetša o be a hloka seo. Ke kgona go kamaka gore Candice o swanetše go be a ikgantšha kudu!</p>
<p>Lehono e bile letšatši la bohlagahaga e le ruri.</p>	<p>Go ruta Carla go ile gwa fetoga bohlagahaga bjo bogolo – le ge e se bo Candice a bego a bo gopotše.</p>
Dipotšišo tša go latela	Dikarabo tše kgonegago
<p>Naa paesekele ya Carla e be e na le mmala ofe?</p>	<p>E be e le o serolane wa go phadima.</p>
<p>Naa Candice o file Carla mpho efe?</p>	<p>Mpho ya gagwe e be e le go mo ruta go tšhofa paesekele.</p>
Dipotšišo tša ke ka lebaka la eng	Dikarabo tše kgonegago
<p>Ke ka lebaka la eng Candice a be a kitima morago ga paesekele ya mogolle mosegare ohle?</p>	<ul style="list-style-type: none"> Ke ka lebaka la gore o be a nyaka go ruta ngwanabo go tšhofa paesekele. Ke ka lebaka la gore ngwanabo o be a boifa go tšhofa a nnoši. Ke ka lebaka la gore o be a nagana gore go tla mo thuša go itlwaetša go tšhofa le go lekanyetša. Ke ka lebaka la gore o be a le mogolle wa go loka, lerato le hlokomelo.

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 4**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1** wa **Labobedi** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2** wa **Labobedi** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Laboraro

Mešongwana ya Bomolomo

Metsotso e 15

TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS.(Šupa, Dira, Hlalosa o Bolele)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo phaphathing ya tlotlontšu ya Tabakgolo.
  - katlego
  - ikemišeditše
  - laela
  - ditaelo

Mantšu	Ditiro
Mmapulane waka	Laetša ka go bea matsogo kgareng
O swere ke tlala	Laetša ka go bea matsogo mo dimpeng
Ke tla botša koko kgabo a mo fepe	Laetša go ja ka matsogo
Mmapulane waka	Laetša ka go bea matsogo kgareng
O nale boroko	Laetša boroko ka go bea hlogo mo matsogong
Ke tla botša sesi Phuti a mo pepe	Bea matsogo mokokotlong go laetša go pepula.

BOKGONI BA GO ANEGA

- 1 Arola barutwana ka dihlophana.
- 2 Efa sehlopha se sengwe le se sengwe letlakala la diswantšho tša bokgoni ba go anega.
- 3 Gopotša barutwana gore beke ya go feta, ba ihlametše dikanegelo ka diswantšho.
- 4 Beke ye, barutwana ba swanetše go šoma mmogo e le sehlopha go tšea sephetho ka mabapi le kanegelo ya sehlopha.
- 5 Gopotša barutwana gore kanegelo tša bona e swanetše goba tšeo ba ihlametšego tšona, eupša gape di swanetše go sepelelana le diswantšho!
- 6 Tanya šedi ya barutwana.
- 7 Kgopela sehlopha se 1 go iša go tše 2 go abelana ka kanegelo ya sehlopha sa bona.
- 8 Leboga barutwana go abelana ka dikanegelo tša bona.

Temogo ya medumo le ditamatlhaka:

Metsotso e 15

Boeletša medumo, go kopanya le go aroganya

KE A DIRA...

- 1 **Bitša modumo: my**
- 2 Bitša lentšu: myemyela
- 3 Arogantšha lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /my/-/e/-/my/-/e/-/l/-/a/
- 4 Bitša modumo wa mathomo wa lentšu: /my/
- 5 Bitša modumo wa bobedi wa lentšu: /e/
- 6 Bitša modumo wa boraro wa lentšu: /my/
- 7 Bitša modumo wa bone wa lentšu: /e/
- 8 Bitša modumo wa bohloano wa lentšu: /l/
- 9 Bitša modumo wa mafelelo wa lentšu: /a/
- 10 Ngwala lentšu mo letlapeng: **myemyela**
- 11 Laetša ka go šupetsa le go kopanya medumo go bopa lentšu: /my/-/e/-/my/-/e/-/l/-/a/
= **myemyela**
- 12 Sa go latela, bitša senoko sa pele sa lentšu: /mye/
- 13 Bitša senoko sa bobedi sa lentšu: /mye/
- 14 **Bitša senoko sa boraro sa lentšu: /la/**
- 15 Dira tšhupetšo o šupa le go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /mye/-/mye/-/la/
= **myemyela**

RE A DIRA...

- 1 **Bitša modumo: my**
- 2 Bitša lentšu: **myemyelo**
- 3 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mathomo o tee mo lentšung le? /my/
- 4 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bobedi o tee mo lentšung le? /e/
- 5 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa boraro mo lentšung? /my/
- 6 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bone o tee mo lentšung le? /e/
- 7 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bohloano o tee mo lentšung le? /l/
- 8 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mafelelo o tee mo lentšung le? /o/
- 9 Kgopela barutwana go aroganya go ba o ikemetšego o nnoši: /my/-/e/-/my/-/e/-/l/-/o/
- 10 Ngwala lentšu mo letlapeng: **myemyelo**
- 11 Laela barutwana go kopanya medumo mo lentšung mmogo le wena: /my/-/e/-/my/-/e/-/l/-/o/= myemyelo
- 12 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa mathomo sa lentšu?: /mye/
- 13 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa bobedi sa lentšu?: /mye/
- 14 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa bobedi sa lentšu?: /lo/
- 15 Botša barutwana go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /mye/-/mye/-/lo/ = **myemyelo**

O A DIRA...

- 1 Botša barutwana gore ba ntšhe dipuku tša bona tša go ngwala gomme ba ngwale letsatšikgwedi le sehlogo: **mantšu a my**
- 2 Sa go latela, botša barutwana go ngwala dinomoro 1–5 ka thoko ga mothaladi o mo khwibidu.
- 3 Bitša mantšu a a latelago:
  - 1 **myemyela**
  - 2 **myemyetše**
  - 3 **myemyelo**
- 4 Barutwana ba swanetše go ngwala mantšu kgauswi ga nomoro ye e nepagetšego, gomme ba thalelele modumo o nepišitšwego mo lentšung le lengwe le le lengwe.
- 5 Ge go šetše metsotso e mebedi gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, gomme o thalelele modumo o nepišitšwego.
- 6 Botša barutwana go swaya mošomo wa bona ka dikryone.
- 7 Botša barutwana gore tla ithuta gore modumo o, o ngwadiwa bjang ka MOTHIKITO mo thutong ye e latelago.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Mongwalo:

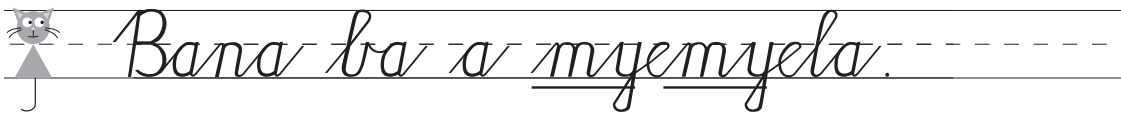
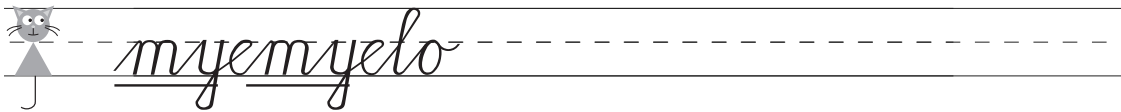
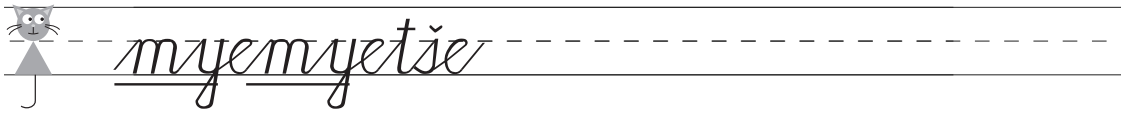
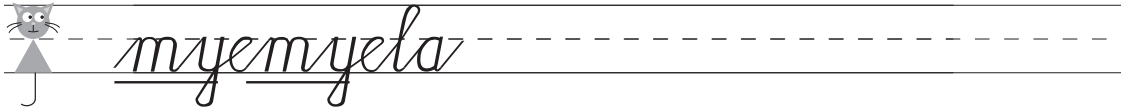
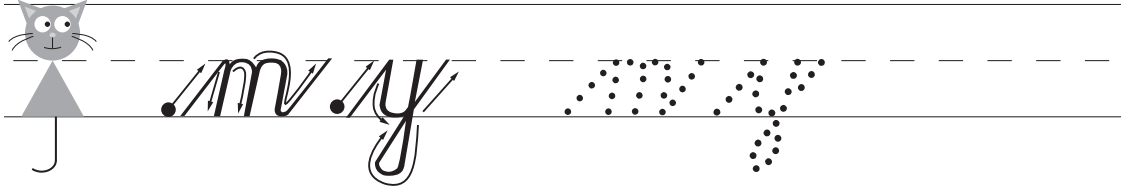
Metsotso e 15

Ngwala leleterere goba maletere/mantšu/mafoko ka mothikitho

- 1 Ruta barutwana go ngwala ditlhaka tše dikgolo le ditlhaka tše dinnyane ka mothikitho: **my**
- 2 Laetša go ngwala ditlhaka go barutwana bao ba ngwalago ka letsogo la go ja, ke moka o laetše ba go ngwala ka letsogo la ngele.
- 3 Ge o fetša botša barutwana go šoma le wa mphato go ngwala leleterere goba maletere mo mekokotlong ka menwana ya bona.
- 4 Ka morago ga fao botša barutwana go ngwala leleterere goba maletere mo godimo ga ditafola ka menwana ya bona.
- 5 La mafelelo, bontšha barutwana gape gore ba bopa bjang leleterere/maletere le mafoko mo letlapeng.
- 6 Barutwana ba swanetše go kopolla modumo/mantšu/mafoko ka gare ga dipuku tša bona.

- 7 Barutwana ba swanetše go thalela modumo o nepišitšwego mo mantšung/mafokong ao a ngwadilwego.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go ngwala:

Metsotso e 30

Go phatlalatša le go tšweletša

SEHLOGO: Ngwala nonwane ka lelapa le leloko ba go hlokomelana.

MOŠOMO: Ngwala kanegelo ya go ba le mafoko a 10 go tlaleletsa go puku ya phaphoši ya go bitšwa: Ba llelapa ba go hlokomelana.

FREIMI YA GO NGWALA:

Kgale kgale go be go na le ... *(re botse ka lefelo le baanegwa le lefelo leo kanegelo e diregago mo go lona)*

O dirile... *(hlalosa bothata)*

Eupša ge go le bjale... *(hlalosa gore bothata bo rarollwa bjang)*

Mafelelong... *(Naa ke eng molaetša wa kanegelo?)*

GO ITOKIŠETŠA: Pele thuto e thoma, ngwala kakanywa yeo e rulagantšwego ka Mošupologo mo letlapeng.

TŠHUPETŠO YA TSHEPETŠO YA PHATLALATŠO (KE A DIRA)

- 1 Gopotša barutwana gore ka Mošupologo o šomišitše lenaneo la go rulaganya le go lekola go rulaganya kakanywa ya gago.
- 2 Sa go latela, botša barutwana gore lehono re tla phatlalatša le go tšweletša sengwalwa sa rena sa mafelelo.
- 3 Bontšha barutwana go ngwalolla ka leswa sengwalwa, o tsentšha sehlogo le letšatšikgwedi.
- 4 Hlalosa gore ge barutwana ba na le nako, ba swanetse go tlaleletsa ka seswantšho mo kanegelong. Seswantsho se bontsha seo se diragalago mo kanegelong.

BARUTWANA BA FELELETŠA TSHEPETŠO YA PHATLALATŠO (O A DIRA)

- 1 Efa barutwana dipuku tša go ngwala.
- 2 Laela barutwana go ngwala letšatšikgwedi le sehlogo: ...**go hlokomelana**
- 3 Botša barutwana go ngwala gape ka bothakga sengwalwa sa bona sa mafelelo, sa go hloka diphošo.
- 4 Ge e le gore barutwana ba na le nako, ba ka thala seswantšho ka pejana.
- 5 Ge barutwana ba le gare ba ngwala, sepela ka phaphošing gomme o thuše barutwana bao ba šitwago.

BARUTWANA BA TŠWELETŠA SEO BA SE NGWADILEGO

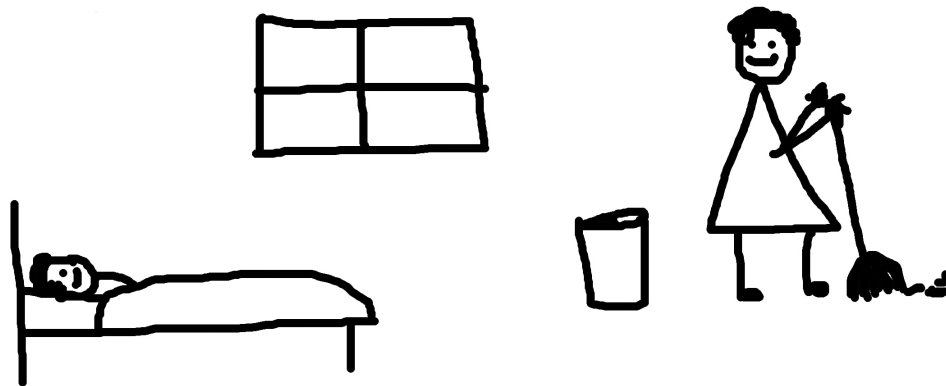
- 1 Ge go šetše metsotso e mehlano gore thuto e fele, botša barutwana go bea dipene le dipheesele tša bona.
- 2 Botša barutwana go Sokologa ba Bolele gomme ba balele wa mphato seo ba se ngwadilego.
- 3 Ge barutwana ba feditše go dira se, bitša morutwana o tee goba ba ba bedi go balela phaphoši seo ba se ngwadilego.
- 4 Laetša dingwalwa tša barutwana tekano ya go lebana le mahlo a bona go ba dumelela gore ba kgone go bale mošomo ya bona le ya ba mphato ba bangwe ba ka phaphošing.

Go be go nale mosetsana yoo a bitšwago
Siphiwe. O be a dula le mmagwe ka ntlong
ya bona e nnyane.

Mma o be a lwala gomme a hloka go khutša,
eupša o be a swanetše a hlwekiše ka ntlong.

Sephiwe o ile a botša mmagwe gore a ye
go robala gomme a huša mmagwe ka go
hlwekiša ka ntlong.

Mafelelong, mma o ile a ikwa a le kaone le
ntlo e be e hlwekile. Ke taba ye botse go
thuša ba lapa leno ka mehla.

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

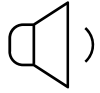
Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 4**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1** wa **Laboraro** go barutwana ka moka ka phaphošing
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira **phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala**.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2** wa **Laboraro** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Labone

Temogo ya medumo le ditumatlhaka:

Metsotso e 15

Go fetoša ditlhaka

KE A DIRA...

- 1 Hlalosa gore lehono, re tla itlwaetša go lebelela diphapanonyana mo mantšung. Se se ka re thuša go ba babadi ba ba kaone.
- 2 Ngwala mantšu a a mabedi mo letlapeng: **betwa, retwa**
- 3 Šupetša barutwana go hwetša phaphano, bjalo ka: **betwa, retwa**
- 4 Hlalosa phapano, bjalo ka: /b/ le /r/ medumo e a fapana, eupša se sengwe le se sengwe mo lentšung ga se sa fetošwa!

RE A DIRA...

KAROLO YA 1

- 1 Ngwala mantšu a a mabedi mo letlapeng: **myemyela, myemyelo**
- 2 Botšiša barutwana: Naa mantšu a a mabedi a fapana ka eng?
- 3 Bitša gore a tle a thalele phapano magareng ga mantšu a mabedi, bjalo ka: **myemyela, myemyelo**
- 4 Hlalosa phapano magareng ga mantšu a mabedi.

KAROLO YA 2

- 1 Sa go latela, ngwala lentšu mo letlapeng: **myemyelo**
- 2 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe o tee wo re ka o fetošago mo lentšung le go **bopa lentšu le lengwe le leswa?**
- 3 Ngwala lenaneo la dikakanyo tša barutwana mo letlapeng, bjalo ka: **tshwarelo, diagelo. maikarabelo, efsielo, mafsielo**

O A DIRA...

- 1 Ngwala lentšu le mo letlapeng: **myemyela**
- 2 Laela barutwana go bopa mantšu a mangwe a mantši go ya ka mo ba ka kgonago ka gona, ba fetoša modumo o tee mo lentšung.
- 3 Mafelelong biletša barutwana kamoka letlapeng gore ba ngwale le lengwe la mantšu a bona.
- 4 Lebelediša mantšu kamoka ga ona, gomme o hlalose gore ke modumo ofe wo o fetošitšwego.
holofela, fiela, nela, imela, bolela, lela, bela

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Go bala lekga la bobedi

MAANO A GO BALA: GO KAMAKA

Sengwalwa	Go bala lekga la bobedi (Go nagana kudu)
<p><u>Bohlagahlaga bjo bogolo ba Candice le Carla</u></p> <p>Mafelelong matswalo a Carla a be a fihlile. Mogolle wa gagwe Candice o be a letile letšatši le. Candice le kokoagwe ba be ba kgethetše Carla paesekele ya go phadima e serolane. Candice o be a fela pelo go ruta Carla go tšhofa paesekele ya gagwe.</p>	<p>Candice o swanetše go ba a thakgaletše go ruta Carla go tšhofa gore ba tle ba tšhofe dipaesekele mmogo.</p>
<p>Ka morago ga matena, Koko o ile a dumelela Candice go tsenya paesekele ka ntlong. Ba ile ba bofelela lelente le legolo le Leserolane mo manakaneng. Ke moka, Candice a bitša Carla. Candice o be a fela pelo ya go bona myemyelo ya Carla ge a bona pasekele e mpsha-mpsha.</p>	<p>Ke kamaka gore Candice ke mogolle wa go ba le lerato le hlokomelo, ka gore o thakgetše kudu go bona Carla a myemyela.</p>
<p>Carla o ile a kitimela ka kamoreng. Sefahlego sa gagwe se ile sa taga ge a bona paesekele ya go phadima e serolane. Eupša bjale myemyelo ya gagwe e ile ya hwelela ga nnyane.</p> <p>‘Eupša... ga ke kgone go tšhofa,’ a realo.</p> <p>‘Se tshwenyega! Mpho ya ka ya matswalo ke go go ruta!’ gwa realo Candice a thakgetše.</p>	<p>Ke kgona go kamaka gore Candice o botho e bile o naganela ngwanabo, ka gore o ile a itokišetša go mo ruta go tšhofa.</p>
<p>Meso e latelago e be e le Mokibelo. Candice o tsošitše Carla e sa le mesong.</p> <p>‘Tla re ye phakeng! Ke nyaka go go ruta go tšhofa gore re tle re kgone go ya bohlagahlageng!’ gwa realo Candice.</p> <p>Candice o ile a namela paesekele ya gagwe. ‘Ntebelele. O tla tseba gore o dire eng,’ a botša ngwanabo.</p> <p>Candice o ile a tšhofa godimo le fase ga tsela mola Carla a mo lebeletše.</p> <p>‘Bjale o ka leka!’ a botša Carla.</p>	<p>Ke kamaka gore Candice o rata go fetša nako le ngwanabo, ka gore o nyaka go mo ruta go tšhofa gore ba kgone go ya bohlagahlageng mmogo.</p>

Sengwalwa	Go bala lekga la bobedi (Go nagana kudu)
<p>'Ke tšhogile kudu!' gwa realo Carla, 'ge nka wa mo?' a botšiša.</p>	
<p>Candice o be a nagana gore go tla ba bonolo go ruta Carla. O ile a nagana ka mokgwa wo a tlogo ruta ngwanabo go tšhofa. Ke moka a tlela ke kgopolo.</p> <p>'Etle, namela paesekele ya gago,' gwa realo Candice. Ke moka Candice a swarelela paesekele gore e se šikinyege. 'Bjale o ka itlwaetša go tšhofa,' a botša Carla.</p> <p>Carla a bea maoto a gagwe mo ditrapeng mola Candice a e swareletše ka maatla. O ile a tšhofa, a ba a tšhofa. Ka morago ga metsotso e se mekae, Candice o ile a nagana gore Carla o a kgona.</p> <p>'Bjale, leka o le tee!' Candice a laela Carla. O ile a tlogela paesekele.</p> <p>Carla o ile a bea maoto a gagwe mo ditrapeng eupša a kwa eke paesekele e a šikinyega. Ke moka a bea maoto a gagwe fase.</p> <p>'Ke tšhogile kudu go tšhofa ke nnoši! Ge nka wa mo?' gwa botšiša Carla.</p>	
<p>Candice o be a naganne gore go tla ba bonolo go ruta Carla. Bjale ka ge Carla a kgona go tšhofa, o ile a nagana mokga wa go mo ruta go lekanyetša mo paesekeleng. Ke moka a ba le kgopolo.</p> <p>'Etle, namela paesekele ya gago,' gwa realo Candice. Ke moka a swarelela paesekele ka morago. 'Bjale o ka itlwaetša go lekanyetša,' a botša Carla.</p> <p>Carla o ile a thoma go tšhofa ge Candice a kitima morago ga gagwe, a swareletše ka maatla. Ka morago ga metsotso e mmalwa, Candice o ile a nagana gore Carla o a kgona.</p> <p>'Bjale leka ka noši!' Candice a laela Carla. O ile a tlogela paesekele.</p> <p>Carla a kwa paesekele e šikinyega gomme a bea maoto a gagwe fase.</p> <p>'Ke tšhogile kudu go lekanyetša ka noši! Ge nka wa mo?' gwa botšiša Carla.</p>	<p>Ke kamaka gore Candice o nyaka go ba morutiši wo mobotse. Ga a fele maatla ge ngwanabo a tšhoga. O ba sa mo felele pelo gomme a nagana ka mekgwa e mengwe e meswa ya bokgoni go thuša ngwanabo gore a kgone go ithuta.</p>
<p>Candice o ile a lemoga gore go ka se be le bohlagahlaga bjo bogolo ba go tšhofa lehono.</p> <p>O ile a swarelela paesekele ka morago gape. 'Bjale, ke nagana gore o hloka go itlwaetša go tšhofa le go lekanyetša,' a botša Carla.</p>	<p>Ke kgona go kamaka gore Candice ga a felele ngwanabo pelo, ka gore o mo thuša letšatši ka moka le ge a be a nagana gore o tla kgona ka pela.</p>

Sengwalwa	Go bala lekga la bobedi (Go nagana kudu)
<p>Ba ile ba ya godimo le fase ga tsela diiri tše ntši – Carla a nametše paesekele mola Candice a kitima ka morago.</p>	
<p>Letšatši le ile la thoma go sobela. Candice o be a lapile ka morago ga go kitima letšatši ka moka. 'A re ye gae,' a realo.'</p>	
<p>'Ga tee fela,' gwa realo Carla.</p> <p>Candice a kitima morago ga gagwe, a swaretše ka maatla. Eupša ka morago ga metsotswana e mmalwa, Carla a goelesa, 'tlogela!'</p> <p>Candice o ile a tlogela gomme a bogela Carla a tšhofa fase ga tsela, a nnoši. Candice o ile a thoma go phaphatha matsogo a thakgetše go bona ngwanabo a tšhofa.</p>	<p>Mmallo! Ke kamaka gore Candice o swanetše go be a ikgantšha ge a bona Carla a tšhofa a nnoši. O phaphatha matsogo a thakgetše. O swanetše go ba a ikgantšha ka mošomo wa bona ka bobedi.</p>
<p>Lehono e bile letšatši la bohlagahaga e le ruri.</p>	<p>Go ruta motho o mongwe selo se seswa go ka fetoga bohlagahaga bjo bogolo!</p>

Dipotšišo tša go latela	Dikarabo tše kgonegago
Re ka kamaka bjang gore Candice o na le botho e bile o a hlokomela?	<ul style="list-style-type: none"> Ke ka lebaka la gore o itokišitše go ruta ngwanabo go tšhofa bjale ka mpho. Ke ka lebaka la gore o swareditše paesekele mola ngwanabo a tšhofa. Ke ka lebaka la gore o kittimile morago ga paesekele letšatši ka moka. Ke ka lebaka la gore ga se a felele ngwanabo pelo ge a tšhoga go tšhofa a nnoši. Ke ka lebaka la gore o be a thakgetše a phapahatha matsogo ge mafelelong Carla a kgona!
Naa Candice o ile a thuša bjang ngwanabo?	<ul style="list-style-type: none"> O swareditše paesekele ge ngwanabo a itlwaetša. O swareditše paesekele a kitima gore ngwanabo a itlwaetše go tšhofa le go lekanyetša ka nako e tee.
Dipotšišo tša ke ka lebaka la eng	Dikarabo tše kgonegago
Ke ka lebaka la eng Candice a ile a phaphatha a thakgala ge a bogela ngwanabo a tšhofa?	<ul style="list-style-type: none"> Ke ka lebaka la gore ngwanabo o be a tšhofa paesekele lekegtlo la mathomo. Ke ka lebaka la gore o be a ikgantšha ka ngwanabo. Ke ka lebaka la gore ngwanabo o šomile kudu letšatši ka moka. Ke ka lebaka la gore o šomile kudu letšatši ka moka go thuša ngwanabo. Ke ka lebaka la gore letšatši ka moka, ngwanabo o be tšhoga go tšhofa a nnoši eupša mafelelong o ile a leka. Ke ka lebaka la gore o lokile ebile o na le hlokomelo – o thaba ge ngwanabo a atlega ka sengwe se seswa.

Sehlopha Sa Go Bala Ka Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 4**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Labone** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Labone** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go diriwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Labohlano

Mešongwana ya Bomolomo

Metsotso e 15

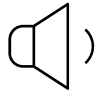
TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS.(Šupa, Dira, Hlalosa o bolele)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo phaphathing ya tlotlontšu ya tabakgolo.
  - bohlagahlaga
  - phegelela
  - šišinyega
  - tielela

Mantšu	Ditiro
Mmapulane waka	Laetša ka go bea matsogo kgareng
O swere ke tlala	Laetša ka go bea matsogo mo dimpeng
Ke tla botša koko kgabo a mo fepe	Laetša go ja ka matsogo
Mmapulane waka	Laetša ka go bea matsogo kgareng
O nale boroko	Laetša boroko ka go bea hlogo mo matsogong
Ke tla botša sesi Phuti a mo pepe	Bea matsogo mokokotlong go laetša go pepula.

POLEDIŠANO YA SENGWALWA SA GO BALA KA GO ABELANA

- 1 Ngwala freimi ya poledišano mo letlapeng:
Mo kanegelong...
Ke nagana gore Candice o...ka gobane...
Candice o re ruta ka tabakgolo 'Ba lelapa ba hlokomelana' ka gobane ...
- 2 Bala freimi ya poledišano le barutwana.
- 3 Bea barutwana ka **dihlophana**.
- 4 Botša barutwana gore o mongwe le o mongwe o swanetše go hwetša sebaka go araba potšišo e nngwe le e nngwe ya poledišano.
- 5 Tanya šedi ya barutwana.
- 6 Botšiša barutwana ba go fapana goba sehlopha se se itseng go abelana ka dikarabo tša bona.
- 7 Ge dikarabo di fošagetše, ba phošolle.
- 8 Leboga barutwana ka maitapišo a bona.

Temogo ya medumo le Ditumathlaka:

Metsotso e 15

Go hwetša mantšu

Ngwala tafolana ye mo letlapeng e be le medumo yeo o ithutileng yona nako ya go feta mmogo le yeo e rutilwego ka Labobedi le ka Laboraro. E tswaka le tše dingwe tša dihlogo.

tw	my	e
b	a	g
r	m	l
o	t	š

TŠHUPETŠO

- 1 Gopotša barutwana ka medumo ya beke: /tw/ and /my/
- 2 Sekaseka medumo kamoka le ditswakanywa mo letlapeng.
- 3 Efa barutwana metsotso e 3 go dira mafoko go bopa mantšu ka medumo le ditswakanywa tša ka godimo ka moo ba ka kgonago ka gona.
- 4 Bontšha barutwana go bopa mantšu ka medumo ye e nepišitšwego, bjalo ka: /r/-/e/-/tw/-/a/ = **retwa**
- 5 Gopotša barutwana ba ka bopa lentšu ba šomiša medumo e fe kapa efe – ga go hlokogale gore ba šomiše /tw / **goba** /my/
- 6 Bontšha barutwana gore lentšu le lengwe le bopiwa bjang, bjalo ka: /t/-/a/-/b/-/a/ = **taba**

BARUTWANA BA A DIRA

- 1 Botša barutwana go bula dipuku tša bona tša go ngwala gomme ba ngwale sehlogo: **tw, my**
- 2 Laela barutwana gore ba thomiše go ngwala.
- 3 Efa barutwana metsotso e 3 go hwetša le go bopa mantšu a mantši go ya ka mo ba kgonago ka gona.
- 4 Dumelela barutwana go phošolla mošomo wa bona. Bontšha barutwana gore ba bope bjang mantšu (le a mangwe): **betwa, gatwa, retwa, matwetwe, myemyela, myemyelo, myemyetše, taba, gola, lešoba, tšale**

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

_____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Morago ga go bala

MAANO A TEKATLHALOGANYO: AKARETŠA / GO KAMAKA

TEKATLHALOGANYO YEO E NGWADILWEGO

- 1 Pele thuto e thoma, ngwala dihlogo tše di latelago, dipotšišo le ka tsela yeo mafoko a thomago ka gona mo letlapeng.
- 2 Bala dipotšišo mmogo le barutwana, o di hlalose ge go hlokagala.
- 3 Botša barutwana go sokologa ba bolele go ahlaahla dipotšišo le wa mphato.
- 4 Ke moka, barutwana ba swanetse go bula dipuku tša bona, ba ngwale letšatšikgwedi, sehlogo, le dikarabo tša dipotšišo.
- 5 Ge go šetše metsotso e mehlano gore thuto e fele, dira dikarabo le barutwana, gomme o ba dumelele gore ba swaye mošomo wa bona.

BOHLAGAHLAGA BJO BOGOLO BA CANDICE LE CARLA

- 1 Naa Candice o rutile Carla bjang go tšhofa paesekele?
Candice o rutile Carla ka go...
- 2 Naa re ka kamaka bjang gore Candice o rata kgaetšedi ya gagwe?
Re ka kamaka se ka gobane...
- 3 Ke ka lebaka la eng Candice a tšere sephetho sa go ruta Carla go tšhofa paesekele?
Candice o tšere sephetho go ruta Carla go tšhofa paesekele ka gobane...

BOHLAGAHLAGA BJO BOGOLO BA CANDICE LE CARLA – DIKARABO

- 1 Naa Candice o rutile Carla bjang go tšhofa paesekele?
Candiceo rutile Carla ka go swareletša paesekela ge a dutše a tšhofa / a kitima ka morago ga paesekele gomme a e swareleditše.
- 2 Naa re ka kamaka bjang gore Candice o rata kgaetšedi ya gagwe?
Re ka kamaka se ka gobane Candice ga a fele pelo gomme o thuša kgaetšedi ya gagwe letšatši kamoka.
- 3 Ke ka lebaka la eng Candice a tšere sephetho sa go ruta Carla gore paesekele e tšhofiwa bjang?
Candice o tšere sephetho sa go ruta Carla go tšhofa paesekele ka gobane o nyaka gore ba ye bohlagahlaga mmogo.

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 4**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Labohlano** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira **phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala**.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Labohlano** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

BEKE 4

Tshekatsheko ya polelo ya mafelelo a beke

Metsotso e 15

- 1 Tanya šedi ya barutwana mo legogong mafelelong a letšatši.
- 2 Dira sebaka sa ditshekatsheko tša polelo beke le beke. Ke kgetho ya gago go hlakanya ditshekatsheko tša go ithuta tša Sepedi le tša Sekgowa.
- 3 Gopola go fa barutwana sebaka sa go 'Sokologa le go bolela' ba ahlaahle dikarabo tša bona le wa mphato. Ke moka, kgetha barutwana ba mmalwa go abelana ka dikarabo tša bona le phaphoši ka bophara.
- 4 Šomiša dipotšišo tše di latelago tša hlohleletšo go hlahla karolwana ya polelo ya poledišano ya gago:
  - a Naa ke efe Tabakgolo ya polelo ya rena ya beke?
  - b Ke kanegelo efe yeo le e badilego mmogo?
  - c Ke mantsu afe a maswa o a ratilego bekeng ye?
  - d Ke eng se o ithutilego sona bekeng ye?
  - e Naa re ngwadile ka eng bekeng ye?
  - f Naa go ngwala go kaonafetše bjang bekeng ye?
  - g Naa go bala go kaonafetše bjang bekeng ye?
  - h Ke eng seo o ikgantšhago ka sona bekeng ye?
- 5 La mafelelo, botša barutwana go nagana ka dilo tše pedi tše ba tlogo go botša ba malapa a bona ka seo ba ithutilego ka sona le ka tsela yeo ba kaonafetšego ka gona bekeng ye mabapi le mošomo wa bona.

Ela hloko: Tshepidišo ya go lebelela morago le go itekola ke karolwana e bohlokwa kudu ya go ithuta. O kgopelwa gore o seke wa tshediša mošongwana wo wa beke mahlo le ga tee.

Mphato 3

KOTARA 2

Beke

5

TABAKGOLO:

Go tlhoriša

Go Lokiša Phaphoši

- 1 Ge beke e thoma, kgonthišiša gore phaphoši ya gago e a bogega ebile e hlwekile.
- 2 Bea PHAPHATI YA GO BONTŠHA ya gago nakong, ka go tloša dilo tše o sa hlwela o di šomiša, gomme o di boloke gabotse.
- 3 Ge o fetša, beakanya mantšu a papetlakgadima le tababakgolo ya tšhupetšo tše o di nyakago.
- 4 Hwetša le go beakanya dilo tša tabakgolo ya lebota le tafola yeo e ka bago le maatlakgogedi mo barutwaneng, mohlala: diphoustara tša go ba kgahlanong le tlhorišano, dithušathuto ka seo bana ba ka se dirago ge e le gore ba a tlhorišwa.
- 5 Dira dinyakišišo mo marangrang a theknolotši (inthanete) go itokišetša tabakgolo. Mohlala: Dilo tše ditlwaegilego tše bana ba tlhorišwago ka ba ka la tšona, le gore re ka šoma bjang go thibela le go ba kgahlanong le tlhorišo ka diphaphošing.
- 6 Kgonthišiša gore dipuku tša barutwana tša go ngwala le dipukutšhomo tša DBE di swailwe, gomme di bolokilwe gabotse mo di dulago gona.
- 7 Kgonthišiša gore dipuku tše dikgolo, tša go bala le tša bokgobapuku ka moka di ka lenaneo.
- 8 Beakanya leswa dihlopha tša gago tša go bala ka go hlhlwa ge e le gore go a hlokega.
- 9 Beakanya mešongwana ya kelo ya semmušo le kelo yeo e sego ya semmušo tša beke.

Mešongwana ye e Okeditšwego

Mešongwana ye e ka šomišwa bjalo ka mošomo wa go ikemela wa barutwana ba go fetša mošomo wa bona ka pela GOBA ge o le gare o dira kelo mo barutwaneng.

Mošongwana wa 1: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 44, A re baleng

Mošongwana wa 2: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 45 & 46, A re ngwaleng

Mošongwana wa 3: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 48, A re baleng

Mošongwana wa 4: Thala seswantšho sa selo se tee seo o ka se dirago ge o bona motho o mongwe a kaelwa le go tlhoriswa.

Mošupologo

Mešongwana ya Bomolomo

Metsotso e 15

HLAGIŠA TABAKGOLO: GO FIHLELLA TSEBO YEO BA NAGO LE YONA.

- 1 Bontšha barutwana seswantšho sa Zodwa a amogela leleme ka gare ga puku e kgolo ya dikanegelo: **Sekolo sa Jojo se seswa**
- 2 Botša barutwana gore re thoma tabakgolo, e bitšwa: Tlhoriso
- 3 Thala sediko le leina la **tabakgolo** mo magareng ga letlapa.
- 4 Botšiša barutwana: *Ke eng seo le se tsebago ka tabakgolo ye?*
- 5 Ngwala dikakanyo tša barutwana go dikologa mmaphahlogo. Hlopha dikakanyo tša go swana felo go tee.
- 6 Ge barutwana ba palelwa go fetola, botšiša dipotšišo tše di latelago tša hlohloletšo:
  - a Naa batlhorishi ba dira eng?
  - b Naa ke dilo dife tseo batho ba tlhorišetšwago tsona?
  - c Naa ke eng seo o swanetšego go se dira ge e le gore o a tseba gore gona le motho yo a tlhorišwago?

TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS.(Šupa, Dira, Hlalosa o bolele)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo phaphathing ya tlotlontšu ya tabakgolo.
  - swabile
  - bobola
  - babogedi

Mantšu	Ditiro
Ga ke nyaka go tlhakišwa le go kwešwa bohloko.	<i>Laetša go kwa bohloko ka go bea matsogo kgareng.</i>
Ge motho a ntlakiša, ke botša motho yo mogolo goba morutiši.	<i>Dira taetšo ka matsogo</i>
Ge motho a ntšeela dilo tšaka, ke botša motho yo mogolo goba morutiši.	<i>Laetša go tšeelwa ka matsogo</i>
Ga ke nyaka go tlhakišwa le go kwešwa bohloko!	<i>Laetša go se nyaka ka monwana</i>

Mongwalo

Metsotso e 15

- 1 Botša barutwana go bula dipuku tša bona gomme ba ngwale letšatšikgwedi le sehlogo **Botee go ya Bontšhing bja Mantšu.**

- 2 Sa go latela botša barutwana go ngwala dinomoro tse 1–5 kgauswi le mothladi o mo khwibidu, ba tshela methaladi mo gare ga dinomoro.
- 3 Bitša mantšu a botee ka tsela ye e latelago. Barutwana ba swanetše go ngwala mantšu a kgauswi le nomoro ye e nepagetšego.

Botee go ya Bontšhing bja Mantšu

- 1 monna
  - 2 ngwana
  - 3 lepidibidi
  - 4 motho
  - 5 legotlo
- 4 Sa go latela, laela barutwana go ngwalolla mantšu ka bontšhi mo mothlading wa go latela.
  - 5 Ge go šetše metsotso e mehlano gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, o bitša medumo ebile o hlalosa ka tshepetšo ya go ngwala ya mothikitho ge o le gare o dira seo.
  - 6 Ke moka, kgopela barutwana go go šupetša paterone yeo ba e bonago, bjalo ka: mo mantšu a fetogago.
  - 7 Thalela dipaterone, bjalo ka:

Botee go ya Bontšhing bja Mantšu

- 1 monna
banna
  - 2 ngwana
bana
  - 3 lepidibidi
mapdibidi
  - 4 motho
batho
  - 5 legotlo
magotlo
- 8 Botša barutwana go nagana ka dipaterone tše ge ba bala gare ba bala goba ba ngwala.
  - 9 Laela barutwana go ntšha dikryone ba swaye mošomo wa bona.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Pele re bala

MAANO A TEKATLHALOGANYO: GO PHOPHOLETŠA

- 1 Dudiša barutwana mo legogong gore ba kgone go bona puku e kgolo.
- 2 Bula puku e kgolo mo kanegelong: **Sekolo sa Jojo se seswa**
- 3 Phetla puku o ba laetša diswantšho tša letlakala le lengwe le le lengwe, o ba botšiša gore ba nagana gore go direga eng.
- 4 Thuša barutwana go kopanya diswantšho, gore ba kgone go hwetša todi ya gore kanegelo e bolela ka eng.
- 5 Hlagiša tlotlontšu e ntšhwa mo dikarolwaneng tša maleba mo kanegelong.
- 6 Bala kanegelo ka moka ga yona gatee, o sa eme.

Go ngwala:

Metsotso e 30

Go beakanya le Kakanywa

SEHLOGO: Nagwala kanegelo ka motho o mongwe yo a tlhoriswago. Se e ka ba kanegelo ya nnete goba nonwane.

MOŠOMO: Ngwala kanegelo ya mafoko a 10.

MAANO A GO BEAKANYA: Dira mmapa-hlogo

HLAGIŠA SEHLOGO SA GO NGWALA

- 1 Bontšha barutwana gore o nagana pele o ngwala.
- 2 Ka go bolela, hlalosa dikakanyo tša teamana ya gago., bjalo ka:
Ke tla ngwala ka mošimanyana leina la gagwe ke Thina. O a tlhoriswa ka lebaka la gore o nonne. Mosetsana ka phaphošing e tee le yena o a mo kaela ka sebopego sa mmele wa gagwe.

GO DIRA TŠHUPETŠO YA MAANO A GO BEAKANYA (KE A DIRA)

- 1 Thale freimi ya mmapa-hlogo ka lehlakoreng le lengwe la letlapa.
- 2 Bontšha barutwana gore dira bjang mmapahlogo ka go araba dipotšišo.
- 3 Feleletša mmapa-hlogo ka thoko enngwe ya letlapa.

Peakanyo ya Mmapa-hlogo			Mmapa-hlogo		
Ke bo mang baanegwa mo kanegelong?		Ke ka lebaka la eng motho yo a be a tlhorišwa?	Thembi leMaya		Thina o a tlhorišwa ka gobane a na nonne
	Kanegelo ya ka	Naa ke eng bothata ke bofe mo kanegelong?		Kanegelo ya ka	Go tlhoriša ke bothata
Naa lefelo leo kanegelo e diragalago mo go lona?	Naa go na le dintlha tše dingwe tsa bohlokwa?	Naa bothata ba mo kanegelong bo a rarollwa?	Sekolo-sekolo sa motheo mo Afrika Borwa	Maya o re o kgopela tshwarelo	Murutisi o dudiša Maya fase gomme a o mmošša gore go bohlokwa kudu go loka

BARUTWANA BA ŠOMIŠA MAANO A PEAKANYO (O A DIRA)

- 1 Botša barutwana gore ba tswalele mahlo ba nagane of the characters in their story, and someone was being bullied.
- 2 Sa go latela, botša barutwana go **sokologa gomme ba bolele** le wa mphato, go abelana dikanegelo tsa bona.
- 3 Bontšha barutwana freimi ya peakanyo mo letlepeng, ba botse gore ba išomiše go beakanya sengwalwa sa bona go swana le ka tsela yeo o dirilego ka gona.
- 4 Efa barutwana dipuku tsa go ngwala.
- 5 Botša barutwana gore ba swanetše go ngwala dikakanyo tša bona– ga ba swanela **go kopisa** seo se ngwadilego ke morutiši.
- 6 Ge barutwana ba le gare ba ngwala, sepela ka phaphošing gomme o sware dikhonferense tše dinnyane.

peakanyo ya Mmapahlogo

Sehlopha Sa Go Bala Ka Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 5**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1** wa **Mošupologo** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2** wa **Mošupologo** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Labobedi

Temogo ya medumo le ditamatlhaka:

Metsotso e 15

Boeletša medumo, go kopanya le go aroganya

KE A DIRA...

- 1 **Bitša modumo: ua**
- 2 Bitša lentšu: **rua**
- 3 Arogantšha lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /r/-/ua/
- 4 Bitša modumo wa mathomo o tee wa lentšu: /r/
- 5 Bitša modumo wa bobedi o tee wa lentšu: /ua/
- 6 Ngwala lentšu mo letlapeng: **rua**
- 7 Laetša ka go šupetša le go kopanya medumo go bopa lentšu: /r/-/ua/= **rua**
- 8 Sa go latela, bitša senoko sa pele sa lentšu: /**rua**/
- 9 Dira tšhupetšo o šupa le go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /**rua**/ = **rua**

RE A DIRA...

- 1 **Bitša modumo: ua**
- 2 Bitša lentšu: **bua**
- 3 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mathomo o tee mo lentšung le?/**b**/
- 4 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bobedi o tee mo lentšung le?/**ua**/
- 5 Kgopela barutwana go aroganya lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /**b**-/ua/
- 6 Ngwala lentšu mo letlapeng: **bua**
- 7 Laela barutwana go kopantšha medumo ya lentšu mmogo le wena: /**b**-/ua/= **bua**
- 8 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa mathomo sa lentšu?: /**bua**/
- 9 Botša barutwana go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /**bua**/ = **bua**

O A DIRA...

- 1 Botša barutwana gore ba ntšhe dipuku tša bona tša go ngwala gomme ba ngwale letšatšikgwedi le sehlogo: **mantšu a ua**
- 2 Sa go latela, botša barutwana go ngwala dinomoro 1–4 ka thoko ga mothaladi o mo khwibidu.
- 3 Bitša mantšu a a latelago:
  - 1 **rua**
  - 2 **bua**
  - 3 **kua**
  - 4 **kuane**
- 4 Barutwana ba swanetše go ngwala mantšu kgauswi ga nomoro ye e nepagetšego, gomme ba thalelele modumo o nepišitšwego mo lentšung le lengwe le le lengwe.

- 5 Ge go šetše metsotso e mebedi gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, gomme o thalele modumo o nepišitšwego.
- 6 Botša barutwana go swaya mošomo wa bona ka dikryone.
- 7 Botša barutwana gore tla ithuta gore modumo o, o ngwadiwa bjang ka MOTHIKITO mo thutong ye e latelago.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

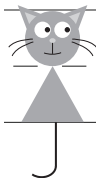

Mongwalo:

Metsotso e 15

Ngwala leleterere goba maleterere/mantšu/mafoko ka mothikitho

- 1 Ruta barutwana go ngwala ditlhaka tše dikgolo le ditlhaka tše dinnyane ka mothikitho: **ua**
- 2 Laetša go ngwala ditlhaka go barutwana bao ba ngwalago ka letsogo la go ja, ke moka o laetše ba go ngwala ka letsogo la nngele.
- 3 Ge o fetša botša barutwana go šoma le wa mphato go ngwala leleterere goba maleterere mo mekokotlong ka menwana ya bona.
- 4 Ka morago ga fao botša barutwana go ngwala leleterere goba maleterere mo godimo ga ditafola ka menwana ya bona.
- 5 La mafelelo, bontšha barutwana gape gore ba bopa bjang leleterere/maleterere le mafoko mo letlapeng.
- 6 Barutwana ba swanetše go kopolla modumo/mantšu/mafoko ka gare ga dipuku tša bona.
- 7 Barutwana ba swanetše go thalela modumo o nepišitšwego mo mantšung/mafokong ao a ngwadilwego.

ua ua

ua

 bua

 kua

 kuane

 Kuane e wele a

 bua nku.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Go bala lekga la pele

MAANO A TEKATLHALOGANYO: KE A AKANYA / FETLEKA SENGWALWA

Sengwalwa	Go bala lekga la pele (Go nagana kudu)
<p>Sekolo sa Jojo se seswa</p> <p>Jojo o be a swere bothata sekolong sa gagwe se seswa. 'Ke ka lebaka la eng ke be ke swanetše go tla sekolong se? a bobola a dutše sefahlego sa gagwe se tsene ka matsogong. 'Bana sekolong sa ka sa pele be ba se šoro bjale!'</p>	<p>Ke ithuta mo gore Jojo o sekolong se seswa. Ke ithuta mo gore o nyamile ka gore bana ba bangwe ba šoro go yena.</p>

Sengwalwa	Go bala lekga la pele (Go nagana kudu)
<p>Batswadi ba Jojo ba be ba tšere sephetho sa gore o be a ka hwetša thuto e kaone ge a dula le tatagwe kua Johannesburg. Jojo o be a thakgaletše go thoma Mphato 3 sekolong se seswa. Eupša o be a nyamiša ke go tlogela mmagwe le kgaetšediagwe morago. O be a nyamišwa ke go tlogela sekolo sa gagwe se sennyane le bagwera morago. Bjale ge a le mo Johannesburg, o duma eke a ka be a se a tsamaye.</p>	<p>Ke ithuta mo gore Jojo o dula le tatagwe kua Johannesburg bjale. Ke ithuta gore batswadi ba Jojo ba dula mafelong a go fapana – ga ba dule mmogo.</p>
<p>Jojo o be a tlhorišwa ke sehlopa sa bašemane ba bagolo sekolong se seswa. Mathapama a mangwe le a mangwe, ba be ba mo tshwenya ge a boela gae. Ba be ba mo fa maina e bile ba lahla dilo tša gagwe. Lehono Bruce, o mongwe wa bašemane ba bagologolo sekolong, o ile a bethela digalase tša Jojo mabung. O ile a di topa gomme a di lahlela mmileng. Ke moka, ba tšhaba ba le gare ba sega.</p>	<p>Ke mang a lego šoro go Jojo? Ke ithuta mo gore bašemane ba bagolo ba kgoela Jojo. Ke ithuta gore ba a mo tlhorisa!</p> <p>Ke akanya gore ke ka lebaka la eng ba le šoro go Jojo?</p>
<p>Jojo o ile a inama go topa digalase tša gagwe. Ge a emiša mahlo, a bona ralebenkele la dipapadi a kitimela go yena. Jojo o be a na le megokgo ka mahlong. O be a sa nyake ralebenkele a e bona. Jojo o ile a retologa a leba gae.</p> <p>'Ke bone bašemane bale ba go tshwenya!' ralenkele a bitša.</p> <p>'Ke maswabi – ba šoro kudu! Go lokile go kwa bohloko,' a realo ka botho.</p> <p>'Ke go swaretše kgopolo! Mogongwe o ka bapala papadi ka morago ga sekolo. Ka fao, go tla ba boima gore bašemane ba go tlhorisa bo go kgoele.'</p> <p>Jojo o ile a nagana ka seo. 'Go lokile, papadi e ke e ratago ke kgwele ya maoto.' A realo. 'Eupša ga ke na diputsu tša go raga,' Jojo a realo a nyamile.</p> <p>'Ke letšatši la gago la mahlatse,' gwa realo ralebenkele, a mo šupetša ka gare ga lebenkele. 'Ke rekiša dilo gore di fele. Ke na le dieta tše ntši tša kgale le diputsu tše ke nyakago go di tloša.</p>	<p>Ke ka lebaka la eng ralebenkele a nagana gore Jojo o swanetše go bapala papadi? Mmalo! Ke ithuta gore o nagana gore se se tla dira gore go be boima gore bašemane ba bagolo ba tlhoriše Jojo.</p>
<p>Jojo o ile a bofa marala a diputsu tše botse tša bontsho le bokhubedu.</p> <p>'Di ntekana gabotse!' gwa realo Jojo.</p> <p>'Gona ke tša gago!' gwa realo ralebenkele, 'ge o tshepiša gore o tla bapala sehlopeng sa kgwele ya maoto sa sekolo!'</p>	<p>Ke ithuta gore ralebenkele o fa Jojo diputsu gore a kgone go tsena sehlopeng sa kgwele ya maoto.</p>

Sengwalwa	Go bala lekga la pele (Go nagana kudu)
<p>Jojo o bile le mahlatse ka gore letšatši le latelago go be go na le tšhidillo ya kgwele ya maoto sekolong. Ka morago ga sekolo, Jojo o ile a apara diputsu tša gagwe tše mpsha gomme a ya lepatlelong la kgwele ya maoto. O kwele a tšhoga ge a tsena lepatlelong. O ile a lebelela babogedi mathokong ohle. Bomphenyasilo ba be di dutše mafelelong a lepatlelo, ba sega di mo šupašupa.</p> <p>Ka nako yeo, kgwele ya tla e lebile Jojo. O ile a thala a lebile dinong. Ke moka a raga kgwele ka maatla. Jojo a nweša! Babogedi ka moka ba thakgala – ka moka ntle le bomphenyašilo.</p> <p>Jojo a bapala papadi e botse kudu – a nweša a satšo nweša. Mafelelong a papadi, babogedi ba ile ba thakagala ba opela leina la gagwe 'Jojo! Jojo!'</p>	<p>Ke ithuta mo gore Jojo ke sekgwari kgweleng ya maoto. O kgona gothala ka kgwele e bile o nweša dino tše ntši.</p>
<p>'O mo sehlopeng sa A!' mohlhali a botša Jojo mafelelong a papadi. 'Barutwana ba Mphato 3 ga ke ba fihlelela go ba sehlopeng sa A! O na le bokgwari bjo bogolo! A realo. Bagwera ba Jojo ba baswa ba ile ba kgobokana ba thakgetše.</p> <p>Jojo o ile a lebelela bomphenyašilo bale. Bjale ba be ba se sa sega ba šupašupa. 'Ke nagana gore dilo ka moka di tlo loka,' Jojo a inaganela.</p>	<p>Ke ithuta mo gore Jojo o fihlelela sehlopa sa A! O sehlopeng sa babapadi ba bakaonekaone ka gore o tloga a kgona go bapala kgwele ya maoto.</p>
Dipotšišo tša go latela	Dikarabo tše kgonegago
<p>Naa Jojo o hudugetše kae?</p>	<p>O hudugetše Johannesburg go dula le tatagwe.</p>
<p>Naa Jojo o kgoela ke mang?</p>	<p>Sehlopa sa bašemane ba bagolo sekolong se seswa.</p>
Dipotšišo tša ke ka lebaka la eng	Dikarabo tše kgonegago
<p>Ke ka lebaka la eng Jojo a tsena sehlopeng sa kgwele ya maoto?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ke ka lebaka la gore relebenkele o rile go tla a boima gore bašemane ba bagolo ba mo tlhoriše. • Ke ka lebaka la gore ralebenkele o mo file diputsu. • Ke ka lebaka la gore o tshepišitše ralebenkele gore o tla tsena sehlopeng ge a ka mo fa diputsu. • Ke ka lebaka la gore o rata kgwele ya maoto. • Ke ka lebaka la gore o kgona kgwele ya maoto. • Ke ka lebaka la gore o nweša dino tše ntši e bile o fihlele sehlopa A. • Ke ka lebaka la gore o be a nyaka bašemane ba bagolo ba tlogela go mo kgoela.

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 5**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Labobedi** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Labobedi** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Laboraro

Mešongwana ya Bomolomo

Metsotso e 15

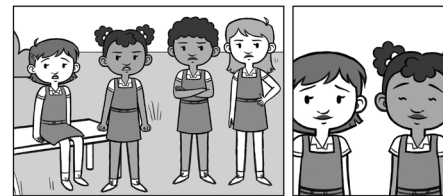
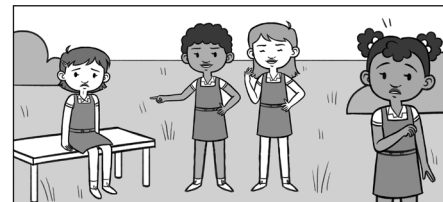
TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS.(Šupa, Dira, Hlalosa o bolele)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo Phaphathing ya tlotlontšu ya tabakgolo.
  - go se loke
  - lemile
  - imologile

Mantšu	Ditiro
Ga ke nyaka go tlhakišwa le go kwešwa bohloko.	<i>Laetša go kwa bohloko ka go bea matsogo kgareng.</i>
Ge motho a ntlakiša, ke botša motho yo mogolo goba morutiši.	<i>Dira taetšo ka matsogo</i>
Ge motho a ntšeela dilo tšaka, ke botša motho yo mogolo goba morutiši.	<i>Laetša go tšeelwa ka matsogo</i>
Ga ke nyaka go tlhakišwa le go kwešwa bohloko!	<i>Laetša go se nyaka ka monwana</i>

BOKGONI BA GO ANEGA

- 1 Arola barutwana ka dihlophana.
- 2 Efa sehlopha se sengwe le se sengwe letlakala la diswantšho tša bokgoni ba go anega.
- 3 Botša barutwana go nagana ka kanegelo ya go tšamaišana le diswantšho.
- 4 Efa barutwana motsotso goba e mebedi go nagana ka dikakanyo tša bona.
- 5 Sa go latela, morutwana o mongwe le o mongwe mo sehlopheng o swanetše go hwetša sebaka go abelana ka tsela yeo a bonago kanegelo ka gona.
- 6 Gopotša barutwana gore kanegelo tša bona e swanetše go ba tšeo ba ihlametšego tšona, eupša gape di swanetše go sepelelana le diswantšho!
- 7 Gopotša barutwana go theeletšana gabotse ge ba laodišetšana dikanegelo.
- 8 Leboga barutwana go abelana ka dikanegelo tša bona.

Temogo ya medumo le ditumatlhaka:

Metsotso e 15

Boeletša medumo, go kopanya le go aroganya

KE A DIRA...

- 1 **Bitša modumo: ao**
- 2 Bitša lentšu: **maoto**
- 3 Arogantšha lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /**m**/-/**ao**/-/**t**/-/**o**/
- 4 Bitša modumo wa mathomo wa lentšu: /**m**/
- 5 Bitša modumo wa bobedi wa lentšu: /**ao**/
- 6 Bitša modumo wa boraro wa lentšu: /**t** /
- 7 Bitša modumo wa mafelelo wa lentšu: /**o** /
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **maoto**
- 9 Laetša ka go šupetsa le go kopanya medumo go bopa lentšu: /**m**/-/**ao**/-/**t** /-/**o**/ = **maoto**
- 10 Sa go latela, bitša senoko sa pele sa lentšu: /**mao**/
- 11 Bitša senoko sa bobedi sa lentšu: /**to**/
- 12 Dira tšhupetšo o šupa le go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /**mao**/-/**ta**/ = **maoto**

RE A DIRA...

- 1 **Bitša modumo: ao**
- 2 Bitša lentšu: **laola**
- 3 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mathomo o tee mo lentšung le? /**l**/
- 4 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mafelelo o tee mo lentšung le? /**ao**/
- 5 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa boraro o tee mo lentšung le? /**l**/
- 6 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mafelelo o tee mo lentšung le? /**a**/
- 7 Kgopela barutwana go aroganya go ba o ikemetšego o nnoši: /**l**/-/**ao**/-/**l**/-/**a**/
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **laola**
- 9 Laela barutwana go kopanya medumo mo lentšung mmogo le wena: /**l**/-/**ao**/-/**l**/-/**a**/ = **laola**
- 10 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa mathomo sa lentšu?: /**lao**/
- 11 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa bobedi sa lentšu?: /**la**/
- 12 Botša barutwana go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /**lao**/-/**la**/ = **laola**

O A DIRA...

- 1 Botša barutwana gore ba ntšhe dipuku tša bona tša go ngwala gomme ba ngwale letšatšikgwedi le sehlogo: **mantšu a ao**.
- 2 Sa go latela, botša barutwana go ngwala dinomoro 1–4 ka thoko ga mothaldi o mo khwibidu.
- 3 Bitša mantšu a a latelago:
  - 1 **maoto**

- 2 **kgaoga**
- 3 **laola**
- 4 **paologa**
- 4 Barutwana ba swanetše go ngwala mantšu kgauswi ga nomoro ye e nepagetšego, gomme ba thalelele modumo o nepišitšwego mo lentsung le lengwe le le lengwe.
- 5 Ge go šetše metsotso e mebedi gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, gomme o thalele modumo o nepišitšwego.
- 6 Botša barutwana go swaya mošomo wa bona ka dikryone.
- 7 Botša barutwana gore tla ithuta gore modumo o, o ngwadiwa bjang ka MOTHIKITO mo thutong ye e latelago.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

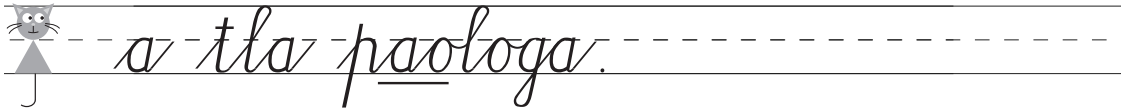
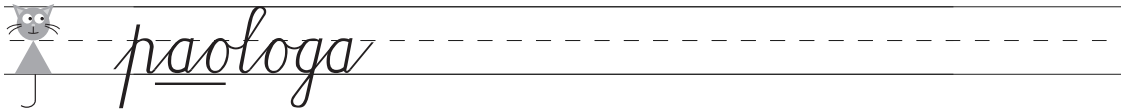
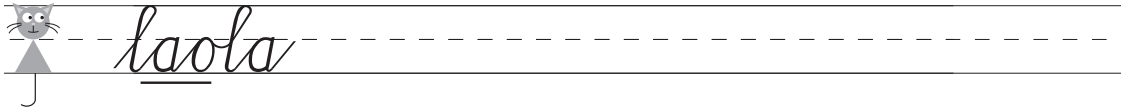
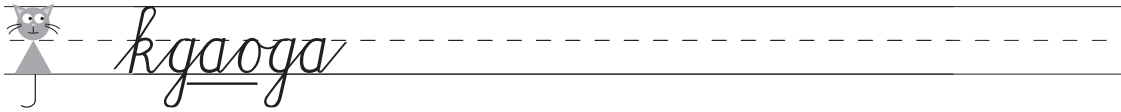
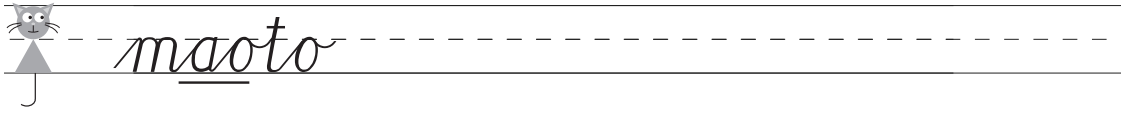
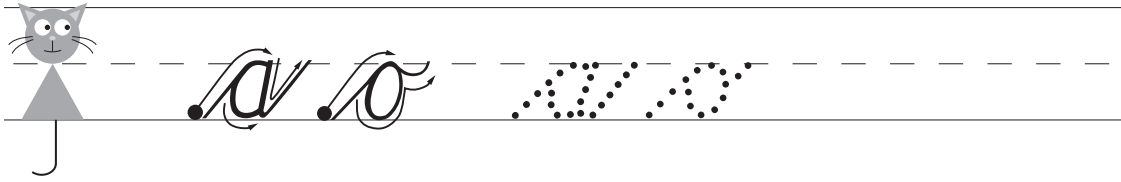

Mongwalo:

Metsotso e 15

Ngwala leleterere goba maletere/mantšu/mafoko ka mothikitho

- 1 Ruta barutwana go ngwala ditlhaka tše dikgolo le ditlhaka tše dinnyane ka mothikitho: **ao**
- 2 Laetša go ngwala ditlhaka go barutwana bao ba ngwalago ka letsogo la go ja, ke moka o laetše ba go ngwala ka letsogo la ngele.
- 3 Ge o fetša botša barutwana go šoma le wa mphato go ngwala leleterere goba maletere mo mekokotlong ka menwana ya bona.
- 4 Ka morago ga fao botša barutwana go ngwala leleterere goba maletere mo godimo ga ditafola ka menwana ya bona.
- 5 La mafelelo, bontšha barutwana gape gore ba bopa bjang leleterere/maletere le mafoko mo letlapeng.
- 6 Barutwana ba swanetše go kopolla modumo/mantšu/mafoko ka gare ga dipuku tša bona.
- 7 Barutwana ba swanetše go thalela modumo o nepišitšwego mo mantšung/mafokong ao a ngwadilwego.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go ngwala:

Metsotso e 30

Kakanywa

SEHLOGO: Ngwala kanegelo ka motho o mongwe yo a tlhorišwago. Kanegelo ye e kaba nonwane goba e kaba kanegelo ya nnete.

MOŠOMO: Ngwala kanegelo ya mafoko a 10.

FREIMI YA GO NGWALA:

Kgale kgale go be go na le... *(re botse ka lefelo le baanegwa)*

O be a... *(hlalosa bothata)*

Efela ka letšatši le lengwe... *(hlalosa gore bothata go rarollwa bjang)*

Mafelelong... *(naa ke eng maoletsa wa kanegelo?)*

GO ITOKIŠETŠA: Pele thuto e thoma, ngwala peakanyo o idirilego ka Mošupologo mo letlapeng.

GO DIRA TŠHUPETŠO YA TSHEPETŠO YA KAKANYWA (KE A DIRA)

- 1 Gopotša barutwana ka peakanyo yeo o idirilego ka Mošupologo.
- 2 Bala peakanyo ya gago yeo e ngwadilwego mo letlapeng.
- 3 Sa go latela, bala freimi ya go ngwala le barutwana.
- 4 Bontsha barutwana gore o ngwala bjang mafoko o šomiša **ditsebjana** ge o dutše o ba laetša.
- 5 Laetša gore o tla feleletša bjang freimi ya go ngwala o šomiša peakanyo ya gago, bjalo ka: **Kgale kgale go be go na le** mošimane o mongwe leina la gagwe e be e le Thina. O be a na le Bagwera ba bantši. Efela **o be a** e le o mogoloane go feta bana ba bangwe ka mo phaphošing ya gagwe. Se enkabe e se bothata ka ntle ga gore mosetsana o mongwe wa Mphato wa 4 o be a rata go mo kwera Thina tšatši le lengwe le le lengwe. O be a re nonne gomme ge a gahlana le yena o be a dira medumo yeo o ka rego ke kolobe. **Efela tšatši le lengwe**, morutiši wa Thina o ile a mmiletša ka phaphošing ka nako ya goja. 'Ke bone gore Maya o dula a go kaela – Ke tla bolela le yena.'
Letšatši lona leo, Mrs Moeng a bolela le Maya. O boditse Maya gore ga gobotse go kaela motho o mongwe ka mmele wa gagwe. Ka morago ga sebaka tsatsi leo ka meriti, Maya a kgopela tshwarelo go Thina. Go tloga lona tšatši leo, Maya a emiša go kaela Thina.

BARUTWANA BA FELELETŠA TSHEPETŠO YA KAKANYWA (O A DIRA)

- 1 Efa barutwana dipuku tša go ngwala.
- 2 Laela barutwana go ngwala letšatšikgwedi le sehlogo: **Bullying: Kakanywa**
- 3 Botša barutwana go hwetša pekanyo tša bona go tšwa thutong ya Mošupologo gomme ba nagane ka dikakanyo tša bona.
- 4 Botša barutwana go feleletša freimi ya go ngwala ba šomiša dipeakanyo tša bona.

- 5 Botša barutwana gore ba ka tlaleletša mafoko goba dintlha ge e le gore nako e sa le gona.
- 6 Gopotša barutwana ka maano ao ba ka a šomišago go ba thuša.
- 7 Ge barutwana ba le gare ba ngwala, sepela ka phaphošing gomme o thuše barutwana bao ba šitwago.

Go be go nale mosetsana yo a bitšwago
thembi. O be a lokile ebile a le bonolo.

O be a etla sekolong a apere ka bokgwari
eupša diaparo tša gagwe e be ele tša kgale
ebile e le tše nyane. Lungisa o be a mo
kaela ka mehla a mmitša mosetsana wa
matlakaleng.

Ka letšatši le lengwe ge ba le tseleng ya go
ya gae, Lungisa o ile a lemoga gore mmagwe
thembi ga a šome ebile ba diila kudo.

Mafelelong Lungisa o ille a swaba gomme a
kgopela tshwarelo. O ille a fa Thembi tše
dingwe tša diaparo tša gagwe tše o a sa
di šomišego.

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 5**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Laboraro** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena..
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira **phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala**.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Laboraro** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Labone

Temogo ya medumo le ditumatlhaka:

Metsotso e 15

Go fetša ditlhaka

KE A DIRA...

- 1 Hlalosa gore lehono, re tla itlwaetša go lebelela diphapanonyana mo mantšung. Se se ka re thuša go ba babadi ba ba kaone.
- 2 Ngwala mantšu a a mabedi mo letlapeng: **rua, bua**
- 3 Šupetša barutwana go hwetša phaphano, bjalo ka: **rua, bua**
- 4 Hlalosa phapano, bjalo ka: /r/ le /b/ medumo e a fapana, eupša se sengwe le se sengwe mo lentšung ga se sa fetšwa!

RE A DIRA...

KAROLO YA 1

- 1 Ngwala mantšu a a mabedi mo letlapeng: **kua, kuane**
- 2 Botšiša barutwana: Naa mantšu a a mabedi a fapana ka eng?
- 3 Bitša gore a tle a thalele phapano magareng ga mantšu a mabedi, bjalo ka: **kua, kuane**
- 4 Hlalosa phapano magareng ga mantšu a mabedi.

KAROLO YA 2

- 1 Sa go latela, ngwala lentšu mo letlapeng: **laola**
- 2 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe o tee wo re ka o fetšago mo lentšung le go bopa lentšu le lengwe le leswa?
- 3 Ngwala lenaneo la dikakanyo tša barutwana mo letlapeng, bjalo ka: **mookola, tlola, mohola, sola, gola**
O a dira...
- 4 Ngwala lentšu le mo letlapeng: **paologa**
- 5 Laela barutwana go bopa mantšu a mangwe a mantši go ya ka mo ba ka kgonago ka gona, ba fetša modumo o tee mo lentšung.
- 6 Mafelelong biletša barutwana kamoka letlapeng gore ba ngwale le lengwe la mantšu a bona.
- 7 Lebelediša mantšu kamoka ga ona, gomme o hlalose gore ke modumo ofe wo o fetšitšwego.
theoga, kgaoga, paologa, tloga, tsoga, goga

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Go bala lekga la bobedi

MAANO A GO BALA: KE A AKANYA/ FETLEKA SENGWALWA

Sengwalwa	Go bala lekga la bobedi (Go nagana kudu)
<p>Sekolo sa Jojo se seswa</p> <p>Jojo o be a swere bothata sekolong sa gagwe se seswa. 'Ke ka lebaka la eng ke be ke swanetše go tla sekolong se? a bobola a dutše sefahlego sa gagwe se tsene ka matsogong. 'Bana sekolong sa ka sa pele be ba se šoro bjale!'</p>	<p>Ke ka lebaka la eng Jojo a dutše a beile sefahlego ka seatleng? Mmaloi! Ke ithuta gore ke ka gobane a ikwa a nyamile kudu. Ke ithuta gore bana ba sekolo sa kgale ba be ba se šoro bjale ka ba sekolo se seswa.</p>
<p>Batswadi ba Jojo ba be ba tšere sephetho sa gore o be a ka hwetša thuto e kaone ge a dula le tatagwe kua Johannesburg. Jojo o be a thakgaletše go thoma Mphato 3 sekolong se seswa. Eupša o be a nyamiša ke go tlogela mmagwe le kgaetšediagwe morago. O be a nyamišwa ke go tlogela sekolo sa gagwe se sennyane le bagwera morago. Bjale ge a le mo Johannesburg, o duma eke a ka be a se a tsamaye.</p>	<p>Ke ithuta gore Jojo o hlolosele sekolo sa gagwe sa kgale. Ke ithuta gore o kganyoga go boela morago sekolong sa gagwe sa kgale.</p>
<p>Jojo o be a tlhorišwa ke sehlopa sa bašemane ba bagolo sekolong se seswa. Mathapama a mangwe le a mangwe, ba be ba mo tshwenya ge a boela gae. Ba be ba mo fa maina e bile ba lahla dilo tša gagwe. Lehono Bruce, o mongwe wa bašemane ba bagologolo sekolong, o ile a bethela digalase tša Jojo mabung. O ile a di topa gomme a di lahlela mmileng. Ke moka, ba tšhaba ba le gare ba sega.</p>	
<p>Jojo o ile a inama go topa digalase tša gagwe. Ge a emiša mahlo, a bona ralenkele la dipapapdi a kitimela go yena. Jojo o be a na le megokgo ka mahlong. O be a sa nyake ralenkele a e bona. Jojo o ile a retologa a leba gae.</p> <p>'Ke bone bašemane bale ba go tshwenya!' ralenkele a bitša.</p> <p>'Ke maswabi – ba šoro kudu! Go lokile go kwa bohloko,' a realo ka botho.</p>	<p>Ke ka lebaka la eng Jojo a na le megokgo ka mahlong? Ke ithuta gore o a tlhoriswa go nyamiša Jojo. Ke ithuta gore bašemane ba bagolo ba šoro kudu e bile ba dira gore Jojo a lle.</p>

Sengwalwa	Go bala lekga la bobedi (Go nagana kudu)
<p>'Ke go swaretše kgopolo! Mogongwe o ka bapala papadi ka morago ga sekolo. Ka fao, go tla ba boima gore bašemane ba go tlhorisa bo go kgoele.'</p>	
<p>Jojo o ile a nagana ka seo. 'Go lokile, papadi e ke e ratago ke kgwele ya maoto.' A realo. 'Eupša ga ke na diputsu tša go raga,' Jojo a realo a nyamile.</p> <p>'Ke letšatši la gago la mahlats'e,' gwa realo ralebenkele, a mo šupetša ka gare ga lebenkele. 'Ke rekiša dilo gore di fele. Ke na le dieta tše ntši tša kgale le diputsu tše ke nyakago go di tloša.</p>	
<p>Jojo o ile a bofa marala a diputsu tše botse tša bontsho le bokhubedu.</p> <p>'Di ntekana gabotse!' gwa realo Jojo.</p> <p>'Gona ke tša gago!' gwa realo ralebenkele, 'ge o tshepiša gore o tla bapala sehlopeng sa kgwele ya maoto sa sekolo!'</p>	
<p>Jojo o bile le mahlats'e ka gore letšatši le latelago go be go na le tšhidillo ya kgwele ya maoto sekolong. Ka morago ga sekolo, Jojo o ile a apara diputsu tša gagwe tše mpsha gomme a ya lepatlelong la kgwele ya maoto. O kwele a tšhoga ge a tsena lepatlelong. O ile a lebelela babogedi mathokong ohle. Bomphenyasilo ba be di dutše mafelelong a lepatlelo, ba sega di mo šupašupa.</p> <p>Ka nako yeo, kgwele ya tla e lebile Jojo. O ile a thala a lebile dinong. Ke moka a raga kgwele ka maatla. Jojo a nweša! Babogedi ka moka ba thakgala – ka moka ntle le bomphenyašilo.</p> <p>Jojo a bapala papadi e botse kudu – a nweša a satšo nweša. Mafelelong a papadi, babogedi ba ile ba thakagala ba opela leina la gagwe 'Jojo! Jojo!'</p>	<p>Naa Jojo o ikwa bjang? Ke ithuta gore Jojo o be a ikwa go a tšhogile ge ba thoma go itšhidolla! Eupša, ke ithuta gore o nwešitše dino tše dintši.</p> <p>Ke akanya gore naa Jojo o ikwa bjang mafelelong a papadi ge bohle ba mo thakgalela?</p>
<p>'O mo sehlopeng sa A!' mohlhali a botša Jojo mafelelong a papadi. 'Barutwana ba Mphato 3 ga ke ba fihlelela go ba sehlopeng sa A! O na le bokgwari bjo bogolo! A realo. Bagwera ba Jojo ba baswa ba ile ba kgobokana ba thakgetše.</p> <p>Jojo o ile a lebelela bomphenyašilo bale. Bjale ba be ba se sa sega ba šupašupa. 'Ke nagana gore dilo ka moka di tlo loka,' Jojo a inaganela.</p>	<p>Ke ithuta gore bašemane ba bagolo ga ba sa sega le go šupa Jojo. Ke ithuta gape gore Jojo o nagana gore dilo di tlo loka bjale. Ke akanya gore ge relebenkele o opile kgomo lenaka, gore ka se sebaka tlhoriso e tla fela?</p>

Dipotšišo tša go latela	Dikarabo tše kgonegago
Naa ke mang a thakgetšego a opelela Jojo?	Babogedi ka moka – bohle ntle le bomphenyašilo.
Naa o tseba bjang gore Jojo ke sekgwari sa kgwele ya maoto?	O a thala, o nweša dino tše ntši, o tsena sehlopeng sa A, e bile barutwana ba Mphato 3 ga ke ba fihlela sehlopa A.
Dipotšišo tša ke ka lebaka la eng	Dikarabo tše kgonegago
O nagana gore Jojo o be a kwa bjang ge a dirwa mongwe wa sehlopa A?	<ul style="list-style-type: none"> • Ke nagana gore o be a thabile ka gore mohlahli o mmoditše gore o na le bokgwari. • Ke nagana gore o be a thabile ka gore bašemane ba bagolo be ba sa hlwa ba mo sega le go mo šupašupa. • Ke nagana gore o be a ikgantšha ka gore barutwana ba Mphato 3 ga ke ba fihlela sehlopa A. • Ke nagana gore o be a thabile ka gore bohle ba be ba mo thakgaletše. • Ke nagana gore o be a imologa ka gore go bonala eke go tlhorišwa go tla fela. • Bj. bj.

Sehlopha Sa Go Bala Ka Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 5**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Labone** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Labone** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetsa gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Labohlano

Ditiro tša Bomolomo

Metsotso e 15

TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS. (Šupa, Dira, Hlalosa o bolele)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo phaphathing ya tlotlontšu ya tabakgolo.
  - thala
  - kora
  - o filwe

Mantšu	Ditiro
Ga ke nyaka go tlhakišwa le go kwešwa bohloko.	<i>Laetša go kwa bohloko ka go bea matsogo kgareng.</i>
Ge motho a ntlakiša, ke botša motho yo mogolo goba morutiši.	<i>Dira taetšo ka matsogo</i>
Ge motho a ntšeela dilo tšaka, ke botša motho yo mogolo goba morutiši.	<i>Laetša go tšeelwa ka matsogo</i>
Ga ke nyaka go tlhakišwa le go kwešwa bohloko!	<i>Laetša go se nyaka ka monwana</i>

BEKE 5

POLEDIŠANO YA SENGWALWA SA GO BALA KA GO ABELANA

- 1 Ngwala freimi ya poledišano mo letlapeng:
 Kanegelo ye e bolela ka...
 Ke e rata/ ga ke rate kanegelo ye ka gobane...
 Ke nagana goere Jojo o ikwa a le kaone mafelelong ka gobane...
- 2 Bala freimi ya poledišano le barutwana.
- 3 Bea barutwana ka **dihlophana**.
- 4 Botša barutwana gore o mongwe le o mongwe o swanetše go hwetša sebaka go araba potšišo e nngwe le e nngwe ya poledišano.
- 5 Tanya šedi ya barutwana.
- 6 Botšiša barutwana ba go fapana goba sehlopha se se itšeng go abelana ka dikarabo tša bona.
- 7 Ge dikarabo di fošagetše, ba phošolle.
- 8 Leboga barutwana ka maitapišo a bona.

Temogo ya medumo le ditumatlhaka:

Metsotso e 15

Go hwetša mantšu

Ngwala tafolana ye mo letlapeng e be le medumo yeo o ithutileng yona nako ya go feta mmogo le yeo e rutilwego ka Labobedi le ka Laboraro. E tswaka le tše dingwe tša dihlogo.

ua	ao	k
e	n	r
b	m	t
o	l	g
a	p	u

TŠHUPETŠO

- 1 Gopotša barutwana ka medumo ya beke: /**ua**/ and /**ao**/
- 2 Sekaseka medumo kamoka le ditwakanywa mo letlapeng.
- 3 Efa barutwana metsotso e 3 go dira mafoko go bopa mantšu ka medumo le ditwakanywa tša ka godimo ka moo ba ka kgonago ka gona.
- 4 Bontšha barutwana go bopa mantšu ka medumo ye e nepišitšwego, bjalo ka: /**r**/-/**ua**/ = **rua**
- 5 Gopotša barutwana ba ka bopa lentšu ba šomiša medumo e fe kapa efe – ga go hlokogale gore ba šomiše /**ua**/ **goba** /**ao**/
- 6 Bontšha barutwana gore lentšu le lengwe le bopiwa bjang, bjalo ka: /**g**/-/**a**/- /**m**/-/**a**/ = **gama**

BARUTWANA BA A DIRA

- 1 Botša barutwana go bula dipuku tša bona tša go ngwala gomme ba ngwale sehlogo: **ua, ao**
- 2 Laela barutwana gore ba thomiše go ngwala.
- 3 Efa barutwana metsotso e 3 go hwetša le go bopa mantšu a mantši go ya ka mo ba kgonago ka gona.
- 4 Dumelela barutwana go phošolla mošomo wa bona. Bontšha barutwana gore ba bope bjang mantšu (le a mangwe): **rua, bua, kua, kuane maoto, kgaoga, laola, paologa, gama, pula, rema, anega, tloga, kgaka**

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Morago ga go bala

MAANO A TEKATLHALOGANYO: AKARETŠA / FETLEKA SENGWALWA

TEKATLHALOGANYO YEO E NGWADILWEGO

- 1 Pele thuto e thoma, ngwala sehlogo se se latelago, dipotšišo le di thoma mafoko mo letlapeng.
- 2 Bala dipotšišo le barutwana, gomme o ba hlalose tše ge go hloko gala.
- 3 Botša barutwana gore ba sokologe ba bolele le go ahlaahla dipotšišo tše le wa mphato.
- 4 Ke moka, barutwana ba swanetše go bula dipuku tša bona tša go ngwala, ba ngwale letšastši kgwedi le sehlogo, gomme ba ngwale dikarabo tša dipotšišo.
- 5 Ge go šetše metsotso e mehlano gore thuto e fele, šoma le laetša barutwana dikarabo, gomme o ba dumelele go swaya le go phošolla mošomo wa bona.

SEKOLO SA JOJO SE SESWA

- 1 Naa sekolo sa Jojo se se swa se be se le kae?
Sekolo sa Jojo se se swa se be se le...
- 2 Ke mang yo a bego a tlhoriša Jojo?
...o be a tlhoriša Jojo.
- 3 Ke ka lebaka la eng rakgwebo a file Jojo dikhokho tše diswa?
Rakgwebo o file Jojo dikhokho ka gobane...

SEKOLO SA JOJO SE SESWA – DIKARABO

- 1 Naa sekolo sa Jojo se se swa se be se le kae?
Sekolo sa Jojo se seswa se be se le Gauteng.
- 2 Ke mang yo a bego a tlhoriša Jojo?
Bašimane ba bagolo ba be ba tlhorisa Jojo.
- 3 Ke ka lebaka la eng rakgwebo a file Jojo dikhokho tše diswa?
Rakgwebo o file Jojo dikhokho tše dimpsha ka gobane o be a sa nyake gore Jojo a tlhorišwe / o naganne gore Jojo o swanetše go raloka dipapadi ge sekolo se etšwa gore go be bothata gore bašimane ba bagolo go mo tlhoriša / ka gobane Jojo o be a nyaka go raloka kgwele ya maoto eupša a sena dikhokho.

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 5**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Labohlano** go barutwana ka moka ka phaphošing
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15
- 5 , romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 6 Dira **phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala**.
- 7 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Labohlano** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 8 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 9 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 10 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Tshekatsheko ya polelo ya mafelelo a beke

Metsotso e 15

- 1 Tanya šedi ya barutwana mo legogong mafelelong a letšatši.
- 2 Dira sebaka sa ditshekatsheko tša polelo beke le beke. Ke kgetho ya gago go hlakanya ditshekatsheko tša go ithuta tša Sepedi le tša Sekgowa.
- 3 Gopola go fa barutwana sebaka sa go 'Sokologa le go bolela' ba ahlaahle dikarabo tša bona le wa mphato. Ke moka, kgetha barutwana ba mmalwa go abelana ka dikarabo tša bona le phaphoši ka bophara.
- 4 Šomiša dipotšišo tše di latelago tša hlohleletšo go hlahla karolwana ya polelo ya poledišano ya gago:
  - a Naa ke efe Tabakgolo ya polelo ya rena ya beke?
  - b Ke kanegelo efe yeo le e badilego mmogo?
  - c Ke mantšu afe a maswa o a ratilego bekeng ye?
  - d Ke eng se o ithutilego sona bekeng ye?
  - e Naa re ngwadile ka eng bekeng ye?
  - f Naa go ngwala go kaonafetše bjang bekeng ye?
  - g Naa go bala go kaonafetše bjang bekeng ye?
  - h Ke eng seo o ikgantšhago ka sona bekeng ye?
- 5 La mafelelo, botša barutwana go nagana ka dilo tše pedi tše ba tlogo go botša ba malapa a bona ka seo ba ithutilego ka sona le ka tsela yeo ba kaonafetšego ka gona bekeng ye mabapi le mošomo wa bona.

Ela hloko: Tšepidišo ya go lebelela morago le go itekola ke karolwana e bohlokwa kudu ya go ithuta. O kgopelwa gore o seke wa tshediša mošongwana wo wa beke mahlo le ga tee.

Mphato 3

KOTARA 2

Beke

6

TABAKGOLO:

Go tlhoriša

Go Lokiša Phaphoši

- 1 Ge beke e thoma, kgonthișiša gore phaphoši ya gago e a bogega ebile e hlwekile.
- 2 Bea nakong DIPHAPHATHI TŠA GO LAETŠA, ka go tloša mabota dilo tša go se be le mohola, gomme o di boloke gabotse.
- 3 Ke moka, beakanya mantšu a papetlakgadima le tababakgolo ya tšhupetšo tše o di nyakago.
- 4 Hwetša le go beakanya dilo tša tabakgolo ya lebota le tafola yeo e ka bago le maatlakgogedi mo barutwaneng, mohlala: dipuku tša bana ba go tlhoriša/hlakiša ba bangwe.
- 5 Dira dinyakișišo mo marangrang a theknolotši (inthanete) go itokišetša tabakgolo. Mohlala: mešongwana ya go aga kwelobohloko ka phaphošing.
- 6 Kgonthișiša gore dipuku tša barutwana tša go ngwala le dipukutšhomo tša DBE di swailwe, gomme di bolokilwe gabotse mo di dulago gona.
- 7 Kgonthișiša gore dipuku tše dikgolo ka moka, tša go bala le tša bokgobapuku di ka lenaneo.

Mešongwana ye e Okeditšwego

Mešongwana ye e ka šomišwa bjalo ka mošomo wa go ikemela wa barutwana ba go fetša mošomo wa bona ka pela GOBA ge o le gare o dira kelo mo barutwaneng.

Mošongwana wa 1: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 49 & 50, A re ngwaleng

Mošongwana wa 2: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 51, A re ngwaleng

Mošongwana wa 3: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 52, A re baleng

Mošongwana wa 4: Thala seswantšho sa go laetša gore motho yo a tlhorišwago o ikwa bjang

Mošupologo

Mešongwana ya Bomolomo

Metsotso e 15

BOELETŠA TABAKGOLO: GO FIHLELLA TSEBO YEO BA NAGO LE YONA

- 1 Bontšha barutwana seswantšho sa kopano ya balelapa ka gare ga Puku ye Kgolo ya dikanegelo: Timeo o thuša ba lapa la gabo
- 2 Botša barutwana gore re tšwela pele ka tabakgolo ya rena: Go tlhoriša
- 3 Thala sediko le leina la **tabakgolo** mo magareng ga letlapa.
- 4 Botšiša barutwana: *Ke eng seo ba ithutilego ka tabakgolo ye go fihla ka se sebaka?*
- 5 Ngwala dikakanyo tša barutwana go dikologa mmaphahlogo. Hlopha dikakanyo tsa gago gomme o di ngwale felo go tee.
- 6 Ge barutwana ba palelwa go fetola, botšiša dipotšišo tše di latelago tša hlohleletšo:
  - a Naa ke ka lebaka la eng batho ba tlhoriša ba bangwe?
  - b Naa o ka dira eng go thuša go thibela go tlhoriša?
  - c Ke mang yo o ka bolelago le yena ge e le gore go na le motho yo a go tlhorišago?

TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS. (Šupa, Dira, Hlalosa o Bolele)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo Phaphathing ya tlotlontšu ya tabakgolo.
  - motšwantle
  - mofaladi
  - polelo
  - leleme

Mantšu	Ditiro
Ga ke nyaka go tlhakišwa le go kwešwa bohloko.	<i>Laetša go kwa bohloko ka go bea matsogo kgareng.</i>
Ge motho a ntlakiša, ke botša motho yo mogolo goba morutiši.	<i>Dira taetšo ka matsogo</i>
Ge motho a ntšeela dilo tšaka, ke botša motho yo mogolo goba morutiši.	<i>Laetša go tšeelwa ka matsogo</i>
Ga ke nyaka go tlhakišwa le go kwešwa bohloko!	<i>Laetša go se nyaka ka monwana</i>

Mongwalo

Metsotso e 15

- 1 Botša barutwana go bula dipuku tša bona gomme ba ngwale letšatšikgwedi le sehlogo **Botee go ya Bontšhing bja Mafoko.**

- 2 Sa go latela botša barutwana go ngwala dinomoro tse 1–5 kgauswi le mothladi o mo khwibidu, ba tshela methaladi mo gare ga dinomoro.
- 3 Bitša mantšu a botee ka tsela ye e latelago. Barutwana ba swanetše go ngwala mafoko kgauswi le nomoro ye e nepagetšego:
Botee go ya Bontšhing bja Mafoko
  - 1 Monna o tla sepela ka maoto go ya lebekeleng.
  - 2 Ngwana o tla ya sekolong.
  - 3 Lepidibidi le tla kitimiša ngwana.
  - 4 Motho ola ga a na botho.
  - 5 Legotlo le tla tšhaba gomme la khuta.
- 4 Sa go latela, laela barutwana go ngwalolla mafoko ka bontshi, mo mothlading w aka fase.
- 5 Ge go šetše metsotso e mehlano gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, o bitša medumo ebile o hlalosa ka tshepetšo ya go ngwala ya mothikitho ge o le gare o dira seo.
- 6 Ke moka, kgopela barutwana go go šupetša paterone yeo ba e bonago, bjalo ka: mo mantšu a fetogago.
- 7 Thalela dipaterone, bjalo ka:
Botee go ya Bontšhing bja Mafoko
  - 1 Monna o tla sepela ka maoto go ya lebekeleng.
Banna ba tla sepela ka maoto go ya lebekeleng.
  - 2 Ngwana o tla ya sekolong.
Bana ba tla ya sekolong.
  - 3 Lepidibidi le tla kitimiša ngwana.
Lepidibidi le tla kitimiša bana.
  - 4 Motho ola ga a na botho.
Batho bale ga ba na botho.
  - 5 Legotlo le tla tšhaba gomme la khuta.
Magotlo a tla tšhaba gomme a khuta.
- 8 Botša barutwana go nagana ka dipaterone tše ge ba bala goba ge ba ngwala.
- 9 Laela barutwana go ntšha dikryone ba swaye mošomo wa bona.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Pele re bala

MAANO A TEKATLHALOGANYO: GO PHOPHOLETŠA

- 1 Dudiša barutwana mo legogong gore ba kgone go bona puku e kgolo.
- 2 Bula puku e kgolo mo kanegelong: Timeo o thuša ba lapa la gabo
- 3 Phetla puku o ba laetša diswantšho tša letlakala le lengwe le le lengwe, o ba botšiša gore ba nagana gore go direga eng.
- 4 Thuša barutwana go kopanya diswantšho, gore ba kgone go hwetša todi ya gore kanegelo e bolela ka eng.
- 5 Hlagiša tlotlontšu e mpsha mo dikarolwaneng tša maleba mo kanegelong.
- 6 Bala kanegelo ka moka ga yona gatee, o sa eme.

Go ngwala:

Metsotso e 30

Go rulaganya

SEHLOGO: Ngwala kanegelo ka motho yo a tlhorišwago. Se e ka ba se ka ga kanegelo ya nnete goba e ka ba nonwane.

MOŠOMO: Ngwala kanegelo ya mafoko a 10.

GO ITOKIŠETŠA:

- Ngwala lenaneo la go rulaganya le go lekola mo letlapeng pele o thoma ka thuto ya go ngwala.
- Ngwala kakanywa mo letlapeng pele thuto e thoma. Tsentsha phošo e tee goba tše pedi.

LENANEO LA GO RULAGANYA LE GO LEKOLA:

- 1 Naa ke šomišitše lebaka la le fetilego?
- 2 Naa ke šomišitše dikakanyo tša ka go hlama kanegelo ya go kgahliša?
- 3 Naa go na le bothata mo kanegelong?
- 4 Naa pharela ya kanegelo e a rarabollwa?
- 5 Naa ke šomišitše ditsebjana ka tsela ya maleba?
- 6 Naa ke peletile mantšu kamoka ka tsela ya maleba?
- 7 Naa lefoko le lengwe le lengwe le thoma ka tlhaka e kgolo?
- 8 Naa lefoko le lengwe le lengwe le felela ka leswaodikga la maleba?

DIRA TŠHUPETŠO YA TSHEPETŠO YA GO RULAGANYA (KE A DIRA)

- 1 Balela barutwana lenaneo la go rulaganya le go lekola, o balele godimo.
- 2 Sa go latela, balela kakanywa ya gago. O balele godimo.

- 3 Lebelediša lenaneo la go lekola, o bontšhe ge eba kakanywa ya gago e nepagetše, goba ge e ba e nyaka go phošollwa goba go kaonafatšwa.
- 4 Direla barutwana tshupetšo ya tshepetšo ya go dira diphošollo.

BARUTWANA BA FELELETŠA TSHEPETŠO YA GO RULAGANYA (O A DIRA)

- 1 Efa barutwana dipuku tša go ngwala.
- 2 Botša barutwana go hwetša dikakanywa tša bona tša mošomo wa go ngwala.
- 3 Sa go latela, botša barutwana go lebelediša lenaneo la go rulaganya le go lekola gomme ba dire diphošollo goba ba kaonafatše mo go hlokegago.
- 4 Ge barutwana ba le gare ba šoma, sepela ka phaphošing gomme o sware dikhonferense tše di nnyane – Kgonthišiša gore o šoma le dihlopha tša go fapana nako engwe le engwe ge ba dira mošomo wa go ngwala.
- 5 Lekola diphošo tša go tšwelela kgafetšakgafetša tša barutwana mo dingwalweng tša bona.
- 6 Tanya šedi ya barutwana gomme o ngwale diphošo tša go tšwella kgafetšakgafetša mo letlapeng.
- 7 Bontšha barutwana gore o phošolla bjang diphošo tše.

Go be go nale mosetsana yo a bitšwago
Thembi. O be a lokile ebile a le bonolo.

O be a etla sekolong a apere ka bokgwari
eupša diapara tša gagwe e be ele tša kgale
ebile e le tše nyane. Lungisa o be a mo
kaela ka mehla a mmitša mosetsana wa
matlakaleng.

Ka letšatši le lengwe ge ba le tseleng ya go
ya gae, Lungisa o ile a lemoga gore mmagwe
Thembi ga a šome ebile ba diila kudu.

Mafelelong Lungisa o ille a swaba gomme a
kgopela tshwarelo. O ille a fa Thembi tše
dingwe tša diapara tša gagwe tšeo a sa
di šomišego.

Sehlopha Sa Go Bala Ka Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 9**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1** wa **Mošupologo** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2** wa **Mošupologo** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Labobedi

Temogo ya medumo le ditamatlhaka:

Metsotso e 15

Boeletša medumo, go kopanya le go aroganya

KE A DIRA...

- 1 Bitša modumo: **oa**
- 2 Bitša lentšu: **moagi**
- 3 Arogantšha lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /**m/-/oa/-/g/-/i** /
- 4 Bitša modumo wa mathomo o tee wa lentšu: /**m**/
- 5 Bitša modumo wa bobedi o tee wa lentšu: /**oa**/
- 6 Bitša modumo wa boraro wa lentšu: /**g**/
- 7 Bitša modumo wa mafelelo o tee wa lentšu: /**i**/
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **moagi**
- 9 Laetša ka go šupetša le go kopanya medumo go bopa lentšu: /**m/-/oa/-/g/-/i** /= **moagi**
- 10 Sa go latela, bitša senoko sa pele sa lentšu: /**moa**/
- 11 Bitša senoko sa bobedi sa lentšu: /**gi**/
- 12 Dira tšhupetšo o šupa le go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /**moa/-/gi**/ = **moagi**

RE A DIRA...

- 1 Bitša modumo: **oa**
- 2 Bitša lentšu: **moaparo**
- 3 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mathomo o tee mo lentšung le? /**m**/
- 4 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bobedi o tee mo lentšung le? /**oa**/
- 5 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa boraro mo lentšung? /**p**/
- 6 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bone o tee mo lentšung le? /**a**/
- 7 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bohloano o tee mo lentšung le? /**r**/
- 8 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mafelelo o tee mo lentšung le? /**o**/
- 9 Kgopela barutwana go aroganya lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /**m/-/oa/-/p/-/a/-/r/-/o**/
- 10 Ngwala lentšu mo letlapeng: **moaparo**
- 11 Laela barutwana go kopantšha medumo ya lentšu mmogo le wena: /**m/-/oa/-/p/-/a/-/r/-/o**/ = **moaparo**
- 12 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa mathomo sa lentšu?: /**moa**/
- 13 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa bobedi sa lentšu?: /**pa**/
- 14 Ask the learners: What is the third syllable of the word? /**ro**/
- 15 Botša barutwana go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /**moa/-/pa/-/ro**/ = **moaparo**

O A DIRA...

- 1 Botša barutwana gore ba ntšhe dipuku tša bona tša go ngwala gomme ba ngwale letšatšikgwedi le sehlogo: **mantšu a oa**.
- 2 Sa go latela, botša barutwana go ngwala dinomoro 1–5 ka thoko ga mothaladi o mo khwibidu.
- 3 Bitša mantšu a a latelago:
  - 1 **moagi**
  - 2 **moaparo**
  - 3 **moahlodi**
  - 4 **moaparong**
- 4 Barutwana ba swanetše go ngwala mantšu kgauswi ga nomoro ye e nepagetšego, gomme ba thalelele modumo o nepišitšwego mo lentšung le lengwe le le lengwe.
- 5 Ge go šetše metsotso e mebedi gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, gomme o thalelele modumo o nepišitšwego.
- 6 Botša barutwana go swaya mošomo wa bona ka dikryone.
- 7 Botša barutwana gore tla ithuta gore modumo o, o ngwadiwa bjang ka MOTHIKITO mo thutong ye e latelago.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

_____

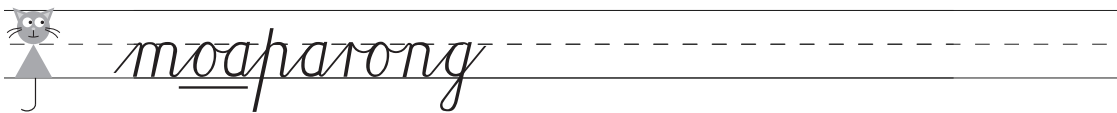
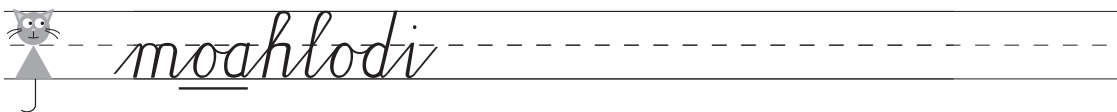
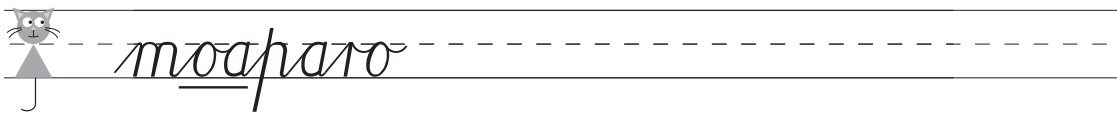
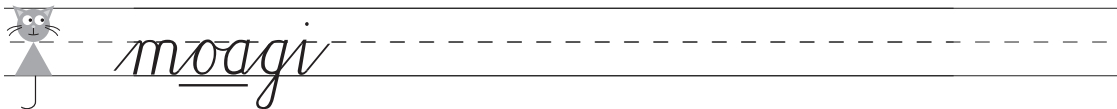
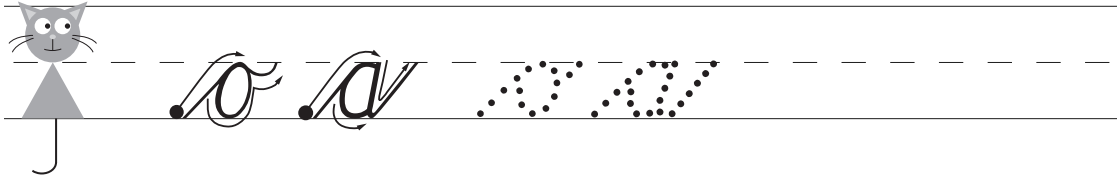
Mongwalo:

Metsotso e 15

Ngwala leleterere goba maleterere/mantšu/mafoko ka mothikitho

- 1 Ruta barutwana go ngwala ditlhaka tše dikgolo le ditlhaka tše dinnyane ka mothikitho: **oa**
- 2 Laetša go ngwala ditlhaka go barutwana bao ba ngwalago ka letsogo la go ja, ke moka o laetše ba go ngwala ka letsogo la ngele.
- 3 Ge o fetša botša barutwana go šoma le wa mphato go ngwala leleterere goba maleterere mo mekokotlong ka menwana ya bona.
- 4 Ka morago ga fao botša barutwana go ngwala leleterere goba maleterere mo godimo ga ditafola ka menwana ya bona.
- 5 La mafelelo, bontšha barutwana gape gore ba bopa bjang leleterere/maleterere le mafoko mo letlapeng.
- 6 Barutwana ba swanetše go kopolla modumo/mantšu/mafoko ka gare ga dipuku tša bona.

- 7 Barutwana ba swanetše go thalela modumo o nepišitšwego mo mantšung/mafokong ao a ngwadilwego.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Go bala lekga la pele

MAANO A TEKATLHALOGANYO: DIRA DIKGOKAGANO

Sengwalwa	Go bala lekga la pele (Go nagana kudu)
<p><u>Timeo o thuša ba lapa la gabo</u></p> <p>'Go be go le bjang sekolong lehono?' gwa botšiša Timeo ge morwedi Eva a tsena ka lebatl.</p> <p>Eva o ile a iša magetla godimo. 'Go be go lokile,' a fetola</p> <p>a hloka lethabo.</p> <p>'Naa molato ke eng?' Timeo a botšiša.</p> <p>'Ka nako tše dingwe go na le ngwanenyana wa go ntłhoriša. O re ke nonne. Naa ke sedutla?' gwa botšiša Eva.</p> <p>'Theeletša mo,' Timeo a realo ka šedi e kgolo, 'Bomphenyašilo ba gohle. Ka nako, se o ka se dirago ke go ba hlokomologa. Leka go hwetša bagwera ba gago le batho ba go ba le botho o itulele le bona.'</p>	
<p>'Go be go le bjang mošomong?' Timeo a botšiša e mogatšagwe Gloria a tsena la lebatl.</p> <p>Gloria a šikinya hlogo. 'Go be go lokile,' a fetola a hloka lethabo.</p> <p>'Go diregileng?' a botšiša.</p> <p>'Go na le basadi ba rego ga ka swanela go hwetša mošomo. Ba re ke swanetše go ya gae. Eupša re dutše mo mengwaga ye 11. Naa ga se ga borena mo?' gwa botšiša Gloria.</p> <p>'Theeletša mo,' Timeo a realo ka šedi e kgolo, 'bomphenyašilo di mo gohle. Ka nako se o ka se dirago ke go ba hlokomologa. Leka go hwetša bagwera ba gago le batho ba go ba le botho, o itulele le bona.'</p>	<p>Ke kgona go hlama kgokaganyo. Eva le Gloria ba a tlhoriswa ka bobedi ga bona. Ke kgona go bona gore bobedi bo a itshetshengwa ka lebaka la mantšu a batho ba go hloka botho.</p>
<p>'Go itšhidolla ga kgwele ya maoto go sepetše bjang?' Timeo a botšiša morwagwe Emmanuel ge a tsena ka lebatl.</p> <p>Emmanuel a kgokološa mahlo. 'Go sepetše gabotse,' a fetola a hloka lethabo.</p> <p>'Go diregileng?' gwa botšiša Timeo.</p> <p>'Ka nako go na le mošimane wa go ntshwenya. O re ga ke kgone go tribola goba go pasa. Ke nnete ke palelwa ke go bapala kgwele?' gwa botšiša Emmanuel.</p>	<p>Thaka banna! Emmanuel le yena o a tlhorišwa. Ke akanya gore e kaba Eva, Gloria le Emmanuel ba tseba gore ba kwa ba itshetshengwa ka baka la go tlhorišwa?</p>

Sengwalwa	Go bala lekga la pele (Go nagana kudu)
<p>'Theeletša mo,' Timeo a realo ka šedi e kgolo, 'bomphenyašilo ba gona gohle. Ka nako, se o ka se dirago ke go ba hlokomologa. Leka go hwetša bagwera ba gago le batho ba go ba le botho, o itulele le bona.'</p>	
<p>Timeo o ile a dula sofeng, a nagana kudu ka lapa la gagwe. O be a sa rate mokgwa wo balapa la gagwe ba hlokago boitshepo ka baka la bomphenyašilo. O ile a tšea sephetho sa go bitša kopano ya lapa.</p>	<p>Timeo o kgokaganya mathata a Eva, Gloria le Emmanuel – o bona gore ke mathata a go swana. Ke nagana gore o bitša kgobokano go ba thuša go bona kgokaganyo ye.</p>
<p>Timeo o ile a dira dithuthupe gomme a biletša balapa ka moraleng. Ka moka ba ile ba dula tafoleng. Gloria o be a tshwenyegile. 'Naa go na se se mpe se se hlagilego?' a botšiša ka letšhogo.</p> <p>Timeo a ile a lebelela bohle a tiišitše. 'Ka nako go na le monna wa go ntshwenya ge ke ya go phatlalatša dilo ofising ya gagwe. O re ga a kgone go nkwišiša ka gore ke na le segalo sa go šiiša. Ke ile ka hloka boitshepo bja go bolela sekgoa. Ke be ke fela ke tshwenyegile gore ke se leke go bolela sekgoa. Eupša bjale, ka thoma go dira segwera le Malome Themba le Malome Steven. Monna yo o tšwela pele go nthoga, eupša seo ga se sa ntshwenya bjale. Ke tseba gore bagwera ba ka ke bomang. Nka se tsoge ka ratile go gwerana le monna yola,' a realo.</p>	<p>Ke kgona go hlama kgokaganyo. Timeo o tlhorišwa bjalo ka balapa la gagwe. Ke nagana gore o kgobokanya balapa gore ba kgone go kgokagana mmogo, go na le go nagana gore ba noši.</p>
<p>Timeo a lebelela balapa la gagwe. 'Ka moka ga rena re kwele bohloko. Ka moka ga rena re felelwa ke boitshepo. Ka moka ga rena re tlaišitšwe. Eupša ga re tee. Re kgona go thekgana le go gopotšana gore ga re a nona, ga re utswemešomo, ga re bapale gampe, ga re ditšhila.</p> <p>Eva o ile a myemyela.</p> <p>Gloria a myemyela.</p> <p>Emmanuel a myemyela, gomme a ntšha dithuthupe ka seatla.</p>	<p>Bjale ba a myemyela. Ke nagana gore kgobokano e thušitše balapa go kwa ba kgokagane mmogo. Bjale ba tseba gore bomphenyašilo ba kgona go ba le khuetšo go mang le mang – ga se bona ba lego bjalo.</p>
<p>Mathapama a latelago, Timeo a letela Eva a boa sekolong.</p> <p>'O bile le letšatši le bjang lehono?' a botšiša.</p> <p>'Le be le le kaonenyana,' gwa realo Eva a myemyela.</p>	
<p>Timeo a letela Gloria a boa mošomong.</p> <p>'Letšatši la gago le be le le bjang lehono?' a botšiša.</p> <p>'Le be le le kaonenyana,' gwalekga Gloria a myemyela.</p>	

Sengwalwa	Go bala lekga la pele (Go nagana kudu)
<p>Mafelelong Emmanuel a boa go bapala kgwele ya maoto.</p> <p>'Go itšhidolla kgwele ya maoto go be go le bjang lehono?' a botšiša.</p> <p>'Go be go sa le boima,' gwa realo Emmanuel ka tiišetšo,' eupša ke nagana gore go tla kaonafala.'</p>	<p>Ke kgonā go hlama kgokaganyo. Eva, Gloria le Emmanuel ka moka ba bile le matšatši a kaone morago ga kgobokano ya balapa. Ke akanya gore e kaba bohle ba theeditše keletšo ya Timeo?</p>
<p>Timeo o ile a dula sofeng, a nagana kudu ka lapa la gagwe. O be a tseba gore bothata bjo ga se bo fele, eupša o be a thakgatšwa ke gore o thušitše mongwe le mongwe go ba le letšatši le lekaone.</p>	<p>Ke nagana gore ka go kgokaganya mathata a balapa la gagwe, le ka go bolela ka go tlhorišo ya gagwe, Timeo o thušitše balapa la gagwe kudu. Ke nagana gore ba kwele ba na le thekgo le gore ba se ke ba ikwa ba nnoši!</p>
Dipotšišo tša go latela	Dikarabo tše di kgonegago
<p>Naa ke bomang ba ba tlhorišwago mo kanegeleong ye?</p>	<p>Balapa ka moka (Eva, Gloria, Emmanuel) ba a tlhorišwa.</p>
<p>Naa Timeo o ile a direla balapa sesolana sefe?</p>	<p>O dirile dithuthupe.</p>
Dipotšišo tša ke ka lebaka la eng	Dikarabo tše di kgonegago
<p>Ke ka lebaka la eng Timeo a tšere sephetho sa go bitša kgobokano ya lapa?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ka lebaka la gore balapa ka moka ba be ba na le bothata ba go swana. • Ka lebaka la gore o naganne gore go tla thuša ge balapa ba tseba gore ga ba noši – gore bomphenyašilo ba ka tlhoriša mang kappa mang. • Ka lebaka la gore o be a nyaka go thekga balapa la gagwe. • Ka lebaka la gore o be a nyaka gore balapa la gagwe ba ikwe bokaone. • Ka lebaka la gore o be a nyaka go botša balapa gore le yena o a tlhorišwa nakong engwe.

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 6**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1** wa **Labobedi** go barutwana kamoka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2** wa **Labobedi** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Laboraro

Mešongwana ya Bomolomo

Metsotso e 15

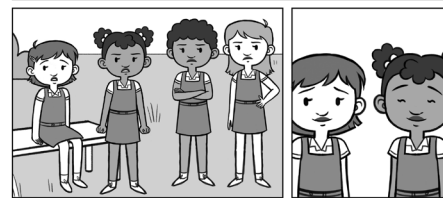
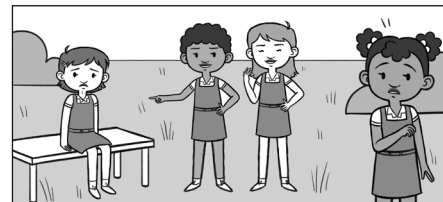
TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS.(Šupa, Dira, Hlalosa o bolele)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo Phaphathing ya tlotlontšu ya tabakgolo.
  - go se itshephe
  - hlokomologa
  - thekga

Mantšu	Ditiro
Ga ke nyaka go tlhakišwa le go kwešwa bohloko.	<i>Laetša go kwa bohloko ka go bea matsogo kgareng.</i>
Ge motho a ntlakiša, ke botša motho yo mogolo goba morutiši.	<i>Dira taetšo ka matsogo</i>
Ge motho a ntseela dilo tšaka, ke botša motho yo mogolo goba morutiši.	<i>Laetša go tšeelwa ka matsogo</i>
Ga ke nyaka go tlhakišwa le go kwešwa bohloko!	<i>Laetša go se nyaka ka monwana</i>

BOKGONI BA GO ANEGA

- 1 Arola barutwana ka dihlophana.
- 2 Efa sehlopha se sengwe le se sengwe letlakala la diswantšho tša bokgoni ba go anega.
- 3 Gopotša barutwana gore beke ya go feta, ba ihlametše dikanelo ka diswantšho.
- 4 Beke ye, barutwana ba swanetše go šoma mmogo e le sehlopha go tšea sephetho ka mabapi le kanegelo ya sehlopha.
- 5 Gopotša barutwana gore kanegelo tša bona e swanetše goba tšeo ba ihlametšego tšona, eupša gape di swanetše go sepelelana le diswantšho!
- 6 Tanya šedi ya barutwana.

Temogo ya medumo le ditumatlhaka:

Metsotso e 15

Boeletša medumo, go kopanya le go aroganya

KE A DIRA...

- 1 **Bitša modumo: au**
- 2 Bitša lentšu: **tau**
- 3 Arogantšha lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /t/-/au/
- 4 Bitša modumo wa mathomo wa lentšu: /t/
- 5 Bitša modumo wa bobedi wa lentšu: /au/
- 6 Ngwala lentšu mo letlapeng: **tau**
- 7 Laetša ka go šupetša le go kopanya medumo go bopa lentšu: /t/-/au/ = **tau**
- 8 Sa go latela, bitša senoko sa pele sa lentšu: /tau/
- 9 Dira tšhupetšo o šupa le go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /tau/= **tau**

RE A DIRA...

- 1 **Bitša modumo: au**
- 2 Bitša lentšu: **ditau**
- 3 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mathomo o tee mo lentšung le? /d/
- 4 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bobedi o tee mo lentšung le? /i/
- 5 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa boraro o tee mo lentšung le? /t/
- 6 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mafelelo o tee mo lentšung le? /au/
- 7 Kgopela barutwana go aroganya go ba o ikemetšego o nnoši: /d/-/i/-/t/-/au/
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **ditau**
- 9 Laela barutwana go kopanya medumo mo lentšung mmogo le wena: /d/-/i/-/t/-/au/= **ditau**
- 10 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa mathomo sa lentšu?: /di/
- 11 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa bobedi sa lentšu?: /tau/
- 12 Botša barutwana go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /di/-/tau/ = **ditau**

O A DIRA...

- 1 Botša barutwana gore ba ntšhe dipuku tša bona tša go ngwala gomme ba ngwale letšatšikgweri le sehlogo: **mantšu a au**.
- 2 Sa go latela, botša barutwana go ngwala dinomoro 1–5 ka thoko ga mothaldi o mo khwibidu.
- 3 Bitša mantšu a a latelago:
  - 1 **tau**
  - 2 **mogau**
  - 3 **lauma**
  - 4 **ditau**

- 4 Barutwana ba swanetše go ngwala mantšu kgauswi ga nomoro ye e nepagetšego, gomme ba thalelele modumo o nepišitšwego mo lentšung le lengwe le le lengwe.
- 5 Ge go šetše metsotso e mebedi gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, gomme o thalelele modumo o nepišitšwego.
- 6 Botša barutwana go swaya mošomo wa bona ka dikryone.
- 7 Botša barutwana gore tla ithuta gore modumo o, o ngwadiwa bjang ka MOTHIKITO mo thutong ye e latelago.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

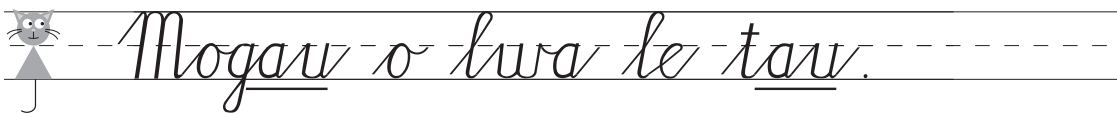
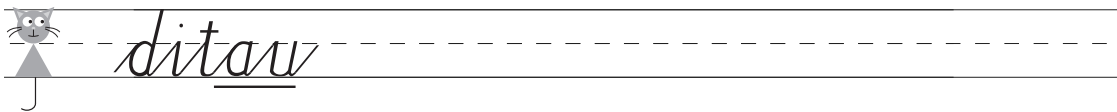
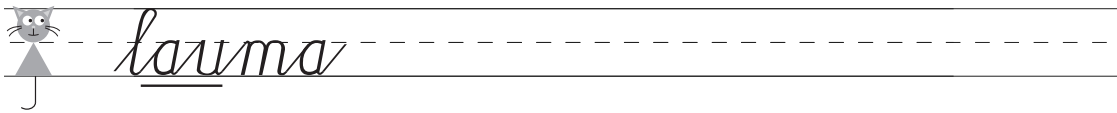
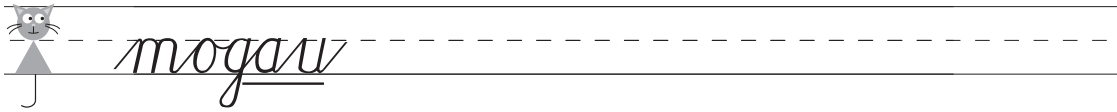
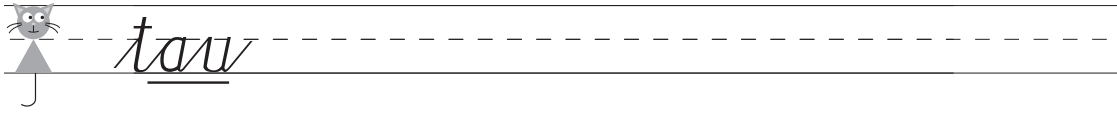
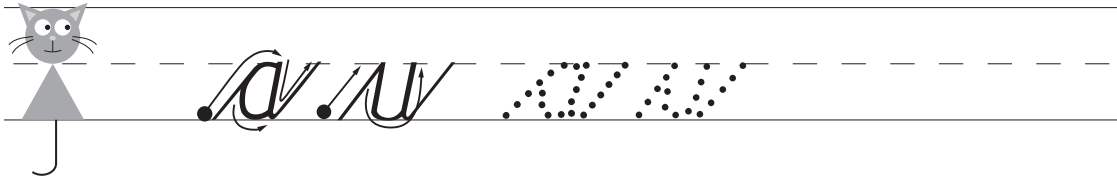

Mongwalo:

Metsotso e 15

Ngwala leletere goba maletere/mantšu/mafoko ka mothikitho

- 1 Ruta barutwana go ngwala ditlhaka tše dikgolo le ditlhaka tše dinnyane ka mothikitho: **au**
- 2 Laetša go ngwala ditlhaka go barutwana bao ba ngwalago ka letsogo la go ja, ke moka o laetše ba go ngwala ka letsogo la ngele.
- 3 Ge o fetša botša barutwana go šoma le wa mphato go ngwala leletere goba maletere mo mekokotlong ka menwana ya bona.
- 4 Ka morago ga fao botša barutwana go ngwala leletere goba maletere mo godimo ga ditafola ka menwana ya bona.
- 5 La mafelelo, bontšha barutwana gape gore ba bopa bjang leletere/maletere le mafoko mo letlapeng.
- 6 Barutwana ba swanetše go kopolla modumo/mantšu/mafoko ka gare ga dipuku tša bona.
- 7 Barutwana ba swanetše go thalela modumo o nepišitšwego mo mantšung/mafokong ao a ngwadilwego.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go ngwala:

Metsotso e 30

Go phatlalatša le go tšweletša

SEHLOGO: Ngwala kanegelo ka motho o mongwe yo a tlhorišwago. Se e kaba ka kanegelo ya nnete goba e ka ba nonwane.

MOŠOMO: Ngwala temana ya mafoko a 8.

FREIMI YA GO NGWALA:

Kgale kgale go be go na le ... *(re botse ka lefelo le baanegwa le lefelo leo kanegelo e diregago mo go lona)*

O dirile... *(hlalosa bothata)*

Eupša ge go le bjale... *(hlalosa gore bothata bo rarollwa bjang)*

Mafelelong... *(Naa ke eng molaetsa wa kanegelo?)*

GO ITOKIŠETŠA: Pele thuto ya go ngwala, ngwala kakanywa ye e rulagantšhitšwego yeo o idirilego ka Mošupologo e ngwadilwe mo letlapeng.

TŠHUPETŠO YA TSHEPETŠO YA PHATLALATŠO (KE A DIRA)

- 1 Gopotša barutwana gore ka Mošupologo o šomišitše lenaneo la go rulaganya le go lekola go rulaganya dikakanywa tša gago.
- 2 Sa go latela, botša barutwana gore lehono re tla phatlalatša le go tšweletša sengwalwa sa rena sa mafelelo.
- 3 Bontšha barutwana gore o ngwala bjang ka leswa sengwalwa sa gago, e be le sehlogo le letšatšikgwedi.

BARUTWANA BA FELELETŠA TSHEPETŠO YA GO PHATLALATŠA (O A DIRA)

- 1 Efa barutwana dipuku tša bona tša go ngwala.
- 2 Laela barutwana go ngwala letšatšikgwedi le sehlogo: **O a tlhorišwa**
- 3 Botša barutwana go ngwala gape ka bothakga sengwalwa sa bona, di sena diphošo.
- 4 Ge e le gore barutwana bana le nako, ba ka thala seswantšho ka pela.
- 5 Ge barutwana ba le gare ba ngwala, sepela ka phaphošing gomme o thuše barutwana bao ba šitwago.

BARUTWANA BA TŠWELETŠA SEO BA SE NGWADILEGO

- 1 Ge go šetše metsotso e mehlano gore thuto e fele, botša barutwana go bea dipene le diphesele tša bona.
- 2 Botša barutwana go Sokologa ba Bolele gomme ba balele wa mphato seo ba se ngwadilego.

- 3 Ge barutwana ba feditše go dira se, bitša morutwana o tee goba ba ba bedi go balela phaphoši seo ba se ngwadilego.
- 4 Kgorametša goba lekeletša dingwalwa tša barutwana tekano ya go lebana le mahlo a bona gore ba kgone go bala dingwalwa tša ba mphato wa bona.

Go be go nale mosetsana yo a bitšwaga
Thembi. O be a lokile ebile a le bonolo.

O be a etla sekolong a apere ka bokgwari
eupša diapara tša gagwe e be ele tša kgale
ebile e le tše nnyane. Lungisa o be a mo
kaela ka mehla a mmitša mosetsana wa
matlakaleng.

Ka letšatši le lengwe ge ba le tseleng ya go
ya gae, Lungisa o ile a lemoga gore mmadgwe
Thembi ga a šome ebile ba diila kudu.

Mafelelong Lungisa o ile a swapa gomme a
kgopela tshwarelo. O ile a fa Thembi tše
dingwe tša diapara tša gagwe tšeo a sa
di šomišego.

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 6**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1** wa **Laboraro** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena..
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira **phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala**.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2** wa **Laboraro** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Labone

Temogo ya medumo le ditumatlhaka:

Metsotso e 15

Go fetoša ditlhaka

KE A DIRA...

- 1 Hlalosa gore lehono, re tla itlwaetša go lebelela diphapanonyana mo mantšung. Se se ka re thuša go ba babadi ba ba kaone.
- 2 Ngwala mantšu a a mabedi mo letlapeng: **mogau, ditau**
- 3 Šupetša barutwana go hwetša phaphano, bjalo ka: **mogau, ditau**
- 4 Hlalosa phapano, bjalo ka: /**mog**/ le /**dit**/ medumo e a fapana, eupša se sengwe le se sengwe mo lentšung ga se sa fetošwa!

RE A DIRA...

KAROLO YA 1

- 1 Ngwala mantšu a a mabedi mo letlapeng: **moagi, moahlodi**
- 2 Botšiša barutwana: Naa mantšu a a mabedi a fapana ka eng?
- 3 Bitša gore a tle a thalele phapano magareng ga mantšu a mabedi, bjalo ka: **moagi, moahlodi**
- 4 Hlalosa phapano magareng ga mantšu a mabedi..

KAROLO YA 2

- 1 Sa go latela, ngwala lentšu mo letlapeng: **moaparong**
- 2 Botšiša barutwana: **Naa ke modumo ofe o tee wo re ka o fetošago mo lentšung le go bopa lentšu le lengwe le leswa?**
- 3 Ngwala lenaneo la dikakanyo tša barutwana mo letlapeng, bjalo ka: **seolong, pshiong, moepong, diaparong, seolong**

O A DIRA...

- 1 Ngwala lentšu le mo letlapeng: **lauma**
- 2 Laela barutwana go bopa mantšu a mangwe a mantši go ya ka mo ba ka kgonago ka gona, ba fetoša modumo o tee mo lentšung.
- 3 Mafelelong biletša barutwana kamoka letlapeng gore ba ngwale le lengwe la mantšu a bona.
- 4 Lebelediša mantšu kamoka ga ona, gomme o hlalose gore ke modumo ofe wo o fetošitšwego.
huma, duma

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Go bala lekga la bobedi

MAANO A GO BALA: DIRA DIKGOKAGANO

Sengwalwa	Go bala lekga la bobedi (Go nagana kudu)
<p><u>Timeo o thuša ba lapa la gabo</u></p> <p>‘Go be go le bjang sekolong lehono?’ gwa botšiša Timeo ge morwedi Eva a tsena ka lebatl.</p> <p>Eva o ile a iša magetla godimo. ‘Go be go lokile,’ a fetola</p> <p>a hloka lethabo.</p> <p>‘Naa molato ke eng?’ Timeo a botšiša.</p> <p>‘Ka nako tše dingwe go na le ngwanenyana wa go ntlhoriša. O re ke nonne. Naa ke sedutla?’ gwa botšiša Eva.</p> <p>‘Theeletša mo,’ Timeo a realo ka šedi e kgolo, ‘Bomphenyašilo ba gohle. Ka nako, se o ka se dirago ke go ba hlokomologa. Leka go hwetša bagwera ba gago le batho ba go ba le botho o itulele le bona.’</p>	<p>Ke gopola gore Timeo le yena o tlhorišitšwe. Ke nagana gore o kwešiša maikutlo a Eva ka gore o kgona go hlama kgokaganyo go yena.</p>
<p>‘Go be go le bjang mošomong?’ Timeo a botšiša e mogatšagwe Gloria a tsena la lebatl.</p> <p>Gloria a šikinya hlogo. ‘Go be go lokile,’ a fetola a hloka lethabo.</p> <p>‘Go diregileng?’ a botšiša.</p> <p>‘Go na le basadi ba rego ga ka swanela go hwetša mošomo. Ba re ke swanetše go ya gae. Eupša re dutše mo mengwaga ye 11. Naa ga se ga borena mo?’ gwa botšiša Gloria.</p> <p>‘Theeletša mo,’ Timeo a realo ka šedi e kgolo, ‘bomphenyašilo di mo gohle. Ka nako se o ka se dirago ke go ba hlokomologa. Leka go hwetša bagwera ba gago le batho ba go ba lekga, o itulele le bona.’</p>	

BEKE 6

Sengwalwa	Go bala lekga la bobedi (Go nagana kudu)
<p>'Go itšhidolla ga kgwele ya maoto go sepetše bjang?' Timeo a botšiša morwagwe Emmanuel ge a tseba ka lebatl.</p> <p>Emmanuel a kgokološa mahlo. 'Go sepetše gabotse,' a fetola a hloka lethabo.</p> <p>'Go diregileng?' gwa botšiša Timeo.</p> <p>'Ka nako go na le mošimane wa go ntshwenya. O re ga ke kgone go tribola goba go pasa. Ke nnete ke palelwa ke go bapala kgwele?' gwa botšiša Emmanuel.</p> <p>'Theeletša mo,' Timeo a realo ka šedi e kgolo, 'bomphenyašilo ba gona gohle. Ka nako, se o ka se dirago ke go ba hlokomologa. Leka go hwetša bagwera ba gago le batho ba go ba le botho, o itulele le bona.'</p>	<p>Ke nagana gore Timeo o kgokaganya maikutlo a go se itshepe ga balapa la gagwe. Ke nagana gore o kgona go fa yo mongwe le yo mongwe maele ka gore o bile le maikutlo a go swana le a bona.</p>
<p>Timeo o ile a dula sofeng, a nagana kudu ka lapa la gagwe. O be a sa rate mokgwa wo balapa la gagwe ba hlokago boitshepo ka baka la bomphenyašilo. O ile a tšea sephetho sa go bitša kopano ya lapa.</p>	
<p>Timeo o ile a dira dithuthupe gomme a biletša balapa ka moralleng. Ka moka ba ile ba dula tafoleng. Gloria o be a tshwenyegile. 'Naa go na se se mpe se se hlagilego?' a botšiša ka letšhogo.</p> <p>Timeo a ile a lebelela bohle a tlišitše. 'Ka nako go na le monna wa go ntshwenya ge ke ya go phatlalatša dilo ofising ya gagwe. O re ga a kgone go nkwišiša ka gore ke na le segalo sa go šiša. Ke ile ka hloka boitshepo bja go bolela sekgoa. Ke be ke fela ke tshwenyegile gore ke se leke go bolela sekgoa. Eupša bjale, ka thoma go dira segwera le Malome Themba le Malome Steven. Monna yo o tšwela pele go nthoga, eupša seo ga se sa ntshwenya bjale. Ke tseba gore bagwera ba ka ke bomang. Nka se tsoge ka ratile go gwerana le monna yola,' a realo.</p>	<p>Ke nagana gore Timeo o nyaka go botša balapa ka maitemogelo a gagwe gore ba tsebe labaka la gagwe la go ba fa keletšo ya go phela le bagwera. O nyaka gore balapa la gagwe ba kgokagane le maitemogelo a gagwe gomme ba tšeele keletšo ya gagwe šedi.</p>
<p>Timeo a lebelela balapa la gagwe. 'Ka moka ga rena re kwele bohloko. Ka moka ga rena re felelwa ke boitshepo. Ka moka ga rena re tlišitšwe. Eupša ga re tee. Re kgona go thekgana le go gopotšana gore ga re a nona, ga re utswa mešomo, ga re bapale gampe, ga re ditšhila.</p> <p>Eva o ile a myemyela.</p> <p>Gloria a myemyela.</p> <p>Emmanuel a myemyela, gomme a ntšha dithuthupe ka seatla.</p>	<p>Ke nagana gore Timeo o nyaka gore balapa ba bone gore go tlhorišwa go gona ka fao ba se ikwe ba le nnoši ba hloka thekgo. Ge ba ka tseba ka moo dilo tše bolelwago ke bomphenyašilo di se nago nnete ka gona, ba ka fetola menagano ya bona ka tšeo bomphenyašilo ba botšago tšona.</p>

Sengwalwa	Go bala lekga la bobedi (Go nagana kudu)
<p>Mathapama a latelago, Timeo a letela Eva a boa sekolong.</p> <p>'O bile le letšatši le bjang lehono?' a botšiša.</p> <p>'Le be le le kaonenyana,' gwa realo Eva a myemyela.</p>	
<p>Timeo a letela Gloria a boa mošomong.</p> <p>'Letšatši la gago le be le le bjang lehono?' a botšiša.</p> <p>'Le be le le kaonenyana,' gwa realo Gloria a myemyela.</p>	
<p>Mafelelong Emmanuel a boa go bapala kgwele ya maoto.</p> <p>'Go itšhidolla kgwele ya maoto go be go le bjang lehono?' a botšiša.</p> <p>'Go be go sa le boima,' gwa realo Emmanuel ka tiišetšo,' eupša ke nagana gore go tla kaonafala.'</p>	<p>Ke kgona go hlama kgokaganyo. Ke kgona kudu go tšea keletšo ge ke tseba gore motho o bile le maitemogelo a go swana le a ka. Ke nagana gore Eva, Gloria le Emmanuel ba swanetše ba be ba tšere keletšo ya Timeo ka gore o abelane maitemogelo a gagwe le bona.</p>
<p>Timeo o ile a dula sofeng, a nagana kudu ka lapa la gagwe. O be a tseba gore bothata bjo ga se bo fele, eupša o be a thakgatšwa ke gore o thušitše mongwe le mongwe go ba le letšatši le lekaone.</p>	<p>Ke nagana gore Timeo o tseba gore bomphenyašilo ba ka se tlošwe, eupša re ka kgona go laola maikutlo a rena a go inyatša. Bomphenyašilo ba bolela dilo tša go hloka botho, eupša tšeo ga di na nnete. Ke nagana gore o thušitše balapa ka go kgokaganya maikutlo a bona ka moka.</p>
Dipotšišo tša go latela	Dikarabo tše kgonegago
<p>Naa Timeo o nagana gore balapa ba rarolle maikutlo a bona a go se itshepe bjang?</p>	<p>Ka go hlokomologa bomphenyašilo.</p> <p>Ka go phela le bagwera ba rena le batho ba lego botho go rena.</p>
<p>Naa o ka kgona go hlama kgokaganyo? Naa o kile wa kwerwa goba wa kgoelwa?</p>	<p><i>Ke kgona go hlama kgokaganyo. Ge ke be ke kwerwa / kaela, ke...</i></p>
Dipotšišo tša ke ka lebaka la eng	Dikarabo tše kgonegago
<p>Ke ka lebaka la eng Timeo a boditše balapa ka go tlhorišwa mošomong?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ka lebaka la gore o be a nyaka go hlama kgokaganyo go maitemogelo a bona. • Ka lebaka la gore o be a sa nyake o tee wa balapa a kwa eke o lahlegile. • Ka lebaka la gore o be a nyaka go botšha balapa gore tharollo ya gagwe e thušitše gore a kwe bokaone. • Ka lebaka la gore o be a nyaka balapa be leke go šomiša tharollo ya gagwe.

Sehlopha Sa Go Bala Ka Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 6**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Labone** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Labone** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Labohlano

Ditiro tša Bomolomo

Metsotso e 15

TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS.(Šupa, Dira, Hlalosa o bolele)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo Phaphathing ya tlotlontšu ya tabakgolo.
  - nnoši
  - bodutu
  - thekga

Mantšu	Ditiro
Ga ke nyaka go tlhakišwa le go kwešwa bohloko.	<i>Laetša go kwa bohloko ka go bea matsogo kgareng.</i>
Ge motho a ntlakiša, ke botša motho yo mogolo goba morutiši.	<i>Dira taetšo ka matsogo</i>
Ge motho a ntšeela dilo tšaka, ke botša motho yo mogolo goba morutiši.	<i>Laetša go tšeelwa ka matsogo</i>
Ga ke nyaka go tlhakišwa le go kwešwa bohloko!	<i>Laetša go se nyaka ka monwana</i>

POLEDIŠANO YA SENGWALWA SA GO BALA KA GO ABELANA

- 1 Ngwala freimi ya poledišano mo letlapeng:
Mo kanegelong ye...
Baanegwa mo kanegelong ba tlhorišwa ka gobane...
Kenegelo ye e nthuta gore ke...
- 2 Bala freimi ya poledišano le barutwana.
- 3 Bea barutwana ka **dihlophana**.
- 4 Botša barutwana gore o mongwe le o mongwe o swanetše go hwetša sebaka go araba potšišo e nngwe le e nngwe ya poledišano.
- 5 Tanya šedi ya barutwana.
- 6 Botšiša barutwana ba go fapana goba sehlopha se se itšeng go abelana ka dikarabo tša bona.
- 7 Ge dikarabo di fošagetše, ba phošolle.
- 8 Leboga barutwana ka maitapišo a bona.

Temogo ya medumo le ditumatlhaka:

Metsotso e 15

Go hwetša mantšu

Ngwala tafolana ye mo letlapeng e be le medumo yeo o ithutileng yona nako ya go feta mmogo le yeo e rutilwego ka Labobedi le ka Laboraro. E tswaka le tše dingwe tša dihlogo.

oa	au	i
g	m	l
a	d	t
o	p	r
h	l	n

TŠHUPETŠO

- 1 Gopotša barutwana ka medumo ya beke: /**oa**/ le /**au**/
- 2 Sekaseka medumo kamoka le ditwakanywa mo letlapeng.
- 3 Efa barutwana metsotso e 3 go dira mafoko go bopa mantšu ka medumo le ditwakanywa tša ka godimo ka moo ba ka kgonago ka gona.
- 4 Bontšha barutwana go bopa mantšu ka medumo ye e nepišitšwego, bjalo ka: /**l**/-/**au**/-/**m**/-/**a**/ = **lauma**
- 5 Gopotša barutwana ba ka bopa lentšu ba šomiša medumo e fe kapa efe – ga go hlokogale gore ba šomiše /**oa**/ **goba** /**au**/
- 6 Bontšha barutwana gore lentšu le lengwe le bopiwa bjang, bjalo ka: /**d**/-/**i**/-/**l**/-/**a**/ = **dila**

BARUTWANA BA A DIRA

- 1 Botša barutwana go bula dipuku tša bona tša go ngwala gomme ba ngwale sehlogo: **oa, au**
- 2 Laela barutwana gore ba thomiše go ngwala.
- 3 Efa barutwana metsotso e 3 go hwetša le go bopa mantšu a mantši go ya ka mo ba kgonago ka gona.
- 4 Dumelela barutwana go phošolla mošomo wa bona. Bontšha barutwana gore ba bope bjang mantšu (le a mangwe): **moagi, moaparo, moahlodi, moaparong tau, mogau, lauma, ditau, dila, roma, mahala, gama, tlala, hlapi**

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Morago ga go bala

MAANO A TEKATLHALOGANYO: AKARETŠA / DIRA DITEKANETŠO

KAKARETŠO YA BOMOLOMO YA KANEGELO

- 1 Hlalosa gore barutwana ba tla bolela ka selo se sengwe seo ba se ratilego ka kanegelo: Timeo o thuša lapa la gabo
- 2 Ba tla bolela gape ka go dira dikgokagano tšeo ba kgonago go di dira mo kanegelong.
- 3 Šomiša **tšhupetšo** go laetša barutwana gore ba fa bjang lefoko go isa go a 2 ka kakaretšo ya selo seo ba se ratilego le go **dira kgokagano** mo kanegelong, bjalo ka: **Ke ratile gore** Timeo o rata le go hlokomela ba lelapa la gagwe. **Ge** Timeo a botšiša Eva gore o hlwele bjang, **se se ngopotša ge** ke boa gae bopapa ba mpotsisa gore ke hlwele bjang. E dira gore ikwe ke thabile.
- 4 Tswarela diswantšho go tšwa Pukung e kgolo. Laela barutwana go lebelela diswantšho o nagane ka seo se diragetšego.
- 5 Laela barutwana ba 2–3 go nagana ka seo **ba se ratago** le se ba ka kgonago go **dira dikgokagano le sona** mo kanegelong.
- 6 Kgopela barutwana ba 2 go iša go 3 go **abelana** dikakanyo tša bona le phaphoši. **Thuša** barutwana go hlama mafoko ao a feletšego.
- 7 Hlalosa gomme o phošolle diphošo tša go tšwelela kgafetšakgafetša.
- 8 Laela barutwana go **sokologa le go bolela**, gomme ba **abelane** ka dikakaretšo tša bona le wa mphato. *(Ga ba swanela go gopola seo morutiši a se boletšego. Se e swanetše go ba dikakanyo tša barutwana!)*

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 6**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Labohlano** go barutwana ka moka ka phaphošing
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira **phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala**.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Labohlano** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go diriwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Tshekatsheko ya polelo ya mafelelo a beke Metsotso e 15

- 1 Tanya šedi ya barutwana mo legogong mafelelong a letšatši.
- 2 Dira sebaka sa ditshekatsheko tša polelo beke le beke. Ke kgetho ya gago go hlakanya ditshekatsheko tša go ithuta tša Sepedi le tša Sekgowa.
- 3 Gopola go fa barutwana sebaka sa go 'Sokologa le go bolela' ba ahlaahle dikarabo tša bona le wa mphato. Ke moka, kgetha barutwana ba mmalwa go abelana ka dikarabo tša bona le phaphoši ka bophara.
- 4 Šomiša dipotšišo tše di latelago tša hlohleletšo go hlahla karolwana ya polelo ya poledišano ya gago:
  - a Naa ke efe Tabakgolo ya polelo ya rena ya beke?
  - b Ke kanegelo efe yeo le e badilego mmogo?
  - c Ke mantsu afe a maswa o a ratilego bekeng ye?
  - d Ke eng se o ithutilego sona bekeng ye?
  - e Naa re ngwadile ka eng bekeng ye?
  - f Naa go ngwala go kaonafetše bjang bekeng ye?
  - g Naa go bala go kaonafetše bjang bekeng ye?
  - h Ke eng seo o ikgantšhago ka sona bekeng ye?
- 5 La mafelelo, botša barutwana go nagana ka dilo tše pedi tše ba tlogo go botša ba malapa a bona ka seo ba ithutilego ka sona le ka tsela yeo ba kaonafetšego ka gona bekeng ye mabapi le mošomo wa bona.

Ela hloko: Tšepidišo ya go lebelela morago le go itekola ke karolwana e bohlokwa kudu ya go ithuta. O kgopelwa gore o seke wa tshediša mošongwana wo wa beke mahlo le ga tee.

Mphato 3

KOTARA 2

Beke

7

TABAKGOLO:

Re bangwadi

Go Lokiša Phaphoši

- 1 Ge beke e thoma, kgonthišiša gore phaphoši ya gago e a bogega ebile e hlwekile.
- 2 Bea PHAPHATI YA GO BONTŠHA ya gago nakong, ka go tloša dilo tše o sa hlwela o di šomiša, gomme o di boloke gabotse.
- 3 Ge o fetša, beakanya mantšu a papetlakgadima le tababakgolo ya tšhupetšo tše o di nyakago.
- 4 Hwetša le go beakanya dilo tša tabakgolo ya lebota le tafola yeo e ka bago le maatlakgogedi mo barutwaneng, mohlala: dilo tša go fapafapana tša go ngwala (dikryone, dipene, diphensele, dilo tsa go swaya, bj, bj.) le dipuku tša go ngwalela tša go fapafapana ke matlakala (pukutšatši, setlankana sa go kgorametša, bj bj).
- 5 Dira dinyakišišo mo marangrang a theknolotši (inthanete) go itokišetša tabakgolo. Mohlala: : Ke eng cuneiform? Ke eng hieroglyphics?
- 6 Kgonthišiša gore dipuku tša barutwana tša go ngwala le dipukutšhomo tša DBE di swailwe, gomme di bolokilwe gabotse mo di dulago gona.
- 7 Kgonthišiša gore dipuku tše dikgolo ka moka, tša go bala le tša bokgobapuku di ka lenaneo.
- 8 Beakanya ka leswa dihlopha tša go bala ka go hlahlwa ge e le gore go a hlokogala.
- 9 Beakanaya mešongwana ya gago ya kelo e sego ya semmušo le ya kelo ya semmušo tša beke.

Mešongwana ye e Okeditšwego

Mešongwana ye e ka šomišwa bjalo ka mošomo wa go ikemela wa barutwana ba go fetša mošomo wa bona ka pela GOBA ge o le gare o dira kelo mo barutwaneng.

Mošongwana wa 1: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 54 & 55, A re ngwaleng

Mošongwana wa 2: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 56, A re baleng

Mošongwana wa 3: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 57 & 58, A re ngwaleng

Mošongwana wa 4: Thala seswantšho sa gago o ngwala!

Mošupologo

Mešongwana ya Bomolomo

Metsotso e 15

HLAGIŠA TABAKGOLO: GO HWETŠA TSEBO YEO BA NAGO LE YONA.

- 1 Bontšha barutwana seswantšho sa Pukutšatši ya Mandu ka gare ga Puku e Kgolo ya dikanegolo: **Pukutšatši ya Mandu ya sephiri**
- 2 Botša barutwana gore re thoma tabakgolo, e bitšwa: **Re bangwadi**
- 3 Thala sediko le leina la tabakgolo mo magareng ga letlapa.
- 4 Botšiša barutwana: *Ke eng seo le se tsebago ka tabakgolo ye?*
- 5 Ngwala dikakanyo tša barutwana go dikologa mmapahlogo. Hlopha dikakanyo tša go swana gomme o di ngwale felo go tee.
- 6 Ge barutwana ba palelwa go fetola, botšiša dipotšišo tše di latelago tša hlohloletšo:
  - a Naa re ngwala eng?
  - b Naa re šomiša eng go ngwala?
  - c Naa re ngwala ka eng?

TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS.(Šupa, Dira, Hlalosa o bolele)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo phaphathing ya tlotlontšu ya tabakgolo.
  - lefokisi
  - mohlala
  - pukutšatši

Mantšu	Ditiro
Re bea pene fase,go tšweletša dikgopolo tša rena.	Laetša go ngwala ka monwana o be o šupe hlogo
Re bea pene, Go batametša ditaba tša mafaseng a kgole!	Laetša go ngwala le go šupa kgole ka letsogo
Re bea pene fase, Go šikinya maikutlo a rena.	Laetša go ngwala gomme o laetša maikutlo ka gi itshwara dikgara
Re bea pene fase,go anega tša kgole le kgauswi.	Šupa kgole le kgauswi ka letsogo.
Rena re bangwadi	Itšhupe dikgara o be o laetša go ngwala ka letsogo

Mongwalo

Metsotso e 15

- 1 Botša barutwana go bula dipuku tša bona gomme ba ngwale letšatšikgwedi.
- 2 Sa go latela botša barutwana go ngwala dinomoro tse 1–5 kgauswi le mothaladi o mo khwibidu.

- 3 Ngwala lefoko le le latelago mo letlapeng kaguswi le nomoro ya 1: Ke rata go apara unifomo go ya sekolong.
- 4 Sa go latela, ngwala mašala a latelago (subject morphemes) kgauswi le dinomoro tse 2–5:
  - 2 Mošemane o
  - 3 Mosetsana o
  - 4 Ba
  - 5 Re
- 5 Botsa barutwana go ngwalolla mafoko ba thoma ka mantšu ao a filwego.
- 6 Ge go šetše metsotso e mehlano gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, o bitša medumo ebile o hlalosa ka tshepetšo ya go ngwala ya mothikitho ge o le gare o dira seo.
- 7 Ke moka, kgopela barutwana go go šupetša paterone yeo ba e bonago, bjalo ka: mo lefoko le fetogago.
- 8 Thalela dipaterone, bjalo ka:
  - 1 Ke rata go apara unifomo ya ka go ya sekolong sa ka.
  - 2 Mošemane o rata go apara unifomo ya gagwe ge a e ya sekolong sa gagwe.
  - 3 Mosetsana o rata go apara unifomo ya gagwe go ya sekolong sa gagwe.
  - 4 Ba rata go apara unifomo ya bona ge bae ya sekolong sa bona.
  - 5 Re rata go apara unifomo ya rena ge re eya sekolong sa rena.
- 9 Laela barutwana go ntšha dikryone ba swaye mošomo wa bona.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Go bala la mathomo

MAANO A TEKATLHALOGANYO: GO PHOPHOLETŠA

- 1 Dudiša barutwana mo legogong gore ba kgone go bona Puku e kgolo.
- 2 Bula puku e kgolo mo kanegelong: Pukutšatši ya Mandu ya sephiri
- 3 Phetla puku o ba laetša diswantšho tša letlakala le lengwe le le lengwe, o ba botšiša gore ba nagana gore go direga eng.

- 4 Thuša barutwana go kopanya diswantšho, gore ba kgone go hwetša todi ya gore kanegelo e bolela ka eng.
- 5 Hlagiša tlotlontšu e ntšhwa mo dikarolwaneng tša maleba mo kanegelong.
- 6 Bala kanegelo ka moka ga yona gatee, o sa kgaotše.

Go ngwala:

Metsotso e 30

Go beakanya le dikakanywa

SEHLOGO: Kgetha kanegelo ye o e badilego lenyaga go e sekaseka

MOŠOMO: Ngwala tshekatsheko ya puku

MAANO A PEAKANYO: Ngwala lenaneo

HLAGISA SEHLOGO SA GO NGWALA

- 1 Hlalosa tshekatsheko ya puku: Ge re ngwala *book review*, re ngwala seo re se naganago ka puku goba kanegelo. Re ka ngwala puku yeo re e ratago gore batho ba bangwe ba e bale. Goba, re ka ngwala ka dipuku tšeo re sa di ratego go lemoša batho gore ba se senye nako ya bona.
- 2 Bontsaha barutwana gore o **nagana pele o ngwala**.
- 3 Ka mokgwa wa go bolela hlalosa dikakanyo tša gago tsa tshekatsheko ya puku, ka tsela ye:
Ke tla kgetha go ngwala ka kanegelo ye ke e ratilego. Kanegelo ye re e badilego gomme ke e ratilego ke ya Li Jie. Ke ratile molaetša wa kanegelo.

GO DIRA TSHUPETŠO YA MAANO A PEAKANYO (KE A DIRA)

- 1 E ba le freimi ya peakanyo e ngwadilwe ka lehlakoreng le le tee la letlapa.
- 2 Bontšha barutwana gore o dira bjang lenaneo ka go araba dipotšišo.
- 3 Feleletša peakanyo ka lehlakoreng le lengwe la letlapa.

Dipotšišo tša go beakanya

- 1 Naa ke puku efe goba kanegelo efe yeo o tlogo go ngwala ka yona?
- 2 Ke eng seo o se ratilego ka kanegelo?
- 3 Naa go na le se sengwe seo o se go wa se rata ka puku ye?
- 4 Naa gona le se sengwe seo se bego se ka dira kanegelo gore e be kaone?
- 5 Ke mang yo o naganago gore o tla rata kanegelo ye goba puku ye? Ke ka lebaka la eng?
- 6 Ke ka lebaka la eng o digela puku ye?

Peakanyo

- 1 Li Jie, wo a makatsago wa talente ya mosebo le lerumo
- 2 Molaetša – o se ka ba le nkane, le gore itšhudulla go bohlokwa kudu
- 3 Aowa
- 4 Ke be ke rata ge kanegelo e ka be e telele
- 5 Ke nagana gore motho o mongwe le omongwe o tla rata kanegelo ye. Re tla ithuta dilo tše di swa mo bophelong.
- 6 Eng – ka gobane thuto e bohlokwa e le ruri..

BARUTWANA BA ŠOMIŠA MAANO A PEAKANYO (O A DIRA)

- 1 Botša barutwana go tswalela mahlo a bona gomme ba nagane ka puku goba kanegelo yeo e nyakago go sekasekwa.
- 2 Sa go latela, botša barutwana go sokologe gomme ba bolele le wa mphato, ba abelane dikakanyo tsa tshekatsheko.
- 3 Bontsha barutwana go somisa freimi go beakanya seo ba tlogo go sengwala, go swana le ka tsela ye o dirilego ka gona.
- 4 Efa barutwana dipuku tša bona tša go ngwala.
- 5 Botša barutwana gore ba swanetse go ngwala dikakanyo tša bona – ga ba swanela go kopisa peakanyo ya morutiši.
- 6 Ge barutwana ba le gare ba šoma, sepela ka phaphošing o sware dikhonferense tše dinnyane.

1. The twits e ngwadilwe ke Roald Dahl
2. Ke ratile ge dinonyane di fenyd di twits tša go befa gape go be go segiša kudu.
3. Aowa
4. Ke duma okare diswantšho di ka be di le ka mala.
5. Ke nagana okare bana ba ka rata puku ye ka gore e a segiša.
6. Ee, ka gobane e re ruta go ba le botho goba dilo tše mpe di ka go hlagela.

Sehlopha Sa Go Bala Ka Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 7**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1** wa **Mošupologo** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2** wa **Mošupologo** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Labobedi

Temogo ya medumo le ditamatlhaka:

Metsotso e 15

Boeletša medumo, go kopanya le go aroganya

KE A DIRA...

- 1 Bitša modumo: **ai**
- 2 Bitša lentšu: **maina**
- 3 Arogantšha lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /**m/-/ai/-/n/-/a/**
- 4 Bitša modumo wa mathomo o tee wa lentšu: /**m/**
- 5 Bitša modumo wa bobedi wa lentšu: /**ai/**
- 6 Bitša modumo wa boraro wa lentšu: /**n/**
- 7 Bitša modumo wa mafelelo o tee wa lentšu: /**a/**
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **maina**
- 9 Laetša ka go šupetša le go kopanya medumo go bopa lentšu: /**m/-/ai/-/n/-/a/= maina**
- 10 Sa go latela, bitša senoko sa pele sa lentšu: /**mai/**
- 11 Bitša senoko sa bobedi sa lentšu: /**na/**
- 12 Dira tšhupetšo o šupa le go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /**mai/-/na/ = maina**

RE A DIRA...

- 1 Bitša modumo: **ai**
- 2 Bitša lentšu: **maitišo**
- 3 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mathomo o tee mo lentšung le? /**m/**
- 4 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bobedi o tee mo lentšung le? /**ai/**
- 5 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa boraro mo lentšung? /**t/**
- 6 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bone o tee mo lentšung le? /**i/**
- 7 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bohloano o tee mo lentšung le? //š/
- 8 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mafelelo o tee mo lentšung le? //o/
- 9 Kgopela barutwana go aroganya lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /**m/-/ai/-/t/-/š/-/o/**
- 10 Ngwala lentšu mo letlapeng: **maitišo**
- 11 Laela barutwana go kopantšha medumo ya lentšu mmogo le wena: /**m/-/ai/-/t/-/š/-/o/= maitišo**
- 12 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa mathomo sa lentšu?: /**mai/**
- 13 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa bobedi sa lentšu?: /**ti/**
- 14 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa boraro sa lentšu?: /**šo/**
- 15 Botša barutwana go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /**mai/-/ti/-/šo/ = maitišo**

O A DIRA...

- 1 Botša barutwana gore ba ntšhe dipuku tša bona tša go ngwala gomme ba ngwale letšatšikgwedi le sehlogo: **mantšu a ai**
- 2 Sa go latela, botša barutwana go ngwala dinomoro 1–5 ka thoko ga mothaladi o mo khwibidu.
- 3 Bitša mantšu a a latelago:
  - 1 **maina**
  - 2 **maitišo**
  - 3 **maikutlo**
  - 4 **maikemišetšo**
  - 5 **maikarabelo**
- 4 Barutwana ba swanetše go ngwala mantšu kgauswi ga nomoro ye e nepagetšego, gomme ba thalelele modumo o nepišitšwego mo lentšung le lengwe le le lengwe.
- 5 Ge go šetše metsotso e mebedi gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, gomme o thalelele modumo o nepišitšwego.
- 6 Botša barutwana go swaya mošomo wa bona ka dikryone.
- 7 Botša barutwana gore tla ithuta gore modumo o, o ngwadiwa bjang ka MOTHIKITO mo thutong ye e latelago.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

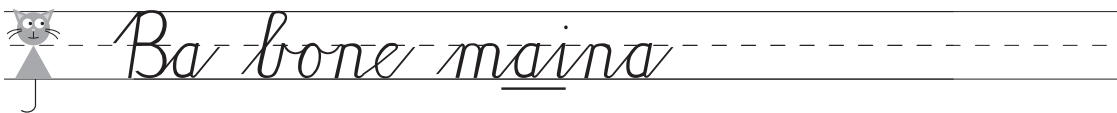
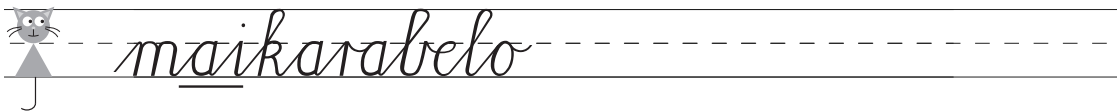
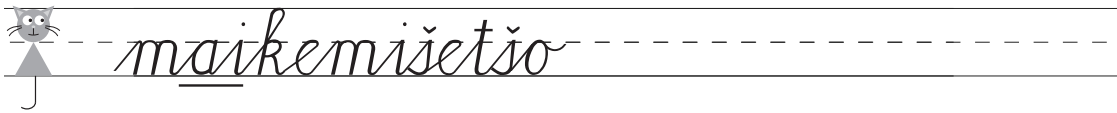
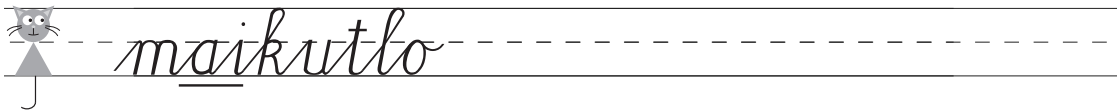
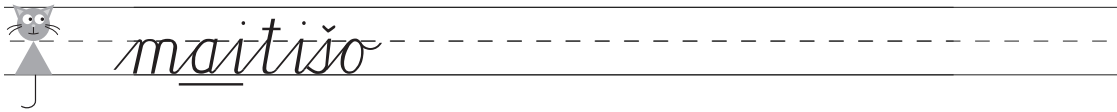
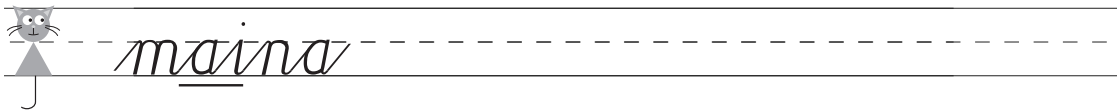
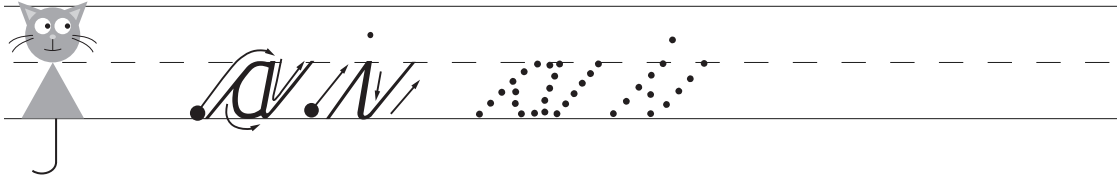
Mongwalo:

Metsotso e 15

Ngwala leleterere goba maletere/mantšu/mafoko ka mothikitho

- 1 Ruta barutwana go ngwala ditlhaka tše dikgolo le ditlhaka tše dinnyane ka mothikitho: **ai**
- 2 Laetša go ngwala ditlhaka go barutwana bao ba ngwalago ka letsogo la go ja, ke moka o laetše ba go ngwala ka letsogo la ngele.
- 3 Ge o fetša botša barutwana go šoma le wa mphato go ngwala leleterere goba maletere mo mekokotlong ka menwana ya bona.
- 4 Ka morago ga fao botša barutwana go ngwala leleterere goba maletere mo godimo ga ditafola ka menwana ya bona.
- 5 La mafelelo, bontšha barutwana gape gore ba bopa bjang leleterere/maletere le mafoko mo letlapeng.
- 6 Barutwana ba swanetše go kopolla modumo/mantšu/mafoko ka gare ga dipuku tša bona.

- 7 Barutwana ba swanetše go thalela modumo o nepišitšwego mo mantšung/mafokong ao a ngwadilwego.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Go bala lekga la pele

MAANO A TEKATLHALOGANYO: DIRA DIKGOKAGANO

Sengwalwa	Go bala lekga la pele (Go nagana kudu)
<p>Pukutšatši ya Mandu ya sephiri</p> <p>Mandu o be a rata go ngwala. O be a rata go ngwala ka pukutšatšing ya gagwe kudu. Letšatši le lengwe le le lengwe, o be a ngwala tše a di dirilego. Gape o be a ngwala diphiri tša gagwe. Go ngwala go be go mo thuša go ntšha dilo ka hlogong. Go be go mo thuša go iketla. Go be go mo thuša gore a ikwe a thabile.</p>	
<p>Mandu o be a sa nyake diphiri tša gagwe di balwa ke motho, ka fao a tseba gore o swanetše go hwetša lefelo le lebotse la go fihla pukutšatši ya gagwe. O ile a lebelela ka phapošing ya gagwe ya go robala go hwetša lefelo le lebotse la go khutiša. Mafelelong a tšea sephetho sa go e khutiša ka fase ga mpete wa gagwe. 'Ga go yo a ka e hwetšago mo!' a nagana.</p> <p>Eupša mathapameng a mangwe, ge Mandu le mogwera wa gagwe Anna ba boa sekolong, Mandu o ile a hwetša pukutšatši ya gagwe e ahlame mo lebatong ka kamoreng ya gagwe. A kwa sefahlego sa gagwe se fiša. A kwa pelo ya gagwe e betha ka lebelo.</p>	<p>Ge motho a ka lebelela dilo tša ka gomme a bala pukutšatši ya go swara diphiri tša ka, ke tla kwa ke gakanegile e bile ke befetšwe. Ke nagana gore ke ka moo Mandu a ikwago ka gona.</p>
<p>'Aowa! Bona Anna! Motho o mongwe o be a bala pukutšatši ya ka!' a goelela.</p> <p>'Re ka kgona go nagana gore ke mang!' gwa araba Anna a iketlile. 'Re tla ba mafokisi a dipukutšatši.'</p> <p>Mandu le Anna ba ile ba lekola pukutšatši.</p> <p>'Bona kgatišo ya menwana e ya ditšhila,' gwa realo Anna. 'Se ke mohlala o mobotse! Ke mang o naganago gore a ka ba le menwana ya ditšhila?' 'Ke a petšha ke kgaetšedi ya ka e nnyane,' gwa realo Mandu. 'Thabo o phela a na le menwana ya ditšhila ge a fetša go bapala ka ntle.'</p>	<p>Ge motho a ka lebelela dilo tša ka, ke tla nyaka go tseba gore ke mang gore ke kgone go ba latelela.</p>
<p>'A re ye go mo nyaka. Re swanetše go mmotšiša dipotšišo go bona ge ekaba ke yena!' gwa realo Anna.</p> <p>Mandu a nagana Thabo a bala diphiri tša gagwe tšohle. Eupša a napa a nagana gore kgaetšedi ya gagwe o na le mengwaga e hlano fela. Ga sešo a kgona go bala.</p>	<p>Ke kgona go hlama kgokaganyo mo ya maphodisa. Anna le Mandu ba nyaka mehlala ya go rarolla bothata – bjale ka maphodisa.</p>

Sengwalwa	Go bala lekga la pele (Go nagana kudu)
<p>'Ema! Ga go kgonege gore e be yena! Ga a kgone go bala!' Mandu a realo a sega.</p> <p>'A re nyake mehlala e mengwe,' gwa realo Anna. Mandu a thoma go lekola pukutšatši, letlakala le lengwe le le lengwe.</p>	
<p>'Bona moriri o mošweu!' gwa realo Mandu, a swere seripa se sennyane sa moriri o mošweu. 'Se ke mohlala wa bohlokwa,' a realo.</p> <p>'Mong wa moriri o mošweu o swanetše go ba a badile pukutšatši ya ka. Balapa la ka ka moka ba na le moriri o montsho. Bjale, e ka be e le mang? Ke mang yo ke mo tsebago a nago le moriri o mošweu? a botšiša, a lebeletše meriri ya Anna e mešweu ka pelaelo.</p> <p>'E be e se nna! Ke a tshepiša!' gwa realo Anna. 'Le gona, oo ke moriri o mokopana o mošweu. Wa ka ke o motelele!'</p>	<p>Anna le Mandu ba kgoboketša mehlala go bona gore ke mang a badilego pukutšatši, bjale ka maphodisa a kgoboketša bohlatse go rarolla bosenyi.</p>
<p>Re tla swanela ke go bea molaba re bone ge re ka se sware mmadi wa pukutšatši,' Mandu a realo. Mandu o ile a bea pukutšatši gape ka fase ga mpete. Ke moka, a šašetša flouru mo lebatong kgauswi le mpete wa gagwe. 'Ge mongwe a ka batamela pukutšatši ya ka, re tla hwetša mehlala ya maoto mo flourenge,' gwa hlaloša Mandu. Ke moka banenyana ba khuta ka morago ga khona ba ema. Ka morago ga metsotso e se mekae, ba kwa mašata a go ngapa a etšwa ka kamoreng ya go robala.</p>	<p>Ba hweditše mehlala e lekanego go seba gore ke mang. Bjale ba swanetše go nyakišiša ka mokgwa o fapanego – bjale ka mafokisi.</p>
<p>Ba ile ba kitimela ka kamoreng ya Mandu. "Re go swere!' gwa goelela Anna. Eupša go be go se na motho. Go se na motho ka ntle ga mpša ya Mandu, Zola. Lebato le be le tlatše ka mehlala ya marofa a mpša a go ba le flouru. Zola o be a tsentšhitše nko ka pukutšatšing ya Mandu!</p> <p>Mandu a thoma go sega. 'Meriri yela e mešweu ka pukutšatšing e swanetše go ba e le ya Zola!' 'Zola o a seleka!' gwa realo Anna. 'O tla swanela ke go hwetša lefelo le lekaone la go khutiša.'</p> <p>'Ke nnete!' gwa realo Mandu. 'Eupša ke tla hwetša le lengwe ka morago – e swanetše go ba sephiri, le go wena!'</p>	<p>Nyakišišo ya bona e šomile! Ba hweditše mogonelelwa – bjale ka mafokisi a nnete!</p>

Dipotšišo tša go latela	Dikarabo tše kgonegago
Ke mehlala efe e hweditšwego ke Anna le Mandu?	Ba hweditše menwana ya ditšhila, moriri o mošweu le mehlala ya marofa a go tlala flouru.
Ke mang a bego a 'bala' pukutšatši ya Mandu?	E be e le mpša ya gagwe.
Dipotšišo tša ke ka lebaka la eng	Dikarabo tše kgonegago
Ke ka lebaka la eng Mandu a nagana gore Anna o badile pukutšatši ya gagwe?	<ul style="list-style-type: none"> • Ka lebaka la gore o hweditše moriri o mošweu. • Ka lebaka la gore ga go nay o a nago le moriri o mošweu ka lapeng la Mandu. • Mohlomongwe ke ka lebaka la gore Anna o rata go thuša. Go a belaetša.

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 7**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Labobedi** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Labobedi** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Laboraro

Ditiro tša Bomolomo

Metsotso e 15

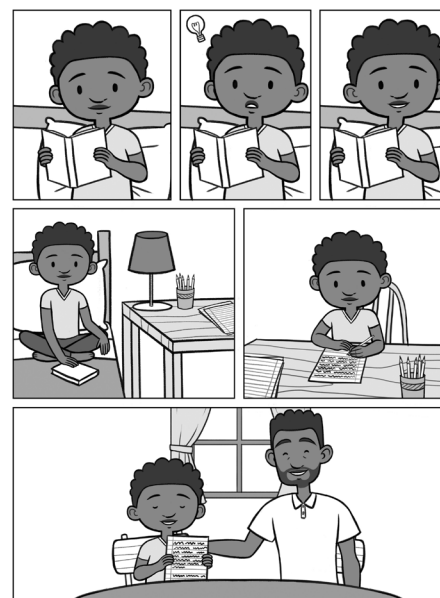
TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

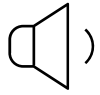
- 1 Ruta o šomiša PATS.(Šupa, Dira, Hlalosa o bolele)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo Phaphathing ya tlotlontšu ya tabakgolo.
  - nyakišiša
  - dinyakišišo
  - belaela

Mantšu	Ditiro
Re bea pene fase,go tšweletša dikgopolo tša rena.	<i>Laetša go ngwala ka monwana o be o šupe hlogo</i>
Re bea pene, Go batametša ditaba tša mafaseng a kgole!	<i>Laetša go ngwala le go šupa kgole ka letsogo</i>
Re bea pene fase, Go šikinya maikutlo a rena.	<i>Laetša go ngwala gomme o laetša maikutlo ka gi itshwara dikgara</i>
Re bea pene fase,go anega tša kgole le kgauswi.	<i>Šupa kgole le kgauswi ka letsogo.</i>
Rena re bangwadi	<i>Itšhupe dikgara o be o laetša go ngwala ka letsogo</i>

BOKGONI BA GO ANEGA

- 1 Arola barutwana ka dihlophana.
- 2 Efa sehlopha se sengwe le se sengwe letlakala la diswantšho tša bokgoni ba go anega.
- 3 Botša barutwana go nagana ka kanegelo ya go tšamaišana le diswantšho.
- 4 Efa barutwana motsotso goba e mebedi go nagana ka dikakanyo tša bona.
- 5 Sa go latela, morutwana o mongwe le o mongwe mo sehlopheng o swanetše go hwetša sebaka go abelana ka tsela yeo a bonago kanegelo ka gona.
- 6 Gopotša barutwana gore kanegelo tša bona e swanetše go ba tšeo ba ihlametšego tšona, eupša gape di swanetše go sepelelana le diswantšho!
- 7 Gopotša barutwana go theeletšana gabotse ge ba laodišetšana dikanegelo.
- 8 Leboga barutwana go abelana ka dikanegelo tša bona.

Temogo ya medumo le ditumatlhaka:

Metsotso e 15

Boeletša medumo, go kopanya le go aroganya

KE A DIRA...

- 1 **Bitša modumo: ei**
- 2 Bitša lentšu: **leino**
- 3 Arogantšha lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /l/-/ei/-/n/-/o/
- 4 Bitša modumo wa mathomo wa lentšu: /l/
- 5 Bitša modumo wa bobedi wa lentšu: /ei/
- 6 Bitša modumo wa boraro wa lentšu: /n/
- 7 Bitša modumo wa mafelelo wa lentšu: /o/
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **leino**
- 9 Laetša ka go šupetša le go kopanya medumo go bopa lentšu: /l/-/ei/-/n/-/o/ = **leino**
- 10 Sa go latela, bitša senoko sa pele sa lentšu: /lei/
- 11 Bitša senoko sa bobedi sa lentšu: /no/
- 12 Dira tšhupetšo o šupa le go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /lei/-/no/ = **leino**

RE A DIRA...

- 1 **Bitša modumo: ei**
- 2 Bitša lentšu: **beile**
- 3 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mathomo o tee mo lentšung le? /b/
- 4 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bobedi o tee mo lentšung le? /ei/
- 5 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa boraro mo lentšung? /l/
- 6 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mafelelo o tee mo lentšung le? /e/
- 7 Kgotla barutwana go aroganya go ba o ikemetšego o nnoši: /b/-/ei/-/l/-/e/
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **beile**
- 9 Laela barutwana go kopanya medumo mo lentšung mmogo le wena: /b/-/ei/-/l/-/e/= **beile**
- 10 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa mathomo sa lentšu?: /bei/
- 11 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa bobedi sa lentšu?: /le/
- 12 Botša barutwana go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /bei/-/le/ = **beile**

O A DIRA...

- 1 Botša barutwana gore ba ntšhe dipuku tša bona tša go ngwala gomme ba ngwale letšatšikgwedi le sehlogo: **mantšu a ei**.
- 2 Sa go latela, botša barutwana go ngwala dinomoro 1–5 ka thoko ga mothaldi o mo khwibidu.
- 3 Bitša mantšu a a latelago:
  - 1 **leino**

- 2 **leina**
- 3 **beile**
- 4 **reile**
- 5 **leinong**
- 4 Barutwana ba swanetše go ngwala mantšu kgauswi ga nomoro ye e nepagetšego, gomme ba thalelele modumo o nepišitšwego mo lentšung le lengwe le le lengwe.
- 5 Ge go šetše metsotso e mebedi gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, gomme o thalele modumo o nepišitšwego.
- 6 Botša barutwana go swaya mošomo wa bona ka dikryone.
- 7 Botša barutwana gore tla ithuta gore modumo o, o ngwadiwa bjang ka MOTHIKITO mo thutong ye e latelago.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

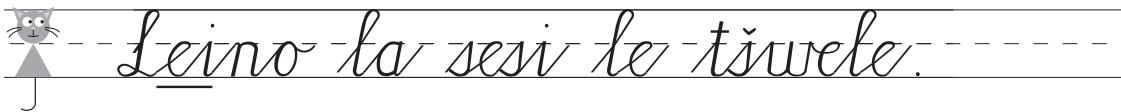
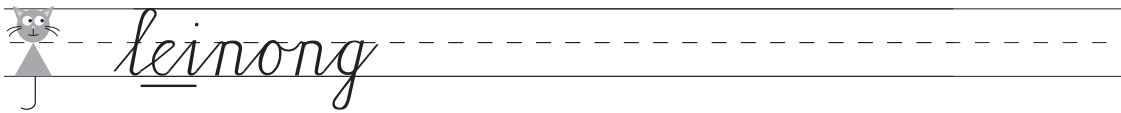
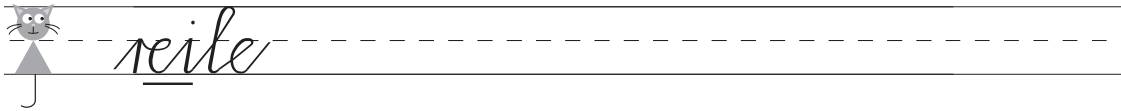
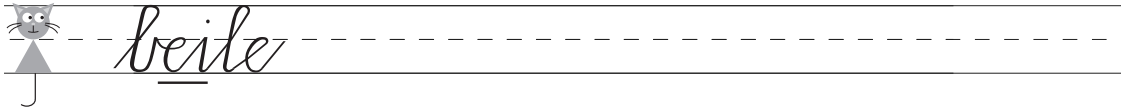
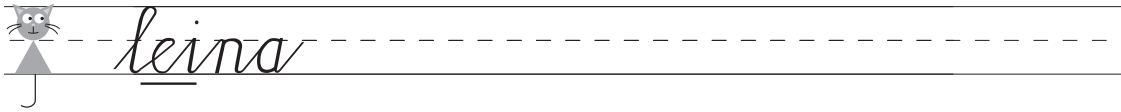
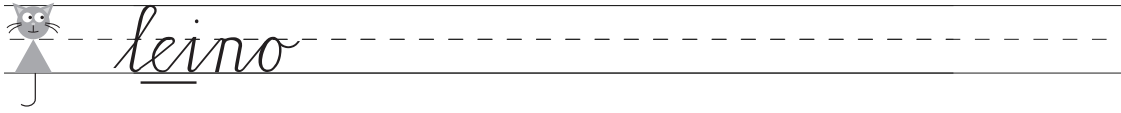
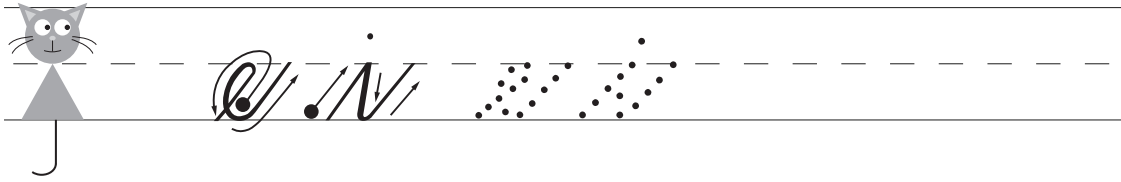
Mongwalo:

Metsotso e 15

Ngwala leletere goba maletere/mantšu/mafoko ka mothikitho

- 1 Ruta barutwana go ngwala ditlhaka tše dikgolo le ditlhaka tše dinnyane ka mothikitho: **ei**
- 2 Laetša go ngwala ditlhaka go barutwana bao ba ngwalago ka letsogo la go ja, ke moka o laetše ba go ngwala ka letsogo la ngele.
- 3 Ge o fetša botša barutwana go šoma le wa mphato go ngwala leletere goba maletere mo mekokotlong ka menwana ya bona.
- 4 Ka morago ga fao botša barutwana go ngwala leletere goba maletere mo godimo ga ditafola ka menwana ya bona.
- 5 La mafelelo, bontšha barutwana gape gore ba bopa bjang leletere/maletere le mafoko mo letlapeng.
- 6 Barutwana ba swanetše go kopolla modumo/mantšu/mafoko ka gare ga dipuku tša bona.
- 7 Barutwana ba swanetše go thalela modumo o nepišitšwego mo mantšung/mafokong ao a ngwadilwego.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go ngwala:

Metsostso e 30

Kakanywa

SEHLOGO: Kgetha kanegelo ye re e badilego lenyaga go e sekaseka

MOŠOMO: Ngwala tshekatsheko ya puku

FREIMI YA GO NGWALA:

Lenyaga, ke badile...

Kanegelo ye e bolela ka...

Ke e ratile...

Ga se ke e rate ka...

Ke nagana gore kanegelo e be tla ba kaone ge nkanbe...

Ke nagana...o tla rata kanegelo ka gobane...

Ka kakaretšo...

GO ITOKISETŠA: Pele thuto ya go ngwala e thoma, ngwala peakanyo yeo o e dirilego ka Mošupologo mo letlapeng.

GO ŠUPETŠA TSHEPETŠO KAKANYWA (KE A DIRA)

- 1 Gopotša barutwana ka peakanyo yeo o idirilego ka Mošupologo.
- 2 Bala peakanyo ya gago yeo e ngwadilwego mo letlapeng.
- 3 Sa go latela, bala freimi ya go ngwala le barutwana.
- 4 Dira tšhupetšo gore o tla feleletša bjang freimi ya go ngwala o šomiša peakanyo ya gago, ka tsela ye:
- 5 **Lenyaga,ke badile** Li Jie, wa go thakgatsa wa mpho ya mosebo le lerumo. **Kanegelo ye e bolela ka** mokgoni wa mosebo le lerumo, eupša o nkane. **Ke ratile** gore monna mogolo mo kanegelong o ratile Li Jie thuto ya bohlokwa. O mo ratile gore go itlwetša go dira gore batho ba kgone dilo. O mo ratile gore ga gobotse go ba le nkane. **Ke nagana gore kanegelo e tla ba kaone ge nkabe** e le e teletšana! **Ke nagana gore** batho kamoka **ba tla rata kanegelo ye ka gobane** molaetša o bohlokwa go batho kamoka. **Ka kakaretšo** ke tla digela puku ye go bagwera ba ka kamoka.

BARUTWANA BA FELELETŠA TSHEPETŠO YA PHATLALATŠO (O A DIRA)

- 1 Efa barutwana dipuku tša go ngwala.
- 2 Laela barutwana go ngwala letšatšikgwedi le sehlogo: **Tshekatsheko ya puku: Kakanywa**
- 3 Botša barutwana go hwetša dipeakanyo tša bona go tšwa thutong ya Mošupologo gomme ba nagane ka dikakanyo tša bona.
- 4 Botša barutwana go feleletša freimi tša bona tša go ngwala ba šomiša dipeakanyo tša bona.

- 5 Botša barutwana go tlaleletša mafoko a mmalwa goba dintlha ge e le gore nako e sa le gona.
- 6 Gopotša barutwana ka maano ao ba ka a šomišago a ka ba thušago.
- 7 Ge barutwana ba le gare ba ngwala, sepela ka phaphošing gomme o thuše barutwana bao ba šitwago.

Ngwaga wo, ke badile The Twits ya e ngwadilwego ke Roald Dahl.

Kanegelo ye a mabapi le Morena le Mohumagadi twits bao e be go ele batho ba bape. Ka ba bape go batho ka moka le diphoofolo.

Ke ratile gore Mafelelong dinonyane di fentše Morena le Mohumagadi twits ebille go be go segiša. Ke nagana gore kanegelo e be e tla ba kaone ge nkabe diswantšho e le tša mala.

Ke nagana gore bana ka moka ba tla rata kanegelo ka gore e a segiša. Ka kakaretšo kanegelo ye e re ruta gore o swanetše go ba le batho ka mehla ka gore dilo tše mpe di ka go hlagela.

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

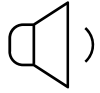
Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **Matlakalatšhomo a go bala 7**.
- 2 Hlalosa **Mošongwana wa 1 wa Laboraro** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena..
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira **phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala**.
- 6 Hlalosa **Mošongwana wa 2 wa Laboraro** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Labone

Temogo ya medumo le ditumatlhaka:

Metsotso e 15

Go fetoša ditlhaka

KE A DIRA...

- 1 Hlalosa gore lehono, re tla itlwaetša go lebelela diphapanonyana mo mantšung. Se se ka re thuša go ba babadi ba ba kaone.
- 2 Ngwala mantšu a a mabedi mo letlapeng: **beile, reile**
- 3 Šupetša barutwana go hwetša phaphano, bjalo ka: **beile, reile**
- 4 Hlalosa phapano, bjalo ka /b/ le /r / medumo e a fapana, eupša se sengwe le se sengwe mo lentšung ga se sa fetošwa!

RE A DIRA...

KAROLO YA 1

- 1 Ngwala mantšu a a mabedi mo letlapeng: **leino, leina**
- 2 Botšiša barutwana: Naa mantšu a a mabedi a fapana ka eng?
- 3 Bitša gore a tle a thalele phapano magareng ga mantšu a mabedi, bjalo ka: **leino, leina**
- 4 Hlalosa phapano magareng ga mantšu a mabedi.

KAROLO YA 2

- 1 Sa go latela, ngwala lentšu mo letlapeng: **leinong**
- 2 Botšiša barutwana: **Naa ke modumo ofe o tee wo re ka o fetošago mo lentšung le go bopa lentšu le lengwe le leswa?**
- 3 Ngwala lenaneo la dikakanyo tša barutwana mo letlapeng, bjalo ka: **pshiong, moepong., diaparong, moaparong, seolong**

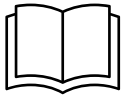
O A DIRA...

- 1 Ngwala lentšu le mo letlapeng: **lefsielo**
- 2 Laela barutwana go bopa mantšu a mangwe a mantši go ya ka mo ba ka kgonago ka gona, ba fetoša modumo o tee mo lentšung.
- 3 Mafelelong biletša barutwana kamoka letlapeng gore ba ngwale le lengwe la mantšu a bona.
- 4 Lebelediša mantšu kamoka ga ona, gomme o hlalose gore ke modumo ofe wo o fetošitšwego.
maikarabelo, diagelo, myemyelo, mafsielo

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Go bala lekga la bobedi

MAANO A GO BALA: DIRA DIKGOKAGANO

Sengwalwa	Go bala lekga la bobedi (Go nagana kudu)
<p>Pukutšatši ya Mandu ya sephiri</p> <p>Mandu o be a rata go ngwala. O be a rata go ngwala ka pukutšatšing ya gagwe kudu. Letšatši le lengwe le le lengwe, o be a ngwala tše a di dirilego. Gape o be a ngwala diphiri tša gagwe. Go ngwala go be go mo thuša go ntšha dilo ka hlogong. Go be go mo thuša go iketla. Go be go mo thuša gore a ikwe a thabile.</p>	<p>Ke kgona go hlama kgokaganyo le Mandu, ka gore le nna ke rata go ngwala go ntšha dilo ka hlogong ya ka. Ge ke swanetše go dira dilo tše dintši ke ikwake na le kgatelelo ya monagano, ke ngwala lenaneo. Se se nthuša go ntšha dilo ka hlogong ya ka, bjale ka Mandu.</p>
<p>Mandu o be a sa nyake diphiri tša gagwe di balwa ke motho, ka fao a tseba gore o swanetše go hwetša lefelo le lebotse la go fihla pukutšatši ya gagwe. O ile a lebelela ka phapošing ya gagwe ya go robala go hwetša lefelo le lebotse la go khutiša. Mafelelong a tšea sephetho sa go e khutiša ka fase ga mpete wa gagwe. 'Ga go yo a ka e hwetšago mo!' a nagana.</p> <p>Eupša mathapameng a mangwe, ge Mandu le mogwera wa gagwe Anna ba boa sekolong, Mandu o ile a hwetša pukutšatši ya gagwe e ahlame mo lebatong ka kamoreng ya gagwe. A kwa sefahlego sa gagwe se fiša. A kwa pelo ya gagwe e betha ka lebelo.</p>	<p>Ke kgona go hlama kgokaganyo. Ge mongwe a tšea dilo tšaka a sa kgopele, ke a befelwa. Go swana le letšatši le lengwe ke boile gae go hwetša mogolle a bala melaetša ya ka mo khomphutheng ya ka. Ke ile ka kwa sefahlego sa ka se fiša, pelo ya ka e betha ka lebelo gomme ka goeletša, bjale ka Mandu.</p>
<p>'Aowa! Bona Anna! Motho o mongwe o be a bala pukutšatši ya ka!' a golela.</p> <p>'Re ka kgona go nagana gore ke mang!' gwa araba Anna a iketlile. 'Re tla ba mafokisi a dipukutšatši.'</p> <p>Mandu le Anna ba ile ba lekola pukutšatši.</p> <p>'Bona kgatišo ya menwana e ya ditšhila,' gwa realo Anna. 'Se ke mohlala o mobotse! Ke mang o naganago gore a ka ba le menwana ya ditšhila?' 'Ke a petšha ke kgaetšedi ya ka e nnyane,' gwa realo Mandu. 'Thabo o phela a na le menwana ya ditšhila ge a fetša go bapala ka ntle.'</p>	<p>Ge motho a ka okamela dilo tša ka, motho wa mathomo ke mo naganago ke moratho wa ka. Se se nkgopotša Mandu ka gore motho wa mathomo a mo naganetšego ke kgaetšedi ya gagwe.</p>

Sengwalwa	Go bala lekga la bobedi (Go nagana kudu)
<p>'A re ye go mo nyaka. Re swanetše go mmotšiša dipotšišo go bona ge ekaba ke yena!' gwa realo Anna.</p> <p>Mandu a nagana Thabo a bala diphiri tša gagwe tšohle. Eupša a napa a nagana gore kgaetšedi ya gagwe o na le mengwaga e hlano fela. Ga sešo a kgona go bala.</p> <p>'Ema! Ga go kgonege gore e be yena! Ga a kgone go bala!' Mandu a realo a sega.</p> <p>'A re nyake mehlala e mengwe,' gwa realo Anna. Mandu a thoma go lekola pukutšatši, letlakala le lengwe le le lengwe.</p>	
<p>'Bona moriri o mošweu!' gwa realo Mandu, a swere seripa se sennyane sa moriri o mošweu. 'Se ke mohlala wa bohlokwa,' a realo.</p> <p>'Mong wa moriri o mošweu o swanetše go ba a badile pukutšatši ya ka. Balapa la ka ka moka ba na le moriri o montsho. Bjale, e ka be e le mang? Ke mang yo ke mo tsebago a nago le moriri o mošweu? a botšiša, a lebeletše meriri ya Anna e mešweu ka pelaelo.</p> <p>'E be e se nna! Ke a tshepiša!' gwa realo Anna. 'Le gona, oo ke moriri o mokopana o mošweu. Wa ka ke o motelele!'</p>	<p>Ke kgona go hlama kgokaganyo – seripa se sa kanegelo se nkgopotša paesekopo ye nkilego ka e bona. Mo paesekopong, mosetsana o be a utsweditšwe pheta. Mogwera wa gagwe o ile a ithaopa go mo thuša go hwetša lehodu. Ba ile ba nyaka ba nyakišiša. Mafelelong e be e le mogwera yo a e utswitšego. O be a itiriša eke o a thuša gore ba se bone gore ke yena lehodu. Ke akanya gore naa e kaba e le Anna a badilego pukutšatši? Mohlomongwe ke ka fao Anna a ithaopilego go hwetša yo ba ka mo pharago ka molato, bjale ka paesekopo ye ke e bonego.</p>
<p>Re tla swanela ke go bea molaba re bone ge re ka se sware mmadi wa pukutšatši,' Mandu a realo. Mandu o ile a bea pukutšatši gape ka fase ga mpete. Ke moka, a šašetša flouru mo lebatong kgauswi le mpete wa gagwe. 'Ge mongwe a ka batamela pukutšatši ya ka, re tla hwetša mehlala ya maoto mo flourenge,' gwa hlaloša Mandu. Ke moka banenyana ba khuta ka morago ga khona ba ema. Ka morago ga metsotso e se mekae, ba kwa mašata a go ngapa a etšwa ka kamoreng ya go robala.</p>	
<p>Ba ile ba kitimela ka kamoreng ya Mandu. "Re go swere!' gwa goelela Anna. Eupša go be go se na motho. Go se na motho ka ntle ga mpša ya Mandu, Zola. Lebato le be le tlatše ka mehlala ya marofa a mpša a go ba le flouru. Zola o be a tsentšhitše nko ka pukutšatšing ya Mandu!</p> <p>Mandu a thoma go sega. 'Meriri yela e mešweu ka pukutšatšing e swanetše go ba e le ya Zola!' 'Zola o a seleka!' gwa realo Anna. 'O tla swanela ke go hwetša lefelo le lekaone la go khutiša.'</p>	<p>Mmalo! Kanegelo ye e be e se bjale ka paesekopo ye ke e bonego. E be e se Anna. E be e le Zola, mpša ya Mandu ya go seleka. Se se nkgopotša mola ke nagana gore kgaetšedi ya ka e jele sangwetše ya ka. Eupša fela, ka bona mpša ya ka e e ja.</p>
<p>'Ke nnete!' gwa realo Mandu. 'Eupša ke tla hwetša le lengwe ka morago – e swanetše go ba sephiri, le go wena!'</p>	

Dipotšišo tša go latela	Dikarabo tše kgonegago
Mandu o be a belaela mang?	O be a belaela kgaetšedi ya gagwe le Anna.
Mandu le Anna ba hweditše bjang gore ke mang a bego a bala pukutšatši?	Ba nyakile mehlala ba bea molaba.
Dipotšišo tša ke ka lebaka la eng	Dikarabo tše kgonegago
Ke ka lebaka la eng Mandu a ba a nyaka lefelo la go khutiša le lekaone?	<ul style="list-style-type: none"> • Ka lebaka la gore pukutšatši e swanetše go ba sephiri. • Ka lebaka la gore mpša ya gagwe Zola e hweditše pukutšatši ga bonolo. • Ka lebaka la gore Anna o tseba mo pukutšatši e khutišitšwego, ka fao ga e sa le lefelo la sephiri.

Sehlopha Sa Go Bala Ka Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 7**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Labone** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Labone** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetsa gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Labohlano

Mešongwana ya Bomolomo

Metsotso e 15

TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS.(Šupa, Dira, Hlalosa o bolele)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo phaphathing ya tlotlontšu ya tabakgolo..
  - mongwalo
  - mothikito
  - molaetša

Mantšu	Ditiro
Re bea pene fase,go tšweletša dikgopolo tša rena.	<i>Laetša go ngwala ka monwana o be o šupe hlogo</i>
Re bea pene, Go batametša ditaba tša mafaseng a kgole!	<i>Laetša go ngwala le go šupa kgole ka letsogo</i>
Re bea pene fase, Go šikinya maikutlo a rena.	<i>Laetša go ngwala gomme o laetša maikutlo ka gi itshwara dikgara</i>
Re bea pene fase,go anega tša kgole le kgauswi.	<i>Šupa kgole le kgauswi ka letsogo.</i>
Rena re bangwadi	<i>Itšhupe dikgara o be o laetša go ngwala ka letsogo</i>

POLEDIŠANO YA SENGWALWA SA GO BALA KA GO ABELANA

- 1 Ngwala freimi ya poledišano mo letlapeng:
 Kanegelo ye e bolela ka ...
 Selo se tee se ke ithutilego sona ke...
 Selo se ke hweditšego se kgahlisa ke...
- 2 Bala freimi ya poledišano le barutwana.
- 3 Bea barutwana ka **dihlophana**.
- 4 Botša barutwana gore o mongwe le o mongwe o swanetše go hwetša sebaka go araba potšišo e nngwe le e nngwe ya poledišano.
- 5 Tanya šedi ya barutwana.
- 6 Botšiša barutwana ba go fapana goba sehlopha se se itšeng go abelana ka dikarabo tša bona.
- 7 Ge dikarabo di fošagetše, ba phošolle.
- 8 Leboga barutwana ka maitapišo a bona.

Temogo ya medumo le ditumatlhaka:

Metsotso e 15

Go hwetša mantšu

Ngwala tafolana ye mo letlapeng e be le medumo yeo o ithutileng yona nako ya go feta mmogo le yeo e rutilwego ka Labobedi le ka Laboraro. E tswaka le tše dingwe tša dihlogo.

ei	ai	m
n	a	t
i	š	o
k	u	e
l	b	r

TŠHUPETŠO

- 1 Gopotša barutwana ka medumo ya beke: /ei/ le /ai/
- 2 Sekaseka medumo kamoka le ditswakanywa mo letlapeng.
- 3 Efa barutwana metsotso e 3 go dira mafoko go bopa mantšu ka medumo le ditswakanywa tša ka godimo ka moo ba ka kgonago ka gona.
- 4 Bontšha barutwana go bopa mantšu ka medumo ye e nepišitšwego, bjalo ka: /m/-/ai/-/n/-/a/ = **maina**
- 5 Gopotša barutwana ba ka bopa lentšu ba šomiša medumo e fe kapa efe – ga go hlokogale gore ba šomiše /ei/ **goba** /ai/
- 6 Bontšha barutwana gore lentšu le lengwe le bopiwa bjang, bjalo ka: /š/-/a/-/l/-/a/ = **šala**

BARUTWANA BA A DIRA

- 1 Botša barutwana go bula dipuku tša bona tša go ngwala gomme ba ngwale sehlogo: **ei, ai**
- 2 Laela barutwana gore ba thomiše go ngwala.
- 3 Efa barutwana metsotso e 3 go hwetša le go bopa mantšu a mantši go ya ka mo ba kgonago ka gona.
- 4 Dumelela barutwana go phošolla mošomo wa bona. Bontšha barutwana gore ba bope bjang mantšu (le a mangwe): **maina, maitšo, maikutlo, maikemišetšo, maikarabelo, leino, leina, beile, reile, šala, koba, tloša, tšale**

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Morago ga go bala

MAANO A TEKATLHALOGANYO: AKARETŠA / DIRA DIKGOKAGANO

KAKARETŠO YA BOMOLOMO YA KANEGELO

- 1 Hlalosa gore barutwana ba tla bolela ka selo se sengwe seo ba se ratilego ka kanegelo: Sephiri sa pukutšatši ya Mandu ya sephiri
- 2 Ba tla bolela gape ka go **dira dikgokagano** tšeo ba kgonago go di dira mo kanegelong.
- 3 Šomiša **tšhupetšo** go laetša barutwana gore ba fa bjang lefoko go iša go a 2 ka kakaretšo ya selo seo ba se ratilego le go **dira kgokagano** mo kanegelong, bjalo ka: **Ke ratile gore** Mandu le Anna e be o ka re ke mafokisi, ba nyaka mohlala. **Ge** Mandu a kwata ge motho o mongwe a bala pukutšatši ya gagwe, **se se nkgopotsa** sisge kgaetšedi a šomiša khompuhara gomme melaetša ya ka ya emeili e butšwe! Ke be ke kwatile ka gobane ke naganne gore o badile melaetša ya ka ya sephiri.
- 4 Tswarela diswantšho go tšwa Pukung e kgolo. Laela barutwana go lebelela diswantšho o nagane ka seo se diragetšego.
- 5 Laela barutwana ba 2–3 go nagana ka seo **ba se ratago** le se ba ka kgonago go **dira dikgokagano le sona** mo kanegelong.
- 6 Kgopela barutwana ba 2 go iša go 3 go **abelana** dikakanyo tša bona le phaphoši. **Thuša** barutwana go hlama mafoko ao a feletšego.
- 7 Hlalosa gomme o phošolle diphošo tša go tšwelela kgafetšakgafetša.
- 8 Laela barutwana go **sokologa le go bolela**, gomme ba **abelane** ka dikakaretšo tša bona le wa mphato. (*Ga ba swanela go gopola seo morutiši a se boletšego. Se e swanetše go ba dikakanyo tša barutwana!*)

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 7**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Labohlano** go barutwana ka moka ka phaphošing
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira **phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala**.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Labohlano** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Tshekatsheko ya polelo ya mafelelo a beke Metsotso e 15

- 1 Tanya šedi ya barutwana mo legogong mafelelong a letšatši.
- 2 Dira sebaka sa ditshekatsheko tša polelo beke le beke. Ke kgetho ya gago go hlakanya ditshekatsheko tša go ithuta tša Sepedi le tša Sekgowa.
- 3 Gopola go fa barutwana sebaka sa go 'Sokologa le go bolela' ba ahlaahle dikarabo tša bona le wa mphato. Ke moka, kgetha barutwana ba mmalwa go abelana ka dikarabo tša bona le phaphoši ka bophara.
- 4 Šomiša dipotšišo tše di latelago tša hlohleletšo go hlahla karolwana ya polelo ya poledišano ya gago:
  - a Naa ke efe Tabakgolo ya polelo ya rena ya beke?
  - b Ke kanegelo efe yeo le e badilego mmogo?
  - c Ke mantsu afe a maswa o a ratilego bekeng ye?
  - d Ke eng se o ithutilego sona bekeng ye?
  - e Naa re ngwadile ka eng bekeng ye?
  - f Naa go ngwala go kaonafetše bjang bekeng ye?
  - g Naa go bala go kaonafetše bjang bekeng ye?
  - h Ke eng seo o ikgantšhago ka sona bekeng ye?
- 5 La mafelelo, botša barutwana go nagana ka dilo tše pedi tše ba tlogo go botša ba malapa a bona ka seo ba ithutilego ka sona le ka tsela yeo ba kaonafetšego ka gona bekeng ye mabapi le mošomo wa bona.

Ela hloko: Tšepidišo ya go lebelela morago le go itekola ke karolwana e bohlokwa kudu ya go ithuta. O kgopelwa gore o seke wa tshediša mošongwana wo wa beke mahlo le ga tee.

Mphato 3

KOTARA 2

Beke

8

TABAKGOLO:

Re bangwadi

Go Lokiša Phaphoši

- 1 Ge beke e thoma, kgonthišiša gore phaphoši ya gago e a bogega ebile e hlwekile.
- 2 Bea PHAPHATI YA GO BONTŠHA ya gago nakong, ka go tloša dilo tše o sa hlwela o di šomiša, gomme o di boloke gabotse.
- 3 Ge o fetša, beakanya mantšu a papetlakgadima le tababakgolo ya tšhupetšo tše o di nyakago.
- 4 Tlaleletša dilo tša tabakgolo ya lebota le tafola yeo e ka bago le maatlakgogedi mo barutwaneng, mohlala: diswantsho tsa mengwalo ya bogologolo, diswantšho tsa bokgabo leswikeng mo Afrika Borwa, diswantšho tsa didirišwa tša bogologolo
- 5 Dira dinyakišišo mo marangrang a theknolotši (inthanete) go itokišetša tabakgolo. Mohlala: Di baantropolotši ba humane bjang mengwalo ya bogologolo matlapeng khutlong tse nne tsa lefase, le ka tsela yeo ba bego ba di bala.
- 6 Kgonthišiša gore dipuku tša barutwana tša go ngwala le dipukutšhomo tša DBE di swailwe, gomme di bolokilwe gabotse mo di dulago gona.
- 7 Kgonthišiša gore dipuku tše dikgolo ka moka, tša go bala le tša bokgobapuku ba phaphoši di ka lenaneo.

Mešongwana ye e Okeditšwego

Mešongwana ye e ka šomišwa bjalo ka mošomo wa go ikemela wa barutwana ba go fetša mošomo wa bona ka pela GOBA ge o le gare o dira kelo mo barutwaneng.

Mošongwana wa 1: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 59, A re ngwaleng

Mošongwana wa 2: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 60, A re baleng

Mošongwana wa 3: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 61 & 62, A re ngwaleng

Mošongwana wa 4: Ngwala pukutsatsi ya go hlalosa gore boemo ba bosobosobolelo bo lebeba bjang lehono.

Mošupologo

Mešongwana wa bomolomo

Metsotso e 15

BOELETŠA TABAKGOLO: GO FIHLELLA TSEBO YEO BA NAGO LE YONA

- 1 Bontšha barutwana seswantšho sa mengwalo ya bogologolo matlapeng ka gare ga Puku e Kgolo ya dikanegelo: Bangwadi ba mathomo lefaseng
- 2 Botša barutwana gore re tšwela pele ka tabakgolo ya rena: Re bangwadi
- 3 Thala sediko le leina la **tabakgolo** mo magareng ga letlapa.
- 4 Botšiša barutwana: *Ke eng seo o ithutileng katabakgolo ye go fihla ga bjale?*
- 5 Ngwala dikakanyo tša barutwana go dikologa mmaphahlogo. Hlopha dikakanyo tša go swana o di ngwale felo go tee.
- 6 Ge barutwana ba palelwa go fetola, botšiša dipotšišo tše di latelago tša hlohleletšo:
  - a Ke ka lebaka la eng re ngwala?
  - b Naa go ngwala go re thusang bjang go kaonafatsa maphelo a rena goba go a nolofatsa?
  - c Naa morero wa go ngwale ke eng?

TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS.
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo phaphathing ya tlotlontšu ya tabakgolo..
  - go hlama
  - tlhamo
  - mahlale

Mantšu	Ditiro
Re bea pene fase,go tšweletša dikgopolo tša rena.	<i>Laetša go ngwala ka monwana o be o šupe hlogo</i>
Re bea pene, Go batametša ditaba tša mafaseng a kgole!	<i>Laetša go ngwala le go šupa kgole ka letsogo</i>
Re bea pene fase, Go šikinya maikutlo a rena.	<i>Laetša go ngwala gomme o laetša maikutlo ka gi itshwara dikgara</i>
Re bea pene fase,go anega tša kgole le kgauswi.	<i>Šupa kgole le kgauswi ka letsogo.</i>
Rena re bangwadi	<i>Itšhupe dikgara o be o laetša go ngwala ka letsogo</i>

Mongwalo

Metsotso e 15

- 1 Botša barutwana go bula dipuku tša bona gomme ba ngwale letšatšikgwedi le sehlogo **Botee go ya Bontšhing bja Mantšu.**
- 2 Sa go latela botša barutwana go ngwala dinomoro tse 1–5 kgauswi le mothaladi o mo khwibidu, ba tshela methaladi mo gare ga dinomoro.
- 3 Bitša mantšu a botee ka tsela ye e latelago. Barutwana ba swanetše go ngwala mantšu a kgauswi le nomoro ye e nepagetšego.

Botee go ya Bontšhing bja Mantšu

- 1 katse
  - 2 mpsa
  - 3 phensele
  - 4 sellathekeng
  - 5 setulo
- 4 Sa go latela, laela barutwana go ngwalolla mantšu ka bontši mo mothalading wa go latela.
  - 5 Ge go šetše metsotso e mehlano gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, o bitša medumo ebile o hlalosa ka tshepetšo ya go ngwala ya mothikitho ge o le gare o dira seo.
  - 6 Ke moka, kgopela barutwana go go šupetša paterone yeo ba e bonago, bjalo ka: mo mantšu a fetogago.
  - 7 Thalela dipaterone, bjalo ka:

Botee go ya Bontšhing bja Mantšu

- 1 katse
dikatse
  - 2 mpsa
dimpsa
  - 3 phensele
diphensele
  - 4 sellathekenge
dillathekeng
  - 5 setulo
ditulo
- 8 Botša barutwana go nagana ka dipaterone tše ge ba bala goba ge ba ngwala.
  - 9 Laela barutwana go ntšha dikryone ba swaye mošomo wa bona.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Pele re bala

MAANO TEKATLHALOGANYO: GO PHOPHOLETŠA

- 1 Dudiša barutwana mo legogong gore ba kgone go bona puku e kgolo.
- 2 Bula puku e kgolo mo kanegelong: Bangwadi ba mathomo lefaseng
- 3 Phetla puku o ba laetša diswantšho tša letlakala le lengwe le le lengwe, o ba botšiša gore ba nagana gore go direga eng.
- 4 Thuša barutwana go kopanya diswantšho, gore ba kgone go hwetša todi ya gore kanegelo e bolela ka eng.
- 5 Hlagiša tlotlontšu e mpsha mo dikarolwaneng tša maleba mo kanegelong.
- 6 Bala kanegelo ka moka ga yona gatee, o sa eme.

Go ngwala:

Metsotso e 30

Go rulaganya

SEHLOGO: Kgetha kanegelo yeo o e badilego lenyaga go e sekaseka

MOŠOMO: Ngwala tshekatsheko ya puku

GO ITOKIŠETŠA:

- Ngwala lenaneo la go rulaganya le go lekola mo letlapeng pele thuto ya go ngwala e thoma.
- Ngwala kakanywa mo letlapeng pele thuto e thoma. Tsentsha phošo e tee goba tše pedi.

LENANEO LA GO RULAGANYA LE GO LEKOLA:

- 1 Naa ke ngwadile sehlogo sa puku goba kanegelo ka hlaka e kgolo?
- 2 Naa ke tsinkeletše puku e tee goba tshekatsheko ya kanegelo puku ka moka ga yona?
- 3 Naa ke hlalositse gore ke ka lebaka le eng ke ratile goba ke sa ratago puku goba kanegelo?
- 4 Naa mantsu kamoka a peletilwe ka tsela ye e nepagetšego?
- 5 Naa lefoko le lengwe le le lengwe le thoma ka tlhaka e kgolo?
- 6 Naa lefoko le lengwe le le lengwe le felela ka leswaodikga le le nepagetšego (ekaba khutlo goba leswao la go makala)

DIRA TŠHUPETŠO YA GO RULAGANYA (KE A DIRA)

- 1 Balela barutwana lenaneo la go lekola le go rulaganya, o le balele godimo.
- 2 Sa go latela, balela barutwana kakanywa ya gago. O e balele godimo.
- 3 Lebelediša lenaneo la go rulaganya le go lekola, o lemoga ge eba kakanywa ya gago e nepagetše, goba ge eba o swanetše go e phošolla goba go e kaonafatša.
- 4 Dira tšhupetšo ya go tshepetso ya phošolla barutwana.

BARUTWANA BA FELELETŠA TSHEPETŠO YA GO RULAGANYA (O A DIRA)

- 1 Efa barutwana dipuku tša go ngwala.
- 2 Botša barutwana go hwetša dikakanywa tša bona tša mošomo wa go ngwala.
- 3 Sa go latela, botša barutwana go lebelediša lenaneo la go rulaganya le go lekola gomme ba phošolle go ba ba dire di kaonafatšo ge e le gore go a hlokagala.
- 4 Ge barutwana ba le gare ba šoma, sepela ka phaphošing o sware dikhonferese tše dinnyane – kgonthișiša gore o šoma le sehlphe sa go fapana nakong engwe le engwe ge gona le mošomo wa go ngwala.
- 5 Lekola diphošo tša go tšwelela kgafetšakgafetša tša dingwalwa tša barutwana.
- 6 Tanya šedi ya barutwana gomme o ngwale diphošo kamoka tša barutwana mo letlapeng.
- 7 Bontšha barutwana gore diphošo tše diphošollwa bjang.

Ngwaga wo, ke badile The Twits yea e ngwadilwego ke Roald Dahl.

Kanegelo ye a mabapi le Morena le Mohumagadi. Twits bao e bego ele batho ba bape. Ka ba bape go batho ka moka le diphoofolo.

Ke ratile gore Mafelelong dinonyane di fentše Morena le Mohumagadi. Twits ebille go be go segiša. Ke nagana gore kanegelo e be e tla ba kaone ge nkabe diswantšho e le tša mala.

Ke nagana gore bana ka moka ba tla rata kanegelo ka gore e a segiša. Ka kakaretšo kanegelo ye e re ruta gore o swanetše go ba le batho ka mehla ka gore dilo tše mpe di ka go hlagela.

Sehlopha Sa Go Bala Ka Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 8**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1** wa **Mošupologo** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2** wa **Mošupologo** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Labobedi

Temogo ya medumo le ditamatlhaka:

Metsotso e 15

Boeletša medumo, go kopanya le go aroganya

KE A DIRA...

- 1 Bitša modumo: **eo**
- 2 Bitša lentšu: **seolo**
- 3 Arogantšha lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /s/-/eo/-/l/-/o/
- 4 Bitša modumo wa mathomo o tee wa lentšu: /s/
- 5 Bitša modumo wa bobedi o tee wa lentšu: /eo/
- 6 Bitša modumo wa boraro wa lentšu: /l/
- 7 Bitša modumo wa mafelelo o tee wa lentšu: /o/
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **seolo**
- 9 Laetša ka go šupetša le go kopanya medumo go bopa lentšu: /s/-/eo/-/l/-/o/ = **seolo**
- 10 Sa go latela, bitša senoko sa pele sa lentšu: /seo/
- 11 Bitša senoko sa bobedi sa lentšu: /lo/
- 12 Dira tšhupetšo o šupa le go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /seo/-/lo/ = **seolo**

RE A DIRA...

- 1 Bitša modumo: **eo**
- 2 Bitša lentšu: **beola**
- 3 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mathomo o tee mo lentšung le? /b/
- 4 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bobedi o tee mo lentšung le? /eo/
- 5 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa boraro mo lentšung? /l/
- 6 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mafelelo o tee mo lentšung le? /a/
- 7 Kgopela barutwana go aroganya lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /b/-/eo/-/l/-/a/
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **beola**
- 9 Laela barutwana go kopantšha medumo ya lentšu mmogo le wena: /b/-/eo/-/l/-/a/ = **beola**
- 10 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa mathomo sa lentšu?: /beo/
- 11 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa bobedi sa lentšu?: /la/
- 12 Botša barutwana go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /beo/-/la/ = **beola**

O A DIRA...

- 1 Botša barutwana gore ba ntšhe dipuku tša bona tša go ngwala gomme ba ngwale letšatšikgwedi le sehlogo: **mantšu a eo**

- 2 Sa go latela, botša barutwana go ngwala dinomoro 1–5 ka thoko ga mothaladi o mo khwibidu.
- 3 Bitša mantšu a a latelago:
  - 1 **leoto**
  - 2 **seolo**
  - 3 **beola**
  - 4 **seolong**
  - 5 **theoga**
- 4 Barutwana ba swanetše go ngwala mantšu kgauswi ga nomoro ye e nepagetšego, gomme ba thalelele modumo o nepišitšwego mo lentšung le lengwe le le lengwe.
- 5 Ge go šetše metsotso e mebedi gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, gomme o thalelele modumo o nepišitšwego.
- 6 Botša barutwana go swaya mošomo wa bona ka dikryone.
- 7 Botša barutwana gore tla ithuta gore modumo o, o ngwadiwa bjang ka MOTHIKITO mo thutong ye e latelago.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

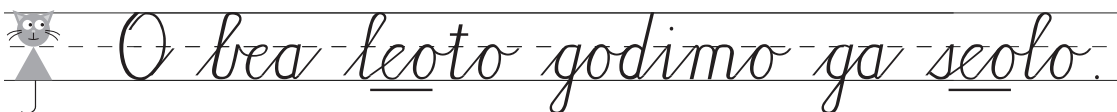
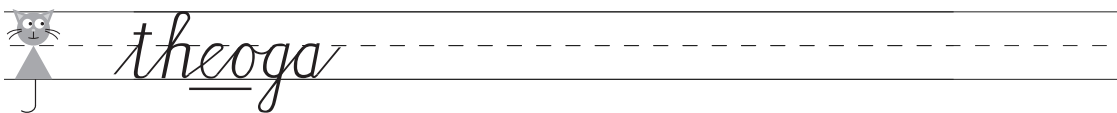
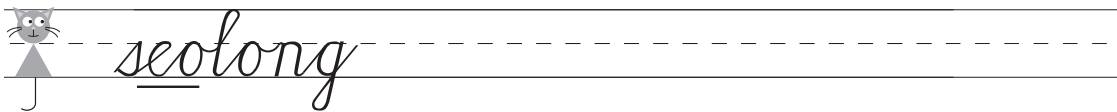
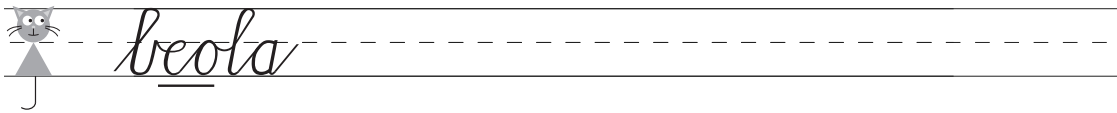
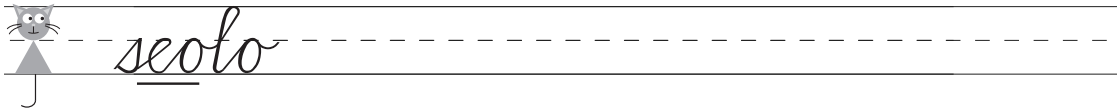
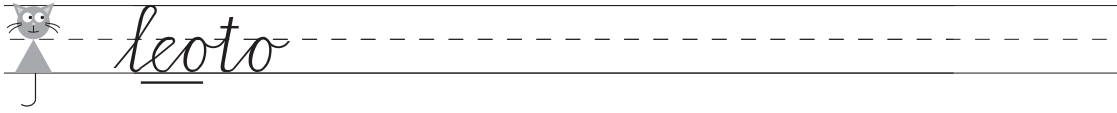
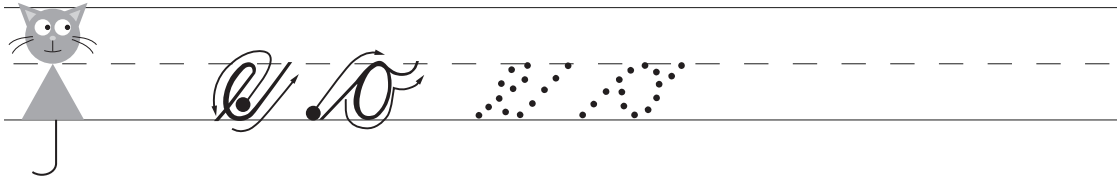

Mongwalo:

Metsotso e 15

Ngwala leleterere goba maleterere/mantšu/mafoko ka mothikitho

- 1 Ruta barutwana go ngwala ditlhaka tše dikgolo le ditlhaka tše dinnyane ka mothikitho: **eo**
- 2 Laetša go ngwala ditlhaka go barutwana bao ba ngwalago ka letsogo la go ja, ke moka o laetše ba go ngwala ka letsogo la ngele.
- 3 Ge o fetša botša barutwana go šoma le wa mphato go ngwala leleterere goba maleterere mo mekokotlong ka menwana ya bona.
- 4 Ka morago ga fao botša barutwana go ngwala leleterere goba maleterere mo godimo ga ditafola ka menwana ya bona.
- 5 La mafelelo, bontšha barutwana gape gore ba bopa bjang leleterere/maleterere le mafoko mo letlapeng.
- 6 Barutwana ba swanetše go kopolla modumo/mantšu/mafoko ka gare ga dipuku tša bona.
- 7 Barutwana ba swanetše go thalela modumo o nepišitšwego mo mantšung/mafokong ao a ngwadilwego.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Go bala lekga la pele

MAANO TEKATLHALOGANYO: FETLEKA SENGWALWA

Sengwalwa	Go bala lekga la pele (Go nagana kudu)
<p><u>Bangwadi ba mathomo lefaseng</u></p> <p>Batho ba hlotše mehutahuta ya theknolotši. Re hlotše difatanaga, dikhomphutha le dillathekeng. Re hlotše diyalemoya, diroboto le ditšidifatši. Eupša e nngwe ya ditheknolotši tša go kgahliša kudu ke selo se sengwe se se lebegago se le bonolo: mongwalo.</p>	<p>Thaka banna! Ke ithuta mo gore mongwalo ke theknolotši. Ke be nka se nagana gore batho ba hlotše mongwalo.</p>
<p>Batho ba thomile go ngwala mo e ka bago mengwaga e 5,000 e fetilego. Lefelo le lengwe mo mongwalo o hlotšwego le bitšwa Sumer. Sumer e bile gona kua Iraq ya matšatši a lehono. Sumer e be e le e nngwe ya mafelo a lefase moo batho ba thomilego go dula ditoropokgolong. Go ba le batho ba bantši felo go tee go ile gwa fetola ka moo batho ba phelago.</p> <p>Batho ba Sumer ba ile ba aga ditempele tša go rapela badimo ka gare ga mabota a toropokgolo. Eupša, ditempele di be di sa šomišwe fela go rapela. Gape ditempele e be e le dipolokelo tša dithoto tše fapanego. Bomapalane ba ditempele ba ile ba swanela go hlola lenaneo la go ngwadiša dilo tše bego di bolokilwe – gore ba se lebele. Mongwalo o thomile ka mokgwa wo.</p>	<p>Ke ithuta mo gore mengwaga e 5,000 e fetilego batho ba be ba sa kgone go ngwala. Ke nagana gore bophelo bo be bo fapane ka nako yeo.</p> <p>Ke ithuta mo gore mengwaga e 5,000 ya go feta ditempele di be di šomišwa go rapela le go boloka dithoto tše ntši.</p>
<p>Nagana mafelelong a sehla sa puno, baruti ba nyaka go boloka diroto tše 10 tša bali ka polokelong ya tempele. Mapalane o be a thala seswantšho se sennyane sa lehlaka la bali, gomme a dira maswao a go bala a 10 mo letlapeng la gagwe la letsopa.</p>	<p>Ke ithuta mo gore bali e be e le sengwe sa tše bego di bolokwa ditempeleng. Ke nagana gore ba be ba boloka dithoto tše ntši tša go fapana mafelelong a puno.</p>
<p>Ke moka, letlapa la letsopa le be le tla oma letšatšing. Ge matlapa a omile a le bothata, a be a bewa gabotse gore e be direkoto tše ka go balwa matšatši, dibeke goba mengwaga ya go latela.</p>	<p>Thaka banna! Ke ithuta gore mongwalo wa mathomo o dirilwe godimo ga letsopa. Ke akanya gore naa ekaba pampiri yona e hlotšwe neng?</p>
<p>Mananeo a mathomo a mongwalo a ba a fapana le alfabete ya rena. A be a dirilwe ka diswantšhwana tša go bontšha dilo tša go fapana.</p>	<p>Ke ithuta gore mongwalo wa mathomo e be e le diswantšhwana tše nnyane e sego maletere.</p>

Sengwalwa	Go bala lekga la pele (Go nagana kudu)
<p>Eupša, ge nako e ntše e ya, ge dilo di tlišwa tempeleng ka bontši, diswantšho di ile tša fetolelwa go dika. Ge dithoto tše fapanego di tšwela pele go bolokwa ditempeleng tša ditoropokgolo, bomapalane ba ile ba swanela ke go ngwala ka lebelo. Ba be ba se na nako e ntši ya go thala mahlaka a bali le dithoto tše dingwe gabotse.</p> <p>Ka fao, seswantšho sa lehlaka la bali sa fetogela go seka sa bali se bego se thalega ga bonolo. Seka se se be se kwešišega gore se emela bali, le ge bjale se be se sa swane le seswantšho sa lehlaka la bali.</p>	<p>Thaka banna! Ke ithuta gore ge nako e ntve e sepela, diswantšwana tše fetolwa dika.</p>
<p>Baruti le bomapalane be ba swanetše go kwišiša e sego fela tše bego di bolokilwe ka ditempeleng, eupša mehuta ya dithoto ka moka tše ba nago natšo. Ka fao bomapalane go tšwa ditempeleng tše fapanego tša Sumer ba be ba swanetše go kgobokana go tšea sephetho sa sete ya dika tše tlwaelegilego tše ba bego bat la di šomša. Lenaneo le la go ngwala le bitšwa mongwalokgwaro.</p>	<p>Ke ithuta mo gore lenaneo la mathomo la mongwalo le be le bitšwa mongwalokgwaro.</p>
<p>Tshepedišo ya mohuta wo e ile ya direga go ralala le dihlabolago tše fapanego tša lefase – kwa Egepete, Peru le China. Mongwalo wa rena wa sebjalebjae o theilwe godimo ga mengwalo e fapanego ya bogologolo.</p>	
<p>Ka go hlola mongwalo, batho ba ile ba kgona go gatiša dikgopolo le dikanegelo. Re ile ra kgona go aga dikgwebo le mahumo. Re ile ra kgona go romela melaetša mafelong a kgolekgole. Hlolego ya mongwalo e ile ya fetola se batho ba bego ba kgona go se dira go ya go ile.</p>	<p>Ke ithuta gore mongwalo go re thušitše go gatiša dikanegelo tša rena.</p>
Dipotšišo tša go latela	Dikarabo tše kgonegago
<p>Naa mongwalo o hlotšwe kae la mathomo?</p>	<p>Kua Sumer, Iraq ya matšatši a lehono.</p>
<p>Naa batho ba Sumer be ba ngwala mo kae?</p>	<p>Ba be ba ngwala letsopeng.</p>
Dipotšišo tša ke ka lebaka la eng	Dikarabo tše kgonegago
<p>Ke ka lebaka la eng mongwalo o hlotšwe?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ka lebaka la gore dithoto di be di bolokwa ditempeleng, gomme batho ba be ba hloka mokgwa wa go gopola dilo tše di bolokilwego. • Ka lebaka la gore bomapalane le baruti ba be ba nyaka go tseba gore ba na le dithoto tše kaakang.

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 8**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1** wa **Labobedi** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2** wa **Labobedi** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Laboraro

Mešongwana ya Bomolomo

Metsotso e 15

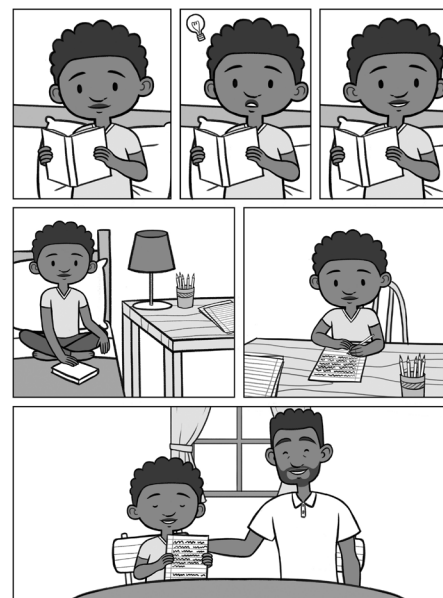
TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS.(Šupa, Dira, Hlalosa o bolele)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo phaphathing ya tlotlontšu ya Tabakgolo.
  - kereke
  - rapela
  - ngwala
  - gatiša

Mantšu	Ditiro
Re bea pene fase,go tšweletša dikgopolo tša rena.	<i>Laetša go ngwala ka monwana o be o šupe hlogo</i>
Re bea pene, Go batametša ditaba tša mafaseng a kgole!	<i>Laetša go ngwala le go šupa kgole ka letsogo</i>
Re bea pene fase, Go šikinya maikutlo a rena.	<i>Laetša go ngwala gomme o laetša maikutlo ka gi itshwara dikgara</i>
Re bea pene fase,go anega tša kgole le kgauswi.	<i>Šupa kgole le kgauswi ka letsogo.</i>
Rena re bangwadi	<i>Itšhupe dikgara o be o laetša go ngwala ka letsogo</i>

BOKGONI BA GO ANEGA

- 1 Arola barutwana ka dihlophana.
- 2 Efa sehlopha se sengwe le se sengwe letlakala la diswantšho tša bokgoni ba go anega.
- 3 Gopotša barutwana gore beke ya go feta, ba ihlametše dikanegelo ka diswantšho.
- 4 Beke ye, barutwana ba swanetše go šoma mmogo e le sehlopha go tšea sephetho ka mabapi le kanegelo ya sehlopha.
- 5 Gopotša barutwana gore kanegelo tša bona e swanetše goba tšeo ba ihlametšego tšona, eupša gape di swanetše go sepelelana le diswantšho!
- 6 Tanya šedi ya barutwana.
- 7 Kgopela sehlopha se 1 go iša go tše 2 go abelana ka kanegelo ya sehlopha sa bona.
- 8 Leboga barutwana go abelana ka dikanegelo tša bona.

Temogo ya medumo le ditumatlhaka:

Metsotso e 15

Boeletša medumo, go kopanya le go aroganya

KE A DIRA...

- 1 **Bitša modumo: ae**
- 2 Bitša lentšu: **laela**
- 3 Arogantšha lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /l/-/ae/-l/-/a/
- 4 Bitša modumo wa mathomo wa lentšu: /l/
- 5 Bitša modumo wa bobedi wa lentšu: /ae/
- 6 Bitša modumo wa boraro wa lentšu: /l/
- 7 Bitša modumo wa mafelelo wa lentšu: /a/
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **laela**
- 9 Laetša ka go šupetsa le go kopanya medumo go bopa lentšu: /l/-/ae/-l/-/a/ = **laela**
- 10 Sa go latela, bitša senoko sa pele sa lentšu: /lae/
- 11 Bitša senoko sa bobedi sa lentšu: /la/
- 12 Dira tšhupetšo o šupa le go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /lae/-/la/ = **laela**

RE A DIRA...

- 1 **Bitša modumo: ae**
- 2 Bitša lentšu: **maeto**
- 3 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mathomo o tee mo lentšung le? /m/
- 4 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bobedi o tee mo lentšung le? /ae/
- 5 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa boraro mo lentšung? /t/
- 6 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mafelelo o tee mo lentšung le? /o/
- 7 Kgopela barutwana go aroganya go ba o ikemetšego o nnoši: /m/-/ae/-t/-/o/
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **maeto**
- 9 Laela barutwana go kopanya medumo mo lentšung mmogo le wena: /m/-/ae/-/t/-/o/= **maeto**
- 10 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa mathomo sa lentšu?: /mae/
- 11 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa bobedi sa lentšu?: /to/
- 12 Botša barutwana go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /mae/-/to/ = **maeto**

O A DIRA...

- 1 Botša barutwana gore ba ntšhe dipuku tša bona tša go ngwala gomme ba ngwale letšatšikgwedi le sehlogo: **mantšu a ae**
- 2 Sa go latela, botša barutwana go ngwala dinomoro 1–5 ka thoko ga mothaldi o mo khwibidu.
- 3 Bitša mantšu a a latelago:
  - 1 **mae**

- 2 laela
- 3 molaetša
- 4 kae
- 5 maeto
- 4 Barutwana ba swanetše go ngwala mantšu kgauswi ga nomoro ye e nepagetšego, gomme ba thalelele modumo o nepišitšwego mo lentšung le lengwe le le lengwe.
- 5 Ge go šetše metsotso e mebedi gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, gomme o thalele modumo o nepišitšwego.
- 6 Botša barutwana go swaya mošomo wa bona ka dikryone.
- 7 Botša barutwana gore tla ithuta gore modumo o, o ngwadiwa bjang ka MOTHIKITO mo thutong ye e latelago.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

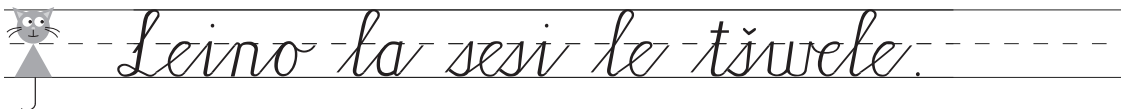
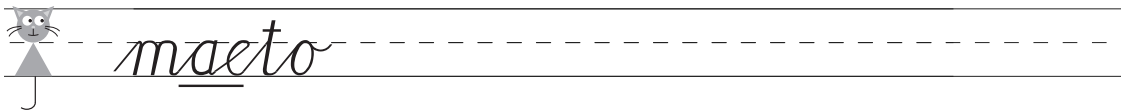
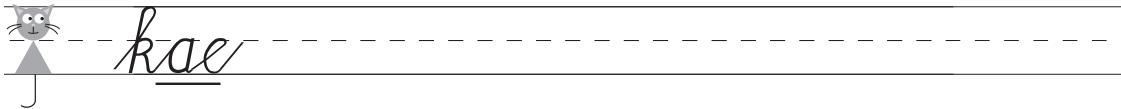
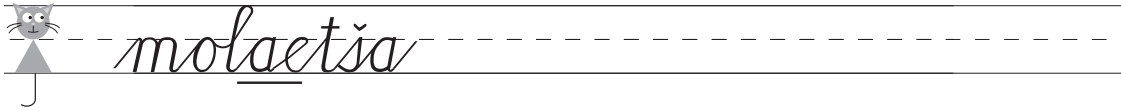
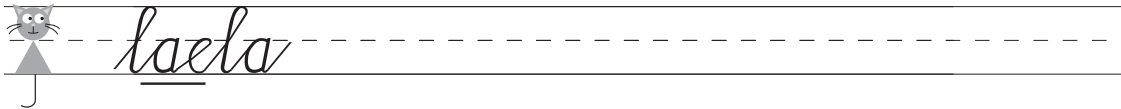
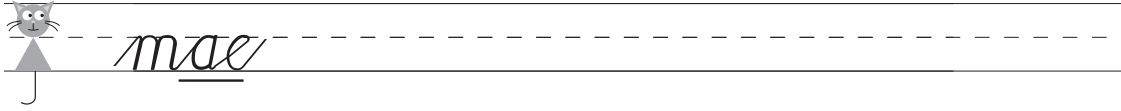
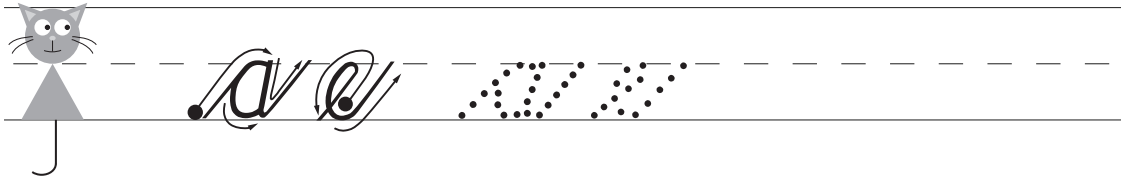

Mongwalo:

Metsotso e 15

Ngwala leleterere goba maletere/mantšu/mafoko ka mothikitho

- 1 Ruta barutwana go ngwala ditlhaka tše dikgolo le ditlhaka tše dinnyane ka mothikitho: **ae**
- 2 Laetša go ngwala ditlhaka go barutwana bao ba ngwalago ka letsogo la go ja, ke moka o laetše ba go ngwala ka letsogo la ngele.
- 3 Ge o fetša botša barutwana go šoma le wa mphato go ngwala leleterere goba maletere mo mekokotlong ka menwana ya bona.
- 4 Ka morago ga fao botša barutwana go ngwala leleterere goba maletere mo godimo ga ditafola ka menwana ya bona.
- 5 La mafelelo, bontšha barutwana gape gore ba bopa bjang leleterere/maletere le mafoko mo letlapeng.
- 6 Barutwana ba swanetše go kopolla modumo/mantšu/mafoko ka gare ga dipuku tša bona.
- 7 Barutwana ba swanetše go thalela modumo o nepišitšwego mo mantšung/mafokong ao a ngwadilwego.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go ngwala:

Metsotso e 30

Go phatlalatša le go tšweletša

SEHLOGO: Kgetha kanegelo yeo re e badilego lenyaga go e sekaseka

MOŠOMO: Ngwala a tshekatsheko ya puku

FREIMI YA GO NGWALA:

Lenyaga, ke badile...

Kenegelo ye e bolela ka...

Ke ratile...

Ga se ke rate ...

Ke nagana gore kanegelo e tla ba kaone ge...

Ke nagana gore ... o tla rata kanegelo ka gobane...

Ka kakaretso...

GO ITOKIŠETŠA: Pele thuto e thoma, ngwala kakanywa yeo e rulagantšwego ka Mošupologo mo letlapeng.

TŠHUPETŠO YA TSHEPETŠO YA PHATLALATŠO (KE A DIRA)

- 1 Gopotša barutwana gore ka Mošupologo o šomišitše lenaneo la go rulaganya le go lekola go rulaganya kakanywa wa gago.
- 2 Sa go latela, botša barutwana gore lehono re tla phatlalatša le go tšweletša sengwalwa sa rena sa mafelelo.
- 3 Bontšha barutwana go ngwalolla ka leswa sengwalwa, o tsentšha sehlogo le letšatšikgwedi.

BARUTWANA BA FELELETŠA TSHEPETŠO YA PHATLALATŠO (O A DIRA)

- 1 Efa barutwana dipuku tša go ngwala
- 2 Laela barutwana go ngwala letšatšikgwedi le sehlogo: **Tshekatsheko ya ...**
- 3 Botša barutwana go ngwala ka go ngwala ka bothakga sengwalwa sa bona sa mafelelo, sa go hloka diphošo.
- 4 Ge e le gore barutwana bana le nako, ba ka thala seswantšho ka pela.
- 5 Ge barutwana ba le gare ba ngwala, sepela ka phaphošing gomme o thuše barutwana bao ba šitwago.

BARUTWANA BA TŠWELETŠA SEO BA SE NGWADILEGO

- 1 Ge go šetše metsotso e mehlano gore thuto e fele, botša barutwana go bea dipene le diphelele tša bona.

- 2 Botša barutwana go Sokologa ba Bolele gomme ba balele wa mphato seo ba se ngwadilego.
- 3 Ge barutwana ba feditše go dira se, bitša morutwana o tee goba ba ba bedi go balela phaphoši seo ba se ngwadilego.
- 4 Laetša dingwalwa tša barutwana tekano ya go lebana le mahlo a bona go ba dumelela gore ba kgone go bale mošomo ya bona le ya ba mphato ba bangwe ba ka phaphošing.

Ngwaga wo, ke badile The Twits yea e ngwadilwego ke Roald Dahl.

Kanegelo ye a mabapi le Morena le Mohumagadi Twits bao e bego ele batho ba bape. Ka ba bape go batho ka moka le diphoofolo.

Ke ratile gore Mafelelong dinonyane di fentše Morena le Mohumagadi Twits ebile go be go segiša. Ke nagana gore kanegelo e be e tla ba kaone ge nkabe diswantšho e le tša mmala.

Ke nagana gore bana ka moka ba tla rata kanegelo ka gore e a segiša. Ka kakaretšo kanegelo ye e re ruta gore o swanetše go ba le batho ka mehla ka gore dilo tše mpe di ka go hlagela.

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso e 30

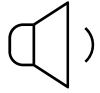

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 8**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1** wa **Laboraro** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira **phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala**.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2** wa **Laboraro** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Labone

Temogo ya medumo le ditumatlhaka:

Metsotso e 15

Go fetoša ditlhaka

KE A DIRA...

- 1 Hlalosa gore lehono, re tla itlwaetša go lebelela diphapanonyana mo mantšung. Se se ka re thuša go ba babadi ba ba kaone.
- 2 Ngwala mantšu a a mabedi mo letlapeng: **mae, kae**
- 3 Šupetša barutwana go hwetša phaphano, bjalo ka: **mae, kae**
- 4 Hlalosa phapano, bjalo ka: /m/ le /k/ medumo e a fapana, eupša se sengwe le se sengwe mo lentšung ga se sa fetošwa!

RE A DIRA...

KAROLO YA 1

- 1 Ngwala mantšu a a mabedi mo letlapeng: **leoto, seolo**
- 2 Botšiša barutwana: Naa mantšu a a mabedi a fapana ka eng?
- 3 Bitša gore a tle a thalele phapano magareng ga mantšu a mabedi, bjalo ka: **leoto, seolo**
- 4 Hlalosa phapano magareng ga mantšu a mabedi.

KAROLO YA 2

- 1 Sa go latela, ngwala lentšu mo letlapeng: **laela**
- 2 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe o tee wo re ka o fetošago mo lentšung le go bopa lentšu le lengwe le leswa?
- 3 Ngwala lenaneo la dikakanyo tša barutwana mo letlapeng, bjalo ka: **bela, lela, nela, fela, wela, tsela, lwela, nwela**

O A DIRA...

- 1 Ngwala lentšu le mo letlapeng: **theoga**
- 2 Laela barutwana go bopa mantšu a mangwe a mantši go ya ka mo ba ka kgonago ka gona, ba fetoša modumo o tee mo lentšung.
- 3 Mafelelong biletša barutwana kamoka letlapeng gore ba ngwale le lengwe la mantšu a bona.
- 4 Lebelediša mantšu kamoka ga ona, gomme o hlalose gore ke modumo ofe wo o fetošitšwego.
goga, tsoga, tloga, nthoga

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Go bala lekga la bobedi

MAANO A GO BALA: FETLEKA SENGWALWA

Sengwalwa	Go bala lekga la bobedi (Go nagana kudu)
<p><u>Bangwadi ba mathomo lefaseng</u></p> <p>Batho ba hlotše mehutahuta ya theknolotši. Re hlotše difatanaga, dikhomphutha le dillathekeng. Re hlotše diyalemoya, diroboto le ditšidifatši. Eupša e nngwe ya ditheknolotši tša go kgahliša kudu ke selo se sengwe se se lebegago se le bonolo: mongwalo.</p>	<p>Ke ithuta gore mongwalo ke se sengwe sa dilo tše bohlokwa tše batho ba kilego ba di hlola!</p>
<p>Batho ba thomile go ngwala mo e ka bago mengwaga e 5,000 e fetilego. Lefelo le lengwe mo mongwalo o hlotšwego le bitšwa Sumer. Sumer e bile gona kua Iraq ya matšatši a lehono. Sumer e be e le e nngwe ya mafelo a lefase moo batho ba thomilego go dula ditoropokgolong. Go ba le batho ba bantši felo go tee go ile gwa fetola ka moo batho ba phelago.</p> <p>Batho ba Sumer ba ile ba aga ditempele tša go rapela badimo ka gare ga mabota a toropokgolo. Eupša, ditempele di be di sa šomišwe fela go rapela. Gape ditempele e be e le dipolokelo tša dithoto tše fapanego. Bomapalane ba ditempele ba ile ba swanela go hlola lenaneo la go ngwadiša dilo tše bego di bolokilwe – gore ba se le bale. Mongwalo o thomile ka mokgwa wo.</p>	<p>Ke ithuta gore Sumer e bile le lengwe la mafelo a go ba le ditoropokgolo. Ke akanya gore ke mekgwa efe e mengwe e ditoropokgolo di fetotšego mekgwa e batho ba bego ba phela?</p> <p>Ke ithuta mo seswantšhong se gore ditempele e be e le mafelo a magolo kudu. Go swanetše go be go na le dilo tše ntši tše bolokwago gona.</p>
<p>Nagana mafelelong a sehla sa puno, baruti ba nyaka go boloka diroto tše 10 tša bali ka polokelong ya tempele. Mapalane o be a thala seswantšho se sennyane sa lehlaka la bali, gomme a dira maswao a go bala a 10 mo letlapeng la gagwe la letsopa.</p>	<p>Ke ithuta mo gore maswao a go bala a be a le seripa sa bohlokwa mongwalong wa batho wa mathomo.</p>
<p>Ke moka, letlapa la letsopa le be le tla oma letšatšing. Ge matlapa a omile a le bothata, a be a bewa gabotse gore e be direkoto tše ka go balwa matšatši, dibeke goba mengwaga ya go latela.</p>	<p>Mmallo! Ke akanya gore naa pampiri yona e hlotšwe neng? Ba be ba ngwala letsopeng e sego pampering.</p>

Sengwalwa	Go bala lekga la bobedi (Go nagana kudu)
<p>Mananeo a mathomo a mongwalo a ba a fapana le alfabete ya rena. A be a dirilwe ka diswantšhwana tša go bontšha dilo tša go fapana.</p>	<p>Nagana ge re be re ngwala, re be re swanetše go thala diswantšhwana tše ntši tše nnyane. Go be go tla re tšea sebaka go ngwala lefoko.</p>
<p>Eupša, ge nako e ntše e ya, ge dilo di tlišwa tempeleng ka bontši, diswantšho di ile tša fetolelwa go dika. Ge dithoto tše fapanego di tšwela pele go bolokwa ditempeleng tša ditoropokgolo, bomapalane ba ile ba swanela ke go ngwala ka lebelo. Ba be ba se na nako e ntši ya go thala mahlaka a bali le dithoto tše dingwe gabotse.</p> <p>Ka fao, seswantšho sa lehlaka la bali sa fetogela go seka sa bali se bego se thalega ga bonolo. Seka se se be se kwešišega gore se emela bali, le ge bjale se be se sa swane le seswantšho sa lehlaka la bali.</p>	<p>Mmalo! Ke ithuta gore diswantšho di fetogile dika tša go fapana ka gore diswantšho di be di tšea sebaka go ngwala.</p>
<p>Baruti le bomapalane be ba swanetše go kwišiša e sego fela tše bego di bolokilwe ka ditempeleng, eupša mehuta ya dithoto ka moka tše ba nago natšo. Ka fao bomapalane go tšwa ditempeleng tše fapanego tša Sumer ba be ba swanetše go kgobokana go tšea sephetho sa sete ya dika tše tlwaelegilego tše ba bego bat la di šomša. Lenaneo le la go ngwala le bitšwa mongwalokgwaro.</p>	<p>Ke ithuta mo gore baruti ka moka le bomapalane ba bile le kgobokano e kgolo moo ba kgethilego mokgwa o moswa wa go ngwala.</p>
<p>Tshepedišo ya mohuta wo e ile ya direga go ralala le dihlabologo tše fapanego tša lefase – kwa Egepeta, Peru le China. Mongwalo wa rena wa sebjalebjae o theilwe godimo ga mengwalo e fapanego ya bogologolo.</p>	<p>Ke ithuta gore mongwalo o hlotšwe mafelong a fapanego – e sego lefelong le tee.</p>
<p>Ka go hlola mongwalo, batho ba ile ba kgona go gatiša dikgopolo le dikanegelo. Re ile ra kgona go aga dikgwebo le mahumo. Re ile ra kgona go romela melaetša mafelong a kgolekgole. Hlolego ya mongwalo e ile ya fetola se batho ba bego ba kgona go se dira go ya go ile.</p>	<p>Ke akanya gore naa lefase le be le tla ba bjang ge mongwalo o be o se wa hlolwa?</p>

Dipotšišo tša go latela	Dikarabo tše kgonegago
Naa mongwala o hlotšwe neng?	Mongwalo o hlotšwe mengwaga e ka bago 5,000 ya go feta.
Mongwalo go hlotšwe kae kwa Sumer?	O hlotšwe tempeleng.
Dipotšišo tša ke ka lebaka la eng	Dikarabo tše kgonegago
Ke ka lebaka la eng mongwalo go fetogile ge nako e eya?	<ul style="list-style-type: none"> • Ka lebaka la gore diswantšho di be di tšea nako go thala gomme bomapalane ba be ba swanetše go ngwala ka pela. • Mongwalo o fetogile ge dithoto di thoma go tlišwa ka bontši ditempeleng. Bomapalane ba be ba swanetše go ngwala ka lebelo. • Bomapalane go tšwa ditempeleng tše fapanego be ba swanetše go bala mengwalo magareng a bona, ka fao ba ile ba dula mmogo go hlola dika tše ba bego ba tla di šomiša.

Sehlopha Sa Go Bala Ka Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 8**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Labone** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Labone** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Labohlano

Mešongwana ya Bomolomo

Metsotso e 15

TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS.(Šupa, Dira, Hlalosa o bolele)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo phaphathing ya tlotlontšu ya tabakgolo.
  - tsamaišana
  - thapolete
  - letsopa

Mantšu	Ditiro
Re bea pene fase,go tšweletša dikgopolo tša rena.	<i>Laetša go ngwala ka monwana o be o šupe hlogo</i>
Re bea pene, Go batametša ditaba tša mafaseng a kgole!	<i>Laetša go ngwala le go šupa kgole ka letsogo</i>
Re bea pene fase, Go šikinya maikutlo a rena.	<i>Laetša go ngwala gomme o laetša maikutlo ka gi itshwara dikgara</i>
Re bea pene fase,go anega tša kgole le kgauswi.	<i>Šupa kgole le kgauswi ka letsogo.</i>
Rena re bangwadi	<i>Itšhupe dikgara o be o laetša go ngwala ka letsogo</i>

POLEDIŠANO YA SENGWALWA SA GO BALA KA GO ABELANA

- 1 Ngwala freimi ya poledišano mo letlapeng:
Sengwalwa se se bolela ka...
Selo se tee se ke ithutilego sona ke
Ke rata dinonwane / dingwalwa tša nnete ka gobane...
- 2 Bala freimi ya poledišano le barutwana.
- 3 Bea barutwana ka **dihlophana**.
- 4 Botša barutwana gore o mongwe le o mongwe o swanetše go hwetša sebaka go araba potšišo e nngwe le e nngwe ya poledišano.
- 5 Tanya šedi ya barutwana.
- 6 Botšiša barutwana ba go fapana goba sehlopha se se itšeng go abelana ka dikarabo tša bona.
- 7 Ge dikarabo di fošagetše, ba phošolle.
- 8 Leboga barutwana ka maitapišo a bona.

Temogo ya medumo le ditumatlhaka:

Metsotso e 15

Go hwetša mantšu

Ngwala tafolana ye mo letlapeng e be le medumo yeo o ithutileng yona nako ya go feta mmogo le yeo e rutilwego ka Labobedi le ka Laboraro. E tswaka le tše dingwe tša dihlogo.

eo	ae	t
l	s	o
b	a	g
h	m	k
š	n	u

TŠHUPETŠO

- 1 Gopotša barutwana ka medumo ya beke: /eo/ le /ae/
- 2 Sekaseka medumo kamoka le ditwakanywa mo letlapeng.
- 3 Efa barutwana metsotso e 3 go dira mafoko go bopa mantšu ka medumo le ditwakanywa tša ka godimo ka moo ba ka kgonago ka gona.
- 4 Bontšha barutwana go bopa mantšu ka medumo ye e nepišitšwego, bjalo ka: /m/-/ae/ = **mae**
- 5 Gopotša barutwana ba ka bopa lentšu ba šomiša medumo e fe kapa efe – ga go hlokogale gore ba šomiše /eo/ **goba** /ae/
- 6 Bontšha barutwana gore lentšu le lengwe le bopiwa bjang, bjalo ka: /š/-/a/-/l/-/a/ = **šala**

BARUTWANA BA A DIRA

- 1 Botša barutwana go bula dipuku tša bona tša go ngwala gomme ba ngwale sehlogo: **eo, ae**
- 2 Laela barutwana gore ba thomiše go ngwala.
- 3 Efa barutwana metsotso e 3 go hwetša le go bopa mantšu a mantši go ya ka mo ba kgonago ka gona.
- 4 Dumelela barutwana go phošolla mošomo wa bona. Bontšha barutwana gore ba bope bjang mantšu (le a mangwe): **leoto, seolo, beola, seolong, theoga, mae, laela, molaetša, kae, maeto, šala, koba, tloša**

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Morago ga go bala

MAANO A TEKATLHALOGANYO: AKARETŠA / FETLEKA SENGWALWA

TEKATLHALOGANYO YEO E NGWADILWEGO

- 1 Pele thuto e thoma, ngwala dihlogo tše di latelago, dipotšišo le ka tsela yeo mafoko a thomago ka gona mo letlapeng.
- 2 Bala dipotšišo mmogo le barutwana, o di hlalose ge go hlokagala.
- 3 Botša barutwana go sokologa ba bolele go ahlaahla dipotšišo le wa mphato.
- 4 Ke moka, barutwana ba swanetse go bula dipuku tša bona, ba ngwale letšatšikgwedi, sehlogo, le dikarabo tša dipotšišo.
- 5 Ge go šetše metsotso e mehlano gore thuto e fele, dira dikarabo le barutwana, gomme o ba dumelele gore ba swaye mošomo wa bona.

BANGWADI BA MATHO LEFASENG

- 1 Naa go ngwala go hlamilwe neng?
Go ngwala go hlamile...
- 2 Naa go ngwala go hlamilwe kae?
Go ngwala go hlamilwe ka...
- 3 Ke ka lebaka la eng re sa hlwela re šomiša diswantšhonyana go ngwala?
Ga re sa šomiša diswantšhwana ka gobane...

BANGWADI BA MATHOMO LEFASENG - DIKARABO

- 1 Naa go ngwala go hlamilwe neng?
Go ngwala go hlamilwe ka mengwaga e 5,000 ya go feta.
- 2 Naa go ngwala go hlamilwe kae?
Go ngwala go hlamilwe ka in bogologolo ba Sumer.
- 3 Ke ka lebaka la eng re sa hlwela re šomiša diswantšhonyana go ngwala?
Ga re sa šomiša diswantšhwana ka gobane...

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 8**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Labohlano** go barutwana ka moka ka phaphošing
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira **phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala**.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Labohlano** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go diriwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

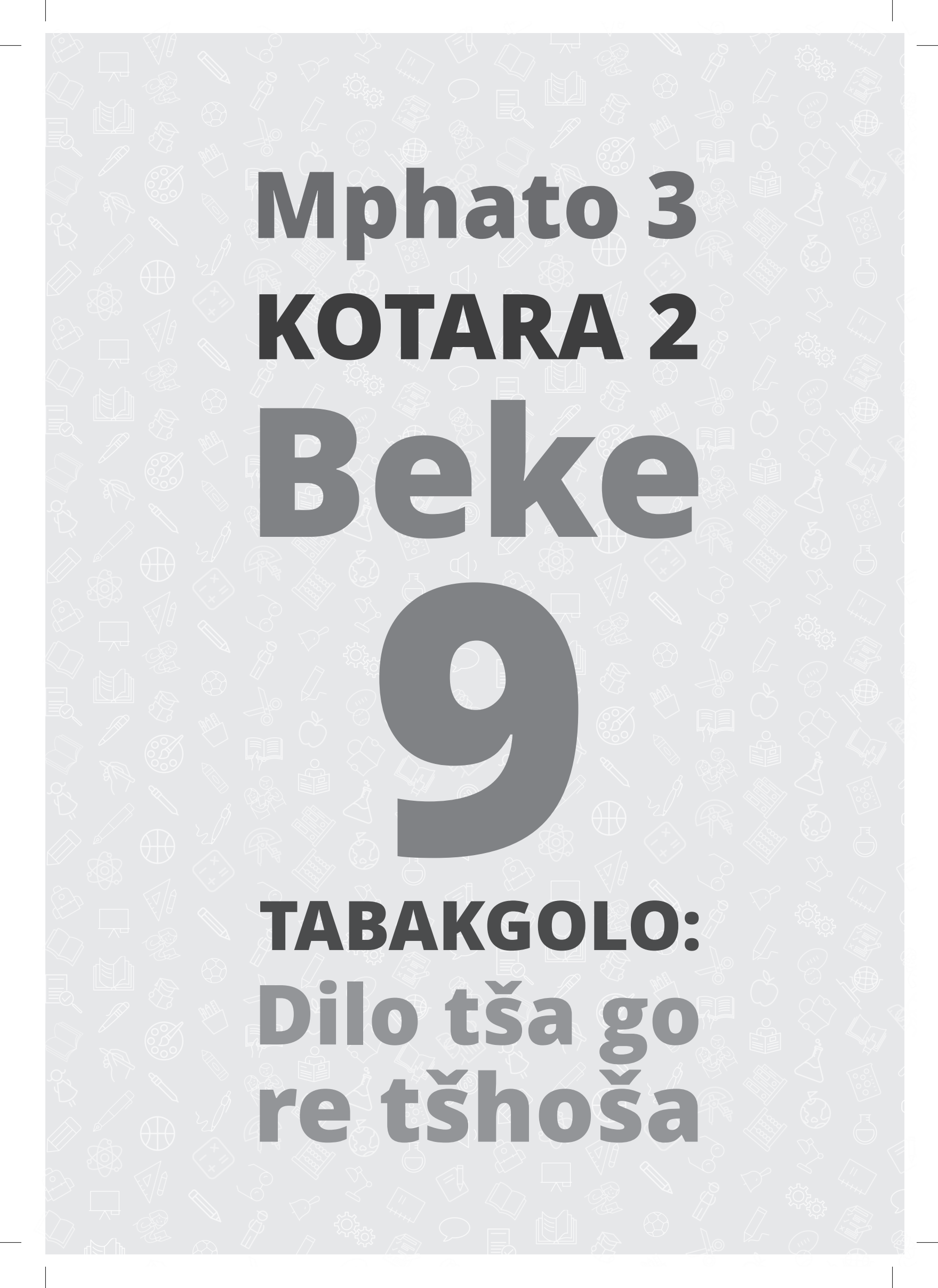
Tshekatsheko ya polelo ya mafelelo a beke

Metsotso e 15

- 1 Tanya šedi ya barutwana mo legogong mafelelong a letšatši.
- 2 Dira sebaka sa ditshekatsheko tša polelo beke le beke. Ke kgetho ya gago go hlakanya ditshekatsheko tša go ithuta tša Sepedi le tša Sekgowa.
- 3 Gopola go fa barutwana sebaka sa go 'Sokologa le go bolela' ba ahlaahle dikarabo tša bona le wa mphato. Ke moka, kgetha barutwana ba mmalwa go abelana ka dikarabo tša bona le phaphoši ka bophara.
- 4 Šomiša dipotšišo tše di latelago tša hlohleletšo go hlahla karolwana ya polelo ya poledišano ya gago:
  - a Naa ke efe Tabakgolo ya polelo ya rena ya beke?
  - b Ke kanegelo efe yeo le e badilego mmogo?
  - c Ke mantsu afe a maswa o a ratilego bekeng ye?
  - d Ke eng se o ithutilego sona bekeng ye?
  - e Naa re ngwadile ka eng bekeng ye?
  - f Naa go ngwala go kaonafetše bjang bekeng ye?
  - g Naa go bala go kaonafetše bjang bekeng ye?
  - h Ke eng seo o ikgantšhago ka sona bekeng ye?
- 5 La mafelelo, botša barutwana go nagana ka dilo tše pedi tše ba tlogo go botša ba malapa a bona ka seo ba ithutilego ka sona le ka tsela yeo ba kaonafetšego ka gona bekeng ye mabapi le mošomo wa bona.

Ela hloko: Tšepidišo ya go lebelela morago le go itekola ke karolwana e bohlokwa kudu ya go ithuta. O kgopelwa gore o seke wa tshediša mošongwana wo wa beke mahlo le ga tee.

**Mphato 3
KOTARA 2
Beke
9**

**TABAKGOLO:
Dilo tša go
re tšhoša**

Go Lokiša Phaphoši

- 1 Ge beke e thoma, kgonthišiša gore phaphoši ya gago e a bogega ebile e hlwekile.
- 2 Bea PHAPHATI YA GO BONTŠHA ya gago nakong, ka go tloša dilo tše o sa hlwela o di šomiša, gomme o di boloke gabotse.
- 3 Ge o fetša, beakanya mantšu a papetlakgadima le tababakgolo ya tšhupetšo tše o di nyakago.
- 4 Hwetša le go beakanya dilo tša tabakgolo ya lebota le tafola yeo e ka bago le maatlakgogedi mo barutwaneng, mohlala: segakiši sa go tšhoša, diswantšho tša diphoofolo tša go tšhoša (digoko, dinoga, šaka)
- 5 Dira dinyakišišo mo marangrang a theknolotši (inthanete) go itokišetša tabakgolo. Mohlala: dikanegelo tsa khtlong tse nne tsa lefase (tše o di lekanego barutwana ba Mphato wa 3)
- 6 Kgonthišiša gore dipuku tša barutwana tša go ngwala le dipukutšhomo tša DBE di swailwe, gomme di bolokilwe gabotse mo di dulago gona.
- 7 Kgonthišiša gore dipuku tše dikgolo ka moka, tša go bala le tša bokgobapuku di ka lenaneo.
- 8 Beakanya ka leswa dihlopha tša go bala ka go hlahlwa ge e le gore go a hlokogala.
- 9 Beakanaya mešongwana ya gago ya kelo e sego ya semmušo le ya kelo ya semmušo tša beke.

Mešongwana ye e Okeditšwego

Mešongwana ye e ka šomišwa bjalo ka mošomo wa go ikemela wa barutwana ba go fetša mošomo wa bona ka pela GOBA ge o le gare o dira kelo mo barutwaneng.

Mošongwana wa 1: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 63, A re ngwaleng

Mošongwana wa 2: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 64, A re baleng

Mošongwana wa 3: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 66, A re ngwaleng

Mošongwana wa 4: Thala seswantšho sa selo seo se go tšhošago.

Mošupologo

Ditiro tša Bomolomo

Metsotso e 15

HLAGIŠA TABAKGOLO: GO FIHLELLA TSEBO YEO BA NAGO LE YONA.

- 1 Bontšha barutwana seswantšho sa ka pele ga Puku e Kgolo ya dikanegelo: Gona le kgolomodumo ka rakeng ya ka.
- 2 Botša barutwana gore re thoma tabakgolo, e bitšwa: Dilo tšeo di re tšhošago
- 3 Thala sediko le leina la **tabakgolo** mo magareng ga letlapa.
- 4 Botšiša barutwana: *Ke eng seo le se tsebago ka tabakgolo ye?*
- 5 Ngwala dikakanyo tša barutwana go dikologa mmaphahlogo. Hlopa dikakanyo tša go swana o di ngwale felo go tee.
- 6 Ge barutwana ba palelwa go fetola, botšiša dipotšišo tše di latelago tša hlohloletšo:
  - a Naa ke dife tša tše dingwe tša diphoofolo tšeo di re tšhošago?
  - b Ke bomang bao ba re tšhošago?
  - c Naa go direga eng ge re ikwa re tšhogile?

TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS.(Šupa, Dira, Hlalosa o bolele)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo phaphathing ya tlotlontšu ya tabakgolo.
  - phetogo
  - toro
  - toro e mpe
  - kgolomodumo

Mantšu	Ditiro
Joo! Tšhwene ya makopokopo!	Laetša makopo ka matsogo
Joo! Tau ya Mariririri!	Laetša mariri a tau ka matsogo
Joo! Mokopa le moswinini!	Laetša mosepelo wa noga ka matsogo
Rena re tla tšhabela kae?	Laetša go kitima le go phatlalatša matsogo
Ditšhiwana re se na magae!	Phatlalatša matsogo

Mongwalo

Metsotso e 15

- 1 Botša barutwana go bula dipuku tša bona gomme ba ngwale letšatšikgwedi le sehlogo **Botee go ya Bontšhing bja Mafoko.**
- 2 Sa go latela botša barutwana go ngwala dinomoro tse 1–5 kgauswi le mothladi o mo khwibidu, ba tshela methaladi mo gare ga dinomoro.

- 3** Bitša mantšu a botee ka tsela ye e latelago. Barutwana ba swanetše go ngwala mafoko kgauswi le nomoro ye e nepagetšego.:
- Botee go ya Bontšhing bja Mafoko**
- 1** Mpša e latswa marofa a yona.
  - 2** Mpsa e goba monna.
  - 3** Ke wiseditše phensele fase.
  - 4** Sellathekeng sa ka se robegile.
  - 5** Setulo ke se se nnyane gore lekgarebe le dule.
- 4** Sa go latela, laela barutwana go ngwalolla mantšu ka bontšhi mo mothalading wa go latela.
- 5** Ge go šetše metsotso e mehlano gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, o bitša medumo ebile o hlalosa ka tshepetšo ya go ngwala ya mothikitho ge o le gare o dira seo.
- 6** Ke moka, kgopela barutwana go go šupetša paterone yeo ba e bonago, bjalo ka: mo mantšu a fetogago.
- 7** Thalela dipaterone, bjalo ka:
- Botee go ya Bontšhing bja Mafoko**
- 1** Katse e latswa marofa a yona.
Dikatse di latswa marofa a tšona.
  - 2** Mpša e goba monna.
Dimpša di goba banna.
  - 3** Ke wišeditše phesensele ya ka fase.
Ke wešiditše diphensele fase.
  - 4** Sellathekeng se robegile.
Dillathekeng di robegile.
  - 5** Setulo ke se sennyane gore lekgarebe le kgone go dula.
Ditulo ke tše dinnyane gore makgarebe a kgone go dula.
- 8** Botša barutwana go nagana ka dipaterone tše ge ba bala goba ge ba ngwala.
- 9** Laela barutwana go ntšha dikryone ba swaye mošomo wa bona.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Pele re bala

MAANO TEKATLHALOGANYO: GO PHOPHOLETŠA

- 1 Dudiša barutwana mo legogong gore ba kgone go bona puku e kgolo.
- 2 Bula puku e kgolo mo kanegelong: Gona le kgolomodumo ka rakeng ya ka
- 3 Phetla puku o ba laetša diswantšho tša letlakala le lengwe le le lengwe, o ba botšiša gore ba nagana gore go direga eng.
- 4 Thuša barutwana go kopanya diswantšho, gore ba kgone go hwetša todi ya gore kanegelo e bolela ka eng.
- 5 Hlagiša tlotlontšu e ntšhwa mo dikarolwaneng tša maleba mo kanegelong.
- 6 Bala kanegelo ka moka ga yona gatee, o sa eme.

Go ngwala:

Metsotso e 30

Go beakanya le dikakanywa

SEHLOGO: Ngwala ka nako yeo o ikwelego o tšhogile

MOŠOMO: Ngwala mafoko a 10 beakantšwe ditemana tše pedi

MAANO A PEAKANYO: Ngwala lenaneo

HLAGIŠA SEHLOGO SA GO NGWALA

- 1 Bontšha barutwana gore o **nagana pele o ngwala**.
- 2 Bolela, gomme o hlalose tše dingwe tša dikakanyo tsa kanegelo, bjalo ka:
*Ke ikwele ke tshogile letšatši le lengwe ge mohlagase o tšhaba ke le ka ntlo ke setše ke le tee.
Ga ke rate go ba nnoši ka gare ga leswiswi.*

GO DIRA TSHUPETŠO YA MAANO A PEAKANYO (KE A DIRA)

- 1 Thala freimi ya peakanyo ya go ngwala ka lehlakoreng le lengwe la letlapa.
- 2 Bontšha barutwana gore o dira bjang lenaneo ka go araba dipotšišo.
- 3 Feleletša peakanyo ka lehlakoreng le lengwe la letlapa.

<p>Dipotšišo tša go beakanya</p> <p>Temana ya 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Ke eng se o bego o se tšhaba? 2 Naa go diragetšego go dira gore o ikwe o tšhogile? 3 Naa o be o le kae? 4 Naa o be o na le mang? 	<p>Peakanyo</p> <p>Temana ya 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Leswiswi 2 Mohlagase o timile. Kgamela ya ka e be e feletse ke maatla ka gobane e be se e tšhatšišwi. 3 Ke be ke le ka gae. 4 Ke nnoši
<p>Temana ya 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Naa o dirileng ge o ikwa o tšhogile? 2 Ke eng seo se dirilego gore o ikwe bokaone? 3 Naa ke eng seo o ithutilego sona mo tiragalong ye? 	<p>Temana ya 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Ke ile ka dula sofeng ka lepai le legolo. Ke be ke tatamela! 2 Ke šomišitše mogala wa ka go leletša kgaetšedi wa ka. Ge ke ekwa lentšu la gagwe ka ikwa bokaone e le ruri.Ke ile ka kwa eke ga ke sa le tee. 3 Ke swanetše go go netefatša gore kgamela le mogala waka o di dule di tšhatšitšwe ge e le gore mohlagase o a tšhaba!

BARUTWANA BA ŠOMIŠA MAANO A PEAKANYO (O A DIRA)

- 1 Botša barutwana go tswalela mahlo a bona gomme nagana ka nako yeo ba ikwelego ba tshogile.
- 2 Sa go latela, botša barutwana go **sokologe gomme ba bolele** le wa mphato, ba abelane dikanegelo tša bona.
- 3 Bontšha barutwana freimi ya peakanyo mo letlapeng, gomme o ba botse gore ba šomiše freimi ye go beakanya seo ba tlogo go se ngwala, bjalo ka tsela yeo o ba bontšhitšego ka gona.
- 4 Efa barutwana dipuku tša bona tša go ngwala.
- 5 Botša barutwana gore ba swanetše go ngwala dikakanyo tša bona – ga ba swanela go **kopisa** peakanyo ya morutiši.
- 6 Ge barutwana ba le gare ba šoma, sepela ka phaphošing o sware dikhonferense tše dinnyane.

peakanyoTemana 1

1. Noga
2. Nyakile go gata noga.
3. Sethokgweng kgaswi le ntlo yaka.
4. Buti wake

Temana 2

1. Ke be ke nyaka go tšhaba
2. Buti waka a ntheoša matswalo
3. O lebelele mo o gatang gape o seke wa kitima ge o bona noga.
O swanetše o theoše moyo gome
o sepele ka go nanya.

Sehlopha Sa Go Bala Ka Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 9**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1** wa **Mošupologo** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2** wa **Mošupologo** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana

Labobedi

Temogo ya medumo le ditumatlhaka:

Metsotso e 15

Boeletša medumo, go kopanya le go aroganya

KE A DIRA...

- 1 Bitša modumo: **rw**
- 2 Bitša lentšu: **morwa**
- 3 Arogantšha lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /**m/-/o/-/rw/-/a/**
- 4 Bitša modumo wa mathomo o tee wa lentšu: /**m/**
- 5 Bitša modumo wa bobedi o tee wa lentšu: /**o/**
- 6 Bitša modumo wa boraro o tee wa lentšu: /**rw/**
- 7 Bitša modumo wa mafelelo o tee wa lentšu: /**a/**
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **morwa**
- 9 Laetša ka go šupetša le go kopanya medumo go bopa lentšu: /**m/-/o/-/rw/-/a/** = **morwa**
- 10 Sa go latela, bitša senoko sa pele sa lentšu: /**mo/**
- 11 Bitša senoko sa bobedi sa lentšu: /**rwa/**
- 12 Dira tšhupetšo o šupa le go kopanya dinoko go bopa lentšu: /**mo/-/rwa/** = **morwa**

RE A DIRA...

- 1 Bitša modumo: **oi**
- 2 Bitša lentšu: **boima**
- 3 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mathomo o tee mo lentšung le? /**b/**
- 4 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bobedi o tee mo lentšung le? /**oi/**
- 5 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa boraro o tee mo lentšung le? /**m/**
- 6 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mafelelo o tee mo lentšung le? /**a/**
- 7 Kgopela barutwana go aroganya lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /**b/-/oi/-/m/-/a/**
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **boima**
- 9 Laela barutwana go kopantšha medumo ya lentšu mmogo le wena: /**b/-/oi/-/m/-/a/** = **boima**
- 10 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa mathomo sa lentšu?: /**boi/**
- 11 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa bobedi sa lentšu?: /**ma/**
- 12 Botša barutwana go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /**boi/-/ma/** = **boima**

O A DIRA...

- 1 Botša barutwana gore ba ntšhe dipuku tša bona tša go ngwala gomme ba ngwale letšatšikgwedi le sehlogo: **mantšu** a **rw, oi**

- 2 Sa go latela, botša barutwana go ngwala dinomoro 1–5 ka thoko ga mothaladi o mo khwibidu.
- 3 Bitša mantšu a a latelago:
  - 1 morwa
  - 2 rwalang
  - 3 rweša
  - 4 boifa
  - 5 boima
  - 6 kolo
- 4 Barutwana ba swanetše go ngwala mantšu kgauswi ga nomoro ye e nepagetšego, gomme ba thalelele modumo o nepišitšwego mo lentšung le lengwe le le lengwe.
- 5 Ge go šetše metsotso e mebedi gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, gomme o thalelele modumo o nepišitšwego.
- 6 Botša barutwana go swaya mošomo wa bona ka dikryone.
- 7 Botša barutwana gore tla ithuta gore modumo o, o ngwadiwa bjang ka MOTHIKITO mo thutong ye e latelago.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

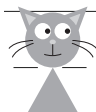
Mongwalo:

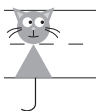
Metsotso e 15

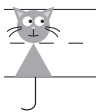
Ngwala leleterere goba maleterere/mantšu/mafoko ka mothikitho

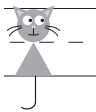
- 1 Ruta barutwana go ngwala ditlhaka tše dikgolo le ditlhaka tše dinnyane ka mothikitho: **rw, oi**
- 2 Laetša go ngwala ditlhaka go barutwana bao ba ngwalago ka letsogo la go ja, ke moka o laetše ba go ngwala ka letsogo la ngele.
- 3 Ge o fetša botša barutwana go šoma le wa mphato go ngwala leleterere goba maleterere mo mekokotlong ka menwana ya bona.
- 4 Ka morago ga fao botša barutwana go ngwala leleterere goba maleterere mo godimo ga ditafola ka menwana ya bona.
- 5 La mafelelo, bontšha barutwana gape gore ba bopa bjang leleterere/maleterere le mafoko mo letlapeng.
- 6 Barutwana ba swanetše go kopolla modumo/mantšu/mafoko ka gare ga dipuku tša bona.
- 7 Barutwana ba swanetše go thalela modumo o nepišitšwego mo mantšung/mafokong ao a ngwadilwego.

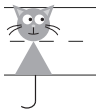
 m *n*

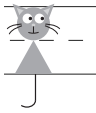
 o *i*

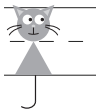
 morwa

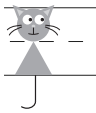
 rwalang

 rweša

 boifa

 boima

 koloi

 O rweša morwa merwalo.

 Moloi o boifa koloi.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Go bala lekga la pele**MAANO A TEKATLHALOGANYO: KE A AKANYA/ HLAMA PONOKAKANYO**

Sengwalwa	Go bala lekga la pele (Go nagana kudu)
<p>Go na le kgolomodumo ka rakeng ya ka</p> <p>'John le Robert!' gwa bitša mmago John. 'Beang Nintendo yeo le robale gona bjale!'</p> <p>'Go lokile, eupša ke nyaka go fetša papadi ye!' gwa araba John.</p> <p>'Timang papadi yeo gona bjale!' gwa realo mmagwe. 'Le tla tšwela pele go bapala gosasa.'</p> <p>'Go lokile,' gwa realo John, a itiriša eke o tima Nintendo.</p> <p>'Robalang gabotse!' gwa realo mmagwe, a tima lebone gomme a tswalela lebati.</p>	<p>Ke kgona go hlama ponokakanyo ya John a khutiša Nintendo ka fase ga malakane ge mmagwe a tla go ba robadiša gabotse.</p>
<p>Ge mmagwe a sena go tswalela lebati, John o ile a thoma go bapala gape.</p> <p>Robert o ile a robala ka pela. John a tšwela pele go bapala, go fihlela go eba bošego kudu.</p>	<p>Ke kgona go hlama ponokakanyo ya Johna a bapala ka leswiswing. O tsepeletše papading ya gagwe, ga a bone le gore Robert o robetše.</p>
<p>John a tšwelapele go bapala go fihla a kwa lešata la go se tlwaelege.</p> <p>Ngapa! Thula! Ngapa! Ngapa!</p> <p>'Ke eng se?' John a botšiša a tšhogile. Eupša Robert a se fetola – o be a sa robetše.</p>	<p>Ke kgona go hlama ponokakanyo ya John a emiša mahlo mola a bapala. O lebelela gohle ka phapošing gore modumo o tšwa kae. Go leswiswi ka phapošing. Ke kgona go hlama ponokakanyo ya pelo ya John e betha ka lebelo!</p>
<p>John a dula gabotse mpeteng. O ile a tomola mahlo ka leswiswing a leka go bona gore ke eng se se dirago medumo ya go tšhoša. O ile a lemoga gore medumo e be e tšwa ka rakeng ya gagwe.</p>	

Sengwalwa	Go bala lekga la pele (Go nagana kudu)
<p>Raka e be e roromela. Selo se be se thula lebati. Ngapa! Thula! Ngapa! Ngapa!</p> <p>'Kgolomodumo!' John a sebaseba. 'Ke mang ka moo?' a botšiša ka lentšu la go roromela.</p>	<p>Ke kgona go hlama ponokakanyo ya John a lebeletše raka e šikinyega. Ke kgona go kwa mokgwa wo pelo ya gagwe e bethago ka lebelo. Ke kgona go kwa lentšu la gagwe le roromela le le makgwakgwa. Ke kgona go hlama ponokakanyo ya tlhagišo ya sefahlego sa gagwe: molomo wa gagwe o ahlame gomme o tšwa kudumela.</p>
<p>Lebati la raka la thoma go bulega. John a o ile a fofa ka letšhogo a le tswalela ka maatla. Pelo ya gagwe e be e betha, a kgorometša setulo go tswalela lebati la raka.</p> <p>'Ke kgolwa gore ke tla robala bjale,' a nagana.</p> <p>Ge a thoma go namela mpete, lebati la thulwa gape. Bjale lebati le be le thulwa ka maatla. Ngapa! Thula! Ngapa! Ngapa!</p> <p>'Aowi!' a nagana. 'Ke tla dira eng bjale?'</p>	<p>Ke kgona go hlama ponokakanyo ya John a kitimela rakeng. O tšhogile kudu gomme o leka go kitima ka lebelo! O tšwela pele go tšhoga – o hlama ponokakanyo ya kgolomodumo e tla tšwago ka rakeng, ya go ba le marofa a mogolo le meno a magolo e mo ja!</p>
<p>Ka go swara ke letšhogo, a tšea sephetho sa go tsoša Robert.</p> <p>'Robert! Go na selo ka rakeng! Ke nagana gore ke kgolomodumo! Goba daenasoo!' a seba.</p>	<p>Ke kgona go hlama ponokakanyo ya John a šikinya Robert a re, 'Tsoga! Tsoga!' ka lentšu le bolete la go roromela. Ke kgona go hlama ponokakanyo ya Robert a kgorolemetša letsogo la John kgakala.</p>
<p>Robert o ile a ehuga gomme a topa mokotlana wa gagwe wa magetla. O ile a fata ka gare ga yona go humana thotšhe. O ile a sepela a ebile raka ka boitshepo. Eupša ka nako yeo, gwa tšwelela lešata le legolo ka rakeng. Ngapa! Thula! Ngapa! Ngapa!</p> <p>Robert a ema a lebelela morago. Pelo ya gagwe ya thoma go betha ka pela.</p> <p>'Wa bona?' ga realo John. 'Ke go boditše!'</p> <p>'A re bule raka re e bone!' Robert a seba.</p> <p>'Etle!' a bitša a obela John letsogo.</p>	<p>Ke kgona go hlama ponokakanyo ya Robert ge a kwa modumo: o a tonya! O a retologa, molomo o ahlame, o lebega a tšhogile kudu!</p>
<p>John le Robert ba ile ba nanya ba ya rakeng. John a bula lebati gannyane, mola Robert a kganyiša thotšhe ka monga. Selo se sengwe se be se leka go bula lebati. Ka pela thotšhe ya utolla mahlo a go phadima a mabedi a matala.</p> <p>Bašimane ba fofa ka letšhogo.</p> <p>'E kaba eng se?' Robert a bolela ka go seba, a tswalela lebati.</p>	<p>Ke kgona go hlama ponokakanyo ya mahlo a mabedi a go phadima a matala! Bašimane ka bobedi ba swanetše ba be ba hlama ponokakanyo ya kgolomodumo ya go tšhoša, ya mahlo a matala e tla go ba hlasela!</p>

Sengwalwa	Go bala lekga la pele (Go nagana kudu)
<p>Lešata la go thula le go ngapa la napa la golela godimo. Ngapa! Thula! Ngapa! Ngapa! Robert o ile a hemela godimo gomme a bula lebati gape. Sebopiwa se ile sa tšwa se fofa se kitima ka lebelo.</p> <p>'Ke eng sela?' gwa goelela John.</p> <p>'Katse ya gago!' gwa goelela Robert.</p> <p>John le Robert ba ile ba lebelelana gomme ba thoma go sega.</p>	<p>Ke kgona go hlama ponokakanyo ya katse e fofela moyeng. Ke kgona go hlama ponokakanyo ya John le Robert ba goelela. ba nagana gore ke kgolomodumo! Eupša ba lemoga gore e dio ba katse. Ke kgona go hlama ponokakanyo ge ba šikinya dihlogo, ba tswalela mahlo. Ba ikwa botlaela ka go nagana ka ga kgolomodumo! Ke kgona go hlama ponokakanyo ya ge ba khwekhweilela godimo!</p>
Dipotšišo tša go latela	Dikarabo tše kgonegago
Naa John o be a nagana gore go na le eng ka kahpotong?	O be a nagana gore go na le kgolomodumo ka rakeng.
Naa ke mahlo a mang a matala a bego a le ka rakeng?	Mahlo a go phadima a matala a be a le a katse ya John.
Dipotšišo tša ke ka lebaka la eng	Dikarabo tše kgonegago
Ke ka lebaka la eng John a be a nagana gore ke kgolomodumo ka rakeng?	<ul style="list-style-type: none"> • O kwele medumo e tšwa rakeng. • O be a tšhošitšwe ke papadi. O be a nagana gore mašata ke a kgolomodumo bjale ka mo papading. • Lebati la raka le be le bulega. • Go be go na le medumo ya go thula le go ngapa ka rakeng. • Go be go na le mahlo a mabedi a matala ka rakeng. • Go be go le leswiswi ka phapošing go tšhoša. • O be a sa lemoge gore katse ya gagwe e ka ba e le ka rakeng.

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 9**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Labobedi** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Labobedi** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Laboraro

Mešongwana ya Bomolomo

Metsotso e 15

TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS.(Šupa, Dira, Hlalosa o bolele)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo Phaphathing ya tlotlontšu ya tabakgolo.
  - tšhogile
  - ka ditsitsinkwana
  - ngwaya
  - bethiša

Mantšu	Ditiro
Joo! Tšhwene ya makopokopo!	Laetša makopo ka matsogo
Joo! Tau ya Mariririri!	Laetša mariri a tau ka matsogo
Joo! Mokopa le moswinini!	Laetša mosepelo wa noga ka matsogo
Rena re tla tšhabela kae?	Laetša go kitima le go phatlalatša matsogo
Ditšhiwana re se na magae!	Phatlalatša matsogo

BOKGONI BA GO ANEGA

- 1 Arola barutwana ka dihlophana.
- 2 Efa sehlopha se sengwe le se sengwe letlakala la diswantšho tša bokgoni ba go anega.
- 3 Botša barutwana go nagana ka kanegelo ya go tšamaišana le diswantšho.
- 4 Efa barutwana motsotso goba e mebedi go nagana ka dikakanyo tša bona.
- 5 Sa go latela, morutwana o mongwe le o mongwe mo sehlopheng o swanetše go hwetša sebaka go abelana ka tsela yeo a bonago kanegelo ka gona.
- 6 Gopotša barutwana gore kanegelo tša bona e swanetše go ba tšeo ba ihlametšego tšona, eupša gape di swanetše go sepelelana le diswantšho!
- 7 Gopotša barutwana go theeletšana gabotse ge ba laodišetšana dikanegelo.
- 8 Leboga barutwana go abelana ka dikanegelo tša bona.

Temogo ya medumo le ditumatlhaka:

Metsotso e 15

Boeletša medumo, go kopanya le go aroganya

KE A DIRA...

- 1 **Bitša modumo: fš**
- 2 Bitša lentšu: **fšega**
- 3 Arogantšha lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /fš/-/e/-/g/-/a/
- 4 Bitša modumo wa mathomo wa lentšu: /fš/
- 5 Bitša modumo wa bobedi wa lentšu: /e/
- 6 Bitša modumo wa boraro wa lentšu: /g/
- 7 Bitša modumo wa mafelelo wa lentšu: /a/
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **fšega**
- 9 Laetša ka go šupetša le go kopanya medumo go bopa lentšu: /fš/-/e/-/g/-/a/ = **fšega**
- 10 Sa go latela, bitša senoko sa pele sa lentšu: /fše/
- 11 Bitša senoko sa bobedi sa lentšu: /ga/
- 12 Dira tšhupetšo o šupa le go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /fše/-/ga/ = **fšega**

RE A DIRA...

- 1 **Bitša modumo: gw**
- 2 Bitša lentšu: **gwaba**
- 3 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mathomo o tee mo lentšung le? /gw/
- 4 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bobedi o tee mo lentšung le? /a/
- 5 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa boraro mo lentšung? /b/
- 6 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mafelelo o tee mo lentšung le? /a/
- 7 Kgotla barutwana go aroganya lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /gw/-/a/-/b/-/a/
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **gwaba**
- 9 Laela barutwana go kopantšha medumo ya lentšu mmogo le wena: /gw/-/a/-/b/-/a/ = **gwaba**
- 10 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa mathomo sa lentšu?: /gwa/
- 11 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa bobedi sa lentšu?: /ba/
- 12 Botša barutwana go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /gwa/-/ba/ = **gwaba**

O A DIRA...

- 1 Botša barutwana gore ba ntšhe dipuku tša bona tša go ngwala gomme ba ngwale letšatšikgwedi le sehlogo: **mantšu** a **fš**, **gw**
- 2 Sa go latela, botša barutwana go ngwala dinomoro 1–5 ka thoko ga mothaldi o mo khwibidu.
- 3 Bitša mantšu a a latelago:

- 1 fšega
  - 2 lefšega
  - 3 fšegiša
  - 4 gwaba
  - 5 segwagwa
  - 6 mogwapa
- 4 Barutwana ba swanetše go ngwala mantšu kgauswi ga nomoro ye e nepagetšego, gomme ba thalelele modumo o nepišitšwego mo lentšung le lengwe le le lengwe.
  - 5 Ge go šetše metsotso e mebedi gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, gomme o thalele modumo o nepišitšwego.
  - 6 Botša barutwana go swaya mošomo wa bona ka dikryone.
  - 7 Botša barutwana gore tla ithuta gore modumo o, o ngwadiwa bjang ka MOTHIKITO mo thutong ye e latelago.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

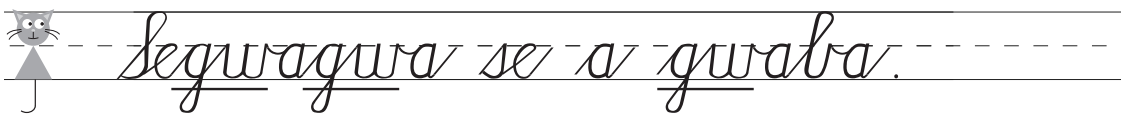
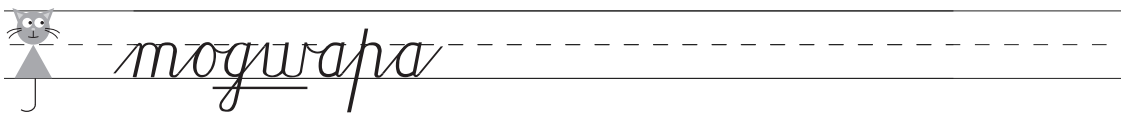
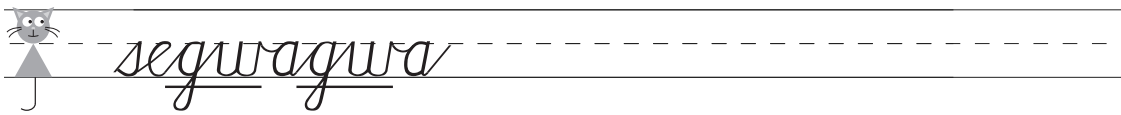
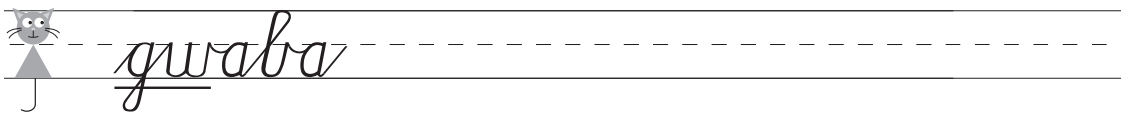
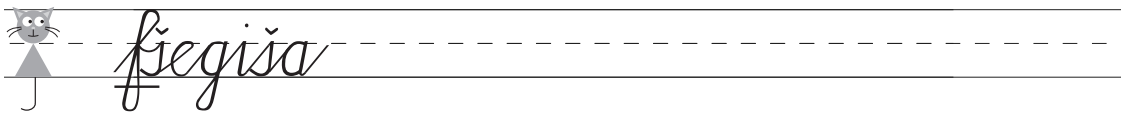
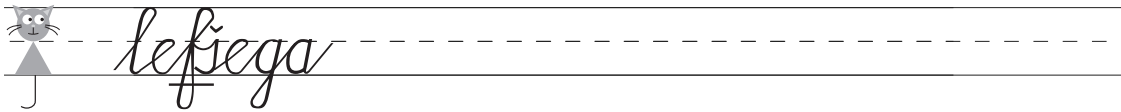
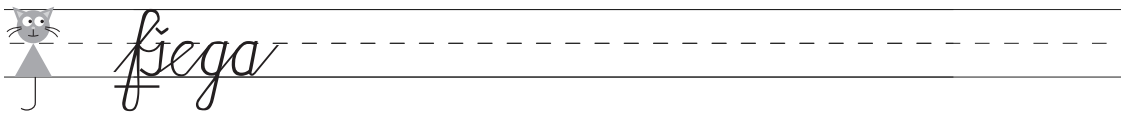
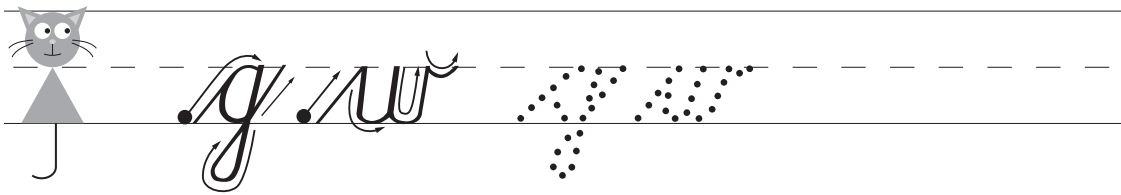
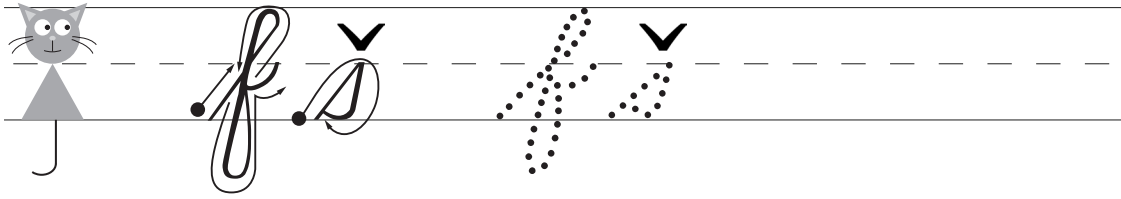
Mongwalo:

Metsotso e 15

Ngwala leleterere goba maletere/mantšu/mafoko ka mothikitho

- 1 Ruta barutwana go ngwala ditlhaka tše dikgolo le ditlhaka tše dinnyane ka mothikitho: **fš, gw**
- 2 Laetša go ngwala ditlhaka go barutwana bao ba ngwalago ka letsogo la go ja, ke moka o laetše ba go ngwala ka letsogo la ngele.
- 3 Ge o fetša botša barutwana go šoma le wa mphato go ngwala leleterere goba maletere mo mekokotlong ka menwana ya bona.
- 4 Ka morago ga fao botša barutwana go ngwala leleterere goba maletere mo godimo ga ditafola ka menwana ya bona.
- 5 La mafelelo, bontšha barutwana gape gore ba bopa bjang leleterere/maletere le mafoko mo letlapeng.
- 6 Barutwana ba swanetše go kopolla modumo/mantšu/mafoko ka gare ga dipuku tša bona.
- 7 Barutwana ba swanetše go thalela modumo o nepišitšwego mo mantšung/mafokong ao a ngwadilwego.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go ngwala:

Metsostso e 30

Kakanywa

SEHLOGO: Ngwala ka nako yeo o bego o ikwa o tšhogile

MOŠOMO: Ngwala mafoko a 10 o a beakantšwe ka ditemana tše pedi

FREIMI YA GO NGWALA:

Ke ikwele ke tšhogile ge... (*hlalosa se se diragetšego ka mantšu a 4 go iša go-5*)

Ke fetogile ka potlhako... (*hlalosa gore pharela yeo e ile ya rarabollwa bjang ka mafoko a 4 go iša go a-5*)

Kei le ka ikwa bokaone ge...

GO ITOKIŠETŠA: Pele thuto ya go ngwala e thoma, ngwala peakanyo yeo o e dirilego ka Mošupologo mo letlapeng.

GO ŠUPETŠA TSHEPETŠO YA KAKANYWA (KE A DIRA)

- 1 Gopotša barutwana ka peakanyo yeo o idirilego ka Mošupologo.
- 2 Bala peakanyo ya gago yeo e ngwadilwego mo letlapeng.
- 3 Sa go latela, bala freimi ya go ngwala le barutwana.
- 4 Dira tšhupetšo gore o tla feleletša bjang freimi ya go ngwala o šomiša peakanyo ya gago, ka tsela ye:

Ke ikele ke tšhogile ge mohlagase o tšhaba ka gae matšatši a mmalwa a go feta. Ke lekile go Tshuma kgamela, eupša ke be ke lebetše go e tšhatšiša! Ke be ke le noši ka gae. Go be go leswiswi ebile go tšhoša.

Ka tšhoganetšo ke ile ka gopola go khuta godimo ga sofa, gomme ke ikhupetše ka lepai le legolo. Ke moka ka letšetsa kagetšedi ya ka mogala. **Kei le ka ikwa bokaone ge** ke ekwa lentšu la gagwe. Ka morago ga fao ke ikwele ke se tee. **Ke ithutile gore** ke swanetše go netefatša gore kgamela e tšhatšišitšwe ge e le gore mohlagase o a tšhaba!

BARUTWANA BA FELELETŠA TŠHEPETŠO YA KAKANYWA (O A DIRA)

- 1 Efa barutwana dipuku tša bona.
- 2 Laela barutwana go ngwala letšatšikgweri le sehlogo Nako yeo ke be ke tšhogile: Kakanywa
- 3 Botša barutwana go hwetša peakanyo ya bona ya Mošupologo gomme ba nagane ka dikakanyo.
- 4 Botša barutwana gore ba feleletše freimi ya go ngwala ba šomiša di peakanyo tša bona.
- 5 Botša barutwana gore ba ka tlaleletša ka mafoko goba dintlha ge e le gore nako e sa le gona.
- 6 Gopotša barutwana ka maano ao ba ka a šomišago go ba thuša.
- 7 Ge barutwana ba dutše ba ngwala, sepela ka phaphošing gomme o thuše barutwana bao ba šitwago.

Ke ile ka ikwa ke tšhogile ka ge ke nyakile
go gata noga. Ke be ke sepela
sethokgweg le buti wake. Bjang e be e le
bjo bo telele ebile ke be sa lebelele mo ke
gatago. Ke kwele lešata ka bjanyeng
gomme ge ke lebelela fase ka bona noga
e kgolo ye tsothwa

Kgopolo yaka ya pele e ile ya ba go kitima
ka lebelo. Buti wake o ile a nkemiša. O ile
a mpotša gore ke iketle gome ke sepele
ka go nanya ke tloge kgauswi le noga. O
ile are ge ke kitima noga e tla tšhoga
gome ya leka go ntoma. Ke ile ka ikwa
kaone ge re sepeletše kgole ka go nanya
gome noga ya tsenda ka moleteng.

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 9**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Laboraro** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira **phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala**.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Laboraro** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Labone

Temogo ya medumo le ditumatlhaka:

Metsotso e 15

Go fetša ditlhaka

KE A DIRA...

- 1 Hlalosa gore lehono, re tla itlwaetša go lebelela diphapanonyana mo mantšung. Se se ka re thuša go ba babadi ba ba kaone.
- 2 Ngwala mantšu a a mabedi mo letlapeng: **boifa, boima**
- 3 Šupetša barutwana go hwetša phaphano, bjalo ka: **boifa, boima**
- 4 Hlalosa phapano, bjalo ka /f/ le /m/ medumo e a fapana, eupša se sengwe le se sengwe mo lentšung ga se sa fetšwa!

RE A DIRA...

KAROLO YA 1

- 1 Ngwala mantšu a a mabedi mo letlapeng: **koloi, moloi**
- 2 Botšiša barutwana: Naa mantšu a a mabedi a fapana ka eng?
- 3 Bitša gore a tle a thalele phapano magareng ga mantšu a mabedi, bjalo ka: **koloi, moloi**
- 4 Hlalosa phapano magareng ga mantšu a mabedi.

KAROLO YA 2

- 1 Sa go latela, ngwala lentšu mo letlapeng: **fšegiša**
- 2 Botšiša barutwana: Naa **ke modummo ofe o tee wo re ka o fetšago mo lentšung le go bopa lentšu le lengwe le leswa?**
- 3 Ngwala lenaneo la dikakanyo tša barutwana mo letlapeng, bjalo ka: **ntsebiša, hlwekiša, nkwatiša, ntliša, tliša**

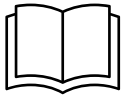
O A DIRA...

- 1 Ngwala lentšu le mo letlapeng: **rweša**
- 2 Laela barutwana go bopa mantšu a mangwe a mantši go ya ka mo ba ka kgonago ka gona, ba fetša modumo o tee mo lentšung.
- 3 Mafelelong biletša barutwana kamoka letlapeng gore ba ngwale le lengwe la mantšu a bona.
- 4 Lebelediša mantšu kamoka ga ona, gomme o hlalose gore ke modumo ofe wo o fetšitšwego.
lweša, nkweša, ntweša, ntshweša,

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Go bala lekga la bobedi

MAANO A GO BALA: KE A AKANYA / KE HLAMA PONOKAKANYO

Sengwalwa	Go bala lekga la bobedi (Go nagana kudu)
<p>Go na le kgolomodumo ka rakeng ya ka</p> <p>'John le Robert!' gwa bitša mmago John. 'Beang Nintendo yeo le robale gona bjale!'</p> <p>'Go lokile, eupša ke nyaka go fetša papadi ye!' gwa araba John.</p> <p>'Timang papadi yeo gona bjale!' gwa realo mmagwe. 'Le tla tšwela pele go bapala gosasa.'</p> <p>'Go lokile,' gwa realo John, a itiriša eke o tima Nintendo.</p> <p>'Robalang gabotse!' gwa realo mmagwe, a tima lebone gomme a tswalela lebati.</p>	<p>Ke akanya gore naa ke pappadi efe ye John a e bapalago? Ke akanya gore ke dibopiwa dife mo papading e John a e bapalago?</p>
<p>Ge mmagwe a sena go tswalela lebati, John o ile a thoma go bapala gape.</p> <p>Robert o ile a robala ka pela. John a tšwela pele go bapala, go fihlela go eba bošego kudu.</p>	
<p>John a tšwelapele go bapala go fihla a kwa lešata la go se tlwaelege.</p> <p>Ngapa! Thula! Ngapa! Ngapa!</p> <p>'Ke eng se?' John a botšiša a tšhogile. Eupša Robert a se fetola – o be a sa robetše.</p> <p>John a dula gabotse mpeteng. O ile a tomola mahlo ka leswiswing a leka go bona gore ke eng se se dirago medumo ya go tšhoša. O ile a lemoga gore medumo e be e tšwa ka rakeng ya gagwe.</p>	<p>Ke kgona go hlama ponokakanyo ya John a tomoletše raka mahlo. O be a dutše a bapala dipapadi tša video. Ke kgona go hlama ponokakanyo ya dibopiwa tša go tšhoša tše ka nako di bago gona mo dipapading tša video. Ke nagana gore John o hlama ponokakanyo ya dibopiwa tša go tšhoša tša Nintendo di le ka rakeng ya gagwe!</p>
<p>Raka e be e roromela. Selo se be se thula lebati. Ngapa! Thula! Ngapa! Ngapa!</p> <p>'Kgolomodumo!' John a sebaseba. 'Ke mang ka moo?' a botšiša ka lentšu la go roromela.</p>	<p>Ke kgona go hlama ponokakanyo ya John a dutše a nnoši ka leswiswing. O swanetše go ba hlama ponokakanyo ya dibopiwa tša Nintendo di tšwa rakeng go mo hlasela!</p>

Sengwalwa	Go bala lekga la bobedi (Go nagana kudu)
<p>Lebati la raka la thoma go bulega. John a o ile a fofa ka letšhogo a le tswalela ka maatla. Pelo ya gagwe e be e betha, a kgorometša setulo go tswalela lebati la raka.</p> <p>'Ke kgolwa gore ke tla robala bjale,' a nagana.</p> <p>Ge a thoma go namela mpete, lebati la thulwa gape. Bjale lebati le be le thulwa ka maatla. Ngapa! Thula! Ngapa! Ngapa!</p> <p>'Aowi!' a nagana. 'Ke tla dira eng bjale?'</p>	<p>Ke kgona go hlama ponokakanyo ya John a kitimela raka. O swanetše go ba a nagana gore a ka se dumelele dibopiwa di tšwa ka rakeng! Ke kgona go hlama ponokakanyo ya gagwe a khupetša mahlo a khuta ka fase ga dikobo ge a theeletša mašata (Thula! Ngapa!) a golela godimo.</p>
<p>Ka go swara ke letšhogo, a tšea sephetho sa go tsoša Robert.</p> <p>'Robert! Go na selo ka rakeng! Ke nagana gore ke kgolomodumo! Goba daenasoo!' a seba.</p>	<p>Ke kgona go hlama ponokakanyo ya Robert a befelwa a kgokološa mahlo ge John a mo tsoša.</p>
<p>Robert o ile a ehuga gomme a topa mokotlana wa gagwe wa magetla. O ile a fata ka gare ga yona go humana thotšhe. O ile a sepela a ebile raka ka boitshepo. Eupša ka nako yeo, gwa tšwelela lešata le legolo ka rakeng. Ngapa! Thula! Ngapa! Ngapa!</p> <p>Robert a ema a lebelela morago. Pelo ya gagwe ya thoma go betha ka pela.</p> <p>'Wa bona?' ga realo John. 'Ke go boditše!'</p> <p>'A re bule raka re e bone!' Robert a seba.</p> <p>'Etle!' a bitša a obela John letsogo.</p>	<p>Bjale, Robert o swanetše go ba a hlama ponokakanyo ya dibopiwa tša go tšhoša ka rakeng bjale ka John. Ga ba tsebe se se lego ka rakeng, ka fao ke nagana gore ba swanetše ba be ba hlama ponokakanyo ya dibopiwa tša go tšhoša go tšwa papading ya video ye ba tšerego sebaka ba e bapala.</p>
<p>John le Robert ba ile ba nanya ba ya rakeng. John a bula lebati gannyane, mola Robert a kganyiša thotšhe ka monga. Selo se sengwe se be se leka go bula lebati. Ka pela thotšhe ya utolla mahlo a go phadima a mabedi a matala.</p> <p>Bašimane ba fofa ka letšhogo.</p> <p>'E kaba eng se?' Robert a bolela ka go seba, a tswalela lebati.</p>	
<p>Lešata la go thula le go ngapa la napa la golela godimo. Ngapa! Thula! Ngapa! Ngapa! Robert o ile a hemela godimo gomme a bula lebati gape. Sebopiwa se ile sa tšwa se fofa se kitima ka lebelo.</p> <p>'Ke eng sela?' gwa goelela John.</p> <p>'Katse ya gago!' gwa goelela Robert.</p> <p>John le Robert ba ile ba lebelelana gomme ba thoma go sega.</p>	<p>Mmalo! Bjale k age ba bona katse, ba go hlama ponokakanyo ya katse ya batho e swaregile ka rakeng, e thula e ngapa e nyaka go tšwa! Ke kgona go hlama ponokakanyo ya bona ba sega ge ba be ba nagana gore e ka ba e le dikgolomodumo tša Nintendo ka rakeng.</p>

Dipotšišo tša go latela	Dikarabo tše kgonegago
Naa John o ile a kwa eng?	O kwele go thula le go ngapa ka rakeng.
Naa John o dira eng ge a kwa go thula le go ngapa?	O bapala Nintendo ka leswiswing.
Dipotšišo tša ke ka lebaka la eng	Dikarabo tše kgonegago
Ke ka lebaka la eng John a kwa a tšhogile?	<ul style="list-style-type: none"> • Ka lebaka la gore go na le medumo e tšwago rakeng. • Ka lebaka la gore o nagana gore ke medumo ya kgolomodumo. • Ka lebaka la gore o nagana gore kgolomodumo goba dibopiwa tša video di ka rakeng. • Ka lebaka la gore ga a tsebe se se lego ka rakeng! Go a tšhoša ge re kwa selo fela re sa tsebe gore ke eng!

Sehlopha Sa Go Bala Ka Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 9**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Labone** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Labone** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Labohlano

Mešongwana ya Bomolomo

Metsotso e 15

TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS.(Šupa, Dira, Hlalosa o bolele)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo phaphathing ya tlotlontšu ya tabakgolo.
  - tšhikinyega
  - goeletša
  - ka pela
  - ka ponyo ya leihlo

Mantšu	Ditiro
Joo! Tšhwene ya makopokopo!	Laetša makopo ka matsogo
Joo! Tau ya Mariririri!	Laetša mariri a tau ka matsogo
Joo! Mokopa le moswinini!	Laetša mosepelo wa noga ka matsogo
Rena re tla tšhabela kae?	Laetša go kitima le go phatlalatša matsogo
Ditšhiwana re se na magae!	Phatlalatša matsogo

POLEDIŠANO YA SENGWALWA SA GO BALA KA GO ABELANA

- 1 Ngwala freimi ya poledišano mo letlapeng:
Ke ratile/ ga se ke rate kanegelo ka gobane...
Ke nkabe ke nagana gore e a tšhoša ge...
Ke be ke nagana gore lešata mo kanegelong le hlolwa ke...
- 2 Bala freimi ya poledišano le barutwana.
- 3 Bea barutwana ka **dihlophana**.
- 4 Botša barutwana gore o mongwe le o mongwe o swanetše go hwetša sebaka go araba potšišo e nngwe le e nngwe ya poledišano.
- 5 Tanya šedi ya barutwana.
- 6 Botšiša barutwana ba go fapana goba sehlopha se se itšeng go abelana ka dikarabo tša bona.
- 7 Ge dikarabo di fošagetše, ba phošolle.
- 8 Leboga barutwana ka maitapišo a bona.

Temogo ya medumo le ditumatlhaka:

Metsotso e 15

Go hwetša mantšu

Ngwala tafolana ye mo letlapeng e be le medumo yeo e akareditšwego mo kotareng ye.

a	b	l
rw	fš	oi
e	m	o
gw	ai	io
i	d	u
my	ei	bj
p	r	n
fs	tw	ae

TŠHUPETŠO

- 1 Lebeledišiša medumo kamoka le ditswakanywa mo letlapeng.
- 2 Efa barutwana metsotso e 3 go dira mafoko go bopa mantšu ka medumo le ditswakanywa moo ba ka kgonago ka gona.

BARUTWANA BA A DIRA

- 1 Botša barutwana gore ba bule dipuku tša bona tša go ngwala.
- 2 Laela barutwana gore ba thome go ngwala.
- 3 Efa barutwana metsotso e 3 go hwetša le go bopa mantšu a mantši go ya le ka mo ba ka kgonago ka gona.
- 4 Dumelela barutwana go swaya mošomo wa bona.
- 5 Kgotla barutwana gore ba go botše mantšu ao ba a bopilego gomme o a ngwale letlapeng.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Morago ga go bala

MAANO A TEKATLHALOGANYO: AKARETŠA / GO HLAMA PONOKAKANYO

SWANTSHIŠA SENGWALWA

- 1 Dudiša barutwana mo ditafoleng tša bona, ka dipuku tša bona tša go ngwala goba matlakala ao a sego a ngwalwa, diphensele le dikryone.
- 2 Dira **tšhupetšo** gore o hlama bjang **ponokakanyo le go swantšhiša** selo sa go tšwa sengwalweng, bjalo ka: katse e tšwilego ka gare ga raka. Bašemane ba maketše ka gobane be be ba nagana gore ke a kgolomodumo!
- 3 Thala seswantšho sa gago mo letlapeng sa katse e tšwa ka gare ga raka, le bašemane ma maketše.
- 4 Sa go latela, botša barutwana gore ba tla hlama ponokakanyo ka selo se sengwe go tšwa sengwalweng.
- 5 Kgopela barutwana go tswalela mahlo a bona gomme ba thekge ditho. Ba balele sengwalwa gape.
- 6 Kgopela barutwana go bula mahlo a bona, gomme ba thale seo ba hlamile ponokakanyo ka sona.
- 7 La mafelelo, kgopela barutwana go **sokologa ba bolele**, le go abelana seo ba se thadilego le wa mphato.

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 9**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Labohlano** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira **phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala**.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Labohlano** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Tshekatsheko ya polelo ya mafelelo a beke Metsotso e 15

- 1 Tanya šedi ya barutwana mo legogong mafelelong a letšatši.
- 2 Dira sebaka sa ditshekatsheko tša polelo beke le beke. Ke kgetho ya gago go hlakanya ditshekatsheko tša go ithuta tša Sepedi le tša Sekgowa.
- 3 Gopola go fa barutwana sebaka sa go 'Sokologa le go bolela' ba ahlaahle dikarabo tša bona le wa mphato. Ke moka, kgetha barutwana ba mmalwa go abelana ka dikarabo tša bona le phaphoši ka bophara.
- 4 Šomiša dipotšišo tše di latelago tša hlohleletšo go hlahla karolwana ya polelo ya poledišano ya gago:
  - a Naa ke efe Tabakgolo ya polelo ya rena ya beke?
  - b Ke kanegelo efe yeo le e badilego mmogo?
  - c Ke mantsu afe a maswa o a ratilego bekeng ye?
  - d Ke eng se o ithutilego sona bekeng ye?
  - e Naa re ngwadile ka eng bekeng ye?
  - f Naa go ngwala go kaonafetše bjang bekeng ye?
  - g Naa go bala go kaonafetše bjang bekeng ye?
  - h Ke eng seo o ikgantšhago ka sona bekeng ye?
- 5 La mafelelo, botša barutwana go nagana ka dilo tše pedi tše ba tlogo go botša ba malapa a bona ka seo ba ithutilego ka sona le ka tsela yeo ba kaonafetšego ka gona bekeng ye mabapi le mošomo wa bona.

Ela hloko: Tšhepidišo ya go lebelela morago le go itekola ke karolwana e bohlokwa kudu ya go ithuta. O kgopelwa gore o seke wa tshediša mošongwana wo wa beke mahlo le ga tee.

**Mphato 3
KOTARA 2
Beke
10**

**TABAKGOLO:
Dilo tša go
re tšhoša**

Go Lokiša Phaphoši

- 1 Ge beke e thoma, kgonthišiša gore phaphoši ya gago e a bogega ebile e hlwekile.
- 2 Bea PHAPHATI YA GO BONTŠHA ya gago nakong, ka go tloša dilo tše o sa hlwela o di šomiša, gomme o di boloke gabotse.
- 3 Ge o fetša, beakanya mantšu a papetlakgadima le tababakgolo ya tšhupetšo tše o di nyakago.
- 4 Hwetša le go beakanya dilo tša tabakgolo ya lebota le tafola yeo e ka bago le maatlakgogedi mo barutwaneng, mohlala: dinta, dinoga, le dibopiwa tše dingwe tša go tšhoša.
- 5 Dira dinyakišišo mo marangrang a theknolotši (inthanete) go itokišetša tabakgolo. Mohlala: Naa re ka dira bjang go fenyā letšhogo la rena.
- 6 Lhonthišiša gore dipuku tša barutwana tša go ngwala le dipukutšhomo tša DBE di swailwe, gomme di bolokilwe gabotse mo di dulago gona.
- 7 Kgonthišiša gore dipuku tše dikgolo ka moka, tša go bala le tša bokgobapuku di ka lenaneo.

Mešongwana ye e Okeditšwego

Mešongwana ye e ka šomišwa bjalo ka mošomo wa go ikemela wa barutwana ba go fetša mošomo wa bona ka pela GOBA ge o le gare o dira kelo mo barutwaneng.

Mošongwana wa 1: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 70, A re baleng

Mošongwana wa 2: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 71 & 72, A re ngwaleng

Mošongwana wa 3: DBE Pukutšhomo 1: Letlakala la 73, A re direng

Mošongwana wa 4: Thala seswantšho sa selo seo o bego o se tšhaba, efela ga o sa se tšhaba (letšhogo leo o kgonne go go le fenyā)

Mošupologo

Mešongwana ya Bomolomo

Metsotso e 15

BOELETŠA TABAKGOLO: GO FIHLELLA TSEBO YEO BA NAGO LE YONA

- 1 Bontšha barutwana seswantšho sa hlapi ka gare puku e kgolo ya go bala: Didolfini di a phološa
- 2 Botša barutwana gore re tšwela pele ka tabakgolo ya rena: Dilo tše di re tšhošago
- 3 Thala sediko le leina la tabakgolo mo magareng ga letlapa.
- 4 Botšiša barutwana: *Ke eng seo ba ithutilego sona ka tabakgolo go fihla ga bjale?*
- 5 Ngwala dikakanyo tša barutwana go dikologa mmapahlogo. Hlopha dikakanyo tša go swana gomme o di ngwale felo go tee.
- 6 Ge barutwana ba palelwa go fetola, botšiša dipotšišo tše di latelago tša hlohleletšo:
  - a Naa ke eng se sengwe sa go dira gore re ikwe re tšhogile?
  - b Naa o ka kgona go fenya letšhogo la gago? O ka dira bjang se?
  - c Naa o ka kgona go ba le letšhogo le le swa? Se se ka direga bjang?

TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS.(Šupa, Dira, Hlalosa oo bolele)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo Phaphathing ya tlotlontšu ya tabakgolo.
  - hlasela
  - madi
  - e tletše madi

Mantšu	Ditiro
Joo! Tšhwene ya makopokopo!	Laetša makopo ka matsogo
Joo! Tau ya Mariririri!	Laetša mariri a tau ka matsogo
Joo! Mokopa le moswinini!	Laetša mosepelo wa noga ka matsogo
Rena re tla tšhabela kae?	Laetša go kitima le go phatlalatša matsogo
Ditšhiwana re se na magae!	Phatlalatša matsogo

Mongwalo

Metsotso e 15

- 1 Botša barutwana go bula dipuku tša bona gomme ba ngwale letšatšikgwedi.
- 2 Sa go latela botša barutwana go ngwala dinomoro tse 1–5 kgauswi le mothladi o mo khwibidu.
- 3 Ngwala lefoko le le latelago mo letlapeng kgauswi le nomoro ya 1: Mosetsana o tlogetše dipuku tsa gagwe mola.

- 4 Sa go latela, ngwala mašala a a latelago mabopi kgauswi le dinomoro tse 2–5:
  - 2 Ba
  - 3 Ke
  - 4 O
  - 5 Re
- 5 Botša barutwana gore ba ngwalolle mafoko ba thoma ka mantšu ao a filwego.
- 6 Ge go šetše metsotso e mehlano gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, o bitša medumo ebile o hlalosa ka tshepetšo ya go ngwala ya mothikitho ge o le gare o dira seo.
- 7 Ke moka, kgopela barutwana go go šupetša paterone yeo ba e bonago, bjalo ka: mo lefoko le fetogago.
- 8 Thalela dipaterone, bjalo ka:
  - 1 O tlogetše dipuku tša gagwe mola.
  - 2 Ba tlogetše dipuku tša bona mola.
  - 3 Ke tlogetše dipuku tša ka mola.
  - 4 O tlogetše dipuku tša gago mola.
  - 5 Re tlogetše dipuku tša rena mola.
- 9 Laela barutwana go ntšha dikryone ba swaye mošomo wa bona.

TSELA ENGWE YA LENANELO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Pele re bala

MAANO A TEKATLHALOGANYO: GO PHOPHOLETŠA

- 1 Dudiša barutwana mo legogong gore ba kgone go bona puku e kgolo.
- 2 Bula puku e kgolo mo kanegelong: Didolfini di a phološa
- 3 Phetla puku o ba laetša diswantšho tša letlakala le lengwe le le lengwe, o ba botšiša gore ba nagana gore go direga eng.
- 4 Thuša barutwana go kopanya diswantšho, gore ba kgone go hwetša todi ya gore kanegelo e bolela ka eng.
- 5 Hlagiša tlotlontšu e mpsha mo dikarolwaneng tša maleba mo kanegelong.
- 6 Bala kanegelo ka moka ga yona gatee, o sa eme.

Go ngwala:

Metsotso e 30

Go rulaganya

SEHLOGO: Ngwala ka nako yeo o ikwelego o tšhogile

MOŠOMO: Ngwala mafoko a 10 a beakanya ka ditemana tše pedi

GO ITOKIŠETŠA:

- Ngwala lenaneo la go rulaganya le go lekola mo letlapeng pele thuto ya go ngwala e thoma.
- Ngwala kakanywa mo letlapeng pele thuto e thoma. Tsentsha phošo e tee goba tše pedi.

LENANEO LA GO RULAGANYA LE GO LEKOLA:

- 1 Naa ke šomišitše lebaka le le fitilego?
- 2 Naa ke šomišitse motho wa mathomo ('Ke' and 'Re')?
- 3 Naa ditiragalo di ka lenaneo leo di hlagilego ka gona?
- 4 Naa ken a le mafoko a 10 ao a feleletšego a beakantšwe ka ditemana tse pedi?
- 5 Naa mantšu kamoka a peletilwe ka tsela ye e nepagetšego?
- 6 Naa lefoko le lengwe le le lengwe le thoma ka tlhaka e kgolo?
- 7 Naa lefoko le lengwe le le lengwe le felela ka leswaodikga le le nepagetšego

DIRA TŠHUPETŠO YA GO RULAGANYA (KE A DIRA)

- 1 Balela barutwana lenaneo la go lekola le go rulaganya, o le balele godimo.
- 2 Sa go latela, balela barutwana kakanywa ya gago. O e balele godimo.
- 3 Lebelediša lenaneo la go rulaganya le go lekola, o lemoga ge eba kakanywa ya gago e nepagetše, goba ge eba o swanetse go e phošolla goba go e kaonafatša.
- 4 Dira tšhupetso ya go phošolla go barutwana.

BARUTWANA BA FELELETŠA TSHEPETŠO YA GO RULAGANYA (O A DIRA)

- 1 Efa barutwana dipuku tša go ngwala.
- 2 Botša barutwana go hwetša dikakanywa tša bona tša mošomo wa go ngwala.
- 3 Sa go latela, botša barutwana go lebeledisa lenaneo la go rulaganya le go lekola gomme ba phošolle go ba ba dire di kaonafatšo ge e le gore go a hlokagala.
- 4 Ge barutwana ba le gare ba šoma, sepela ka phaphošing o sware dikhonferese tše dinnyane – kgonthišiša gore o šoma le sehlopha sa go fapana nakong engwe le engwe ge gona le mošomo wa go ngwala.
- 5 Lekola diphoso tša go tšwelela kgafetšakgafetša tša dingwalwa tša barutwana.
- 6 Tanya šedi ya barutwana gomme o ngwale diphošo kamoka tša barutwana mo letlapeng.
- 7 Bontšha barutwana gore diphošo tšeo diphošollwa bjang.

Ke ile ka ikwa ke tšhogile ka ge ke nyakile
go gata noga. Ke be ke sepela
sethokgweng le buti wak^oe. Bjang e be e le
bjo bo telele ebile ke be sa lebelele mo ke
gatago. Ke kwele lešata ka bjanyeng
gomme ge ke lebelela fase ka bona noga
e kgolo ye tsothwa!

Kgopolo yaka ya pele e ile ya ba go kitima
ka lebelo. Buti wak^oe o ile a nkemiša. O ile
a mpotša gore ke iketle gome^m ke sepele
ka go nanya ke tloge kgauswi le noga. O
ile are ge ke kitima noga e tla tšhoga
gome^m ya leka go ntoma. Ke ile ka ikwa
kaone ge re sepeletše kgole ka go nyanya
gome^m noga ya tsenda ka moleteng.

Sehlopha Sa Go Bala Ka Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 10**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1** wa **Mošupologo** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2** wa **Mošupologo** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Labobedi

Temogo ya medumo le ditamatlhaka:

Metsotso e 15

Boeletša medumo, go kopanya le go aroganya

KE A DIRA...

- 1 Bitša modumo: **oa**
- 2 Bitša lentšu: **moagi**
- 3 Arogantšha lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /**m/-/oa/-/g/-/i** /
- 4 Bitša modumo wa mathomo o tee wa lentšu: /**m**/
- 5 Bitša modumo wa bobedi o tee wa lentšu: /**oa**/
- 6 Bitša modumo wa boraro wa lentšu: /**g**/
- 7 Bitša modumo wa mafelelo o tee wa lentšu: /**i**/
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **moagi**
- 9 Laetša ka go šupetša le go kopanya medumo go bopa lentšu: /**m/-/oa/-/g/-/i** /= **moagi**
- 10 Sa go latela, bitša senoko sa pele sa lentšu: /**moa**/
- 11 Bitša senoko sa bobedi sa lentšu: /**gi**/
- 12 Dira tšhupetšo o šupa le go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /**moa/-/gi** = **moagi**

RE A DIRA...

- 1 Bitša modumo: **ua**
- 2 Bitša lentšu: **bua**
- 3 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mathomo o tee mo lentšung le?/**b**/
- 4 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bobedi o tee mo lentšung le?/**ua**/
- 5 Kgopela barutwana go aroganya lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /**b/-/ua**/
- 6 Ngwala lentšu mo letlapeng: **bua**
- 7 Laela barutwana go kopantšha medumo ya lentšu mmogo le wena: /**b/-/ua**= **bua**
- 8 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa mathomo sa lentšu?: /**bua**/
- 9 Botša barutwana go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /**bua**/ = **bua**

O A DIRA...

- 1 Botša barutwana gore ba ntšhe dipuku tša bona tša go ngwala gomme ba ngwale letšatšikgwedi le sehlogo: **mantšu a oa, ua**
- 2 Sa go latela, botša barutwana go ngwala dinomoro 1–5 ka thoko ga mothaladi o mo khwibidu.
- 3 Bitša mantšu a a latelago:
  - 1 **moagi**
  - 2 **moaparo**
  - 3 **moahlodi**

- 4 rua
5 bua
6 kua
- 4 Barutwana ba swanetše go ngwala mantšu kgauswi ga nomoro ye e nepagetšego, gomme ba thalelele modumo o nepišitšwego mo lentšung le lengwe le le lengwe.
- 5 Ge go šetše metsotso e mebedi gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, gomme o thalelele modumo o nepišitšwego.
- 6 Botša barutwana go swaya mošomo wa bona ka dikryone.
- 7 Botša barutwana gore tla ithuta gore modumo o, o ngwadiwa bjang ka MOTHIKITO mo thutong ye e latelago.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

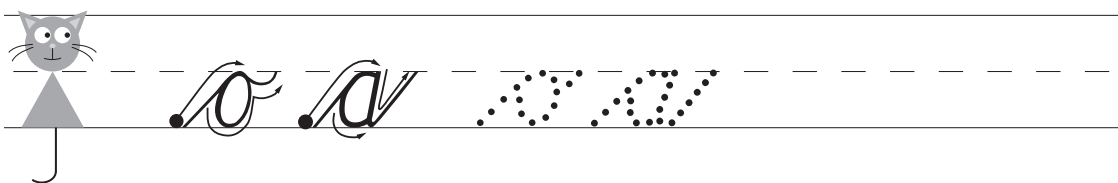

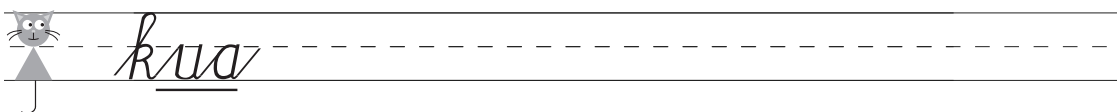
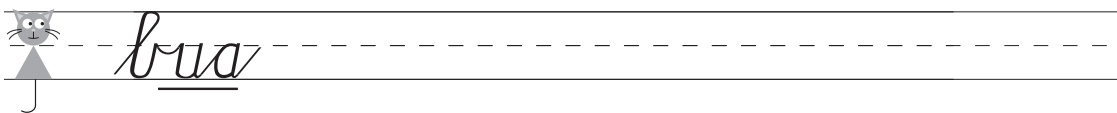
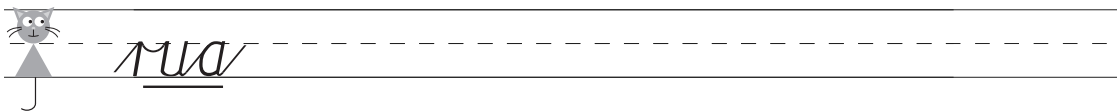
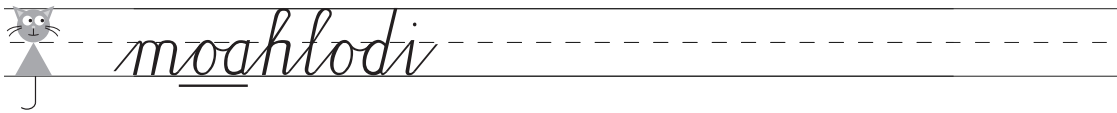
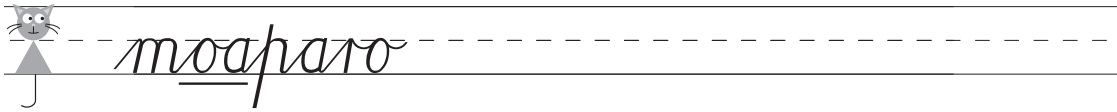
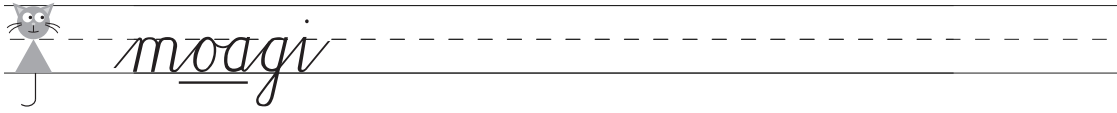
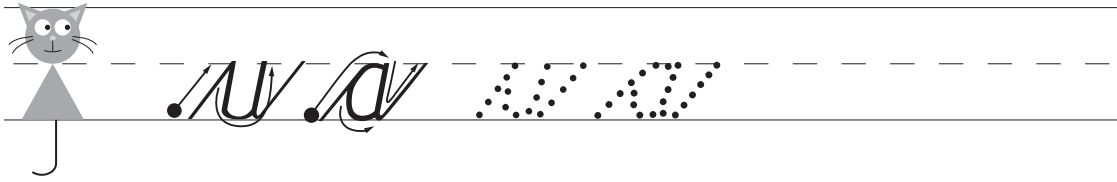
Mongwalo:

Metsotso e 15

Ngwala leletere goba maletere/mantšu/mafoko ka mothikitho

- Ruta barutwana go ngwala ditlhaka tše dikgolo le ditlhaka tše dinnyane ka mothikitho: **oa, ua**
- Laetša go ngwala ditlhaka go barutwana bao ba ngwalago ka letsogo la go ja, ke moka o laetše ba go ngwala ka letsogo la ngele.
- Ge o fetša botša barutwana go šoma le wa mphato go ngwala leletere goba maletere mo mekokotlong ka menwana ya bona.
- Ka morago ga fao botša barutwana go ngwala leletere goba maletere mo godimo ga ditafola ka menwana ya bona.
- La mafelelo, bontšha barutwana gape gore ba bopa bjang leletere/maletere le mafoko mo letlapeng.
- Barutwana ba swanetše go kopolla modumo/mantšu/mafoko ka gare ga dipuku tša bona.
- Barutwana ba swanetše go thalela modumo o nepišitšwego mo mantšung/mafokong ao a ngwadilwego.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Go bala lekga la pele

MAANO A TEKATLHALOGANYO: KE HLAMA PONOKAKANYO

Sengwalwa	Go bala lekga la pele (Go nagana kudu)
<p><u>Didolfini di a phološa</u></p> <p>Kanegelo ye e theilwe godimo ga kanegelo ya nnete ya setsebi sa go rela maphoto se bitšwago Todd Endris. Kanegelo e direga Monterey Bay, California kua nageng ya United States.</p>	
<p>Mosong o mongwe wa kgodi ka Agostose, Todd o be a sepela lebopong. O ile a ngamela zipi ya sutu ya gagwe ya go tsena ka meetseng a tšea papetla ya go sefa, bjale ka tlwaelo. Ge a tsena ka meetseng a bona didolfini tše tshela tše dibotse di bapala ka gare ga maphoto. 'A pono e bohlokwa!' a nagana. A ema ka gannyane go di bogela.</p>	<p>Ke hlama ponokakanyo ya Todd a myemyela ge a lebelela lewatle. O swanetše go ba a rata lewatle a bile a kwa boiketlo ka gore ka mehla mesong o tla go phaya maphoto.</p>
<p>Ke moka, Todd a namela papetla ya gagwe a thoma go fehla go leba maphotong. O ile a tsena ka lephotong le legolo, ke moka a fehlela ka ntle gore a hwetše lephoto le lengwe, bjalo ka tlwaelo. 'A letšatši le lebotse la go sefa!' gwa nagana Todd. 'Phakiša!' a bitša mogweragwe Brian, o a bego a apara sutu ya gagwe ya go tsena ka meetseng a le lebopong.</p>	
<p>Todd o ile a patlama godimo ga papetla ya gagwe a sela maphoto ge a sa letetše Brian.</p>	<p>Ke hlama ponokakanyo ya Todd a lebeletše godimo, a nagana ka mokgwa wo a ratago lewatle.</p>
<p>Ka ponyo ya leihlo, selo se sengwe sa betha papetla ya Todd go tšwa ka mo fase! Todd le papetla ya gagwe ba fofela dimetara tše hlano go ya godimo moyeng. Ge a boela fase a betha meetse, gomme Todd a thoma go tšhoga. 'Go swanetše go ba le šaka mo kgauswi!' a nagana. Pelo ya gagwe e be e betha ka maatla.</p>	<p>Se se a tšhoša e le ruri ka gore se diregela Todd a se a nagana. O ya go phaya maphoto ka mehla gomme se ga se a tlwaelega. Ke hlama ponokakanyo ya letšhogo la Todd ge a fošetšwa godimo moyeng.</p>
<p>Ka letšhogo Todd a ubula mogala go gogela papetla morago go yena. A namela papetla ya gagwe gomme a thoma go fehla ka lebelo a lebile lebopong. Ge a le gare a fehla, o ile a lebelela ge go na le maphegwana ka meetseng.</p>	<p>Go emela selo se sempe gore se direge go bitšwa phego! Todd o tseba gore go na le šaka eupša ga a hlole a e bona. Ke kgona go hlama ponokakanyo ya Todd a tšhogile ge a lebelela go ba gona ga maphegwana.</p>

Sengwalwa	Go bala lekga la pele (Go nagana kudu)
<p>Ka nako yeo, Todd o ile a hlaselwa gape, ka maatla. Ge a wela ka meetseng la bobedi, šaka e kgolo e tšhweu e ile ya mo loma mo mokokotlong. Meetse a ile a tla ka madi.</p> <p>Šaka e ile ya mo hlohlorela pele le morago, godimo le fase. Ge a betha bokagodimo bja meetse, Todd o be a goeletša a lla. 'Thušang! Thušang!' Ge šaka e mo gogela gape ka fase meetseng, Todd o ile a betha nko ya yona gape le gape, a leka gore e mo lokolle.</p>	<p>Agee! Se se tšhoša kudu ka gore Todd o noši ge a hlaselwa ke šaka e kgolo. Ke hlama ponokakanyo ya mašata a Todd a goelela ge a bona madi a gagwe ka meetseng.</p>
<p>Šaka e ile ya lokolla mokokotlo wa Todd, sebakanyana fela. Šaka ya napa ya loma leoto la Todd – o kare e tla le metša ka moka! Ge šaka e swere leoto la Todd ka meno a bogale, o ile a šomiša leoto le lengwe go e raga ka maatla a magolo. Eupša šaka ya swarelela ka maatla le yona.</p>	<p>Ke hlama ponokakanyo ya Todd a šikinyega a ragaraga a leka go koba šaka. O swanetše go ba a tšhogile gore šaka e tla tšea leoto la gagwe ka moka.</p>
<p>Meetse a be a gašagana kudu gore Todd a se lemoge didolfini di rutha go mo dikologa di fofa ka godimo ga hlogo ya gagwe. O ile a kwa šaka e mo lokolla. O ile a leka go phaphamala. Ka letšhogo a phophola go kwa papetla ya gagwe a ikemišeditše go kwa a longwa la boraro.</p>	<p>Se se tšhoša kudu ka gore se a re fega. Ke kgona go hlama ponokakanyo ya Todd a nyaka lebopo gore a tšwe ka meetseng pele šaka e boa!</p>
<p>Ge Todd a dutše a nyaka, o ile a lemoga gore didolfini tšela tše dibotse tše tshela di be di mo dikologile. Di ile tša bethiša mesela ya tšona godimo ga meetse, gomme tša tšhošetša šaka ela e kgolo e tšhweu. Todd o ile a ubula papetla ya gagwe ya go phaya maphoto.</p>	<p>Ke kgona go hlama ponokakanyo ya letšhogo la Todd ge a bona didolfini di mo dikologile!</p>
<p>Ke moka Todd a kwa lentšu la Brian. 'Ka pela! Namela papetla!' gwa goelela Brian. Meetse a be a sa tletše ka madi. Ge Brian a thuša go gogela Todd lebopong, o be a fela a lebelela ge go na le maphegwana ka meetseng. 'Šoka mphe batho!' Brian a goelela batho ba bego ba le lebopong.</p>	
<p>Mafelelong Todd a kwa papetla ya gagwe e betha mohlabana. O be a boetše lebopong. 'Go lokile! O tla ba gabotse!' gwa realo Brian. Todd o be a sa kgolwe gore didolfini di phološitše bophelo ba gagwe.</p>	<p>Ke kgona go hlama ponokakanyo ya Todd a imologa ge a kwa papetla ya gagwe e ema mohlabeng. Phego e a fela bjale ka gore šaka e ka se sa kgona go mo loma.</p>

Dipotšišo tša go latela	Dikarabo tše kgonegago
Naa šaka e lomile Todd mo kae?	E mo lomile mokokotlo pele e mo loma leoto.
Naa Todd o phološitšwe ke mang?	Didolfini tše bego do bapala di phološitše Todd ka go tšhošetša šaka.
	Dikarabo tše kgonegago
Ke ka lebaka la eng kanegelo ye e tšhoša?	<ul style="list-style-type: none"> Ke ka lebaka la gore go na le šaka gomme dišaka di a tšhoša. Ke ka lebaka la gore Todd o longwa ke šaka e bile go na le madi ka meetseng. Ke ka lebaka la gore Todd o noši ge a lomiwa. Ke ka lebaka la gore šaka e mo loma mafelong a mmalwa – e bile e boa gape go mo hlasela. Ke ka lebaka la gore ka ntle ga go fihla mafelelong a kanegelo, ga re tsebe ge Todd a ka phologa goba o tla bolawa ke šaka.

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 10**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1** wa **Labobedi** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2** wa **Labobedi** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Laboraro

Mešongwana ya Bomolomo

Metsotso e 15

TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS.(Šupa, Dira, Hlalosa o bolele)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo Phaphathing ya tlotlontšu ya tabakgolo.
  - fega
  - dikaneditšwe
  - letshogo
  - go thakgala go fetiša tekano

Mantšu	Ditiro
Joo! Tšhwene ya makopokopo!	Laetša makopo ka matsogo
Joo! Tau ya Mariririri!	Laetša mariri a tau ka matsogo
Joo! Mokopa le moswinini!	Laetša mosepelo wa noga ka matsogo
Rena re tla tšhabela kae?	Laetša go kitima le go phatlalatša matsogo
Ditšhiwana re se na magae!	Phatlalatša matsogo

BOKGONI BA GO ANEGA

- 1 Arola barutwana ka dihlophana.
- 2 Efa sehlopha se sengwe le se sengwe letlakala la diswantšho tša bokgoni ba go anega.
- 3 Gopotša barutwana gore beke ya go feta, ba ihlametše dikanegelo ka diswantšho.
- 4 Beke ye, barutwana ba swanetše go šoma mmogo e le sehlopha go tšea sephetho ka mabapi le kanegelo ya sehlopha.
- 5 Gopotša barutwana gore kanegelo tša bona e swanetše goba tšeo ba ihlametšego tšona, eupša gape di swanetše go sepelelana le diswantšho!
- 6 Tanya šedi ya barutwana.
- 7 Kgopela sehlopha se 1 go iša go tše 2 go abelana ka kanegelo ya sehlopha sa bona.
- 8 Leboga barutwana go abelana ka dikanegelo tša bona.

Temogo ya medumo le ditumatlhaka:

Metsotso e 15

Boeletša medumo, go kopanya le go aroganya

KE A DIRA...

- 1 **Bitša modumo: ao**
- 2 Bitša lentšu: **maoto**
- 3 Arogantšha lentšu go ba modumo o ikemetšego o nnoši: /**m**/-/**ao**/-/**t**/-/**o**/
- 4 Bitša modumo wa mathomo wa lentšu: /**m**/
- 5 Bitša modumo wa bobedi wa lentšu: /**ao**/
- 6 Bitša modumo wa boraro wa lentšu: /**t** /
- 7 Bitša modumo wa mafelelo wa lentšu: /**o** /
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **maoto**
- 9 Laetša ka go šupetsa le go kopanya medumo go bopa lentšu: /**m**/-/**ao**/-/**t** /-/**o**/ = **maoto**
- 10 Sa go latela, bitša senoko sa pele sa lentšu: /**mao**/
- 11 Bitša senoko sa bobedi sa lentšu: /**to**/
- 12 Dira tšhupetšo o šupa le go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /**mao**/-/**ta**/ = **maoto**

RE A DIRA...

- 1 **Bitša modumo: au**
- 2 Bitša lentšu: **ditau**
- 3 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mathomo o tee mo lentšung le? /**d**/
- 4 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa bobedi o tee mo lentšung le? /**i**/
- 5 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa boraro o tee mo lentšung le? /**t**/
- 6 Botšiša barutwana: Naa ke modumo ofe wa mafelelo o tee mo lentšung le? /**au**/
- 7 Kgopela barutwana go aroganya go ba o ikemetšego o nnoši: /**d**/-/**i**/-/**t**/-/**au**/
- 8 Ngwala lentšu mo letlapeng: **ditau**
- 9 Laela barutwana go kopanya medumo mo lentšung mmogo le wena: /**d**/-/**i**/-/**t**/-/**au**/ = **ditau**
- 10 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa mathomo sa lentšu?: /**di**/
- 11 Botšiša barutwana: Naa ke senoko sefe sa bobedi sa lentšu?: /**tau**/
- 12 Botša barutwana go kopantšha dinoko go bopa lentšu: /**di**/-/**tau**/ = **ditau**

O A DIRA...

- 1 Botša barutwana gore ba ntšhe dipuku tša bona tša go ngwala gomme ba ngwale letšatšikgwedi le sehlogo: **mantšu a ao, au**
- 2 Sa go latela, botša barutwana go ngwala dinomoro 1–5 ka thoko ga mothaldi o mo khwibidu.
- 3 Bitša mantšu a a latelago:
  - 1 **maoto**

- 2 kgaoga
- 3 laola
- 4 tau
- 5 mogau
- 6 lauma

- 4 Barutwana ba swanetše go ngwala mantšu kgauswi ga nomoro ye e nepagetšego, gomme ba thalelele modumo o nepišitšwego mo lentšung le lengwe le le lengwe.
- 5 Ge go šetše metsotso e mebedi gore thuto e fele, ngwala mantšu ao a nepagetšego mo letlapeng, gomme o thalelele modumo o nepišitšwego.
- 6 Botša barutwana go swaya mošomo wa bona ka dikryone.
- 7 Botša barutwana gore tla ithuta gore modumo o, o ngwadiwa bjang ka MOTHIKITO mo thutong ye e latelago.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

_____

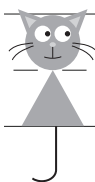

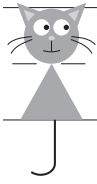
Mongwalo:

Metsotso e 15

Ngwala leleterere goba maletere/mantšu/mafoko ka mothikitho

- 1 Ruta barutwana go ngwala ditlhaka tše dikgolo le ditlhaka tše dinnyane ka mothikitho: **ao, au**
- 2 Laetša go ngwala ditlhaka go barutwana bao ba ngwalago ka letsogo la go ja, ke moka o laetše ba go ngwala ka letsogo la ngele.
- 3 Ge o fetša botša barutwana go šoma le wa mphato go ngwala leleterere goba maletere mo mekokotlong ka menwana ya bona.
- 4 Ka morago ga fao botša barutwana go ngwala leleterere goba maletere mo godimo ga ditafola ka menwana ya bona.
- 5 La mafelelo, bontšha barutwana gape gore ba bopa bjang leleterere/maletere le mafoko mo letlapeng.
- 6 Barutwana ba swanetše go kopolla modumo/mantšu/mafoko ka gare ga dipuku tša bona.
- 7 Barutwana ba swanetše go thalela modumo o nepišitšwego mo mantšung/mafokong ao a ngwadilwego.

av av *av av*

maoto

kgaoga

laola

tau

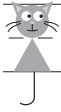
mogau

laruma

ge o sa tlole maoto

a tla paologa.

Mogau o lwa le tau.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA MONGWALO

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Lefoko: _____

Go ngwala:

Metsotso e 30

Go phatlalatša le go tšweletša

SEHLOGO: Ngwala ka nako yeo o ikwelego o tšhogile

MOŠOMO: Ngwala mafoko a 10 a beakantšwe ka ditemana tše pedi.

FREIMI YA GO NGWALA:

Ke kwele ke tšhogile ge... (hlalosa gore go diragetšeng ka mafoko a 4-5)

Ge ke fetoga ka potlhako ka ... (hlalosa gore pharela e rarollotšwe bjang ka mafoko a 4 go iša go a 5)

Ke ikwele bokaone ge.....

GO ITOKIŠETŠA: Pele thuto e thoma, ngwala kakanywa yeo e rulagantšwego ka Mošupologo mo letlapeng.

TŠHUPETŠO YA TSHEPETŠO YA PHATLALATŠO (KE A DIRA)

- 1 Gopotša barutwana gore ka Mošupologo o šomišitše lenaneo la go rulaganya le go lekola go rulaganya kakanywa wa gago.
- 2 Sa go latela, botša barutwana gore lehono re tla phatlalatša le go tšweletša sengwalwa sa rena sa mafelelo.
- 3 Bontšha barutwana go ngwalolla ka leswa sengwalwa, o tsentšha sehlogo le letšatšikgwedi.

BARUTWANA BA FELELETŠA TSHEPETŠO YA PHATLALATŠO (O A DIRA)

- 1 Efa barutwana dipuku tša go ngwala
- 2 Laela barutwana go ngwala letšatšikgwedi le sehlogo: **Nako ye ke ikwele ke tšhogile**
- 3 Botša barutwana go ngwala ka go ngwala ka bothakga sengwalwa sa bona sa mafelelo, sa go hloka diphošo.
- 4 Ge e le gore barutwana bana le nako, ba ka thala seswantšho ka pela.

- 5 Ge barutwana ba le gare ba ngwala, sepela ka phaphošing gomme o thuše barutwana bao ba šitwago.

BARUTWANA BA TŠWELETŠA SEO BA SE NGWADILEGO

- 1 Ge go šetše metsotso e mehlano gore thuto e fele, botša barutwana go bea dipene le diphesele tša bona.
- 2 Botša barutwana go Sokologa ba Bolele gomme ba balele wa mphato seo ba se ngwadilego.
- 3 Ge barutwana ba feditše go dira se, bitša morutwana o tee goba ba ba bedi go balela phaphoši seo ba se ngwadilego.
- 4 Kgomaretša goba lekeleša dingwalwa tša barutwana tekanong ya mahlo a bona gore ba kgone go bala dingwalwa tša ba bomphato ba bona.

Ke ile ka ikwa ke tšhodile ka ge ke nyakile
go gata noga. Ke be ke sepela
sethokgweng le buti waka. Bjang e be e le
bjo bo telele ebile ke be sa lebelele mo ke
gatago. Ke kwele lešata ka bjanyeng
gomme ge ke lebelela fase ka bona noga
e kgolo ye tsothwa!

Kgopolo yaka ya pele e ile ya ba go kitima
ka lebelo. Buti waka o ile a nkemiša. O ile
a mpotša gore ke iketle gomme ke sepele
ka go nanya ke tloge kgauswi le noga. O
ile are ge ke kitima noga e tla tšhoga
gomme ya leka go ntoma. Ke ile ka ikwa
kaone ge re sepeletše kgole ka go nyanya
gomme noga ya tsenda ka moleteng.

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 10**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1** wa **Laboraro** go barutwana ka moka ka phaphošing
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena..
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira **phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala**.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2** wa **Laboraro** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Labone

Temogo ya medumo le ditumatlhaka:

Metsotso e 15

Go fetoša ditlhaka

KE A DIRA...

- 1 Hlalosa gore lehono, re tla itlwaetša go lebelela diphapanonyana mo mantšung. Se se ka re thuša go ba babadi ba ba kaone.
- 2 Ngwala mantšu a a mabedi mo letlapeng: **rua, bua**
- 3 Šupetša barutwana go hwetša phaphano, bjalo ka: **rua, bua**
- 4 Hlalosa phapano, bjalo ka: /r/ le /b/ medumo e a fapana, eupša se sengwe le se sengwe mo lentšung ga se sa fetošwa!

RE A DIRA...

KAROLO YA 1

- 1 Ngwala mantšu a a mabedi mo letlapeng: **moagi, moahlodi**
- 2 Botšiša barutwana: Naa mantšu a a mabedi a fapana ka eng?
- 3 Bitša gore a tle a thalele phapano magareng ga mantšu a mabedi, bjalo ka: **moagi, moahlodi**
- 4 Hlalosa phapano magareng ga mantšu a mabedi..

KAROLO YA 2

- 1 Sa go latela, ngwala lentšu mo letlapeng: **laola**
- 2 Botšiša barutwana: **Naa ke modumo ofe o tee wo re ka o fetošago mo lentšung le go bopa lentšu le lengwe le leswa?**
- 3 Ngwala lenaneo la dikakanyo tša barutwana mo letlapeng, bjalo ka: **mookola, tlola, mohola, sola, gola**

O A DIRA...

- 1 Ngwala lentšu le mo letlapeng: **paologa**
- 2 Laela barutwana go bopa mantšu a mangwe a mantši go ya ka mo ba ka kgonago ka gona, ba fetoša modumo o tee mo lentšung.
- 3 Mafelelong biletša barutwana kamoka letlapeng gore ba ngwale le lengwe la mantšu a bona.
- 4 Lebelediša mantšu kamoka ga ona, gomme o hlalose gore ke modumo ofe wo o fetošitšwego.
theoga, kgaoga, paologa, tloga, tsoga, goga

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Go bala lekga la bobedi**MAANO A GO BALA: KE HLAMA PONOKAKANYO**

Sengwalwa	Go bala lekga la bobedi (Go nagana kudu)
<p><u>Didolfini di a phološa</u></p> <p>Kanegelo ye e theilwe godimo ga kanegelo ya nnete ya setsebi sa go rela maphoto se bitšwago Todd Endris. Kanegelo e direga Monterey Bay, California kua nageng ya United States.</p>	
<p>Mosong o mongwe wa kgodi ka Agostose, Todd o be a sepela lebopong. O ile a ngamela zipi ya sutu ya gagwe ya go tsena ka meetseng a tšea papetla ya go sefa, bjale ka tlwaelo. Ge a tsena ka meetseng a bona didolfini tše tshela tše dibotse di bapala ka gare ga maphoto. 'A pono e bohlokwa!' a nagana. A ema ka gannyane go di bogela.</p>	
<p>Ke moka, Todd a namela papetla ya gagwe a thoma go fehla go leba maphotong. O ile a tsena ka lephotong le legolo, ke moka a fehlela ka ntle gore a hwetše lephoto le lengwe, bjalo ka tlwaelo. 'A letšatši le lebotse la go sefa!' gwa nagana Todd. 'Phakiša!' a bitša mogweragwe Brian, o a bego a apara sutu ya gagwe ya go tsena ka meetseng a le lebopong.</p>	<p>Ke kgona go hlama ponokakanyo ya Brian a leka go itokiša ka pela go ya go phaya maphoto le mogwera wa gagwe.</p>
<p>Todd o ile a patlama godimo ga papetla ya gagwe a sela maphoto ge a sa letetše Brian.</p>	
<p>Ka ponyo ya leihlo, selo se sengwe sa betha papetla ya Todd go tšwa ka mo fase! Todd le papetla ya gagwe ba fofela dimetara tše hlano go ya godimo moyeng. Ge a boela fase a betha meetse, gomme Todd a thoma go tšhoga. 'Go swanetše go ba le šaka mo kgauswi!' a nagana. Pelo ya gagwe e be e betha ka maatla.</p>	<p>Ke kgona go hlama ponokakanyo ya letšhogo la Brian ge a bona Todd a le godimo moyeng.</p>

Sengwalwa	Go bala lekga la bobedi (Go nagana kudu)
<p>Ka letšhogo Todd a ubula mogala go gogela papetla morago go yena. A namela papetla ya gagwe gomme a thoma go fehla ka lebelo a lebile lebopong. Ge a le gare a fehla, o ile a lebelela ge go na le maphegwana ka meetseng.</p>	
<p>Ka nako yeo, Todd o ile a hlaselwa gape, ka maatla. Ge a wela ka meetseng la bobedi, šaka e kgolo e tšhweu e ile ya mo loma mo mokokotlong. Meetse a ile a tla ka madi.</p> <p>Šaka e ile ya mo hlohlorela pele le morago, godimo le fase. Ge a betha bokagodimo bja meetse, Todd o be a goeletša a lla. 'Thušang! Thušang!' Ge šaka e mo gogela gape ka fase meetseng, Todd o ile a betha nko ya yona gape le gape, a leka gore e mo lokolle.</p>	<p>Ke kgona go hlama ponokakanyo ya letšhogo la Brian ge a bona meetse a hwibila ka madi.</p>
<p>Šaka e ile ya lokolla mokokotlo wa Todd, sebakanyana fela. Šaka ya napa ya loma leoto la Todd – o kare e tla le metša ka moka! Ge šaka e swere leoto la Todd ka meno a bogale, o ile a šomiša leoto le lengwe go e raga ka maatla a magolo. Eupša šaka ya swarelela ka maatla le yona.</p>	<p>Ge nkabe ke le Brian lebopong, ke be ke tla leboga ge ke se ka meetseng le šaka fela ke be ke tla tšhogela mogwera wa ka. Ke kgona go hlama ponokakanyo ya Brian a bogetše eupša a hloka maatla ka gore a ka se kgone go lwa le šaka e kgolo e tšhweu.</p>
<p>Meetse a be a gašagana kudu gore Todd a se lemoge didolfini di rutha go mo dikologa di fofa ka godimo ga hlogo ya gagwe. O ile a kwa šaka e mo lokolla. O ile a leka go phaphamala. Ka letšhogo a phophola go kwa papetla ya gagwe a ikemišeditše go kwa a longwa la boraro.</p>	<p>Ke kgona go hlama ponokakanyo ya Brian a bogetše go tšwa meetseng a go se iše fase, a tšhogile ka gore ga a kgone go bona Todd ka meetseng a gašago gohle.</p>
<p>Ge Todd a dutše a nyaka, o ile a lemoga gore didolfini tšela tše dibotse tše tshela di be di mo dikologile. Di ile tša bethiša mesela ya tšona godimo ga meetse, gomme tša tšhošetša šaka ela e kgolo e tšhweu. Todd o ile a ubula papetla ya gagwe ya go phaya maphoto.</p>	<p>Ke kgona go hlama ponokakanyo ya letšhogo la Brian ge a bona Todd a dikaneditšwe ke didolfini.</p>
<p>Ke moka Todd a kwa lentšu la Brian. 'Ka pela! Namela papetla!' gwa goelela Brian. Meetse a be a sa tletše ka madi. Ge Brian a thuša go gogela Todd lebopong, o be a fela a lebelela ge go na le maphegwana ka meetseng. 'Šoka mphe batho!' Brian a goelela batho ba bego ba le lebopong.</p>	<p>Ka pejana ge Brian a bona gore šaka e tšhabile, o tsena meetseng go thuša mogwera wa gagwe. Ke kgona go hlama ponokakanyo ya letšhogo la gagwe ge a bona dintho tša Todd mo a lomilego ke šaka e kgolo e tšhweu. Ke hlama ponokakanyo ya gagwe a goelela a nyaka thušo.</p>
<p>Mafelelong Todd a kwa papetla ya gagwe e betha mohlaba. O be a boetše lebopong. 'Go lokile! O tla ba gabotse!' gwa realo Brian. Todd o be a sa kgolwe gore didolfini di phološitše bophelo ba gagwe.</p>	<p>Ke kgona go hlama ponokakanyo ya Brian ge a imologa ka gore mogwera wa gagwe Todd o sa phela.</p>

Dipotšišo tša go latela	Dikarabo tše kgonegago
Naa Brian o tsene meetseng go thuša Todd?	O tlile go thuša morago ga ge didolfini di kobile šaka.
Hlama ponokakanyo ya hlaselo ya šaka mo kanegelong. O nagana gore ke motsotso o few a go tšhoša go fetišiša?	<i>Ke nagana gore motsotso wa go tšhoša go fetišiša ke ge...</i>
Dipotšišo tša ke ka lebaka la eng	Dikarabo tše kgonegago
Ke la lebaka la eng Brian mogwera wa Todd a se a tla go mo hlakodiša?	<ul style="list-style-type: none"> • Ke ka lebaka la gore o be a nagana gore šaka e tla mo hlasela le yena. • Ke ka lebaka la gore hlaselo e diragetše ka meetseng gomme ga go bonolo go bona se se diragalago. • Ke ka lebaka la gore go be go tla ba boima go hwetša Todd ka meetseng a go tlala madi. • Ke ka lebaka la gore šaka e tšhweu ke e kgolo kudu e ka kgona go hlasela batho ba babedi ga bonolo. • Mohlomongwe ke ka lebaka la gore Brian o be a tšhogile kudu go tsena meetseng ge a bona šaka.

Sehlopha Sa Go Bala Ka Go Hlahlwa

Metsotso e 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 10**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Labone** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Labone** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go dirwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Labohlano

Mešongwana ya Bomolomo

Metsotso e 15

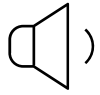
TLOTLONTŠU YA TABAKGOLO

- 1 Ruta o šomiša PATS.(Šupa, Dira, Hlalosa o bolele)
- 2 Laetša mantšu le ditšhupetšo mo Phaphathing ya tlotlontšu ya tabakgolo.
  - bogodimo
  - makala
  - phefomola
  - go phefomola go laetša go imologa

Mantšu	Ditiro
Joo! Tšhwene ya makopokopo!	Laetša makopo ka matsogo
Joo! Tau ya Mariririri!	Laetša mariri a tau ka matsogo
Joo! Mokopa le moswinini!	Laetša mosepelo wa noga ka matsogo
Rena re tla tšhabela kae?	Laetša go kitima le go phatlalatša matsogo
Ditšhiwana re se na magae!	Phatlalatša matsogo

POLEDIŠANO YA SENGWALWA SA GO BALA KA GO ABELANA

- 1 Ngwala freimi ya poledišano mo letlapeng:
Mo kanegelog ye...
Ke nagana e tšhoša kudu ge...
Kanegelo ye e a tšhoša ka gobane...
- 2 Bala freimi ya poledišano le barutwana.
- 3 Bea barutwana ka **dihlophana**.
- 4 Botša barutwana gore o mongwe le o mongwe o swanetše go hwetša sebaka go araba potšišo e nngwe le e nngwe ya poledišano.
- 5 Tanya šedi ya barutwana.
- 6 Botšiša barutwana ba go fapana goba sehlopha se se itšeng go abelana ka dikarabo tša bona.
- 7 Ge dikarabo di fošagetše, ba phošolle.
- 8 Leboga barutwana ka maitapišo a bona.

Temogo ya medumo le ditumatlhaka:

Metsotso e 15

Go hwetša mantšu

Ngwala tafolana ye mo letlapeng e be le medumo yeo e akareditšwego mo kotareng ye.

a	b	l
rw	fš	oi
e	m	o
gw	ai	io
i	d	u
my	ei	bj
p	r	n
fs	tw	ae

TŠHUPETŠO

- 1 Lebeledišiša medumo kamoka le ditswakanywa mo letlapeng.
- 2 Efa barutwana metsotso e 3 go dira mafoko go bopa mantšu ka medumo le ditswakanywa moo ba ka kgonago ka gona.

BARUTWANA BA A DIRA

- 1 Botša barutwana gore ba bule dipuku tša bona tša go ngwala.
- 2 Laela barutwana gore ba thome go ngwala.
- 3 Efa barutwana metsotso e 3 go hwetša le go bopa mantšu a mantši go ya le ka mo ba ka kgonago ka gona.
- 4 Dumelela barutwana go swaya mošomo wa bona.
- 5 Kgopela barutwana gore ba go botše mantšu ao ba a bopilego gomme o a ngwale letlapeng.

TSELA ENGWE YA LENANEO LA DITUMATLHAKA

Modumo/Medumo: _____

Mantšu: _____

_____

Go bala ka go Abelana:

Metsotso e 15

Morago ga go bala

MAANO TEKATLHALOGANYO: AKARETŠA / GO HLAMA PONOKAKANYO

SWANTSHIŠA SENGWALWA

- 1 Dudiša barutwana mo ditafoleng tša bona, ka dipuku tša bona tša go ngwala goba matlakala ao a sego a ngwalwa, diphensele le dikryone.
- 2 Dira **tšhupetšo** gore o hlama bjang **ponokakanyo le go swantšhiša** selo sa go tšwa sengwalweng, bjalo ka: Ke hlama ponokakanyo meets a thankela masi ge saka e fetša go loma mokokotlo wa Todd.
- 3 Thala seswantšho sa gago mo letlapeng maphego a šaka lemeetse a go hwibila madi.
- 4 Sa go latela, botša barutwana gore ba tla hlama ponokakanyo ka selo se sengwe go tswa sengwalweng..
- 5 Kgopela barutwana go tswalela mahlo a bona gomme ba thekge ditho. Ba balele sengwalwa gape.
- 6 Kgopela barutwana go bula mahlo a bona, gomme ba thale seo ba hlamile ponokakanyo ka sona.
- 7 La mafelelo, kgopela barutwana go **sokologa ba bolele**, le go abelana seo ba se thadilego le wa mphato.

Go Bala Ka Sehlopha Sa Go Hlahlwa

Metsotso 30

DIHLOPHA: _____

- 1 Tanya šedi ya barutwana ka moka ka **matlakalatšhomo a go bala 10**.
- 2 Hlalosa **mošongwana wa 1 wa Labohlano** go barutwana ka moka ka phaphošing
- 3 Bitša sehlopha sa pele gore ba šome mmogo le wena.
- 4 Ka morago ga Metsotso e 15, romela sehlopha morago gore ba dule fase ditulong tša bona.
- 5 Dira **phetogo ya segalo ya mošongwana wa go bala**.
- 6 Hlalosa **mošongwana wa 2 wa Labohlano** go barutwana ka moka ka phaphošing.
- 7 Bitša sehlopha sa bobedi gore ba tle go šoma mmogo le wena.
- 8 Tlatša Treka go laetša gore ke sehlopha sefe seo o se theeditšego, le gore ba badile eng.
- 9 Ngwala fase diphetogo tšeo di swanetšego go diriwa mo dihlopheng tša go bala goba tša mešongwana.

Tshekatsheko ya polelo ya mafelelo a beke Metsotso e 15

- 1 Tanya šedi ya barutwana mo legogong mafelelong a letšatši.
- 2 Dira sebaka sa ditshekatsheko tša polelo beke le beke. Ke kgetho ya gago go hlakanya ditshekatsheko tša go ithuta tša Sepedi le tša Sekgowa.
- 3 Gopola go fa barutwana sebaka sa go 'Sokologa le go bolela' ba ahlaahle dikarabo tša bona le wa mphato. Ke moka, kgetha barutwana ba mmalwa go abelana ka dikarabo tša bona le phaphoši ka bophara.
- 4 Šomiša dipotšišo tše di latelago tša hlohleletšo go hlahla karolwana ya polelo ya poledišano ya gago:
  - a Naa ke efe Tabakgolo ya polelo ya rena ya beke?
  - b Ke kanegelo efe yeo le e badilego mmogo?
  - c Ke mantsu afe a maswa o a ratilego bekeng ye?
  - d Ke eng se o ithutilego sona bekeng ye?
  - e Naa re ngwadile ka eng bekeng ye?
  - f Naa go ngwala go kaonafetše bjang bekeng ye?
  - g Naa go bala go kaonafetše bjang bekeng ye?
  - h Ke eng seo o ikgantšhago ka sona bekeng ye?
- 5 La mafelelo, botša barutwana go nagana ka dilo tše pedi tše ba tlogo go botša ba malapa a bona ka seo ba ithutilego ka sona le ka tsela yeo ba kaonafetšego ka gona bekeng ye mabapi le mošomo wa bona.

Ela hloko: Tshepidišo ya go lebelela morago le go itekola ke karolwana e bohlokwa kudu ya go ithuta. O kgopelwa gore o seke wa tshediša mošongwana wo wa beke mahlo le ga tee.

